

POLITIČKI TRILER

7

Urednik ŽARKO TARAŠ

Naslov originala
THE PARSIFAL MOSAIC
Copyright © Robert Ludlum

Izdavač
PROSVJETA
Radna organizacija za izdavačku djelatnost
Berislavićeva 10
ZAGREB

Za izdavača
MIROSLAV MIHAJLOVIĆ

Likovna oprema
ZDRAVKO TUNUKOVIĆ
FADIL VEJZOVIĆ

Tehnička redakcija
BRANISLAV ČELAP

Lektura i korektura
BRANKA FULANOVIĆ

Prvo izdanje, 1990.

Naklada
8.000 primjeraka

ISBN 86-353-0046-7

Tisak
GZH, ZAGREB 1990

Robert Ludlum

PARSIFALOV MOZAIK

Preveo s engleskog
BRANKO BUCALO

PROSVJETA
— Zagreb —

Dolores i Charlesu Ryducha,
dvjema osobama među najdražima
koje sam upoznao –
od zahvalna brata

Na zdrowie!

PRVI DIO

1

Hladne zrake mjesečine šarale su s noćnog neba i odskakale od kotrljajućih valova koji su prskali tamo gdje su se pojedinačni valovi rasprskavali o kamenje obale. Dio obale između visokih litica Costa Brave bio je streljište. Tako je moralo biti. Neka Bog *prokune* ovaj prokleti svijet — moralo je tako biti!

Sad ju je mogao vidjeti. I čuti je kroz zvukove mora i valova koji su se raspadali. Bezglavo je trčala, histerično vrišteći: »*Pro boha živého! Proč! Co to děláš! Přestaň! Proč! Proč!*¹

Mjesečina joj je uhvatila plavu kosu, a snop svjetla iz snažne baterijske svjetiljke, pedesetak metara iza nje, materijalizirao je njenu siluetu. Pala je; razmak se zatvorio, a staccato prskanje iz ručnog oružja odjednom i obijesno rascijepalo je noćni mir; tanad su prskala u pijesku i travuljini oko nje. Za nekoliko će sekundi biti mrtva.

Bijahu visoko na brežuljku iznad Vltave. Čamci na vodi su orali vodom sjeverno i južno, duboko uzbibanih brazdi. Smotuljeni dim iz tvornica dolje uz obalu raznosio se svijetlim poslijepodnevnim nebom, skrivajući udaljena brda, a Michael je promatrao, pitajući se hoće li se pojaviti vjetrovi iznad Praga, hoće li raspršiti dim što dalje tako da se brda mogu opet vidjeti. Glava mu je bila u Jenninom krilu, duge je noge ispružio, dodirujući pletenu košaru koju je napunila sendvičima i ledenim vinom. Sjedila je na travi, naslonjenih leđa o glatku koru breze; gladila mu je kosu, prstima mu je opisivala lice, blago naglašavajući usne i jagodice.

— *Mihaile, dragi moj, razmišljam. Ti žaketi od tweeda i tamne hlače koje nosiš, i taj istinski engleski koji mora da potječe od tog istinskog univerziteta, nikad neće ukloniti Havličeka od Havelocka.*²

— *Držim da im to nije bila ni namjera. Prvo je neka vrst uniforme, a drugo, to je ono što naučiš u samoobrani. — Nasmiješio se, dodirnuo joj ruku. — Osim toga, to sveučilište, to je bilo tako davno.*

— *Toliko je toga bilo tako davno, zar ne? Tamo, daleko.*

— *Dogodilo se.*

— *Ti si bio tamo, jadni moj dragi.*

— *To je historija. Preživio sam.*

— *Mnogi nisu.*

Plavokosa je žena ustala, vrteći se u pijesku, povlačeći vlati duge travurine, zaronivši nadesno, tako da je nekoliko sekundi izbjegavala blijesak svjetiljke. Zaputila se prema zemljanom putu iznad obale, držeći se tame, klečeći, oslanjajući se na koljena, služeći se pokrivačem noći i gustim madežnim busenima trave ne bi li sakrila tijelo.

¹ Za živoga boga! Nestani! Što to radiš! Prestani! Nestani, nestani! (češ.) (op. prev.)

² *Havliček* i *Havelock* su veoma uobičajena prezimena u ČSSR odnosno u SAD. U knjizi *American Names* Bruta N. Higginsa autor navodi da je američko prezime *Havelock* zapravo nastalo od češkog *Havliček* (op. prev.)

Od toga joj neće biti nikakve koristi, pomisli visoki muškarac u crnom džemperu, na svome mjestu između dvaju stabala iznad puta, iznad strašnog nasilja koje se dolje zbivalo, iznad uspaničene žene koja će biti mrtva za nekoliko trenutaka. Jednom ju je već vidio, i negdje dolje, ne tako davno. Tada nije bila ustrašena; bila je veličanstvena.

Polako je nabrao zavjesu, pažljivo, u tamnom uredu, leđima naslonjen o zid, dok je lice, centimetar po centimetar, privlačio prozoru. Mogao ju je vidjeti dolje, kako prelazi po osvjetljenu dvorištu. Udarci njenih visokih peta ratnički su odjekivali po taracanim oblucima između okolnih zgrada. Stražari su bili povučeni u sjeni, mrzovoljne marionete u uniformama sovjetskog stila. Glave su se okretale, označavajući poglede uvažavanja figure koja je samouvjereno koračala prema željeznim vratima u sredini željezne ograde unutar koje su bile smještene zgrade centrale praške tajne policije. Misli iza pogleda bile su jasne; nije to bila obična sekretarica koja radi prekovremeno; to je bila privilegirana kurva koja je uzimala diktat na komesarovu kauču do kasnih jutarnjih sati.

Ali i drugi su također gledali kroz zatamnjene prozore. Jedan krivi koračaj u njenom sigurnom hodanju, jedan trenutak oklijevanja, i netko će podići telefonsku slušalicu i narediti onima na vratima da je zadrže. Zbunjenosti, dakako, valja izbjegavati kad su komesari u pitanju, ali ne ako se učini da ima nešto i osim sumnje. Sve je površina, sve je izgled.

Nije bilo krivog koračaja, nije bilo oklijevanja. Ona to nosi... ona je to iznijela, uspjela je! Uspjeli su! Odjednom je u grudima osjetio udarac bola; znao je što je to. Strah. Cisti, sirovi, smućujući strah. Sjećao se — bile su to uspomene u uspomenama. Dok ju je promatrao svijest mu je odlutala do grada u ruševinama, do jezivih zvukova masovnog smaknuća. Lidice.¹ I dijete — jedno od mnogo djece — kako brzo tapće kroz visoki, gusti, sivi dim gara i ostataka kuća, noseći poruke i džepove pune plastičnog eksploziva. Jedan krivi korak, jedno oklijevanje, a onda... historija.

Bjesneći rukama i nogama doprla je do gornjeg dijela puta, ukapajući se u pijesak i zemlju; noge i ruke su joj bile pandže spasa. Budući da više nije bilo divlje trave koja će je skrivati, vidjet će je; snop svjetla će je pronaći i kraj će brzo doći.

Gledao je, zadržavajući osjećaje, brišući bol, ljudski lakmus koji prima utiske bez komentara! Morao je — profesionalno. Saznao je istinu, dio obale Costa Brave bio je potvrda njene krivnje, dokaz njenih zločina. Ta histerična žena dolje bila je ubojica, agent zloglasne Voennaje kontra-razvetke,² okrutnog ogranka sovjetskog KGB-a⁵ koji je posvuda sijao terorizam. To je bila istina; to se nije moglo poricati. On je sve to vidio, razgovarao je s Washingtonom iz Madrida. Rendezvous te večeri naredila je Moskva koja je naredila da operativni oficir Jenna Karas koja pripada VKR-u bude oslobođena već razmotrena niza asasinacija i predana frakciji Baader-Meinhofa⁴ na izoliranoj obali zvanoj Montebello, sjeverno od grada Blanesa. To je bila sva istina.

¹ Rudarsko naselje u Čehoslovačkoj, u zapadnom dijelu srednje Moravske, kod Kladna. SS-trupe su ga uništile i pobile stanovnike kao odmazdu za ubojstvo, 1942, Reinharda Heydricha (samo 9 posto stanovnika su otjerali u koncentracione logore). Selo je 1946. obnovljeno i pretvoreno u spomen-park (*op. prev.*)

² Vojna kontraobavještajna služba (rus.) (*op. prev.*) jedno je vrijeme bila ogranak KGB-a, pa zatim nezavisna, da bi se najzad spojila s KGB-om i djelovala paralelno s njim (*op. prev.*)

³ Akronim od Komitet Gosudarstvennoj Bezopasnosti — Komitet državne sigurnosti; sovjetska tajna policija od 1954. godine. Najprije je postojao GPU (Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije — Državna politička uprava), sovjetska tajna policija koja je nastala od Čeke (Crezvičajnaja Komisija po borbe s kontrarevolucijej i sabotažem); 1922. reorganizirana u OGPU, čije funkcije 1934. prelaze na NKVD (Narodni komesarijat unutrašnjih poslova), a od 1946. na MVD (Ministarstvo za unutrašnje poslove), kada je KGB, poslije Staljinove smrti, odvojen kao samostalna organizacija (*op. prev.*)

⁴ Već zaboravljena grupa zapadnonjemačkih »urbanih gerilaca«, »banda Baader-Meinhof«, koja je dobila ime po svojim vodećim članovima, Andreasu Baaderu (1943-77) i Ulrike Meinhof (1934-76); organizacija je imala za cilj nasilno svrgavanje kapitalističkog režima (*op. prev.*)

To ga nije učinilo slobodnim. Umjesto toga, bio je tako vezan za drugu istinu, obavezu svoje profesije. Oni koji su izdavali žive i promicali smrt treba da umru. Bez obzira tko to bio, bez obzira... Michael Havelock je donio odluku, a ona je neporeciva. Sam je postavio posljednju fazu zamke, zamke što znači smrt ženi koja mu je nakratko dala više sreće nego bilo koja druga osoba na zemlji. Njegova je ljubav bila ubojica; dopusti li joj da živi to će značiti smrt stotina, možda tisuća drugih.

Ono što Moskva nije znala bila je činjenica da je Langley¹ provalio šifru VKR-a. On je sam poslao posljednju transmisiiju na brodicu pola milje od obale Costa Brave.² *KGB potvrda. Operativni oficirski kontakt kompromitiran obavještajnom službom SAD. Rasporedi lažni. Izbaciti ih.* Šifre su spadale među one koje je najteže bilo razbiti; one će garantirati izbacivanje.

Sad je ustajala. Njeno se vitko tijelo uzdiglo iznad izbočine pijeska i zemlje. To se mora dogoditi! Žena koja će sada umrijeti bila mu je ljubav: držali su se u zagrljaju i tiho govorili o životu koji će provesti zajedno, o djeci i miru i prekrasnom osjećaju biti jedan — zajedno. Nekoć je on vjerovao u sve to, ali tako neće više biti.

Bili su u krevetu, njena glava na njegovim prsima, njena meka plava kosa padala mu je niz lice. On ju je odmaknuo, podigao je čuperke koji su joj skrivali oči i nasmijao se.

— *Ti se skrivaš — reče joj.*

— *Čini se da se mi uvijek skrivamo — odgovori mu, nasmiješivši se tužno. — Osim kad nastojimo biti viđeni od ljudi za koje želimo da nas vide. Sve je sračunato, Mihaile. Po propisima. Mi živimo u pokretnom zatvoru.*

— *Nije potrajalo tako dugo, a neće trajati zauvijek.*

— *Držim da neće. Jednog će dana ustanoviti da nas više ne trebaju, da nas više ne žele, možda. Hoće li nas pustiti da odemo? Ili ćemo iščeznuti?*

— *Washington nije Prag. Ili Moskva. Izići ćemo iz našeg pokretnog zatvora, ja sa zlatnim satom, a ti s nekim tihim odlikovanjem i s tvojim papirima.*

— *Jesi li siguran? Mi mnogo toga znamo. Možda i previše.*

— *Naša je zaštita u onome što znamo. Uvijek će se pitati: nije li on to negdje zabilježio? Pazite ga, pratite ga, budite dobri s njim... Zapravo, to nije neuobičajeno. Mi ćemo otići.*

— *Stalna zaštita — rekla je, vukući prst po njegovim obrvama. — Nikad nećeš zaboraviti, zar ne? Prvi dani, strašni dani.*

— *Historija. Ja sam zaboravio.*

— *Što ćemo raditi?*

— *Živjeti. Ja te volim.*

— *Misliš li da ćemo imati djecu? Promatrati ih kako idu u školu; držati ih, koriti ih. Odlaziti na utakmice u hokeju.*

— *Nogomet... ili bejzbol. Ne na hokej. Da, nadam se da će biti tako.*

¹ Centar američke Centralne obavještajne službe i njene kompjuterske baze za razbijanje stranih šifara i komunikacija; američki federalni obavještajni ured osnovan 1947. radi koordinacije i vođenja špijunskih i obavještajnih aktivnosti, koji u svakoj zemlji ima svoje tajne »postaje« s funkcionarima i operativcima, čiji modus operandi svakih nekoliko godina dovodi do američkih i međunarodnih skandala (*op. prev.*)

² Obalno područje sjeveroistočne Španjolske, duž Sredozemlja, od Barcelone do francuske granice; područje poznato po odmaralištima i međunarodnom kriminalu (*op. prev.*)

— Što ćeš ti raditi, Mihail?

— Predavati, pretpostavljam. U nekom koledžu. Imam nekoliko uškrobljenih diploma koje kažu da sam kvalificiran. Bit ćemo sretni, ja to znam. Računam na to.

— Što ćeš predavati?

Pogledao ju je, dodirnuvši joj lice. — Historiju — odgovori. A zatim ju obujmi i privuče sebi.

Snop svjetla zaore tamom. Ulovio ju je, pticu u vatri, koja je pokušavala ustati, ulovljena u zamku svjetlom koje je bilo njen mrak. Uslijedili su pucnjevi iz puške — teroristička vatra za teroristu. Žena se izvila unatrag, prvi su joj meci ušli u bazu kičmenog stuba; njena je plava kosa padala u slapovima iza nje. Zatim su se tri pucnja čula odijeljeno, s konačnošću — oko vrsna strijelca našlo je strijelčev cilj; ušli su joj u stražnji dio vrata i lubanju, odgurnuvši je naprijed preko izbočine zemlje i pijeska; prsti su joj čvrsto grabili pijesak i zlokobno rovali po njemu. Lice joj je primilo eruptivne potočiće krvi i uskoro bilo skriveno. Konačan grč i svi su pokreti prestali.

Njegova je ljubav bila mrtva — jer je dio ljubavi bio dijelom onoga što su oni bili. Učinio je što je morao učiniti, kao što je ona činila isto. I jedno i drugo su bili u pravu, i jedno i drugo su bili u krivu, u konačnici tako strašno u krivu. Zatvorio je oči, osjećajući se neželjeno snuždeno.

Zašto je moralo tako biti? Mi smo budale. Još gore, mi smo glupi. Mi ne govorimo; mi umiremo. I tako nam ljudi okretnih jezika i jednostavne duše mogu reći što je pravo a što je krivo — geopolitički, razumijete, što znači da je sve što kažu izvan našeg dječjeg razumijevanja.

Što ćeš ti raditi, Mihail?

Predavati, pretpostavljam. U nekom koledžu...

Što ćeš predavati?

Historiju...

Sada je sve historija. Prebolno sjećanje na događaje. Neka to bude hladna historija, kao što su rani dani bili historija. Oni više ne mogu biti dijelom mene. Ona ne može biti dio mene, ako je ikad bila, čak kad se pretvarala da je tako. Ipak ću održati obećanje, ne njoj već sebi. Ja sam gotov. Ja ću iščeznuti u drugi život, novi život. Otići ću nekamo, predavat ću nešto. Iluminirat ću lekcije beskorisnosti.

Čuo je glasove i otvorio oči. Dolje su ubojice Baader-Meinhofa stigli do osuđene žene, ispružene u smrti, na tlu koje je bilo mjesto njezina smaknuća — geopolitički predodređenog. Je li ona doista bila tako veličanstveni lažac? Da, bila je, jer je vidjela istinu. Vidio ju je čak u njenim očima.

Dvojica se krvnika sagnuše da zgrabe leš i odvuku ga — njeno će tijelo biti povjereno ognju ili lancima privezano negdje duboko. On se neće uplitati; dokaze treba osjećati, dirati, razmišljati o njima kasnije kad zamka bude otkrivena, druga lekcija naučena. Beskorisnost, jalovost. Ništavnost — geopolitički zahtijevana.

Nalet vjetra odjednom stade bičevati preko otvorene obale; ubojice su se napele, dok su im noge klizile po pijesku. Čovjek s lijeve strane podigao je desnu ruku u neuspješnom pokušaju da ribarsku kapu sa štitnikom održi na glavi; odletjela je, kotrljajući se prema duni na putu. Pustio je leš i potrčao za kapom. Havelock je gledao čovjeka kad mu je prišao bliže. Bilo je nešto oko njega — je li to bilo lice? Ne, bila je to kosa, koju je sada jasno vidio na

mjesečini. Bila je valovita i tamna, ali ne sasvim tamna; iznad čela je imao pramen bijele kose, nagli upad sivila koji je bio napadan. On je već vidio tu glavu s kosom, već je negdje vidio to lice. Ali gdje? Bilo je toliko uspomena. Analizirana arhiva, proučavane fotografije — ugovori, izvori,¹ neprijatelji. Odakle je taj čovjek? KGB? Strašna Voennaja? Otcijepljena frakcija koju plaća Moskva, kad ne dobija CIA-in novac od njenog šefa postaje u Lisabonu?

Nije bilo važno. Smrtonosne lutke i ranjivi pioni više se ne tiču Michaela Havelocka — ili Mihaila Havličeka. Ujutro će uputiti telegram za Washington preko ambasade u Madridu. On je gotov, više ništa ne može pružiti. Ono što god njegovi nadređeni žele da ih još izvijesti — u redu, to će dopustiti. Čak ako treba otići u kliniku: jednostavno mu nije stalo. Ali više od njegova života neće imati.

To je historija. Završila je na odijeljenoj obali zvanoj Montebello na Costa Bravi.

15

¹ U birokratskoj prozi obavještajnih službi svih zemalja riječ »izvor« znači uglavnom pojedinca koji sporadično ili stalno daje relevantne obavještajne informacije, pa je plaćen redovno ili povremeno (*op. prev.*)

2

Vrijeme je bilo istinski narkotik za bol. Ili je bol iščezla prošavši svojim putem ili se osoba nauči živjeti s njom. Havelock je to shvatio, znajući da se u ovom trenutku vremena može nešto primijeniti od jednoga i drugoga. Bol nije nestala ali je nje bilo manje; bilo je razdoblja kad su uspomene bile zamućene, tkivo brazgotine bilo je osjetljivo samo kad bi bilo dirnuto. I putovanje je pomoglo; zaboravio je kako je to kad se kao turist izložiš svim zamršenostima putovanja.

— Ako obratite pažnju, gospodine, to je štampano tu na vašoj karti. Podložni promjeni bez upozorenja.

— Gdje?

— Dolje.

— Ja to ne mogu pročitati.

— Ja mogu.

— Vi ste to zapamtili.

— Ja sam s tim upoznat, gospodine.

Pa imigracijski redovi. Za njima slijede carinski pregledi. Nepodnosivom je prethodilo nemoguće; muškarci i žene koji su se suprotstavljali svojoj dosadi udarajući gumenim pečatima i divljački napadali neobranjive patentne zatvarače čiji su proizvođači vjerovali u njihovo planirano zastarjevanje.

Nema nikakva pitanja oko toga, on je razmažen. Njegov je prethodni život imao svojih teškoća i opasnosti, ali u nj nisu bile uključene opasnosti i prijetnje s kojima se putnik sučeljuje na svakom zaokretu. U njegovu prošlom životu, gledajući sad s druge strane, kada god bi stigao tamo kamo je krenuo, naišao bi na pokretni zatvor. Ne, ne baš sasvim. Trebalo je poštovati vrijeme sastanaka, kontaktirati s izvorima, plaćati doušnike. Prečesto je to bilo noću, u sjenama, predaleko da bi se moglo vidjeti ili biti viđen.

Sada nije bilo ničega od toga. Nije bilo već gotovo osam tjedana. Hodao je danju, kao što je sada hodao Damrakom u Amsterdamu prema uredu American Expressa.¹ Pitao se čeka li ga tamo brzojav. Ako jeste, to će značiti početak nečega. Konkretan početak. Posao.

Zaposljenje. Čudno je kako je neočekivano tako često bilo vezano za rutinu. Prošla su tri mjeseca od one noći na Costa Bravi, dva mjeseca i pet dana nakon što je usmeno predao sve relevantne podatke svoje poslovne litanije i službenog odjeljivanja od vlade. U Washington je došao iz klinike u Virginiji,² gdje je proveo dvanaest dana na terapiji. (Što god su očekivali da će naći nije bilo tamo; to im je odmah mogao reći. Više mu nije bilo stalo; zar to ne mogu shvatiti?). U četiri sata poslije podne je izišao kroz vrata State Departmenta i našao se na ulici kao slobodan čovjek — i kao nezaposleni građanin bez mirovine, sa stanovitim sredstvima za koja bi se jedva moglo reći da su renta. Dok je tog poslijepodneva stajao na pločniku, shvatio je da negdje u budućnosti mora naći posao, onaj u kviru kojega će »iluminirati« predavanja. Predavanja s velikim početnim slovom. Ali ne još neko vrijeme; neko će vrijeme vršiti samo minimum koji je potreban za funkcioniranje ljudskog bića.

¹ Gigantska američka korporacija koja ima svoje holdinge u lancima hotela, bankama i turističkim organizacijama, a posjeduje i svjetski razgranatu mrežu osobnih kreditnih kartica (*op. prev.*)

² Država na istočnoj američkoj obali, na Atlantiku. U njoj su smještene i razne državne institucije, npr. bolnice, koje se bave poslovima koji nisu svakidašnji, a notorna je virdžinijska psihijatrijska klinika »za posebne ljude i posebne slučajeve«.

Putovat će; ponovno će posjetiti sva ona mjesta koja, istinski, nikad nije ni posjetio — po sunčevu svjetlu. Čitat će — ponovo će čitati, zapravo — ne šifre, ili rasporede, ili dosjee, već sve te knjige koje nije čitao od srednje škole. Ako će on osvjetliti bilo što bilo kome, mora ponovo naučiti toliko toga što je zaboravio.

Ali ako mu je u četiri sata tog poslijepodneva išta bilo na pameti, onda je to bila misao o finoj večeri. Poslije dvanaest dana terapije s raznim kemikalijama i uz ograničenu ishranu, osjećao je bol pri pomisli na dobru hranu. Taman se spremao uputiti natrag prema svom hotelu da se istušira i promijeni odjeću, kad se Ulicom C pojavio taksij; s prozora taksija odskakale su snažne zrake sunca, skrivajući u kolima bilo kojeg mogućeg putnika. Taksij se zaustavio uz rub pločnika ispred njega — na njegov znak, pomislio je Michael. Međutim, iz kola je brzo izišao putnik koji je nosio attaché kovčežić, užurbani čovjek koji kasni na sastanak i sad nespretno petlja po novčaniku. Spočetka ni Havelock ni putnik nisu prepoznali jedan drugog; Michaelove su se misli vrzmale oko restoranta, a drugi je mislio o plaćanju računa taksisti.

— Havelock? — odjednom će putnik, prilagodivši naočari. — To *jesi* ti, zar ne, Michaelae!

— Harry? Harry Lewis?

— Kako si, M.H?

Lewis je bio jedan od nekolicine ljudi koji su ga nazivali po inicijalima. To je manja zaostavština sa sveučilišta, Princetona, koji su zajedno pohađali. Michael je otišao u redove izvršne vlasti, a Lewis je ostao na sveučilištu. Dr Harry Lewis bio je predsjednik Odjela za političke nauke malog ali uglednog sveučilišta u Novoj Engleskoj, a tu i tamo bi putovao u D.C.¹ na savjetovanja u Stateu.² Natrčali su nekoliko puta jedan na drugoga kad su obojica bili u Washingtonu.

— Dobro. I dalje bereš dnevnicu, Harry?

— Mnogo manje nego prije. Netko je vaše ljude naučio kako da čitaju analize od naših ezoteričnijih sveučilišta.

— Dobri Kriste, mene zamjenjuje brada u blue jeansu,³ koja puši neobične cigarete.

Profesor s naočarima bio je osupnut. — Šališ se. *Izišao* si? Mislio sam da si unutra do kraja života!

— Obratno, Harry. Život je počeo prije pet do sedam minuta kad sam dao svoj posljednji potpis. A za nekoliko sati ću se suočiti s prvim računom za večeru nakon niza godina, koji neću platiti iz sredstava za nepredviđene izdatke.

— Što namjeravaš raditi, Michaelae?

— Bez misli. Neko ih vrijeme ne želim.

Profesor je zašutio, uzeo sitniš od taksiste, pa brzo progovorio: — Slušaj, sada imam nekog hitnog posla, ali ovdje ostajem preko noći. Budući da imam dnevnicu i za troškove, dopusti mi da ti platim večeru. Gdje si odsjeo? Možda i znam gdje je to.

Nijedna vladina dnevnicu u civiliziranom svijetu ne bi mogla platiti tu večeru prije dva

¹ Skr. za District of Columbia, okružje Columbia, u kojemu se nalazi i Washington; dakle, popularna skraćenica za Washington (*op. prev.*)

² Skraćeno za State Department, Ministarstvo za vanjske poslove SAD (*op. prev.*)

³ Osobito 70-ih godina ovog stoljeća »brada u blue jeansu« bila je u SAD metafora za sveučilišni nastavni kadar srednjih godina (*op. prev.*)

mjeseca i pet dana, ali je Harry Lewis imao ideju. Nekad su bili prijatelji; opet su se našli, a Havelocku je bilo lakše razgovarati s osobom koja je barem nejasno znala o njegovu radu za vladu, nego s nekim tko o tome nije ništa znao. Uvijek je bilo teško objašnjavati da nešto ne može biti objašnjeno. Jedno je vodilo do drugoga, što je opet Harryja navelo na jednu ideju.

— Jesi li ikad pomišljao na to da se vratiš na campus¹?

Michael se nasmiješio. — Kako bi zvučalo kad bih rekao 'stalno'?

— Znam, znam — nastavi Lewis, unoseći sarkazam. — Vi momci — 'aveti'², pretpostavljam da je to pravi izraz — dobijete sve moguće ponude od multinacionala³ za vraški dobru lovu, ja to znam. Ali, M.H, ti si bio jedan od najboljih. Tvoju je dizertaciju tiskao tucet sveučilišnih tiskara; čak si imao svoje seminare. Tvoja akademska prošlost zajedno s godinama koje si proveo u Stateu — mada shvaćam da o većini toga ne možeš ići u pojedinosti — mogle bi te učiniti vrlo privlačnim sveučilišnim upravama. Mi uvijek govorimo 'nađimo nekoga tko je bio tamo, a ne samo teoretičara'. Dođavola, Michael, ja mislim da si to *ti*. U redu, ja znam da novac nije...

— Harry, krivo si me razumi. Ja sam mislio o tome. Ja *stalno* razmišljam o povratku.

Sad je bio red na Harryu Lewisu da se nasmiješi. — Onda imam drugu ideju.

Tjedan dana poslije, Havelock je odletio u Boston i odvezao se na campus koji se isticao crvenim opekama, bršljanom i brezom, na prilazu Concordu, New Hampshire. Četiri dana je proveo s Harryjem Lewisom i njegovom ženom, lutajući svuda pomalo, prisustvujući raznim predavanjima i seminarima, i sastajući se s onim profesorima i članovima uprave čija bi mu pomoć, po Harryevu mišljenju, mogla mnogo značiti. Michaelova su mišljenja tražena »ovlaš«, za vrijeme kave, pića ili večera; muškarci i žene su gledali na nj kao na kandidata koji obećava. Lewis je dobro obavio svoj misionarski zadatak. Na kraju četvrtog dana, Harry je objavio za vrijeme ručka:

— Sviđaš im se!

— Zašto ne? — upita njegova žena. — On je vraški dopadljiv!

— Zapravo, prilično su uzbuđeni. To je ono što sam ti rekao onog dana, M.H. Ti si *bio tamo*. Šesnaest godina provedenih sa State Departmentom čine te nekako posebnim.

— I?

— Za osam će tjedana biti održana godišnja skupština uprave. Tada se proučavaju kvocijenti ponude-potražnje. Konjska posla. Ja mislim da će ti ponuditi posao. Gdje te mogu pronaći?

— Putovat ću. Ja ću te nazvati.

Prije dva dana je nazvao Harrya iz Londona. Skupština još traje, ali Lewis misli da će već za koji trenutak biti odgovora.

— Brzajavi mi AX⁴ Amsterdam — rekao je Michael. — I hvala, Harry.

Pred sobom je vidio da su se naglo otvorila staklena vrata American Expressa. Pojavili su se muškarac i žena; muškarac je nespretno održavao ravnotežu dvaju remenova prebačenih

¹ Uglavnom u SAD: vanjsko područje koledža, sveučilišta, itd; skraćeno za »sveučilište« (op. prev.)

² Engl, *spook* (avet, duh, prikaza) je popularni naziv za špijuna, obavještajca i si. (op. prev.)

³ Međunarodne, transnacionalne gigantske korporacije s aktivnošću u mnogim zemljama, koje, poslovično, love najbolje kadrove jer najviše plaćaju (op. prev.)

⁴ Telegrafska kratica za *American Express* (op. prev.)

preko ramena, na kojima su visila dva fotoaparata, dok je istodobno brojao novac. Havelock se zaustavio, pitajući se za trenutak da li doista želi ući. Ako je telegram tu, sadržavat će ili odbijanje ili ponudu. Ako je odbijanje, on će jednostavno nastaviti s lutanjem — u toj je misli bilo stanovite ugone; plutajuća pasivnost neplaniranja postala mu je nešto vrijedno. Ako je ponuda, što onda? Je li spreman za to? Je li spreman odlučiti se? Nije riječ o odluci koja se donosi na terenu, gdje mora biti instinktivna ako čovjek želi preživjeti, već je zapravo riječ o odluci da se vežeš za nešto. Je li sposoban za takvo vezivanje, za takvu obavezu? Gdje su jučerašnje obaveze?

Duboko je uzdahnuo i približio se staklenim vratima.

MJESTO RASPOLOŽIVO ZA IZVANREDNOG PROFESORA IZ REDOVA VLADE ZA RAZDOBLJE OD DVIJE GODINE. STATUS IZVANREDNOG DO KONAČNOG PRIHVAĆANJA NA KRAJU TOG ROKA. POČETNA PLAĆA DVADESET-SEDAM-PET. TVOJ ODGOVOR POTREBAN U ROKU OD DESET DANA! NE DOZVOLI DA DRŽIM DAH.

HARRY.

Michael je sklopio telegram i stavio ga u džep od jakne; nije otišao do šaltera odakle bi poslao svoj telegram Harry Lewisu, Concord, New Hampshire, U.S.A. To će učiniti kasnije. U ovom je trenutku bilo dovoljno što zna da ga žele, da zna da postoji početak. Trebat će mu nekoliko dana da upije saznanje o vlastitoj legitimnosti, možda još nekoliko dana poslije toga da se uhvati ukoštac s tim. Jer u legitimnosti postoji mogućnost predanosti poslu: bez nje nema pravog početka.

Hodao je Damrakom, udišući hladni zrak Amsterdama, osjećajući vlažnu hladnoću kako visi nad kanalima. Sunce se spuštalo; nakratko zasjenjeno niskim oblakom opet se pojavilo kao narančasta kula koja baca zrake kroz izmaglicu koja im se ispriječila. To je podsjetilo Havelocka na zoru na oceanskoj obali dok se sunce nije nametnulo obzoru, razgoneći izmaglice iznad vode. Otišao je do puta, do pijeska, do zemlje...

Stop! Ne misli o tome. To je bio drugi život.

Prije dva mjeseca i pet dana, Harry Lewis je čistom slučajnošću izišao iz taksija i stao mijenjati svijet za starog prijatelja. Sada, dva mjeseca i pet dana kasnije, ta je promjena pred njim, treba je uzeti. Uzet će je, Michel je to znao, ali nešto nedostaje: promjenu je trebalo s nekim podijeliti, ali nije bilo nikoga s kime da je dijeli, nikoga tko bi ga pitao »što ćeš predavati?«

Konobar u smokingu u Dikker en Thijsu stavio je obrub čaše sa zapaljenim brandyem u srebrnu posudu sa šećerom; uslijedit će i drugi sastojci za café Jamique.¹ To je bio smiješni užitak, a vjerojatno i bacanje vrlo dobrog likera, ali je Harry Lewis inzistirao da te večeri u Washingtonu svaki popije po jednu takvu kavu. Reći će Harryu da je obred ponovio u Amsterdamu, premda bi on to vjerojatno izbjegao da je pretpostavio kako će biti jarki plamenovi i stupanj pažnje koju će oni privući njegovom stolu.

— Hvala ti, Harry — rekao je tiho kad je konobar otišao, podižući čašu nekoliko centimetara od stola svom nevidljivom prijatelju. Na koncu konca, i to je bolje nego da je sasvim sam.

Mogao je osjetiti približavanje jednog čovjeka i vidjeti krajičkom oka tamnu figuru koja je postajala sve većom. Figura odjevena u konzervativno prugasto odijelo provlačila se kroz sjene i svjetlo svijeća prema loži. Havelock je nagnuo čašu i podigao pogled prema tom licu. Čovjek se zvao George; bio je šef CIA-ine postaje u Amsterdamu. Prije su zajedno radili, ne uvijek ugodno ali profesionalno.

¹ Populama kava kojoj se dodaju brandy ili konjak, a ponekad i koja kap nekog drugog likera (*op. prev.*)

— Postoji jedan način da se objavi tvoj dolazak ovamo — rekao je obavještajni oficir, bacivši pogled na konobarov stolić za usluživanje, na kojemu je još bila srebrna posuda. — Mogu li sjesti?

— Moje zadovoljstvo. Kako si, George?

— Bio sam bolje — odgovori mu čovjek CIA-e, ukliznuvši se na mjesto nasuprot Michaelovom.

— Žao mi je što to čujem. Jesi li za piće?

— To ovisi.

— O čemu?

— Hoću li ostati dovoljno dugo.

— Nismo li suviše zagonetni? — nato će Havelock. — Ali, uostalom, ti vjerojatno još radiš.

— Nisam znao da su sati tako jasno odrezani.

— Ne, držim da nisu. Jesam li ja razlog, George?

— U ovom trenutku, možda — odvrti čovjek iz CIA-e. — Iznenađen sam što te vidim ovdje. Čuo sam da si se povukao.

— Točno si čuo.

— Onda, zašto si ovdje?

— Zašto ne? Ja putujem. Volim Amsterdam. Mogao bih reći da trošim mnogo od tih nagomilanih zadržanih sredstava, posjećujući mjesta koja rijetko pođem pogledati tokom dana.

— Da, i ja bih to mogao *reći* za tebe, ali to ne znači da u to i vjerujem.

— Vjeruj, George. To je istina.

— Nikakve zavjese? — upita obavještajac, s pogledom na Michaelu. — Ja to mogu saznati, znaš.

— Nikakve zavjese. Ja sam izišao, svršen, trenutačno nezaposlen. Budeš li tragao, to je sve što ćeš čuti, ali mislim da u to nećeš utrošiti kanalsko vrijeme za Langley. Uvjeren sam da su centrex šifre izmijenjene tamo gdje sam ja u pitanju, a svi su izvori i doušnici u Amsterdamu izviješteni o mom statusu. Ja sam off-limits,¹ George. Svatko tko se bavi sa mnom traži smanjenje roka na platnom spisku i sasvim moguće opskuran sprovod.

— To su *površinske* činjenice — suglasio se čovjek CIA-e.

— To su jedine činjenice. Nemoj se zamariti tražeći nešto drugo; nećeš ništa naći.

— U redu. Kažimo da ti vjerujem. Putuješ, trošiš odvojene prihode. — Agent je zašutio pa se nagnuo naprijed. — Oni će presahnuti.

— Što to?

— Odvajani prihodi.

— Neizbježno. Onda očekujem da ću naći neko namještenje koje donosi. Istini za volju, danas poslije podne...

¹ Uglavnom u američkoj vojnoj terminologiji — područje kojemu je pristup reguliran posebnim propisima; zabranjen pristup (*op. prev.*)

— Zašto čekati? Možda bih ti ja mogao pomoći u tome.

— Ne, ne možeš, George. Nemam ništa za prodaju. — Dakako da imaš. Ekspertiza. Savjetnikov honorar koji se plaća iz posebnih sredstava. Bez imena, bez upisa, bez tragova.

— Ako ti sad provodiš neku vrst testa, loše to radiš.

— Nikakav test. Voljan sam platiti da ispadnem bolji nego jesam. Ja to ne bih priznao kad bih te testirao.

— Mogao bi, ali bi bio prokleta budala. To je trećerazredna stupica; tako je nespretna da si je možda uistinu postavio. Nitko od nas ne bi baš volio da nam isplate iz tih posebnih sredstava koje netko pažljivo ispituje, je li tako?

— Ja možda nisam u tvojoj ligi, ali nisam ni trećerazredan. Potrebna mi je pomoć. Potrebna nam je pomoć.

— To je bolje. obraćaš se mom egu. Mnogo bolje.

— Što misliš o ovome, Michael. KGB je preko čitavog Haaga. Ne znamo koga su kupili ni koliko daleko kane poći. NATO je kompromitiran.

— Svi smo kompromitirani, George, a ja *ne mogu* pomoći. Zato što smatram da to ne čini nikakve razlike. Stižemo na kvadrat pet, guramo ih natrag na četiri, pa oni preskaču preko nas na sedam. Ona mi kupimo naše pravo na osmicu; oni nas zaustave kod devetke, a nitko ne stiže do kvadrata deset. Svi zamišljeno kimaju i počinju iznova. U međuvremenu oplakujemo svoje gubitke i sve veličamo do nebesa, ne priznajući ni u jednom trenutku da je sve isto kao prije.

— To je gluparija. Nas neće *nitko* pokopati.

— Hoće, George. Sve nas. Djeca još nerođena i nezačeta. Ukoliko ne budu mudrija od nas, što bi moglo biti baš tako. Kriste, barem se nadam.

— O čemu ti to dođavola govoriš?

— Grimizni atomski testament krvavog rata.

— Što!

— Historija, George. Hajde, popijmo čašicu.

— Ne, hvala. — Šef CIA-ine postaje se nagnuo natrag. — A mislim da ti je svega dosta — dodao je, ustajući.

— Ne još.

— Idi k vragu, Havelock. — Obavještajni oficir se okrenu da ode.

— George.

— Što je?

— Promašio si. Spremao sam se da ti kažem nešto o današnjem poslijepodnevnu, ali mi nisi dopustio da dovršim.

— Što onda?

— Dakle, znao si što ti kanim reći. Kad si presreo telegram? Oko podneva?

— Idi k vragu.

Michael je promatrao obavještajca koji se vratio za svoj stol. Večerao je sam, ali je Havelock znao da nije sam. Njegov je sud bio potvrđen za tri minuta. George je potpisao ček — loš običaj — i ispod ulaznog trijema brzo ušao u predvorje hotela. Četrdeset pet sekundi

poslije, od stola s njegove desne strane brzo je ustao čovjek mladalačkog izgleda i uputio se vani, ostavljajući zbunjenu damu. Prošla je minuta, a dvojica muškaraca koji su bili u loži s lijeve strane ustali su kao jedan i zaputili se prema trijemu. Kroz svjetlo svijećnjaka, Michael je pogledao na tanjure u loži. Bili su puni hrane. Loš običaj.

Slijedili su ga, osmatrali, presretali mu komunikacije. Zašto? Zašto ga ne ostave samog i na miru?

Toliko o Amsterdamu.

Podnevno sunce u Parizu bilo je zasljepljujuće žuto, a njegove trepereće zrake odskakale su od rijeke Seine ispod mosta. Havelock je stigao do sredine Pont Royala, a njegov je mali hotel bio svega nekoliko blokova udaljen od Rue du Baca; ruta koju je slijedio bila je od Louvrea najlogičnija. Znao je da je važno ne skretati, da ne treba pustiti bilo kome tko je iza njega da pomisli kako on sumnja na njegovu ili njezinu nazočnost. Opazio je taksi, isti taksi, koji se dvaput brzo okrenuo u prometu kako bi ga držali na oku. Tko god upravlja vozačem — dobar je; taksi se na uglu zaustavio manje od dvije ili tri sekunde, a onda je odjurio u suprotnom smjeru; što znači da je osoba koja ga je pratila sada pješke na mostu prepunom ljudi. Ako je kontakt bio cilj, gomila je veoma pomagala, a most još i više. Ljudi su se zaustavljali na mostovima preko Seine jednostavno da bi odsutno buljili dolje u vodu; to su činili stoljećima. Moglo se voditi i neupadljive razgovore. Ako je kontakt bio cilj, a ne samo nadgledanje.

Michael je stao, naslonio se na kamenu zid u visini prsiju koji je služio kao ograda, pa zapalio cigaretu. Pogledom je pratio *bateau mouche*¹ koji će za tren proći ispod mosta. Ako ga netko promatra, doimat će se poput osobe koja gleda na turistički brod, mašući ovlaš putnicima na brodu. Ali nije to odabrao; gradeći se da štiti oči od sunca, usredotočio se na visoku figuru koja mu se približavala s desne strane.

Mogao je uočiti sivi homburg,² ogrtač s okovratnikom od velura, i blistavu crnu kožu cipela s patentnim zatvaračem; to je bilo dovoljno. Čovjek je bio oličenje pariškog bogatstva i elegancije, koji putuje diljem Evrope i krasi salone bogatih. Preziva se Gravet, a smatraju ga poznavaoцем klasične umjetnosti s najviše znanja u Parizu — što znači na Kontinentu — a samo su oni koji su morali znali da je on prodavao mnogo više od svoje kritičke ekspertize. Zaustavio se uz ogradu nešto više od dva metra od Havelocka, pa stao namještati svoj baršunski okovratnik; govorio je dovoljno glasno da ga se čuje. — Mislio sam da si to ti. Slijedim te od Rue Bernard.

— Znam. Što hoćeš?

— Pitanje je što ti hoćeš? Zašto si u Parizu? Stavljeno nam je na znanje da više nisi aktivan. Sasvim iskreno, da te treba izbjegavati.

— I odmah raportirati ako ja uspostavim kontakt. Točno?

— Prirodno.

— A ti preokrećeš postupak. Ti si meni prišao. To je malčice bedasto, zar ne?

— Manji rizik vrijedan preuzimanja — odgovori mu Gravet, stojeći uspravno i nabačući se pogledima na sve strane. — Mi se već dugo poznajemo, Michael. Ni na trenutak ne vjerujem da si u Parizu zbog svog ponovnog kulturnog rođenja.

— Ni ja ne vjerujem. Tko je rekao da jesam?

¹ Neveliki, lagani brod za plovidbu na rijekama i jezerima (franc.) (op. prev.)

² Šešir od mekane pusti s ulubljenom krunom i ukočenim gore okrenutim rubom, a dobio je ime po Homburgu, njemačkom gradu u kojemu se prvobitno proizvodio (op. prev.)

— U Louvreu si bio točno dvadeset sedam minuta. Prekratko da bi bilo što upio, a predugo da bi se olakšao. Ali sasvim dovoljno da bi se susreo s nekim u tamnoj dvorani punoj posjetilaca — recimo, na kraju trećeg kata.

Havelock se stade smijati. — Slušaj, Gravet...

— Ne gledaj u mene, molim te! Gledaj u vodu.

— Posjetio sam rimsku zbirku u mezzaninu. Naišla ju neka grupa iz Provence, pa sam otišao.

— Uvijek si bio brz, cijenio sam te zbog toga. A sada taj zlokobni alarm: 'On više nije aktivan. Izbjegavajte ga!'

— Dogodilo se da je tako.

— Koji god to bio tvoj novi *pokrivač* — nastavi Gravet brzo, čisteći laktove ogrtača — činjenica da je tako radikalna može jedino značiti da si u vrlo uglednom društvu. A ja sam i posrednik sa širokim nizom informacija. Što su mi klijenti ugledniji, to mi se posao više sviđa.

— Žao mi je. Ja ne kupujem. Izbjegavaj me.

— Ne ponašaj se protivno zdravu razumu. Ti ne znaš što imam ponuditi. Nevjerojatne stvari se dešavaju posvuda. Saveznici postaju neprijatelji, neprijatelji saveznici. Perzijski je zaljev u vatri, a cijela se Afrika kreće u kontradiktornim krugovima; Varšavski ugovor ima rastrganosti o kojima ništa ne znaš, a Washington provodi tucet kontraproaktivnih strategija kojima je ravna jedino nevjerovatna glupost Sovjeta. Mogao bih ti dati sasvim točne podatke o *njihovim* nedavnim ludostima. Ne odbacuj me, Michael. Plati mi. Uspet ćeš se još više.

— Zašto bih se htio uspeti više, kad sam tek sišao?

— Opet besmisleno. Ti si srazmjerno mlad čovjek; ne bi te pustili da odeš.

— Mogu me pratiti i osmatrati, ali me ne mogu zadržati. Sve što je trebalo da učinim jest da se odreknem penzije negdje na sredini puta.

— Suviše jednostavno. Svi vi imate bankovne račune u udaljenim ali pristupačnim mjestima, svi to znaju. Skrenuti fondovi za posebne ili neočekivane izdatke, prikrivena plaćanja nepostojećim izvorima, troškovi za nagle odlaske ili naglo potrebne dokumente i papire. Tvoja je mirovina bila pokrivena već kad si imao trideset pet godina.

— Pretjeruješ i u pogledu mog talenta i moje financijske sigurnosti — odvratila Havelock, smijući se.

— Ili možda prilično dugačak dokument — nastavio je Francuz kao da ga Michael nije prekinuo — s pojedinostima o stanovitim prikrivenim postupcima — rješenjima, mogao bi reći — koja moraju po samoj sili postojanja opisati specifične događaje i ljude. Sve to izvan dosega onih koji su najviše zainteresirani.

Havelock se prestao smijati, ali je Gravet ustrajao: — Naravno, to nije *financijska* sigurnost, ali pridodaje osjećaju blagostanja, zar ne?

— Gubiš vrijeme. Ja nisam na tržnici. Ako imaš nešto što vrijedi, dobit ćeš svoju cijenu. Ti znaš kome se valja obratiti.

— To su preplašeni drugoredaši. Nijedan od njih nema tvoj izravan pristup — centrima odluke, da tako kažemo.

— Više ih nemam.

— Ne vjerujem ti. Ti si jedini čovjek ovdje u Evropi koji razgovara direktno s Anthonyem Matthiasom.

— Izostavi ga iz toga. A za tvoju informaciju, ja mjesecima nisam s njim razgovarao. — Odjednom se Havelock uspravio i otvoreno se okrenuo Francuzu. — Pronađimo taksi i pođimo u ambasadu. Ja znam neke ljude tamo. Predstaviti ću te atašeu prvog ranga i reći mu da prodaješ, a ja nemam ni sredstava ni interesa da se upetljavam. Okay?

— Ti znaš da ja tako ne radim! I, *molim...* — Gravet nije morao dovršiti zahtjev.

— U redu, u redu. — Michael se vratio zidu iznad rijeke. — Onda mi daj broj ili mjesto za kontakt. Ja ću im telefonirati, a ti možeš slušati.

— Zašto ti to radiš? Zašto šarada?

— Zato jer to nije šarada. Kao što si rekao, mi se već dugo poznajemo. Učiniti ću ti uslugu i možda ćeš se uvjeriti. Možda ćeš uvjeriti i druge, ako te upitaju. Čak ako te i ne upitaju. Slažeš li se?

Francuz je okrenuo glavu dok se nagnjao preko zida, zureći u Havelocka. — Ne, hvala ti, Michael. Kao kad je riječ o svim vrstama satana, bolji je drugorednik s kojim sam imao posla od onoga s kojim nisam imao posla. Ti ne bi otkrio izvor poput mene čak ni atašeu prvog ranga. Preduboko sam u stvarima, suviše sam ugledan: možda ću ti trebati. Da, vjerujem ti.

— Učini mi život jednostavnijim. Ne drži to kao tajnu.

— Što je s tvojim suprotnim brojevima u KGB-u? Hoće li oni biti uvjereni?

— Uvjeren sam u to. Njihova su krtice vjerojatno prenijele riječ o tome na Trg Dzeržinski¹ prije nego sam potpisao papire o prestanku službe.

— Sumnjat će na neku igru.

— Što je još više razloga da me se ostavi na miru. Zašto zagristi u otrovni mamac?

— Imaju kemikalije. Svi vi imate kemikalije.²

— Ne mogu im ništa reći što ne znaju, a ono što znam već je izmijenjeno. To je prilično smiješno: moji se neprijatelji nemaju čega bojati od mene. Nekoliko imena koja bi možda saznali nisu vrijedna cijene. Bilo bi represalija.

— Zadao si mnogo rana. Postoji ponos, osveta; to je ljudsko stanje.

— Neprimjenljivo. Na tim smo područjima ravni i izravnani, i opet kažem da to ne zaslužujem jer nema praktičnog rezultata. Nitko ne ubija ako nema razloga. Nitko od nas ne želi biti odgovoran za guste padavine. Ludo, zar ne? Gotovo viktorijanski. Kad završimo, mi smo vani. Možda ćemo se svi okupiti u velikoj tamnoj strateškoj sali u paklu i popiti čašicu-dvije, ali dok smo ovdje mi smo izvan igre. To je ironija, jalovost, Gravet. Kad smo vam više nam nije stalo. Nemamo nikakva razloga za mržnju. Ili za ubijanje.

— Lijepo rečeno, moj prijatelju. Očito si razmišljao o svemu tome.

— U posljednje vrijeme sam imao dosta vremena za to.

— A postoje i oni koji su izuzetno *zainteresirani* za tvoje zaključke — tvoju ulogu u životu, onakvu kakva je bila. Ali, uostalom, to se može očekivati. To su tako manično-depre—

¹ Moskovski trg na kojemu se nalazi ogromna upravna zgrada KGB-a, a dobio je ime po Feliksu Dzieržinskom (1877-1926), sovjetskom političaru, istaknutom borcu u Oktobarskoj revoluciji, narodnom komesaru za unutrašnje poslove, osnivaču Čeke (*op. prev.*)

² Uglavnom nedopustiva kemijska sredstva kojima se najčešće prisilno izaziva promjena stanja svijesti (*op. prev.*)

sivni ljudi. Mrzovoljni, a onda svetkujući: jednog trenutka ispunjeni nasiljem, pjesmama zemlje i tugom idućeg trenutka. I često sasvim paranoidno; tamnije strane klasicizma, mislim. Zasječene dijagonale Delacroixa u višerasnoj nacionalnoj psihi, tako dalekosežno, tako kontradiktorno. Tako sumnjičavo — tako sovjetski.

Havelock je prestao disati; uzvratio je Gravetovo zurenje.

— Zašto si to učinio?

— Nije bilo štete. Da sam naučio drugačije, tko zna što bih im sve rekao? Ali budući da ti ja *doista* vjerujem, objašnjavam zašto sam te morao testirati.

— Moskva misli da sam još unutra?

— Iznijet ću im svoj sud da više nisi. Hoće li to prihvatiti ili ne, to je sasvim drugo.

— Zašto ne bi prihvatili? — upita Havelock, s pogledom uperenim u vodu.

— Nemam pojma... Nedostajat ćeš mi, Michael. Uvijek si bio civiliziran. Težak, ali civiliziran. A onda, opet, ti nisi rođeni Amerikanac, zar ne? Ti si zapravo Evropljanin.

— Ja sam Amerikanac — tiho će Havelock. — Uistinu.

— Dobro si uspio preko Amerike. Reću ću toliko. Ako promijeniš mišljenje — ili ti ga promijene — stupi u dodir sa mnom. Mi možemo uvijek poslovati.

— Nije vjerovatno. Hvala ti.

— To nije ni izravno odbijanje.

— Uljudan sam.

— Civiliziran. *Au revoir*, Mihaile... Više mi se sviđa ime s kojim si rođen.

Havelock je polako okrenuo glavu i promatrao Graveta kako prostudiranom gracioznošću korača po Pont Royalu prema ulazu na most. Francuz je pristao na slijepo ispitivanje u ime ljudi koji su mu se gadili; mora da je bio dobro plaćen. Ali zašto?

CIA je u Amsterdamu i CIA mu ne vjeruje. KGB je u Parizu ali mu ni KGB ne vjeruje. *Zašto?*

Toliko o Parizu. Koliko daleko će otići da bi ga zadržavali pod mikroskopom?

Arethusa Delphi jedan je od onih malih hotela blizu atenskog trga Syntagma, koji putniku nikad ne zaboravljaju dati do znanja da je u Grčkoj. Sobe su bijele na bijelom, na treperavo bijelom. Zidovi, namještaj i ukrasni vezovi, ukrasni namještaj koji dijeli prostor, smjenjivali su se s kričavim uljenim platnima u plastičnim okvirima, koja su prikazivala antikvitete: hramove, agore i proročišta. Svaka je soba imala par uskih dvostrukih vrata koja su se otvarala prema minijaturnom balkonu — dovoljno velikom za dvije male stolice i liliputanski stolić, na kojemu su gosti mogli piti jutarnju crnu kavu. U predvorju i u liftovima čovjek nikako ne može pobjeći od ritmičkog udaranja grčke folklorne muzike; gudači i cimbali kao pomamni izvode *prestissimo greco*.¹

Havelock je iz lifta izveo ženu maslinaste puti, a kad su se vrata zatvorila oboje su stajali trenutak-dva u pozi glumljena iščekivanja. Muzika je utihnula; uzdahnuli su s olakšanjem.

— Zorba² je krenuo na odmor. — Michael je kretnjom pokazao nalijevo, prema svojoj sobi.

¹ Grčki *prestissimo*, brzi finale čest u grčkoj narodnoj muzici (*op. prev.*)

² Stereotip na osnovu poznatog filma »Grk Zorba« (op. prev.)

— Ostali svijet mora da misli da smo mi nervozne olupine — rekla je žena, smijući se, dodirujući tamnu kosu i poravnavajući dugu bijelu haljinu koja je dobro pristajala uz boju njene puti, naglašavajući joj prsa i istaknute dijelove tijela. Engleski je govorila s teškim akcentom, koji se gaji na tim mediteranskim otocima koja su zabavišta bogatih Mediteranaca. Bila je visoko plaćena kurtizana čije su usluge tražili voditelji trgovine i nasljednici, dobroćudna kurva s pristojnim osjećajem za humor i brzim smijehom; žena koja je znala da je ograničeno njeno vrijeme pružanja zadovoljstva. — Vi ste me spasili — rekla je, stežući Havelockovu ruku dok su hodali hodnikom.

— Ja sam vas kidnapirao.

— Često međuzamjenjivi izrazi — odgovori mu, opet smijući se. Bilo je malo jednoga malo drugoga. Michael je na Maratonosu natrčao na čovjeka s kojim je prije pet godina radio na sektoru Thermaikos. U restoranu-kavani na trgu Syntagma te je večeri bila svečana večera; budući da mu je to bilo pogodno, Havelock je prihvatio poziv. Ta je žena bila tamo kao pratnja znatno starijem, neotesanom poslovnom čovjeku. Ouzo¹ i *prestissimo greco* učinili su svoju štetu. Havelock i žena sjedili su jedno pored drugog; noge i ruke su im se dodirivali, razmijenili su poglede: usporedbe su bile očite. Michael i otočka kurtizana iskrali su se iz lokala.

— Mislim da ću se sutra suočiti s jednim ljutitim Atenjaninom — rekao je Havelock, otvorivši vrata svoje sobe, vodeći ženu unutra.

— Ne budite smiješni — protestirala je. — On nije džentlemen. On je iz Epidaura; u Epidauru nema džentlmena. On je ostarjeli seljački vol koji se napunio novcem za vrijeme pukovnika.² Jedna od ružnijih posljedica njihova režima.

— Kad si u Ateni — rekao je Michael pošavši prema komodi u kojoj je bila boca whiskyja sa čašama — drži se što dalje od Epidaura i Epidauranaca. — Natočio je piće.

— Jeste li često bili u Ateni?

— Nekoliko puta.

— Što ste radili? Kakva vrsta posla?

— Kupovao sam neke stvari. Prodavao stvari. — Havelock je prenio piće preko sobe. Ono što je ugledao bilo je ono što je htio vidjeti, mada nije očekivao da će to biti tako brzo. Žena je skinula tanki svileni ogrtač bez rukava i položila ga na stolicu. Zatim je nastavila otkopčavati haljinu od vrha. Grudi su joj djelovale izazovno, pozivajuće.

— Vi me niste kupili — rekla mu je, uzevši piće slobodnom rukom. — Ja sam došla svojom slobodnom voljom. *Efharistou*³, Michael Havelock. Jesam li dobro izgovorila vaše ime?

— Vrlo lijepo.

Njegovu je čašu dodirnula svojom, izazvavši tihi zvuk dok mu se približavala. Prste mu je stavila na usne, zatim ih je povlačila obrazom, a onda je napokon osvojila stražnji dio njegova vrata, privlačeći njegovo lice svome. Poljubili su se, a ona je razdvojila usne. Mekano nabreknuto meso i vlaga njenih usana djelovali su na nj da se uzbudi; ona je pritisnula svoje tijelo o njegovo, povlačeći mu lijevu ruku prema dojki ispod poluotkopčane haljine. Oslonila se i duboko disala.

¹ Žestoko grčko piće koje se dobija od aromatičnih plodova anisana (op. prev.)

² Vladavina ultradesničarske vojne hunte u razdoblju od 1967. do 1974, kad je nekoliko pukovnika uzurpiralo vlast, suspendirajući ustav i zabranjujući političke stranke (op. prev.)

³ U suvr. grčkom slangu — dobro došli, dobar provod, i sl. (*op. prev.*)

— Gdje vam je kupaonica? Ja ću se odjenuti s nečim — manjim.

— Tamo je.

— Zašto ne i *vi!* Staviti nešto manje, to mislim. Susrest ćemo se kod kreveta. Ja jedva čekam. Vi ste vrlo, *vrlo* privlačni, a ja sam... vrlo uznemirena.

Zgrabila je ogrtač sa stolice i krenula ovlaš, senzualno, prema vratima iza kreveta. Ušla je, bacila pogled preko ramena, dok su joj oči govorile ono što vjerojatno nije bila istina; ali, svejedno, te je noći sve to djelovalo vrlo uzbudljivo. Kurva s praksom, bez obzira na njene razloge, dat će predstavu, a on je htio, osjećao je potrebu za njenom predstavom i umijećem.

Michael je ostao u gaćicama, pa je svoje piće prenio do kreveta. Naglo je zgrabio pokrivač i plahtu. Legao je na krevet, posegao za cigaretom, okrenuvši tijelo od zida.

— *Dobrij vječjer, prijatel!*

Čuvši duboki muški glas, Havelock se strelovito okrenuo u krevetu i instinktivno posegao za oružjem — za oružjem kojeg tu nije bilo. U vratnicama kupaonice stajao je ćelavi muškarac čije je lice Michael znao s tuceta fotografija koje je vidio prije dosta godina. Bio je iz Moskve, jedan od najmoćnijih ljudi u sovjetskom KGB-u. U ruci je imao revolver, veliki automatik »graz-buria«¹. Začuo se klik; oružje je bilo spremno za vatru.

¹ Veoma kvalitetan automatski pištolj kalibra 7,65 i 9 mm; veoma je siguran i ima izvanredan finiš; automatik velike zaustavne moći, uglavnom u upotrebi u specijalnim jedinicama (*op. prev.*)

3

— Ti sada možeš otići — rekao je Rus ženi koja se sakrila iza njega. Brzo je prošla bacivši pogled na Havelocka, a zatim je potrčala do vrata i izišla iz sobe.

— Vi ste Rostov. Pjotr Rostov. Direktor Vanjskih strategija, KGB, Moskva.

— I vaše lice i ime su mi dobro poznati. I vaš dosje.

— Izložili ste se nizu neugodnosti, *prijatelj* — rekao je Michael, posluživši se ruskom riječi za prijatelja, mada je hladan način kako ju je izrekao oteo riječi to značenje. Zatresao je glavom, nastojeći je očistiti od mučne omaglice, posljedice ouzoa i scotcha¹. — Mogli ste me zaustaviti na ulici i pozvati me na piće. Tako ne biste saznali ni više ni manje, a svakako vrlo malo vrijednoga. Ukoliko ovo nije *kazn gariah*.²

— Nije likvidacija, Havliček.

— Havelock.

— Sin Havličeka.

— Učinili biste mi dobro da me ne podsjećate.

— Oružje je u mojoj ruci, ne u vašoj. — Rostov je odapinjač vratio na svoje mjesto u udubljenje, ali je oružje i dalje bilo upereno u Michaelovu glavu. — Ali to je daleka prošlost i nema veze sa mnom. Vaša nedavna aktivnost, međutim, itekako je moja briga. Naša briga, ako hoćete.

— Onda vaše krtice ne zarađuju novac koji dobijaju.

— Oni pišu izvještaje uzrujavajuće učestalo. Ako ništa a ono da opravdaju novac koji dobijaju.

— Ako su vam rekli da je sa mnom gotovo, bili su točni.

— »Gotovo?« Riječ s takvom konačnošću, a ipak predmet tumačenja, ne? Gotovo s čime? Gotovo s jednom fazom, pa naprijed u drugu fazu?

— Gotovo s bilo čime što bi se moglo vas ticati.

— Van svih sankcija? — upita ga oficir KGB-a, prešavši granicu vratnica i naslonivši se na zid, pištolja sada uperena u Havelockov vrat. — Bez namještenja u institucijama vaše vlade u bilo kojem službenom kapacitetu? To je teško prihvatiti. To mora da je bio udarac vašem dragom prijatelju Anthonyu Matthiasu.

Michael je pomno promatrao Rusovo lice, spustivši pogled na veliki pištolj. — Prije nekoliko dana mi je Francuz spomenuo Matthiasa. Reći ću vam što sam mu rekao, mada ne znam zašto to radim. Vi ste mu platili da spomene Matthiasovo ime.

— Gravet? On nas prezire. On je civiliziran spram nas jedino kad prolazi kremljevskim galerijama ili Ermitažom u Lenjingradu. Mogao bi nam reći bilo što.

¹ Skraćeno za *Scotch whisky*, žestoko piće dobiveno fermentacijom ječmenog slada u Škotskoj (*op. prev.*)

² Pogubljenje, smrtna kazna; smrt iz zasjede — na ruskom slangu (*op. prev.*)

— Ako je tako, zašto ste ga upotrijebili?

— Zato jer mu se sviđate. Mnogo je jednostavnije opaziti laž kad lažac govori o nečemu što voli.

— Onda ste mu vjerovali.

— Ili ste ga vi uvjerali, a naši ljudi nisu imali izbora. Kažite *meni*. Kako je sjajni i karizmatički američki državni sekretar reagirao na ostavku svoga *krajana*.¹

— Nemam pojma, ali pretpostavljam da je shvatio. To je točno ono što sam rekao Gravetu. Matthiasa nisam mjesecima vidio, ni s njim razgovarao. On ima dovoljno problema; nema nikakva razloga da mu se dodaju i oni jednog starog studenta.

— Ali vi ste bili mnogo više od studenta. Njegova je obitelj poznavala vašu obitelj u Pragu. Postali ste ono što jeste...

— *Bio* — prekinu ga Havelock.

— ... preko *Antona Matthiasa*.

— To je bilo davno.

Rostov je šutio; malo je spustio oružje, a onda progovorio: — Vrlo dobro — davno. Što je sa sada? Nitko nije nezamjenjiv, ali vi ste vrijedan čovjek, dragocjen. Koji puno zna, produktivan. — Vrijednost i produktivnost su općenito povezani s radnom obavezom. Ja je više nemam. Kažimo da sam je izgubio.

— Treba li da zaključim da bi vas se moglo iskušati? — Čovjek KGB-a je oružje spustio još niže. — U smjeru druge obaveze?

— Vi znate bolje od toga. Osim ličnih revulzija koje se vraćaju nekoliko dekada, mi imamo jednu-dvije krtice na Dzeržinskom. Nemam namjeru biti označen riječima »izvan spasa«.²

— Hipokritski izraz. On uključuje sučuvstvo od strane krvnika.

— Tako kaže.

— Ne dobro. — Rostov je podigao automatik, pružajući ga polako naprijed. — Mi nemamo takvih problema s verbalnim racionalama. Izdajica je izdajica. Mogao sam vas ubiti, znate.

— Ne jednostavno. — Michael je ostao miran, a pogled mu je počivao na Rusovom. — Postoje hodnici i liftovi, predvorja kroz koja treba proći, ulice koje treba prijeći; postoji rizik. Mogli biste izgubiti. Sve. Jer ja nemam ništa izgubiti osim ćelije u Lubjanki.

— Soba, ne ćelija. Mi nismo barbari.

— Oprostite. Soba. Ista vrsta sobe koju smo u Virginiji rezervirali za nekoga poput vas — a jedni i drugi se razbacujemo novcem. Kad ljudi poput vas i mene iziđu vani još s glavama na mjestu, sve se mijenja. Amitali i pentotali¹ su pozivnice za zamke.

— Još postoje krtice.

¹ Zemljak (češ.) (*op. prev.*)

² U ne baš bogatoj a niti poetičnoj terminologiji obavještajaca, na nizu jezika izraz »izvan spasa« jednostavno označuje osobu kojoj u strukturi određene službe više nema spasa, odnosno osuđena je na smrt, a egzekutori su na istoj strani na kojoj se tako osuđeni borio; osoba čije življenje ugrožava strogo čuvane interese.

³ »Amital« je trgovački naziv za kristalastu tvar koja se upotrebljava kao hipnotik i sedativ; amobarbital; »pentotal natrij« je trgovački naziv za natrijev tiopenton, barbiturat koji se upotrebljava u medicini kao intravenozni opći anestetik; oba se sredstva upotrebljavaju kao »serumi istine«, sredstva koja izazivaju opuštanje i uklanjaju inhibicije, pa se koriste za liječenje emotivnih problema a i za ispitivanja u okviru prakse nekih državnih i obavještajnih službi (*op. prev.*)

— Ja ne znam tko su oni ništa više nego ste vi znali kad ste bili na terenu — iz tih istih razloga, tih istih soba. Nijedan od nas ne vrijedi na drugoj strani. Mi znamo samo tekuće kôdove, riječi koje nas vode kamo moramo poći. Sve one koje sam ja znao i imao sada su beznačajne.

— Pokušavate li me svom iskrenošću uvjeriti da čovjek vašeg iskustva nama nije dragocjen?

— Ja to nisam rekao — prekinu ga Havelock. — Ja vam samo predlažem da odvagnete opasnosti. Osim toga, još nešto, nešto što ste vi prilično uspješno obavili prije dvije godine. Mi smo uzeli vašeg čovjeka koji je bio gotov s vama, spreman za farmu u Grasnovu.¹ Mi smo ga kroz Rigu doveli u Finsku, pa ga smjestili u sobu u Fairfaxu, Virginia. Ubrizgah su mu sve od scopolamina do trostrukog amitala, pa smo mnogo saznali. Strategije su bile opozvane. Čitave su mreže prestrukturirane, smetenost je bila obavezni dnevni red. Onda smo saznali nešto drugo: sve što nam je rekao bila je laž. Glava mu je bila programirana kao kompjuterski disk; dragocjeni su ljudi postali nekorisni, izgubljeno je vrijeme. Recimo da me uspijete odvesti u Lubjanku — a mislim da to ne biste mogli — kako možete znati da ja nisam naš odgovor na ono što ste nama učinili?

— Zato jer vi ne biste značili takvu opasnost. — Rostov je povukao pištolj, ali ga nije spustio.

— Zaista? Meni se to čini kao prilično dobar pokrivač. Naime, hoću reći, vi to nikad ne biste saznali, zar ne? S druge strane, mi smo razvili serum — o kojemu ne znam ništa drugo osim da ga ubrizgavaju u bazu lubanje — koji prazni programiranje. Ima neke veze s neutraliziranjem lobusa occipitalisa, što god to bilo. Odsad nadalje možemo se odlučiti.

— Takvo me priznanje iznenađuje.

— Zašto bi? Možda našim direktorima želim uštedjeti mnogo teškoća; to bi mogao biti moj cilj. Ili možda ništa od svega toga nije istina; možda nema seruma, nema zaštite, a ja sve to izmišljam. I to je mogućnost.

Rus se nasmiješio. — *Hvatit!*² Vi *jeste* vani! Obojicu nas zabavljate logikom koja bi vam mogla poslužiti. Vi ste na putu do te farme na vašem vlastitom Grasnovu.

— To je ono što vam pokušavam reći. Jesam li ja vrijedan rizika?

— Ustanovimo to. — Odjednom je Rus povukao svoj automatik, s cijevi gore; stavio ga je u dlan i bacio ga Havelocku na krevet. Havelock je oružje uhvatio u zraku.

— Što bi trebalo da učinim s ovim?

— Što želite učiniti s tim?

— Ništa. Uzimajući da su prva tri zrna gumene kapsule ispunjene bojom, samo bih vam zaprljao odjeću. — Havelock je pritisnuo dugme za otpuštanje magazina, koji je pao na krevet.

— Uostalom, to baš nije posebno dobar test. Recimo da igla okidača radi i da ovo proizvodi bilo kakvu galamu, dvadeset *hruščei*³ bi banulo u sobu i rastavilo me u komadiće.

— Igla okidača radi, a u hodniku nema nikoga. Arethusa Delphi je uglavnom vašingtonski logor; pod prismotrom je, a ja nisam toliko lud da bih paradirao s našim ljudima. Mislim da to znate. Zato ste ovdje.

¹ Grasnov je sovjetski ekvivalent strogo čuvanoj američkoj psihijatrijskoj klinici u Virginiji. Međutim, službeni sovjetski izvori stalno opovrgavaju postojanje takvog medicinskog centra za ispiranje mozga (*op. prev.*)

² Na ruskom otprilike »uhvatio sam«, »shvatio sam« (*op. prev.*)

³ Na suvremenom ruskom slangu *hrušč* (hrušt) znači **batinaš**, **upadač**, **nasilnik**, **osoba** koja ne zna što je nježnost (*op. prev.*)

— Što pokušavate dokazati?

Rus se opet nasmiješio i slegnuo ramenima. — Nisam sasvim siguran. Nešto nakratko u očima, možda. Kad je čovjek pod neprijateljevim pištoljem i taj pištolj je odjednom njegov, nastaje nagli poriv za uklanjanjem prve opasnosti — uzimajući da je neprijateljstvo uzvraćeno. To je u očima; to ne može prekriti nikakva kontrola — ako je neprijateljstvo aktivno.

— Što je bilo u mojim očima?

— Savršena ravnodušnost. Umor, ako hoćete tako.

— Nisam siguran da ste u pravu, ali cijenim vašu hrabrost. To je više nego imam. Igla okidača doista funkcionira?

— Da.

— Nema kapsula?

Rus je zatresao glavom a izraz lica mu je govorio da se tiho zabavlja. — Nema metaka. Što će reći, nema praha u čahuricama.

— Rostov je podigao lijevu ruku, a s desnom je povukao rukav ogrtača. Privezana za donji dio zglavka, produžujući se prema laktu, bila je tanka cijev, a mehanizam odapinjanja očigledno se aktivirao savijanjem ruke. — *Snotvornoje*¹ — rekao je, dodirnuvši nategnute žice. — Narkotičke strelice. Mirno biste prespavali i veći dio sutrašnjeg dana, dok bi doktor inzistirao da vaša čudna groznica bude proučena u bolnici. Mi bismo vas izvukli, 'odletili' bismo vas u Solun, pa preko Dardanela u Sevastopolj. — Rus je oslobodio povez iznad zglavka i izvukao oružje.

Havelock je proučavao čovjeka iz KGB-a, nemalo iznenađen.

— Vi ste me doista mogli 'dignuti'.²

— Dok se ne pokuša, ne zna se. Mogao bih promašiti prvi pucanj, a vi ste i mladi, jači od mene; mogli ste me napasti, slomiti mi vrat. Međutim, okolnosti su bile na mojoj strani.

— Rekao bih sasvim. Zašto niste igrali na njih?

— Zato jer ste u pravu. Mi vas *ne* želimo. *Rizici* su preveliki — ne oni o kojima ste govorili, već drugi. Jednostavno, morao sam saznati istinu a sad sam uvjeren. Vi više niste u službi svoje vlade.

— Koji rizici?

— Nepoznati su nam, ali postoje. Što god ne možeš razumjeti u ovom poslu jest rizik, no ne moram o tome vama govoriti.

— Kažite mi *nešto*. Netom sam pomilovan; htio bih znati zašto.

— Vrlo dobro. — Sovjetski je obavještajac oklijevao; besciljno je pošao prema dvostrukim vratima koja vode do minijaturnog balkona i otvorio ih samo nekoliko centimetara. Onda ih je zatvorio i okrenuo se Havelocku. — Trebalo bi da vam prvo kažem da ja ovdje nisam po naređenju Trga Dzeržinski, čak ni s njegovim blagoslovom. Da budem iskren, moji ostarjeli pretpostavljeni u KGB-u vjeruju da sam u Ateni zbog nekog drugog posla. Vi to možete prihvatiti ili ne.

¹ Ono što izaziva san (rus.); (op. prev.)

² U knjizi su vrlo česti izrazi »dignuti« i »uzeti«, što su također pojmovi iz špijunskog leksika. »Dignuti« zapravo znači »uzeti nekoga silom«, a neizbježni izraz »uzeti« znači kako kada: zarobiti, uhvatiti, držati pod prisilom, ubiti, likvidirati. Na čitatelju je da taj pojam tumači prema situaciji (op. prev.)

— Dajte mi razlog za da ili ne. Netko mora znati. Vi *jedratele*¹ ne radite ništa solo.

— Samo dvojica. Bliski suradnik u Moskvi i posvećeni čovjek — krtica, dakako — iz Washingtona.

— Mislite na Langley?

Rus je zatresao glavom. Odgovorio je tiho: — Bijela kuća.

— Impresioniran sam. I tako dvojica viših *kontroljorja*² KGB-a i sovjetska krtica na pješačkoj udaljenosti od Ovalnog ureda³ zaključe da žele razgovarati sa mnom, ali me ne žele uzeti. Mogu me 'odletiti' u Sevastopolj, a od tamo u sobu u Lubjanki, gdje bi svaki razgovor koji bismo vodili bio mnogo produktivniji — s njihove točke gledišta — ali to ne žele učiniti. Umjesto toga, govornik za tu trojicu — čovjek kojega poznajem samo preko fotografija i po reputaciji — kaže mi da postoje rizici povezani sa mnom, koje ne može definirati ali zna da postoje, a zbog njih mi je pružena opcija da govorim ili ne — a o čemu, o tome nemam ni najdalju predstavu. Jesam li točno pročitao?

— Imate slavensku sklonost da odmah pođete do srca stvari.

— Ne vidim nikakve rodovske veze. To je zdrav razum. Vi ste govorili, ja sam slušao; to je ono što ste rekli — ili što kanite reći. Osnovna logika.

Rostov je otkoračao od vrata balkona, zamišljena izraza lica. — Bojim se da je to baš onaj činilac koji nedostaje. Logika.

— Sada mi govorimo o nečemu drugom.

— Da, tako je.

— O čemu?

— O vama. Costa Brava.

Havelock je zastao. U očima mu je bila ljutnja, ali se savladavao.

— Nastavite.

— Žena. Ona je razlog zašto ste se umirovili, je li tako?

— Ovaj je razgovor završen — naglo će Havelock. — Odlazite odavde.

— Molim. — Rus je podigao obje ruke; kretnja mira, možda i molbe. — Mislim da bi trebalo da me čujete.

— Ja tako ne mislim. Nema ništa što mi možete reći a da bi me, i iz daljine, zanimalo. Voennaji treba čestitati; bio je to paklenski posao. Oni su pobijedili, ona je pobijedila. A onda je izgubila. To je svršeno i više se ništa drugo o tome ne može reći.

— Može.

— Ne meni.

— Oni u VKR-u su manijaci — Rus će mirno, s žurbom u glasu.

— Ja vam to ne moram kazati. Vi i ja smo neprijatelji, i nijedan od nas ne bi tvrdio drugačije, ali između sebe priznajemo stanovita pravila. Mi nismo psi koji sline, mi smo profesionalci. Postoji osnovno poštovanje koje svatko ima spram drugoga, možda zasnovano na strahu, premda ne mora biti tako. Dopustite mi to, *prijatelj*.

¹ Takva riječ u ruskom ne postoji, ali u kijevskom slangu postoji riječ *jadrateljč*, otprilike u značenju »bijedni osamljenik«, »zaboravljena protuha« i si. (*op. prev.*)

² Kontrolor, nadzornik, nadglednik (rus.) (*op. prev.*)

³ Službena kancelarija predsjednika SAD u Bijeloj kući, koja je elipsoidnog oblika (*op. prev.*)

Pogledi im se ukočiše u ravnini, prodirući jedan u drugog. Havelock je kimnuo. — Ja vas znam iz dokumentacije, kao što i vi mene znate. Vi niste bili dio toga.

— Potračena smrt je i dalje smrt, i dalje je potračena. Nepotrebna i izazivačka smrt je vrlo opasna potraćenost. U bijesu može biti udesetostručeno vraćena podstrekaču.

— To kažete onima u Voennaji. Što se njih tiče nije bilo nikakve potraćenosti. Samo potreba.

— Koljači! — odreže Rostov, grlenim glasom. — Tko im išta može reći? Oni su nasljednici starih klaonica OGPU-a¹, potomci ludog ubojice Jagode². Osim toga, oni su do grla u paranoidnim fantazijama koje sežu pola stoljeća unatrag, kad je Jagoda postrijeljavao mirnije, mudrije ljude, mrzeći njihovo odsustvo fanatizma, izjednačujući taj nedostatak s izdajom revolucije. Znadete li vi VKR?

— Dovoljno da čuvam leđa u paklenskoj nadi da ćete je kontrolirati.

— Volio bih kad bih sa sigurnošću mogao odgovoriti potvrdno. To je isto kao kad bi banda vaših vrištećih desničarskih ravnosnika dobila službeni status kao pododjel Centralne obavještajne agencije.

— *Mi imamo obračune i ravnoteže*³ — ponekad. Kad bi takav pododjel postojao, a mogao bi, bio bi pod stalnim ispitivanjem, otvoreno kritiziran. Pomno bi se pratilo u što troše sredstva, proučavali bi njihove metode; na kraju bi grupa bila izbačena.

— Imali ste svoje lapsuse, vaše razne komitete za antiameričku djelatnost, svoje McCarthy⁴, hjustonske planove⁵, čistke u neodgovornoj štampi. Uništene su karijere, degradirani životi. Da, vi ste uistinu imali svoju porciju grešaka.

— Sve je to bilo kratkoročno. Mi nemamo gulaga, nemamo programa za »rehabilitaciju« u Lubjanki. A ta neodgovorna štampa ima načina da tu i tamo postaje odgovorna. Ona je zbacila režim arogantnih usijanih glava. Još luđe, kremljevske, ostaju na svojim mjestima.

— Znači, obje strane imaju svoje lapsuse. Ali smo mi mnogo mlađi; mladima su greške dopuštene.

— A nema ničega — upadnu Michael — što bi se moglo usporediti s VKR-ovom operacijom *paminjatčik*.⁶ To ne bi tolerirao ni financirao ni najgori Kongres ili administracija⁷ u povijesti.

— Još jedna paranoidna fantazija! — viknuo je oficir KGB-a, dodajući podrugljivo: — *Paminjatčiki!* Čak je ta riječ iskrivljena, besmislena je. Diskreditirana strategija skovana prije nekoliko desetljeća! Možete biti sasvim uvjereni da i dalje cvjeta.

¹ Sovjetska policija i tajna policija od 1923. do 1934. Od ruskog Objedinjonnoe Gosudarstvennoe Političeskoe upravlenie — Ujedinjena državna politička uprava, (*op. prev.*)

² Genrih Grigorjevič Jagoda (1891-1938), sovjetski narodni komesar za unutrašnje poslove (1934-36), a 1937. uhapšen i strijeljan; 1924. zamjenik predsjednika GPU; Staljinova desna ruka u nemilosrdnim čistkama (*op. prev.*)

³ Eng. *checks and balances*; uglavnom u slangu američke administracije — takmičenje ali i razumijevanje među raznim vladinim tijelima (*op. prev.*)

⁴ J.R. McCarthy (1908-57), američki senator koji je vodio (1950-54) zloglasnu istragu o komunistima u američkoj vladi i društvu, a njegov nevideni nedemokratski »lov na vještice« dobio je notoran naziv — makartizam (*op. prev.*)

⁵ U glavnom gradu Teksasa, Houstonu, američka je desnica u nekoliko navrata donosila razne hladnoratovske planove i organizirala svoje vojno-političke snage (*op. prev.*)

⁶ Takva riječ ne postoji na ruskom jeziku, ali je valjda neka složenica od *pamjat*, pamćenje, sjećanje, *pomnit*, pamtiti, sjećati se, i *pomjanut*, spominjati, sjetiti se; dakle — onaj što se sjeća, onaj koji nije zaboravio; dječak koji se sjeća iz davnine otkada je određen za nešto; vjerojatno plod pišćeve mašte (*op. prev.*)

⁷ *Government*, vlada, najčešće je pojam koji obuhvaća čitav američki vladajući esta-blišment, dok je *administration* vlada u užem obliku (*op. prev.*)

— Možda manje od Voennaje. Očito više od vas — ako ne lažete.

— Ma haj'te, Havelock! Ruska dječica upućena u Sjedinjene Države da odrastaju sa starolinijским, nesumnjivo patetično senilnim marksistima kako bi postali ušančeni sovjetski agenti? Bezumlje! Budite pametni. To je psihološki nezdravo — ako ne i katastrofalno — i ne spominjući stanovite neizbježne usporedbe. Izgubili bismo većinu u korist blue jeansa,¹ rock glazbe i brzih automobila. Bili bismo idioti.

— Sada vi lažete. Oni postoje. Vi to znate i mi to znamo.

Rostov je slegnuo ramenima. — Pitanje brojki, dakle. I vrijednosti, mogao bih dodati. Koliko ih se može ostaviti? Pedeset, stotinu, dvije stotine ili više? Tugaljive, amaterski urotničke kreature koje lutaju kroz nekoliko gradova, sastajući se u podrumima u kojima izmjenjuju gluposti, nesigurni u vlastitim vrijednostima, koje su jedini razlozi da su oni ono što jesu. Vrlo malo se vjeruje tim takozvanim suputnicima,² vjerujte mi.

— Ali ih vi niste izvukli.

— Gdje bismo ih stavili? Samo ih malo zna nešto ruski; oni su razlog velike zbunjenosti i neugode. Trošenje, *prijatelj*, to je odgovor. I njihovo otpravljanje uz pokojnu zvučnu riječ, priznanje usana, kao što kažete vi Amerikanci.

— Voennaja ih ne otprema niti raspušta.

— Rekao sam vam da ljudi iz VKR-a slijede krivo usmjerene fantazije.

— Pitam se da li vi vjerujete u to — sada će Michael, promatrajući Rusa. — Nisu sve te obitelji bile patetične i senilne, nisu svi bili suputnički amateri.

— Ako sada postoji — ili je postojao u nedavnoj prošlosti — bilo kakav pokret od strane *paminjatčika*, mi ne znamo za njega — odlučno će Rostov.

— A ako postoji a vi ne znate za nj, to bi bilo nešto važno, zar ne? Rus je stajao nepokretno; kad je progovorio glas mu je bio tih i zamišljen. — VKR je nevjerojatno tajnovita institucija. To bi bilo važno.

— Onda sam vam možda dao nešto o čemu da razmišljate. Nazovite to darom rastanka sa strane umirovljena neprijatelja.

— Ne tražim takve darove — hladno će Rostov. — Oni su proizvoljni kao i vaš boravak ovdje u Ateni.

— Budući da ne odobravate, vratite se u Moskvu i vodite svoje bitke. Vaša me infrastruktura više ne zanima. A ukoliko nemate još neko drugo oružje iz stripa, negdje ispod rukava, predlažem vam da odete.

— To je baš to, *pješka*. Da, *pješka*. Pion. To je kao što kažete — infrastruktura. Odijeljene sekcije, doista, ali jedna cjelina. Najprije je KGB; sve ostalo slijedi. Muškarac ili žena mogu gravitirati Voennaji, mogu se čak izvrsno iskazati u najdubljim operacijama, ali on ili ona najprije moraju odskočiti iz KGB-a. Najminimalnije što može biti — *negdje mora* postojati dosje Dzeržinski. Kad su u pitanju strani regruti, kako biste se vi izrazili, mora postojati dvostruki imperativ. Unutrašnja zaštita, dakako.

Havelock se nagnuo prema naprijed, a u očima mu se pometnja pridružila ljutnji. — Kažite mi što imate reći i kažite to brzo. Nešto mi smrdi oko vas, *prijatelj*!

¹ *Blue jeans* je i metafora za generaciju oslobođenu aristokratsko-buržujskog naslijeđa, koja je uglavnom pripremljena da u životu savladuje jednaku trku s preponama. Međutim, kad zarađivanje novca učini svoje i donese nove strasti, mnogo toga što je vezano za ideologiju blue jeansa prepušta se generaciji koja se tek priprema za trku (*op. prev.*)

² Tipičan američki izraz (*fellow traveler*) koji ukazuje na nekomunistu koji simpatizira komuniste (*op. prev.*)

— Držim da je tako oko sviju nas, Mihail Havliček. Naše se nosnice nikad ne mogu prilagoditi do kraja, nije li tako? Što je najperverznije, one postaju osjetljive na varijacije tog istog mirisa. Poput životinja.

— Kažite.

— Jenna Karasova, ili anglizirano Karas, ne nalazi se ni na jednom popisu u bilo kojoj grani ili odjelu KGB-a.

Havelock je zurio u Rusa. Zatim je skočio s kreveta, zgrabio plahtu i zavio je u zraku, onemogućavajući Rusu da ga vidi. Jurnuo je naprijed i gurnuo Rostova na zid pored vrata balkona. Iskrenuo je čovjeka KGB-a u smjeru kazaljke sata uhvativši ga za zglavak ruke, a onda mu je glavom udario u okvir jeftine uljane slike; gotovo istodobno desnom rukom je priklještio Rostovljev vrat. — Mogao bih vas ubiti zbog ovoga — prošaptao je bez daha, dok su mu mišići vilice pulsirali pritisnuti o Rostovljevu čelavu glavu. — Rekli ste da sam vam mogao slomiti vrat. To bih mogao *sad* učiniti!

— Mogli biste — odgovori mu Rus, gušeći se. — I bili biste posječeni, na podu. Ili u ovoj sobi ili na ulici.

— Mislio sam da nemate nikoga u hotelu!

— Lagao sam. Tu su trojica, dvojica u hodniku pored dizala, odjeveni kao konobari, a jedan je na stubištu. Za vas ovdje u Ateni nema potpune zaštite. Moji su ljudi vani, kao i na ulici, a svaki je izlaz pokriven. Moje se napute čiste: imam se pojaviti na određenom izlazu u određeno vrijeme. Svako odstupanje od jednog ili drugog značit će vašu smrt. Ja nisam idiot.

— Možda niste, ali kao što ste rekli, vi ste *životinja!* — Otpustio je Rusa i odgurnuo ga preko sobe. — Vratite se u Moskvu i recite im da je stupica bila suviše uočljiva, vonj suviše smrdi! Ja to ne uzimam, *prijatelj*. Odlazite odavde!

— Nema stupice — protestirao je Rostov, povrativši ravnotežu i držeći se za vrat. — Vaš osobni argument: Što biste nam uistinu mogli reći a bilo bi vrijedno rizika, ili odmazdi, možda? *Ili* nesigurnosti? Vi ste svršeni. Bez programiranja, mogli biste nas odvesti u stotine stupica — to je teorija koja nam se vrzmala mislima, kažem vam tek usput. Vi slobodno govorite a mi djelujemo na temelju onoga što govorite, ali ono što nam kažete više nije operativno. Preko vas slijedimo strategije, ne samo kodove i šifre, već vjerojatno i dugoročne vitalne strategije, koje je Washington odbacio ne rekavši vam ništa o tome. U postupku mi otkrivamo naše osoblje. Vi ste zacijelo svjesni toga. Vi govorite o logici? Slijedite i slušajte vaše vlastite riječi.

Havelock je zurio u sovjetskog oficira, šumno dišući, dok su mu se bijes i zbunjenost miješali s emotivnom napetošću. Čak bi i sjena mogućnosti da je kod Costa Brave učinjena greška bila više od onoga sa čime bi se mogao suočiti. *Ali nije bilo nikakve greške*. Prebjeglica iz Baader-Meinhofa stavio je u pogon lanac događaja koji je sve otkrivao. Dokazi su poslani u Madrid, a on ih je pregledao, tražeći svaki djelić koji bi upućivao na suprotan zaključak. Nije bilo ničega; bilo je sve. Čak je i Anthony Mattias — *Anton* Mattias, prijatelj, mentor, gotovo otac — zahtijevao dubinsko provjeravanje; bilo je vraćeno: pozitivno.

— Ne! Dokaz je bio tamo! *Ona* je bila tamo! Vidio sam to svojim očima! Rekao sam im da se moram uvjeriti svojim očima, a oni su se suglasili!

— 'Oni'? Tko su 'oni'?

— Vi to znadete jednako dobro kao i ja! Ljudi poput vas! Unutrašnjost školjke — stratezi! Niste izgledali dovoljno grubo. *Varate se!*

Rus je glavu polako pomicao u krugovima, dok je lijevom rukom masirao vrat. Progovorio je tiho. — Ja ne poričem da mogućnost postoji — kao što sam rekao, VKR je

manijakalno tajnovit, *osobito* u Moskvi — ali je ta mogućnost daleka... Bili smo iznenađeni. Jedan uobičajeno produktivni mamac i kanal njegovi vlastiti ljudi odvođe u terorističku stupicu, a zatim ti isti ljudi smatraju KGB odgovornim za njenu smrt tvrdeći da je ona jedna od nas. Rezultat te manipulacije je neutraliziranje stalnog pratioca te žene, njenog ljubavnika, duboko pokrivenog poliglotskog terenskog agenta izuzetnog talenta. Njime prevladavaju razočaranje i gađenje; on se izvlači iz organizacije. Mi smo iznenađeni; tražimo posvuda u arhivama i dokumentaciji, uključujući i najnepristupačnije dokumente. Nema je *nigdje*. Jenna Karas — Karasova — nikad nije bila dijelom nas. — Rostov je zastao, dok su mu oči govorile da shvaća situaciju: Michael Havelock je opasno izazvana pantera koja se sprema da skoči, da udari. Rus je nastavio ravnim glasom: — Mi smo zahvalni; mi imamo koristi od vaše eliminacije, ali se pitamo zašto? Zašto je to učinjeno? Je li to obmana? Ako je tako, koji joj je cilj? Tko dobija? Površinski mi dobijamo, ali opet, zašto? *Kako?*

— Upitajte VKR! — viknuo je Michael. — Oni to nisu tako planirali, ali se tako dogodilo. Ja sam im dodatna nagrada! Upitajte *njih!*

— Pitali smo ih — odgovori mu Rus. — Direktora sektora, zdravijeg od većine tamo, koji se, zbog svoje srazmjerne normalnosti boji svojih istovrsnika. Rekao nam je da on osobno nije upoznat s tom ženom, Karasovom, niti pojedinostima s Costa Brave, ali budući da terensko osoblje nije postavljalo nikakva pitanja, on uzima da nikakva pitanja *ne bi* trebalo postavljati. Kao što je naglasio, rezultati su povoljni: ustrijeljena su i oborena dva kondora, oboje talentiranih, a jedan od njih čak izuzetno. Voennaja je sa zadovoljstvom preuzela hvalu na sebe.

— Zašto ne bi? Ja sam vani, a nju se može opravdati. Žrtvovanje, ma kako ga nazvali, uvijek je isto. Na žrtvu se može pristati s razlogom. On je to rekao; on je to priznao.

— On to nije priznao i govorio je nešto sasvim drugo. Rekao sam vam, on je preplašen čovjek. Jedino ga je moj rang privolio da ode tako daleko koliko je otišao.

— Vi razvlačite.

— Ja sam slušao. Kao što ste me vi slušali prije nekoliko trenutaka. Rekao nam je da nema ni najmaglovitiju predstavu o onome što se dogodilo, ili zašto.

— On *osobno* nije znao! — bijesno će Havelock. — Ljudi na terenu znaju. *Ona* je znala.

— Mršava racionalizacija. Njegov je ured odgovoran za svu aktivnost na jugozapadnom mediteranskom sektoru. To područje uključuje Costa Bravu. Rendezvous u žurbi, osobito onaj koji prividno uključuje Baader-Meinhof, takav bi sastanak nesumnjivo on odobrio. — Rostov je zastao, a onda mirno dodao: — Pod normalnim okolnostima.

— To nije tako mršava racionalizacija? — upita ga Michael.

— Ostavljam si najuži prostor za pogrešku. Vrlo daleka mogućnost.

— To je ona koju prihvaćam! — Havelock je opet viknuo, odjednom uznemiren svojim izljevom.

— Vi to želite prihvatiti. Možda morate tako.

— VKR često dobija svoja naređenja izravno iz soba u kojima se stvara politika Kremlja. To nije nikakva tajna. Ako ne lažete, pored vas su jednostavno prošli.

— Svakako, a ta me misao straši više nego vam mogu reći. Ali isto onoliko koliko sam prisiljen priznati vaše profesionalne uspjehe, *prijatelj*, ja ne mislim da stvaraoći politike u Kremlju vode računa o ovakvima kao što smo ja i vi. Imaju težih pitanja, globalnih problema. A, da pojasnim do kraja, oni nemaju stručnosti na području koje se nas tiče.

— Imaju kad je u pitanju Baader-Meinhof! I PLO, i Brigate Rosse, i još nekoliko 'crvenih armija'¹ koji sve dižu u zrak! To je politika!

— Samo za manijake!

— To je točno ono o čemu govorimo! Manijaci! — Michael je zastao kao da ga je ošinulo očito. — Mi smo provalili u kôdove VKR-a. Bili su autentični; vidio sam previše varijacija, a da to ne bih znao. Ja sam uspostavio kontakt. Ona je *odgovorila*. Posljednju sam transmisiju uputio ljudima u čamcu nedaleko obale. Oni su odgovorili! Objasnite to!

— Ne mogu.

— Onda *izađite!*

Oficir KGB-a je pogledao na sat. — Moram, u svakom slučaju. Ističe vrijeme.

— Da, tako je.

— Mi smo u slijepoj ulici — rekao je Rus.

— Ja nisam.

— Ne, ja ne mislim da ste vi, a to obuhvaća rizik oko vas. Vi znate što vi znate a ja znam što ja znam. Slijepa ulica, htjeli vi to ili ne.

— Vaše je vrijeme isteklo, ne zaboravite.

— Ne zaboravljam. Nije mi stalo da budem uhvaćen u unakrsnoj vatri. Sad ću otići. — Rostov je krenuo prema vratima, zastao zatim, i okrenuo se. — Prije nekoliko minuta ste rekli da je mamac suviše očit, a miris suviše vonja. Kažite to Washingtonu, *prijatel*. Ni mi to ne uzimamo.

— *Izađite!*

Vrata su se zatvorila, a Havelock je gotovo minutu stajao nepokretan, misleći na Rusové oči. U njima je bilo suviše istine. Tokom godina Michael je naučio razlikovati istinu od laži, osobito u svojih neprijatelja. Rostov nije lagao; govorio je istinu onako kako je mislio da postoji. Što znači da su tim moćnim strategom KGB-a manipulirali njegovi vlastiti ljudi u Moskvi. Pjotr Rostov bio je slijepa sonda — utjecajni obavještajni oficir koji je upućen s informacijom za koju je uvjeren da je njegovi pretpostavljeni nemaju, kako bi stupio u dodir s neprijateljem i preobratio jednog američkog agenta, regrutirajući ga za Ruse. Što je oficir višeg ranga, to mu je priča vjerodostojnija — sve dok govori istinu onako kako je vidi, istinu kako su je oblikovali njegovi neprijatelji.

Michael je otišao do stolića pored kreveta, gdje je prije pola sata ostavio čašu s whiskyjem. Uzeo ju je. ispio scotch do dna i pogledao na krevet. Nasmijao se sam sebi, misleći o tome kako se večer okrenula od tamo gdje je bila i kamo se usmjerila prije trideset minuta. Kurva je dala svoj dio, ali ne na način koji je očekivao. Senzualna kurtizana bila je zamka. Kad će biti kraj zamkama? Amsterdam. Pariz. Atena.

Možda neće prestati dok on ne prestane. Možda će se dogoditi ovako: sve dok se on bude kretao svi ti postavljajući zamki kretat će se zajedno s njim, promatrat će ga, gurati ga u kutove, čekati ga na svakom mjestu; čekat će da izvrši bilo koji zločin za koji im mašta govori da bi ga mogao počinuti. Oni su već u samom kretanju našli razlog svojih sumnji. Nema čovjeka koji će besciljno lutati pošto je život proveo lutajući po naređenju. Ako je ustrajan u lutanju, to je samo znak da slijedi druga naređenja, drugačija naređenja; inače bi ostao tamo gdje je. Negdje.

¹ PLO je kratica za Palestine Liberation Organization, Palestinska oslobodilačka organizacija; Brigate rosse (Crvene brigade) su organizacija tzv. talijanske urbane gerile koja je bila posebno aktivna u 60-im i 70-im godinama, a potpuno je obezglavljena tek 1988. godine. Cilj svih tih »crvenih armija« (zapadnonjemačke, talijanske, japanske i francuske — Action Direct) je nasilno rušenje kapitalističkog režima (*op. prev.*)

Možda je vrijeme da stane. Možda je njegova odiseja oporavlja-nja prešla svoj tok; postoji telegram koji čeka da ga uputi, obaveza na koju mora odgovoriti. Početak. Gotovo zaboravljeni prijatelj koji mu je opet postao prijateljem, a taj mu je čovjek ponudio novi život, tamo gdje je stari život mogao zakopati, gdje je bilo korijenja koje treba gajiti, odnosa koje treba stvarati, stvari koje treba podučavati.

Što ćeš predavati, Mihail?

Ostavi me na miru! Ti nisi dio mene — nikad nisi ni bila.

Ujutru će poslati telegram Harryu Lewisu, zatim će unajmiti kola i odvesti se na sjeverozapad do trajekta za jadransku luku Kérkira, gdje će uhvatiti brod za Brindisi, u Italiji. On je to činio i ranije pod raznim imenima i s raznim ciljevima. Sada će to učiniti kao Michael Havelock, izvanredni profesor upravnog prava. Iz Brindisija će krenuti zaobilaznim željezničkim putem preko Italije do Rima, grada koji mu se neobično sviđao. U Rimu će ostati tjedan ili dva; to će biti posljednje zaustavljanje na njegovoj odiseji, mjesto gdje će pustiti da se odmaraju sve misli o životu koji je protekao.

Ima mnogo toga što mora obaviti u Concordu, New Hampshire, USA. Za manje od tri mjeseca će preuzeti svoje dužnosti kao izvanredni profesor; u međuvremenu ima mnogo praktičnih stvari koje valja obaviti. Treba skicirati lekcije pod vodstvom kolega koji to znaju; treba prostudirati i ocijeniti predmetnu građu, treba odrediti kamo će njegov doprinos biti najbolje usmjeren. Kratki posjet, možda, Matthiasu, koji će mu zacijelo ponuditi neke svoje misli.

Bez obzira koliko bio pritisnut poslom, Matthias će *naći* vremena, jer, više od svih ostalih, Anton bi mogao biti sretan zbog njegove odluke i novoizabrana puta; njegov se stari student vratio na campus. Tamo je sve i započelo.

Toliko toga treba obaviti.

Treba mu mjesto u kojemu će živjeti: kuća, namještaj, lonci, tave, knjige, stolica na kojoj će sjediti, krevet u kome će spavati. O takvim stvarima nije razmišljao nikad ranije. Sada je razmišljao o svemu tome i osjećao kako uzbuđenje raste u njemu.

Otišao je do komode, odvratio čep sa scotcha i natočio si piće. — *Příteli* — rekao je tiho, bez nekog posebnog razloga, gledajući svoje lice u ogledalu. Odjednom se zagledao u svoje oči pa je, u strahu, tresnuo čašu takvom snagom da se rasprsla u niz komadića; krv se polako prelila preko ruke. Oči mu neće pustiti da ode! I shvatio je. Jesu li njegove oči vidjele istinu one noći na Costa Bravi?

— *Prestani!* — vrisnuo je, da li tiho ili glasno, nije znao. — *Svršeno je!*

Dr Harry Lewis je sjedio za stolom u radnoj sobi s punim policama knjiga, držeći telegram u ruci. Učinilo mu se da čuje glas svoje žene. Čuo ga je, doista.

— Vidjet ćemo se kasnije, dragi — javila mu se iz hodnika. Prednja vrata su se otvorila i zatvorila. Izišla je iz kuće.

Lewis je podigao slušalicu i birao područni kôd 202, Washington, D.C. Sedam brojki koje su uslijedile dobro je upamtio. Nikad ih nije zapisao, niti će one biti zabilježene na računu, jer će ih kompjuteri elektronski 'provući'.

— Da? — upitao je muški glas s druge strane telefona.

— Birchtree¹ — rekao je Harry.

— Naprijed, Birchtree. Snima se.

¹ Brezovo stablo (engl.). Obavještajne su službe uobičajile da svojim ljudima daju imena stabala (*op. prev.*)

- Prihvatio je. Telegram je stigao iz Atene.
- Ima li kakve promjene u datumima?
- Nema. Bit će ovdje mjesec dana prije nego počne tromjesečje.
- Je li rekao kamo će iz Atene?
- Nije.
- Pazit ćemo na aerodromima. Hvala ti, Birchtree.

Rim koji je Havelock došao posjetiti nije bio Rim u kome bi mu bilo stalo ostati. Štrajkovi na sve strane. Kaos u kombinaciji s talijanskim temperamentom koji je eruptirao na svakom uglu, u svakoj štrajkaškoj liniji, u parkovima i oko vodoskoka. Pošta je bila pobacana po kanalima, stvarajući još veće hrpe neodvezena smeća; taksija je bilo malo — praktički ih nije bilo — a većina je restauranata bila zatvorena zbog posustalih isporuka. *Poliziotti*¹, pošto su bili dovoljno izvrijeđani, odlučili su se na obustavu rada, komplicirajući još više uobičajeno bezumlje rimskog prometa, a budući da su telefoni pripadali državnoj poštanskoj službi funkcionirali su na razini koja je bila ispod normalne, što je značilo da je bilo gotovo nemoguće telefonirati. Grad je bio pun neke hysterije koju je još više otežala još jedna oštra papina naredba — od stranca, *polacco*!² — koja se koškala sa svakim progresivnim korakom od Vatikana II.³ *Giovanni Ventitreesimo! Dove sei.*⁴

Bila je to njegova druga noć u Rimu. Michael je napustio svoj *pensione*⁵ u Via Due Macelli pred više od dva sata, prešavši pješke gotovo milju udaljenosti do Via flaminia Vecchia, u nadi da će naći otvorenim restaurant koji mu je bio najdraži. Nije bio, a nikakva količina strpljivosti nije učinila da se pojavi taksi koji bi ga vratio natrag do Španjolskih stepenica.⁶

Stigavši do sjevernog kraja Via Veneto, usmjerio se prema pokrajnjoj ulici kad ga je ugledao — plakat u osvjetljenu izlogu putničke agencije hvalio je blistavosti i slavu Venecije.

Zašto ne? Zašto dođavola ne? Plutajuća pasivnost neplaniranja obuhvaćala je nagle izmjene planova. Pogledao je na sat; bilo je jedva osam i trideset, vjerojatno prekasno da se stigne do aerodroma i ponada se mogućnosti da osigura mjesto u avionu, ali ako se dobro sjeća — a sjećao se — vlakovi su iz Rima odlazili sve do pola noći. Zašto ne vlak? Lijeno, zaobilazno putovanje iz Brindisija željeznicom i krajolikom koji se stoljećima nije izmijenio; pa to je putovanje bilo, jednostavno rečeno, divno. Za nekoliko minuta može spakirati svoj jedini kovčeg i za dvadeset minuta biti na željezničkoj stanici. Novac koji je bio spreman platiti svakako će mu koristiti u hotelu i pomoći mu da dobije rezervaciju na stanici. Ako tako ne bude, uvijek se može vratiti u Via due Macelli. Platilo je tjedan dana unaprijed.

Četrdeset pet minuta poslije toga Havelock je prošao ispod velikog portala masivne željezničke stanice Ostia, koji je izgradio Mussolini u sretnim danima truba i bubnjeva, čizama koje su marširale, i vlakova koji su vozili na vrijeme.

¹ Policajci (tal.); (op. prev.)

² Poljak (tal.); (op. prev.)

³ Vatikanski koncil za koji se kaže da je bio obojan progresivnijim duhom (op. prev.)

⁴ Ivane XXIII! Gdje si. (tal.); (op. prev.)

⁵ Pansion (tal.); (op. prev.)

⁶ Trg sa širokim stepeništem u historijskom centru Rima (op. prev.)

Talijanski nije bio jezik koji je Michael najbolje znao, ali je mogao dobro čitati i razumjeti: *Biglietto per Venezia. Prima classe.*¹ Red je bio kratak i sreća ga je poslužila. Glasovita *Freccia della Laguna*² odlazi za osam minuta, a ako je signore spreman platiti najskuplju kartu dobit će najbolji smještaj i svoj kupe. On je bio spreman, i dok je prodavač udarao pečat na ukrašenu kartu, rekao mu je da *Freccia* polazi s *binario trentasei*³, dvostruke platforme koja je od šaltera udaljena nekoliko nogometnih igrališta.

— *Fate presto, signore! Non perdetevi tempo! Fate in fretta!*⁴

Michael je brzo ušetao u jureću masu ljudi, probijajući si put što je brže mogao do dvostrukog perona 36. Kao i uvijek — upozoravale su ga uspomene — gigantska je kupola bila ispunjena ljudima. Trebalo mu je gotovo pet grozničavih minuta da se ramenima progura ispod ogromna kamenog svoda i izbije na dvostruku platformu. Tu je bilo, ako je to uopće moguće, još kaotičnije nego na stanici. Vlak pun putnika stigao je sa sjevera dok se *Freccia della Laguna* spremala otići. Teretna su se kolica sudarala s rijekom putnika koji su silazili i ulazili u vlak. Bijaše to prizor iz Danteova donjeg kruga, vrišteći pandemonij.

Odjednom, preko platforme, kroz gomilu koja je psovala i milila, pogledom je uhvatio stražnji dio ženske glave, kojemu je rub mekana šešira zasjenjivao lice. Izlazila je iz vlaka koji je stigao sa sjevera i okrenula se da nešto kaže kondukteru. To se već događalo: ista boja ili oblik frizure, oblik vrata. Šal, ili šešir, ili kišni ogrtač poput onih koje je *ona* nosila. To se ranije događalo. Prečesto.

Zatim se žena okrenula; bol je sijevnuo Havelockovim očima i sljepoočicama i jurnuo dalje — vrela noževi su ga udarali u grudi. Lice preko platforme, viđeno samo sporadično kroz uzgibanu sudarajuću masu, nije bilo iluzija. To je bila *ona*.

Oči su im se spojile. Njene su se raširile u sirovu strahu; lice joj se 'smrznulo'. Zatim je zabacila glavu i uronila u masu ispred sebe.

Michael je stisnuo vjede i očne kapke, zatim naglo otvorio oči, pokušavajući se lišiti bola i šoka, naglog drhtanja koje ga je onesposobilo za bilo što. Spustio je kovčeg; mora se *pokrenuti*, trčati, trčati za tim živim lešom iz Costa Brave! Ona je živa! Žena koju je volio, ta utvara koja je izdala tu ljubav i umrla zbog nje, ona je *živa!*

Poput poludjele životinje sjekao je tijelom put među drugim tijelima, izvikujući joj ime, naređujući joj da stane, naređujući gomili da je zaustavi. Potrčao je prema rampi i ispod masivnog kamenog svoda, nesvjestan vike bijesnih putnika koje je nemilice uklanjao s puta i ostavljao ih iza sebe, ne osjećajući šamare, udarce i tijela izbočena ispred sebe, nesvjestan ruku koje su mu trgale odjeću.

Nije je više bilo.

Što se, u ime Boga, *dogodilo?*

Jenna Karas je živa!

¹ Karta za Veneciju. Prva klasa, (tal.); (op. prev.)

² »Lagunska strijela«, poznati ekspresni vlak na liniji Rim-Venecija (op. prev.)

³ Kolosijek trideset šest (tal.); (op. prev.)

⁴ Brzo! Ne gubite vrijeme! Požurite! (tal.); (op. prev.)

Kad je ugledao Jennu Karas, strahoviti udarac munje bacio ga je natrag u sjenoviti svijet koji je ostavio iza sebe. Ona je živa! Mora se pokrenuti; mora ju naći. Slijepo je trčao kroz gomilu ljudi, raširenih ruku, služeći se ramenima, ne obazirući se na uzvike, prijatnje, udarce. Najprije do jednog izlaza, pa do drugog, trećeg i četvrtog. Zaustavljao se i obraćao policajcima na koje je nailazio, berući riječi iz svog zamagljenog talijanskog koji mu je ostao negdje u svijesti. Vičući ju je opisivao, a svaku bi iskrivljenu rečenicu završavao s »*Aiuto!*«¹, koju bi adresirana osoba dočekala spuštanjem ramena i neodobravanjem.

Ništa. Nigdje je nije bilo.

Havelock se nagnuo nad kantom za smeće; znoj mu je curio niz lice i vrat. Koža na rukama bila mu je oderana, krvava. Na trenutak je pomislio da će povratiti u limenu posudu za smeće; prešao je granicu hysterije. Mora se povratiti, mora se svladati, mora uzeti uzde nad samim sobom. A da to učini, jedini je način da ostane u pokretu, sporije i sporije, ali ipak da se kreće. Samo će se tako smanjiti udaranje u njegovim prsima, jedino tako će naći dio svijesti i moći misliti. Jedva se sjećao svog kofera; mogućnost da je još tu bila je vrlo daleka, ali tražeći ga znači nešto raditi. Stade se vraćati kroz gomilu, osjećajući bol u cijelom tijelu, otupjelih percepcija, primajući udarce od razmahanih ljudi koji su prolazili sa svih strana, kao da je u tamnom tunelu ispunjenom sjenama i uskovitlanim vjetrovima. Nije imao nikakvu predstavu o tome koliko mu je trebalo da prođe ispod svoda do gotovo napuštene platforme. *Freccia* je otišla, a ekipe čistača ulazile su u vagone vlaka sa sjevera koji je stajao — vlaka koji je doveo Jennu Karas.

Tamo je, slupan ali nedirnut, razbijena remenja; odjeća je virila iz kofera, ali je kofer bio čudno cijel. Kofer mu je bio uklinjen u uskom prostoru između ruba platforme i prljave ravne strane trećeg vagona. Kleknuo je i izvukao ga iz tog udubljenja, kližući najprije jednom a onda drugom stranom, dok je koža strugala. Kovčeg se odjednom oslobodio; on je izgubio ravnotežu i pao na beton, još držeći poluuništenu ručku. Približio se čovjek u radnom kombinezonu koji je vukao veliku metlu. Michael je nespreno ustao, svjestan da se čistač zaustavio, smirivši metlu. Oči su mu iskazivale i zabavu i gađenje. Mislio je da je Mihael pijan.

Ručka je pukla; održavan samo s jedne strane, kovčeg se naglo iskrenuo prema dolje. Havelock ga je zgrabio i uzeo u ruke. Platformom se uputio prema ulazu, znajući da hoda kao da je u transu.

Koliko je minuta prošlo poslije toga, ili kojim je određenim izlazom izišao, nije znao, ali je bio na ulici. Kofer je pritiskao o grudi i nesigurno prolazio pored nekoliko osvijetljenih izloga. Znao je da ljudi zure u njega, u njegovu iskidanu odjeću i razbijeni kofer, čiji je sadržaj virkao na sve strane. Uskovitlane omaglice se stadoše čistiti, tjerala ih je hladna noć. Mora se sabrati, usredotočujući se na male stvari: umit će se, promijeniti odjeću, popušiti cigaretu, zamijeniti kofer.

F. MARTINELLI *Valigeria*.² Neonska slova snažno su sjala jarkom crvenom bojom iznad velikog izloga ispunjenog putnim potrepštinama.

¹ Upomoć! (tal.); (op. prev.)

² F. MARTINELLI, trgovina putnim potrepštinama (tal.); (op. prev.)

Havelock je zastao na trenutak, duboko dišući. Ušao je unutra; hvala nebesima, bilo je vrijeme zatvaranja trgovine, pa u njoj nije bilo kupaca.

Poslovođa se pojavio iza srednje tezge, uznemirena lica. Oklijevao je, a onda je odstupio kao da se želi brzo povući. Havelock je govorio brzo, jedva podnosivim talijanskim jezikom. — Luda me gomila oborila na platformi. Bojim se da sam pao. Treba da kupim nekoliko stvari — više stvari, zapravo. Prilično skoro očekuju me u Hassleru.

Čuvši spominjanje najekskluzivnijeg rimskog hotela, vlasnik se odjednom preokrenuo; stao se ponašati sa simpatijom, čak bratski.

— *Animali!*¹ — viknuo je, pokazavši kretnjom svome bogu. — Mora da vam je bilo strašno, signore! Molim vas, dopustite mi da vam pomognem...

— Treba mi novi kofer. Mekan, vrlo dobra koža, ako ga imate.

— *Naturalmente.*

— Znam da je to nametanje, ali da li bih možda negdje mogao oprati ruke? Ne bih se volio susresti s contessom u stanju u kojem jesam.

— Ovuda, signore! Tisuću isprika! Govorim u ime cijelog Rima! Ovuda...

Dok se Michael prao i mijenjao odjeću u stražnjoj prostoriji, usredotočio je svoje misli — onako kako su mu navirale — na kratke posjete Rimu koje su učinili on i Jenna Karas. Bile su dvije. Za vrijeme prve proveli su ovdje samo jednu noć; druga je bila mnogo duža, vrlo službena — tri ili četiri dana, ako se točno sjeća. Čekali su naređenja iz Washingtona, pošto su kao jugoslavenski bračni par putovali balkanskim zemljama, sakupljajući informacije o naglom proširenju graničnih obrana. Tada je upoznao jednog čovjeka, vojnog obavještajnog oficira kojeg nije lako zaboraviti; on je bio Havelockov kanal za D. C. Ono što je tog čovjeka čvrsto održavalo u sjećanju bio je njegov pokrivač.² Pozirao je kao jedini crni ataše prvog ranga u ambasadi.

Njihov prvi sastanak nije bio bez humora — crnog humora. Michael i Jenna su se trebali sastati s atašekom u jednom restaurantu izvan glavnog puta, zapadno od Palatina. Čekali su u prepunom baru u kome se muvaju gosti prije objeda; više su voljeli da njihova veza odabere stol, a bili su sasvim nesvjesni visokog crnog vojnika s njihove desne strane koji je naručio votku martini. Nakon nekoliko minuta čovjek se nasmijao i rekao: — Ja sam taj Rastus u *catasta di legna*³, Massa⁴ Havelock. Mislite li da bismo mogli sjesti?

Zvao se Lawrence Brown. Potpukovnik Lawrence B. Brown — srednji je inicijal stajao za njegovo pravo prezime, Baylor.

— Neka mi pomogne bog — rekao je potpukovnik te večeri nakon što su bili gotovi s jelom — ali prijani u G-dva⁵ vjeruju da ima više »konkretne asocijacije« — tako su to oni nazvali — ako se Brown iskoristi kao pokrivač. To je išlo u poglavlju »psy-prihvatanje«⁶, možete li to povjerovati? Dovraga, mislim da je to bolje nego ataše Kaveno-Lice.

¹ Životinje! (tal.); (op. prev.)

² Još jedan neizbježan pojam u obavještajnom žargonu. »Pokrivač« je građena lažna predstava o nekome, lažna fasada, izmišljeno ime ili zanimanje, ili oboje; dubina ili debljina takvog »pokrivača« je stupanj lažnog predstavljanja ili tajnosti neke osobe ili akcije, stupanj izmišljenih činjenica koji prekrivaju istinu (op. prev.)

³ *Drveni inventar* (tal.); (op. prev.)

⁴ »Mister« u iskrivljenom govoru američkih Crnaca s juga (op. prev.)

⁵ Američka obavještajna služba (op. prev.)

⁶ Psiho-prihvatanje; u američkoj vojnoj psihologiji — psihološki činoci koji djeluju na sredinu da nekoga prihvatiti ili ne (op. prev.)

Baylor je bio čovjek s kojim je mogao razgovarati... kad bi se Baylor suglasio da razgovara s njim. I gdje? To ne bi moglo biti nigdje blizu ambasade; vlada Sjedinjenih Država ima nekoliko strašnih stvari koje mora objasniti umirovljenom terenskom agentu.

Trebalo je više od dvadeset minuta preko vlasnikova telefona — za to je vrijeme vlasnik prepakirao Michaelovu odjeću u bezglavo skupi novi kovčeg — prije nego je Havelock stigao do centrale ambasade. Stariji ataše Brown baš prisustvuje primanju na prvom katu.

— Kažite mu da je hitno — rekao je Michael. — Moje je ime... Baylor.

Lawrence Baylor je oklijevao i gotovo odbio ispuniti Havelockovu molbu. Sve ono što umirovljeni obavještajni oficir ima reći, najbolje je da kaže u ambasadi. Zbog bilo kojeg razloga.

— Recimo da vam kažem da sam se upravo povukao iz mirovine. Možda nisam na vašem platnom spisku — ili bilo čijem — ali se može poprilično sigurno reći da sam se vratio. Predložio bih vam da u pogledu ovoga ne budete trubom, pukovniče.

— Ima kavana u Via Pancrazio, La Ruota del Pavone. Znadete li je?

— Naći ću je.

— Četrdeset pet minuta.

— Bit ću tamo. Čekajući.

Havelock je promatrao sjedeći za stolom u najtamnijem kutku caféa kako je vojni oficir naručio vrč vina za šankom i stao hodati preko slabo osvijetljene prostorije. Baylorovo je mahagonijsko lice bilo napeto; nije mu bilo ugodno, a kad je došao za stol nije ponudio ruku. Sjeo je nasuprot Michaelu, polako je odahnuo i pokušao žalostivim osmijehom.

— Drago mi je što vas vidim — rekao je s malo uvjerenosti.

— Hvala vam.

— A ako mi nemate reći nešto što želimo čuti, vi me stavljate u prilično neugodan položaj, druškane. Nadam se da vam je to poznato.

— Ja imam nešto od čega će vam prsnuti mozak — rekao je Havelock, svesvi glas nehotice na šapat. Drhtavica se vratila; zgrabio je zglavak da bi je savladao. — Meni je već prsnuo.

Pukovnik je proučavao Michaela, dok mu je pogled pao na Havelockove ruke. — Vi ste napeti kao puška, to mogu vidjeti. O čemu se radi?

— Ona je živa. *Vidio* sam je.

Baylor je šutio, nepokretan. Oči su mu lutale po Michaelovu licu, pa je na Havelockovoj koži opazio znakove nedavno stečenih masnica i ogrebotina. Bilo je očito da je povezo.

— Govorite li vi o Costa Bravi? — konačno će.

— Vama je proketo jasno da govorim! — sada će Michael ljutito. — Moje naglo umirovljenje i okolnosti oko njega, sve je to u hipu javljeno svakoj bogomproketoj postaji i mjestu koje imamo. Zbog toga ste i rekli ono što ste rekli. 'Čuvajte se iskrivljenih talenata', kaže vam Washington. 'Mogao bi učiniti svašta, reći svašta, misliti da ima srediti neke račune.'

— Dogodilo se.

— Ne meni. Ja nemam računa koje moram srediti, nikakve me igre ne zanimaju. Ja sam racionalan. Vidio sam što sam vidio. A ona je vidjela mene! *Pobjegla je!*

— Emotivni je stres prvi rođak hysterije — tiho će pukovnik. — Čovjek može na taj način vidjeti mnogo toga što tamo nije. A vi ste prodrmani.

— Prošlo vrijeme, koje se ne može primijeniti na sada. Bio sam bijesan. Prihvatio sam činjenicu i razloge...

— Hajde, druškane — ustrajao je vojnik. — Šesnaest godina upletenosti u službu ne bacaš samo ovako.

— *Ja* sam to učinio.

— Bio si ovdje u Rimu s njom. Uspomene se aktiviraju, izokrenu se. Kao što rekoh, biva.

— Opet, negativno. Ništa se nije aktiviralo, ništa se nije izokrenulo. Ja sam *vidio*...

— Čak ste mene nazvali — oštro ga prekinu Baylor. — Nas smo troje nekoliko večeri proveli zajedno. Nekoliko pića, nekoliko smo se puta nasmijali. Asocijacija: mene ste potražili.

— Nije bilo nikog drugog. Moj pokrivač je D-kvadrat.¹ Vi ste mi u Rimu bili jedini kontakt! Sada mogu ušetati u ambasadu, ali onda nisam mogao.

— Onda hajdemo — brzo će pukovnik.

— Nikako! Osim toga, u tome nije stvar. U *vama* je. Prije nekoliko mjeseci vi ste mi prenijeli naređenja iz Washingtona, a sada ćete poslati hitnu poruku tim istim ljudima. Kažite im što sam vam rekao, što sam vidio. Nemate izbora.

— Imam mišljenje. Prenosim što je bivši talent² rekao dok je robovao stanju potpune tjeskobe.

— Fino! Dobro! Onda pokušajte ovo. Prije pet dana sam u Ateni gotovo ubio čovjeka kojega obojica znamo iz dokumentacije Dzeržinski jer mi je rekao da Costa Brava nije bila sovjetska vježba. I da uopće nije pripadala KGB-u, a još manje VKR-u. Nisam ga ubio jer sam mislio da je to samo iskušavanje, *sljepa* proba — da taj čovjek govori *istinu* kako je on poznaje. Tako sam poruku poslao natrag u Moskvu. Mamac je bio suviše očit, suviše je smrdio.

— Držim da je to bilo blagostivo s vaše strane, uzimajući u obzir vašu prošlost.

— O, ne, dobrostivost je započela s njim, *s njim*. Vidite, mogao me uzeti. Mogao sam se naći u Sevastopolju na putu za Trg Dzeržinski i ne znajući da sam napustio Atenu.

— Bio je tako dobar? Tako dobro povezan?

— Baš tako, mada se čak gradio da nije tako. Ali me nije uzeo. Nisu me u Dardanelama stavili na zračni most. Nije me htio.

— Zašto ne?

— Zato jer je bio uvjeren da sam *ja* mamac. Lijepa ironija, zar ne? U Lubjanki nije bilo slobodna prostora. Nisu me htjeli. Umjesto toga mi je dao svoju poruku Washingtonu: Dzeržinski me neće ni dotaći. — Havelock je zašutio, pa dodao: — A sada *ovo*.

Pukovnik je zamišljeno suzio oči, pa s objema rukama okrenuo praznu čašu na stol. — Ja nemam vašu stručnost, ali kažete da ste uistinu vidjeli ono što kažete da ste vidjeli.

¹ Visoki stupanj tajnosti (*op. prev.*)

² Američki slang za obavještajca (*op. prev.*)

— Jesam. Prihvatite to.

— Nema koncesija, ali recimo da je moguće. Ali, to bi i dalje mogao biti mamac. Imaju vas pod staklom, znaju vaše planove, vaš raspored puta. Njihovi kompjuteri pronalaze ženu koja je osjetljivo slična izgleda, pa uz malo kozmetičke kirurgije dobijaju dubla koji je dovoljan za kratke udaljenosti. 'Čuvajte se iskrivljenih talenata'. Znamo što to znači: nezadovoljnih i slično. Nikad ne znaš kad on misli da ima 'srediti račune'. Osobito ako mu daš malo vremena da prokuha.

— Ono što sam vidio bilo je u njenim *očima!* Ali čak ako to nećete prihvatiti, ima nešto drugo; to obezvrijeđuje strategiju, a svaka točka može biti provjerena. Prije dva sata nisam znao da ću se obreti na toj željezničkoj stanici; deset minuta prije nego sam je ugledao nisam znao da ću biti na tom peronu, a i nitko drugi to nije znao. Ovamo sam stigao jučer i uzeo sobu u pansionu u Due Macelli na tjedan dana, plativši unaprijed. U osam i trideset sam vidio plakat u izlogu i odlučio otputovati u Veneciju. Ni sa kim nisam razgovarao. — Michael je iz džepa izvadio kartu za *Freccia della Laguna* i stavio je pred Lawrence Baylora. — *Freccia* je po redu vožnje trebalo da ode u devet i trideset pet. Vrijeme kupnje je otisnuto preko karte. Pročitajte!

— Dvadeset jedan, dvadeset sedam — rekao je oficir, čitajući. — Devet i dvadeset sedam. Osam minuta prije nego što je vlak otišao.

— Sve se može provjeriti. Sada me pogledajte i recite mi da li lažem. A dok ste kod toga, kako bi ta stupica mogla biti postavljena s obzirom na vremensko razdoblje i činjenicu da je ona bila u vlaku koji je stigao u stanicu!

— Ne mogu. *Ako* je ona...

— Nekoliko sekundi prije nego je sišla s vlaka razgovarala je s kondukterom. Uvjeren sam da ga mogu pronaći.

Baylor je opet šutio; zurio je u Havelocka, a onda će tiho: — Ne brinite. Poslat ću zastavicu¹. — Zastao je pa dodao: — Uz nju i kvalificiranu podršku. Što ste god vidjeli, ne lažete. Gdje mogu doći do vas?

— Žao mi je. Ja ću se vama obratiti.

— Htjeti će razgovarati s vama, možda u žurbi.

— Bit ću u kontaktu.

— Čemu smetnje?

— Riječ je o nečemu što je Rostov rekao u Ateni.

— *Rostov?* Pjotr Rostov? — Pukovnikove se oči raširiše. — Na Dzeržinskom ne možete mnogo više od njega.

— Postoji više.

— On je dovoljan. Što vam je rekao? Što vam je kazao?

— Da nam nosnice nisu nikad sasvim prilagođene. Umjesto toga, razvijaju neku vrst osjetljivosti prema varijacijama osnovnog vonja ili smrada. Poput životinja.

— Očekivao sam nešto manje apstraktno — rekao je Baylor, nervozan.

— Zaista? S mjesta na kojemu ja stojim, to zvuči vraški konkretno. Stupica na Costa Bravi smišljena je u Washingtonu, a dokaze su sakupljali oni iz unutrašnje školjke u jednom od onih bijelih, sterilnih ureda na najvišem katu Statea.

— Znam da ste to vi nadzirali — prekinu ga Baylor.

— U posljednjoj fazi. Inzistirao sam na tome.

— Onda ste vi...

— Ponašao sam se u skladu s onim što mi je dano. A sada želim znati *zašto* mi je to dano. Zašto sam vidio ono što sam večeras vidio.

— *Ako* ste vidjeli...

— Ona je *živa*. Želim znati zašto! Kako!

— Ja i dalje ne razumijem.

— Costa Brava je bila meni namijenjena. Netko me htio van. Ne mrtvog, već van. Ugodno uklonjenog od onih kušnji koje često hvataju ljude poput mene.

— Sređivanje računa? — upita pukovnik. — Sindrom Agee? Sneppov¹ kompleks? Da li da bismo mogli sjesti?

— Ja sam imao svoju kvotu šokova, moj dio pitanja. Netko je htio da ta pitanja budu pokopana, a *ona* je pošla tim putem. Zašto?

— Dvije pretpostavke za koje ne znam da li su prisutne, jesu činjenice. A ako vi želite ogoljeti nekoliko šokova koji nisu u nacionalnom interesu, pretpostavljam — a ja govorim sasvim hipotetično, dakako — da postoje drugi metodi... da ih se pokopa.

— Otprema na drugi svijet? Proglasiti me i učiniti mrtvim?

— Nisam rekao da bismo vas ubili. Mi ne živimo u takvoj zemlji.

— Pukovnik je zastao, pa dodao: — S druge strane, zašto ne?

— Iz istih razloga zašto se drugi nisu susreli s čudnim nesretnim slučajevima koje bi pretpripremljeni patolozi mogli nazvati nečim drugim. Samozaštita je ugrađena u naš posao, brate. To je drugi sindrom; zove se Nürnberg.² Ti šokovi, umjesto da budu pokopani, mogu se naći na površini. Zapečaćena svjedočenja koja mogu otvoriti neimenovani odvjetnici ukoliko nastane događaj u sumnjivim okolnostima, i tako dalje.

— *Isuse*, rekli ste to? Otišli ste tako daleko?

— Sasvim je čudno, ali nisam. Nisam ozbiljno. Bio sam jedino ljut. Ostalo se pretpostavljalo.

— U kojoj vrsti svijeta vi živite?

— U istoj u kojoj i vi — jedino mi postojimo nešto duže, doprli smo dublje. I zato vam ne kanim reći gdje me možete naći. Moje su nosnice uhvatile vonj s Potomaca koji izazi-va muku. — Havelock se nagnuo naprijed, glas mu je bio oštar, dubok, opet gotovo šapat.

— Ja znam tu djevojku. Da bi ona učinila ono što je učinila, nešto joj je moralo biti učinjeno, držano preko nje. Nešto bestidno. Želim znati što je to bilo i zašto.

— Uzimajući... — Baylor počne polako — uzimajući da ste u pravu, a ja ni za trenutak ne želim dopustiti da jeste, što vas navodi na pomisao da će vam reći?

— To se dogodilo veoma naglo — rekao je Michael, naslonivši se na naslon. Tijelo mu je bilo ukočeno, a glas lebdio kao u bolnom snu. — Bio je utorak i bili smo u Barceloni. Bili smo tamo tjedan dana; nešto će se dogoditi na tom sektoru, to je bilo sve što nam je

¹ Agee i Snepp, bivši pripadnici CIA-e, napisali su svaki svoju knjigu o svojim iskustvima u toj organizaciji i tako došli na njenu crnu listu (*op. prev.*)

² Prijetnja otkrivanjem svih istina što bi moglo dovesti do međunarodnog suda kao za vrijeme suđenja nacistima u Nürnbergu 1945-46. (*op. prev.*)

Washington rekao. Onda je stigla riječ iz Madrida: doletjet će kurir s komunikacijom 'četiri nula'¹, sadržaj ograničen na ambasadu, 'samo oči'.² Samo moje oči. U Madridu nema postaje za Cons Op³, nitko nije imao podobnost da prenese informacije, pa sam u srijedu ujutro odletio u Madrid, potpisao primitak te proklete čelične kutije i otvorio je u sobi čuvan od trojice mari-naca. Sve je bilo tamo, sve što je ona učinila, sve informacije koje je prenijela — informacije koje je mogla dobiti samo od mene. Tu je bila i stupica; ja ću imati uzde u svojim rukama ako tako želim — a ja sam tako želio. Znali su da je to jedini način kako će me uvjeriti. U petak sam se vratio u Barcelonu, a s nedjeljom je sve bilo gotovo... a ja sam *bio* uvjeren. Pet dana i zidovi se sruše. Nikakvih truba, samo snopovi baterijskog svjetla i vrisak, i glasni ružni šumovi. Pet dana... tako naglo, tako brzo, sve u crescendo. Bio je to jedini način kako je moglo biti učinjeno.

— Niste odgovorili na moje pitanje — prekinu ga Baylor tiho. — Ako ste u pravu, što vas navodi na pomisao da će vam to oni reći?

Havelock je gledao u vojnika. — Zato jer su uplašeni, pa se sve svodi na zašto. Pitanja, šokovi, tko je to bio?

— O čemu vi to govorite?

— Odluka da me se ukloni nije donesena postupno, pukovniče. Nešto ju je odapelo. Oni čovjeka ne izvlače silom kao što su mene prisilili zbog nagomilanih razlika. Talent je skup; terenskog je talenta suviše teško zamijeniti. Pristaje se na stanovita prilagođavanja i ugone, nude se objašnjenja, postižu se dogovori, sporazumi. Nitko to nije pokušao sa mnom.

— Možete li biti određeniji? — ustrajao je oficir, opet uznemiren.

— Htio bih da mogu. To je nešto što znam, ili oni *misle* da znam. Nešto što sam mogao staviti na papir. A to je bomba.

— Imate li... — Baylor je upitao hladno, profesionalno — imate li takvu informaciju?

— Naći ću je — odgovorio je Havelock, odjednom odgurnuvši stolicu, spreman da ode. — Vi im to recite. Kao što ću i nju pronaći, i to im recite. Neće biti lako, jer ona više nije s njima. Otišla je; skrila se. I to sam joj vidio u očima. No ja ću je naći.

— Možda... — Baylor će naglo. — Ako se sve što kažete i dokaže, možda će vam htjeti pomoći.

— Bilo bi bolje za njih — rekao je Michael ustavši, gledajući dolje na vojnika-vezu. — Trebat će mi sva pomoć koju mogu dobiti. U međuvremenu želim da sve te moje proklete riječi budu vjerno prenesene, poglavlje i stih, da citiram jedan svoj stari uzor. Jer ako ne bude, ja ću stati pričati sve priče od početka. Kada i odakle, nitko od vas neće znati, ali će riječi biti jasne i glasne. A negdje među njima bit će ta bomba. Vjerujte.

— Nemojte učiniti ništa glupo!

— Nemojte me krivo shvatiti, ja to ne namjeravam. Ali ono što je učinjeno njoj, meni — *nama* — jednostavno nije u redu, pukovniče. Vraćam se. Solo. Bit ću u kontaktu.

Havelock se okrenuo i brzo izišao iz caféa u Via Pancrazio.

Stigao je do Via Galvani na putu prema željezničkoj stanici, gdje je ostavio kofer u ormariću za iznajmljivanje. Odjednom ga je pogodila bolna ironija. Kofer u sličnom ormariću

¹ Oznaka »0000« u američkoj špijunaži znači maksimalnu tajnovitost dokumenta, koji se ne smije odnositi, umnažati ili prepisivati, već jedino pročitati pod određenim okolnostima (*op. prev.*)

² *Eyes Only* (samo oči) isto je što i oznaka sa 4 nule (*op. prev.*)

³ Kratica za Consular Operations, Konzularne operacije, »pokrivač« obavještajne djelatnosti State Departmenta (*op. prev.*)

na aerodromu u Barceloni, koji je osudio Jennu Karas. Prebjeglica iz Baader-Meinhofa — u zamjenu za tiho ukidanje smrtne kazne izrečene in absentia — doveo ih je do toga. Njemački je terorist rekao Madridu da *das Fräulein Karas* drži tajne, nove terenske podatke i dokumente koji su joj na dohvat ruke u svako doba. Bio je to običaj Voennaje diktiran čudnim odnosom nasilne i tajne grane sovjetske obavještajne službe prema ostalima u KGB-u. Stanovito terensko osoblje na dugotrajnim, duboko pokrivenim operacijama ima pristup svojoj arhivi u slučaju da njihovi pretpostavljeni u Moskvi nisu pristupačni u nekom trenutku hitnosti. Samozaštita ponekad uzima čudne oblike; nitko ih nije uzimao na zub, nitko nije ispitivao.

Nitko nije ispitivao. Čak ni on.

Netko uspostavlja vezu s njom i daje joj ključ, navodeći lokaciju. Soba ili ormarić, čak banka. Materijal je tamo, uključujući nove operacije onako kako se razvijaju.

Jednog poslijepodneva, dva dana prije nego je Michael otputovao u Madrid, zaustavio ju je neki muškarac. U caféu na Paseo Isabel. Pijanac. Rukovao se s njom, poljubio joj ruku. Četiri dana poslije toga, Michael je našao ključ u Jenninoj torbici. U nedjelju, dva dana poslije toga, bila je 'mrtva'.

Postojao je ključ, ali čiji? Vidio je od Langleya ovjerene fotokopije svakog predmeta u tom koferu. Ali čiji je to bio kofer? Ako nije bio njezin, kako su se unutra našla tri otiska prstiju koji su potvrđeni kao njeni? Ako su otisci bili njeni, zašto je to dozvolila?

Što su joj učinili? Što su učinili plavokosoj ženi na Costa Bravi koja je vrisnula na češkom i kojoj su meci probili kičmu i vrat? Koja je to vrst ljudi koji ljudska bića mogu staviti na uzice i mirno ih smrskati kao što bi se moglo učiniti s lutkama u nekoj predstavi strave i užasa. Ta je žena umrla; vidio je previše smrti da bi se zavarao. To nije bila šarada, kako bi se možda izrazio elegantni Gravet.

Pa ipak je bila šarada. Svi oni su bili lutke. Ali na kojoj pozornici i za čiju korist su glumili?

Požurio je duž Via Galvani; na vidiku je bila Via Mamorata. Sada je bio udaljen samo nekoliko blokova od masivne željezničke stanice; tu će početi. Ako ništa drugo, imao je ideju; ima li smisla ili ne, reći će idućih pola sata.

Prošao je pored jarko osvijetljenog kioska za prodaju štampe, u kojem su se tabloidi takmičili s ulašteno tiskanim časopisima. Zubi s krunama i prsa impresivne veličine borili su se za pažnju s rasječenim tijelima i grafičkim opisima silovanja i sakaćenja. A onda je ugledao poznato lice koje je zurilo na nj s naslovne stranice međunarodnog izdanja *Timea*¹. Jasne oči iza naočari od roga sjale su kao uvijek — hladne na prvi pogled, ali nekako toplije što se duže gledalo u njih, mekše; možda je u njima bilo razumijevanje koje je malo ljudi na svijetu posjedovalo. Evo ga tu, visoke jagodice i orlovski nos, jake usne s kojih su se pojavljivale tako lucidne riječi.

'Čovjek za sva godišnja doba, za sve ljude'. To je bio jednostavni potpis ispod fotografije. Bez imena, bez titule; to nije bilo potrebno. Svijet je znao američkog državnog sekretara, čuo je njegovo razlaganje, promišljen glas, i razumio ga. *To* je bio čovjek za sve; nad-mašivao je granice i jezike i nacionalna bezumlja. Bilo je onih koji su vjerovali — a Michael je bio jedan od njih — da će svijet ili slušati Anthonya Matthiasa ili će se paklenski rasprsnuti u oblaku u obliku pečurke.

Anthon Matthias. Prijatelj, mentor, zamjenski otac. Kad je bila u pitanju Costa Brava i on je bio lutka. *Tko bi se usudio?*

¹ Najveći američki i međunarodni »newsmagazin«, tjednik političkih i općih tema (*op. prev.*)

Ostavio je nekoliko novčanica u lirama i uzeo časopis, pa se sjetio, živo se sjetio rukom ispisane poruke za koju je Anton inzistirao da je stratezi u Washingtonu uvrste s dokumentacijom Četiri Nula koja je kurirom upućena u Madrid. Na osnovu njihova kratkog razgovora u Georgetownu, Matthias je shvatio dubinu njegovih osjećaja spram žene koja mu je bila dodijeljena proteklih osam mjeseci. Konačno je, možda spreman izaći i pronaći mir koji ga je izbjegavao sve te godine. Državnik se blago šalio situacijom; kad se češki zemljak koji je prešao četrdesetu i u vrsti posla kakva je Michaelova usredotoči na jednu ženu, slavenska tradicija i suvremena fikcija doživljavaju nepopravljive udarce.

Ali takve ispraznosti ili lakoće nije bilo u Matthiasovoj poruci.

Můj milý synu,

Od priloženog me boli srce kao što će i tebe. Ti koji si toliko propatio u prvim danima, i koji si se tako sjajno i nesebično predao svojoj usvojenoj zemlji u kasnijim danima, opet moraš upoznati bol. Zahtijevao sam i dobio potpunu verifikaciju tih nalaza. Ako se želiš ukloniti sa scene, možeš, dakako, učiniti tako. Nemoj se osjećati vezanim pridodanim preporkama. Toliko je nacija mogla zahtijevati, a ti si dao sa čašću i više. Možda su se sada smirile ljutnje o kojima smo govorili prije više godina, kao i furije koje su te odgurnule u ovaj strašni život, dopuštajući ti da se vratiš drugom svijetu kojemu su potrebni napori tvog duha. Molim se da je tako.

Tvůj,

Anton M.

Havelock je tu poruku istisnuo iz svijesti; služi samo za otežavanje nerazumljivog. Verifikacija: *pozitivno*. Otvorio je časopis na stranici gdje je počinjao članak o Matthiasu. Nije bilo ničeg novog, samo rekapitulacija njegovih novijih ostvarenja na području pregovora o razoružanju. Članak je završio primjedbom da je državni sekretar otputovao na zasluženi odmor u neimenovano mjesto. Michael se nasmiješio; znao je gdje je to. Drvena kuća u dolini Shenandoah. Sasvim je moguće da će se prije nego noć prođe poslužiti tucetom kôdova da stigne do te planinske brvnare. Ali ne dok ne ustanovi što se dogodilo. Jer i Anton Matthias je bio time dirnut.

Gomila unutar orijaške kupole Ostie se smanjila; posljednji od vlakova koji odlaze iz Rima, ili su otputovali ili im je isticalo vrijeme prije odlaska. Havelock je povukao kofer iz ormarića i pogledao oko sebe tražeći znak; mora da je negdje. Možda je to gubljenje vremena, ali on tako ne misli; to je barem mjesto gdje valja početi. Rekao je obavještajnom oficiru-ataše u caféu u Via Pancrazio: 'Razgovarala je s kondukterom nekoliko sekundi prije nego je sišla. Uvjeren sam da ga mogu pronaći.'

Michael je smatrao da netko tko je u trku neće onako ovlaš početi razgovor s kondukterom, zbog same druževnosti; previše joj je toga bilo na pameti. A u svakom gradu postoje dijelovi gdje ljudi koji žele iščeznuti to mogu i učiniti, gdje je gotov novac bio jedino sredstvo plaćanja, gdje su usta čvrsto zatvorena, a hotelski registri rijetko odražavaju točne identitete. Jenna Karas je mogla znati imena četvrti, čak ulica, ali nije — nije znala — sam Rim. Grad koji štrajka vjerojatno bi mogao uvjeriti nekoga tko je u bijegu da je veoma hitno postaviti neko pitanje, ili upitati za smjer nekoga tko bi mogao imati odgovor.

Bio je znak na zidu, strelica koja je pokazivala na uredski kompleks: AMMINISTRATORE DELLA STAZIONE¹.

Poslije trideset pet minuta, pošto je noćnog poslovođu uvjerio da je imperativno i u njegovu i kondukterovom financijskom interesu da kondukter bude pronađen, dobio je adresu

¹ Upravitelj stanice (tal.); *op. prev.*)

čovjeka koji je vodio brigu o vagonima *tre, quattro i cinque*¹ na vlaku koji je te večeri u osam i trideset stigao na *binario trentasei*. Budući da je željeznički sistem bio državni sistem, uz kondukterov poslovni dosje bila je pridodana i njegova fotografija. Bio je to isti čovjek kojeg je vidio da razgovara s Jennom Karas. Među njegovim kvalifikacijama bilo je i poznavanje engleskog jezika. *Livello primario*.²

Uspeo se istrošenim kamenim stepeništem stambene zgrade do petog kata; na vratima je našao ime »Mascólo« i pokucao. Kondukter crvena lica imao je na sebi labave kućne hlače obješene o široke naramenice preko potkošulje. Dah mu je vonjao po jeftinu vinu, a oči mu nisu bile sasvim fokusirane. Havelock je iz džepa izvukao novčanicu od 10.000 lira.

— Tko se može sjetiti jednog putnika među tisuću? — prosvjedovao je čovjek, sjedeći za kuhinjskim stolom nasuprot Michaelu.

— Uvjeren sam da možete, da *vi* možete — rekao je Havelock, izvukavši još jednu novčanicu. — *Mislite*. Vjerojatno je bila jedna od posljednjih putnika koji su s vama razgovarali u tom vlaku. Vitka, srednje visine, šešir širokog ruba — bili ste u hodniku.

— *Si! Naturalmente. Una bella ragazza!*³ Sjećam se. — Kondukter je uzeo novac i popio malo vina; podrignuo je i nastavio. — Pitala me da li znam gdje može naći vezu za Civitavecchiu.

— Civitavecchia! To je grad na sjeveru odavde, zar ne!

— *Si*. Morska luka na Tirenskom moru.

— Jeste li joj znali odgovoriti.

— Između Rima i Civitavecchie ima malo vlakova, a u to ih vrijeme zacijelo nema. To je u najboljem slučaju mjesto zaustavljanja za teret, ne za putnike.

— Što ste joj rekli?

— Baš to. Izgledala je prilično dobro odjevena, pa sam joj predložio da uzme taksi za dogovorenu cijenu. Ako ga može pronaći. Rim je *manicomio!*⁴

Havelock je kimnuo zahvalivši; stavio je još jednu novčanicu na stol i uputio se prema vratima. Pogledao je na sat: dvadeset minuta iza pola noći. Civitavecchia. Morska luka na Tirenskom moru. Brodovi koji odlaze na more određenog dana neizostavno napuštaju luku s prvim svjetlima dana. U zoru.

Trebaju mu tri sata ugrubo da stigne u Civitavecchiu, da potraži luku, nađe molo, ugleda brod — i pronađe neubilježena putnika.

¹ Tri, četiri i pet (tal.); (op. prev.)

² Prvi kolosijek (tal.); (op. prev.)

³ Da! Prirodno. Lijepa djevojka! (tal.); (Op. prev.)

⁴ Ludnica (tal.); (op. prev.)

5

Izišao je iz mramornog hodnika hotela u Berninijevu krugu i slijepo izjurio i potrčao vijugavim ulicama dok nije stigao na Via Veneto. Službenik na recepciji hotela nije mu mogao pomoći, ali ne stoga što nije pokušao; podboden debelim zamotuljcima lira bezuspješno je pritiskao telefon i vikao brojeve pospanom telefonisti. Kontakti noćnog službenika bili su ograničeni; jednostavno nije mogao naći kola za unajmljivanje.

Havelock je zaustavio dah, gledajući u svjetla na Venetu. Bilo je prekasno za potpunu reviju, ali su nekoliko kavana i hotel Excelsior bili osvjetljeni. Netko mu mora pomoći — mora stići u Civitavecchio! *Mora je pronaći. Ne smije je izgubiti.*

Stade opet trčati, najprije u Excelsior, gdje arogantnog službenika nije zanimala nikakva svota novca.

— Morate mi pomoći!

— Vi čak niste ni gost, signore — rekao je čovjek, gledajući sebi slijeva.

Pokušao mu je utviti u glavu da će se za nekoliko dana vratiti i registrirati u tom hotelu. Razgovor je za recepcionistu bio završen.

Michael je polako nagnuo glavu. S druge strane predvorja su dvojica policajaca promatrali prizor. Nešto su se dogovarali; bilo je očito da je noćno poslovanje u Excelsioru bilo pod otvorenom službenom prismotrom. Prodavači kapsula i pilula, bijelog praha i štrcaljki, svi su djelovali na svjetski poznatom bulevaru. Jedan od uniformiranih ljudi je istupio. Havelock se okrenuo i brzo prošao prema izlazu, trčeći opet polunapuštenom ulicom, prema najbližoj koncentraciji svjetla.

Umorni maître d' Café de Parisa rekao mu je da je *capo zuccone*.¹ Tko bi u ovaj sat imao automobil da ga iznajmi strancu? Američki poslovoda trećerazredne verzije bara u Trećoj aveniji² rekao mu je da 'tuče pijesak'!

Opet zavojite ulice, opet znoj koji mu se cijedio s ruba kose niz obraze. Hassler — Villa Medici! Ime tog elegantnog hotela je upotrijebio u prodavaonici putnih potrepština pored Ostie...

Noćni concierge Hasslerove Ville Medici bio je priviknut na mušice najbogatijih hotelskih gostiju Rima. Uređeno je da Michael unajmi »fiat«, jedna od kola Hasslerova osoblja. Cijena je bila prekomjerna, ali je u kolima bila i karta Rima i njegove okolice, a najizravniji put za Civitavecchio bio je označen crvenom bojom.

U lučki je grad stigao u tri i petnaest, a do tri i četrdeset pet već se provozao obalom gore-dolje, proučavajući je sve dok nije odlučio gdje će parkirati kola i početi svoje traganje za Jennom Karas.

Bio je to dio koji je zajednički svim gradskim obalama, gdje su reflektori koji su obasjavali mola bili uključeni cijelu noć, a aktivnost nije prestajala.

Prema sjeveru i jugu bila su manja mola, a dizači užeta i katarke klatili su se svojim siluetama na mjesecini; prljave marine za ribarske brodove i one s potegačama, koji se nisu usuđivali isploviti dalje od četrdeset kilometara, do onih mjesta gdje su desetljeća iskustva i tradicije govorili kapetanima gdje su najobilatiji ulovi. Ta mola ne ožive sve dok se ne približe rana svjetla dana, slaba žučkastobijela prskanja koja polako nadiru jugozapadnim horizont—

¹ Otprilike »nadbudala« (tal.); (op. prev.)

² Njujorška avenija poznata po nizu lokala razne reputacije

tom, gurajući gore noćno nebo. Tek se tada pojave, stenjući, ljudi tupa pogleda, koji se preko drvenih dasaka približavaju nauljenim razmama ribarskih brodova i beskrajnom, zasljepljujućem danu koji ih očekuje. Jenna Karas neće biti na tim mjestima gdje brodovi odlaze u zoru da bi se vratili pri zalazu sunca. Ona će biti negdje u tom kompleksu većih mola, gdje posade brodova vode računa o plimama i osekama, gdje se proučavaju pomorske karte, i brodovi otplovljavaju prema drugim lukama, drugim zemljama.

Ona je negdje na tom potezu obale gdje se iznad mora uzdižu uzvitlani džepovi izmaglice i kotrljaju preko dokova, kroz ispresijecana izvorišta svjetla i odjekujućeg bubnjanja noćne radne aktivnosti. Bit će skrivena — nevidljiva onima koji ne bi trebalo da je vide: *controllori* dokova koje plaćaju država i brodske kompanije da tragaju za krijumčarenim materijalom i ljudima. Držati je daleko od pogleda; doći će trenutak kad će je moći povesti na brod, kad *capo operaio*¹ pregleda spremišta i potpiše papire u kojima se kaže da je dotični brod slobodan da isplovi, slobodan od povrede zakona zemlje i mora. Onda ona može brzo izaći iz sjene, poći molom kad više ne bude *controllori* i *operai*, kojima je dužnost završila.

Koji gat? Koji brod? *Gdje si ti, Jenna?*

Bila su tri teretna broda, sva srednje tonaže, ukotvljena jedan pored drugoga i privezana za tri ili četiri velika robna gata. U četvrtom su se smjestila dva manja broda, klasa teglenica — s konvejskom opremom i debelom cijevastom mašinerijom koja je pumpala i transportirala rasuti teret u otvorena brodska skladišta. Nju će povesti na palubu jednog od teretnjaka; ono što najprije mora učiniti jest saznati vrijeme polaska svakog od tih brodova.

»Fiat« je parkirao u pokrajnjoj ulici koja je presijecala *viale*² sučelice četirma dokovima. Prolazio je širokom avenijom, uklanjajući se nekolicini kamiona i drugih teretnih vozila, pa se našao na prvom molu slijeva, uputivši se prema vratima kod kojih je stajao uniformirani čuvar, građanski službenik sumnjive uljudnosti. Bio je neugodan, a muka koju je osjećao sastavljajući Havelockov talijanski, samo je dodala njegovu neprijateljstvu.

— Zbog čega to želite znati? — upita ga stražar, ispunivši vrata stražarske kućice. — Što to vama znači?

— Pokušavam naći nekoga tko je možda rezervirao mjesto na brodu — odgovori mu Michael, nadajući se da su riječi koje je upotrijebio bile blizu značenja koje im je htio dati.

— *Passaggio? Biglietto?*³ Tko kupuje kartu za portugalski teretnjak?

Havelock je ugledao mogućnost; nagnuo se bliže, bacajući poglede dok je govorio. — To je taj brod, znači. Oprostite mi slabo poznavanje vašeg jezika, *Signor Controllore*. To je neoprostivo. Ja sam zapravo iz portugalske ambasade u Rimu. Na svoj način, inspektor kao i vi. Rečeno nam je da oko broda postoje nekakve nepravilnosti. Svaka će vaša suradnja biti obavezno prenesena vašim pretpostavljenima.

Kad se ljudski ego veže za mogućnost koja mu je pružena, na nj ne djeluje ni činjenica najnižeg ranga u građanskoj službi; neprijateljski raspoloženi stražar odjednom je postao ugodan, paje skrenuo postrance da propusti *straniero importante*.⁴

— *Scusatemi, signore!*⁵ Nisam vas bio razumio. Mi koji patroliramo ovim rupama korupcije moramo surađivati jedni s drugima, ne? A, istini za volju, riječ mojim pretpostavljenima — u Rimu, dakako.

¹ Poslovođa, nadglednik (tal.); (op. prev.)

² Ulica, uličica, prolaz (tal.); (op. prev.)

³ Prijevoz? Karta? (tal.); (op. prev.)

⁴ Važan stranac (tal.); (op. prev.)

⁵ Oprostite mi, gospodine! (tal.); (op. prev.)

— Dakako. Ne ovdje.

— Dakako. Ne ovdje. Ovdje su sami neljudi. Uđite, uđite. Mora da vam je hladno.

»Miguel Cristóvão« napustit će luku u 5 sati izjutra. Kapetan broda se zove Aliandro i već dvanaest godina upravlja tim brodom. To je kapetan koji poznaje svaki otok, svaki sprud na zapadnom Sredozemlju, kako kažu za njega.

Dva su druga teretnjaka upisana u talijanske registre. Stražari kod vrata bili su voljni pružiti svaku informaciju koju zahtijeva stranac što tako čudno govori. Ono što je htio saznati mogao je pročitati u bilo kojem primjerku lista *Navi Informazione — Civitavecchia*¹. Istrgane stranice tog lista obično su se nalazile prilijepljene na zidovima raznih krčmi i restoranta duž obale. Pomagale su tako mornarima koji bi se napili i zaboravili kad im polazi brod.

»Isola d'Elba« polazi u pet i trideset, a »Santa Teresa« dvadeset minuta poslije, u pet i pedeset.

Havelock se uputio od trećih vrata. Pogledao je na sat: četiri sata i osam minuta. Tako malo vremena.

Iza sebe je čuo zvuk zvona. Bio je nagao, oštar, odjekivao je svojim titrajima. Vanjsko zvono koje je bilo postavljeno tako da bi se čulo iznad galame uzvika i strojeva na dokovima i brodovima. Uznemiren, brzo se okrenuo. Stražar je ušao u staklenu kućicu i odgovorio na telefon. Verbalni tok pažljivih *sì* naglašavao je činjenicu da je osoba s druge strane žice, ma tko to bio, izdavalala naređenja koja su morala biti u cijelosti shvaćena.

Michaela su brinuli telefoni i kontrolna mjesta. Na trenutak nije bio siguran da li da pobjegne ili ostane. Odgovor je dobio u trenutku. Stražar je spustio slušalicu i provirio glavom kroz vrata. — Vi! Želite što više saznati o ovom smrdljivom brodu, a sada evo još nešto! *Teresa* ostaje gdje je. Ne plovi sve dok ovdje ne stigne šest bogomprokletih kamiona iz Torina, što bi moglo potrajati još osam sati. Sindikati će se pobrinuti da to ona kopilad plati, ja vam kažem! Oglobit će posadu jer je bila pijana. Svi su oni kopilad!

»Teresa« je izvan trke, barem neko vrijeme. Mogao se usredotočiti na »Elbu« i »Cristóvão«. Ako će Jennu prokrijumčariti na »Teresu«, ima još sate na raspolaganju, ali je drugačije s druga dva broda. Bez obzira na brod, preostale su mu još samo minute za akciju. Mora ih upotrijebiti pametno i brzo, izgubivši ih što je manje moguće. Nije bilo vremena za suptilnosti poteza, niti je bilo vremena da kruži po terenu oprezno odabirući i ispitujući pojedince, jer je morao biti svjestan činjenice da je mogao biti pod bilo čijom prismotrom. Bilo je vremena samo za novac — ako uzmogne naći ljude spremne da ga uzmu. I silu — ako se ti isti uzimači novca poskliznu na laži, što bi značilo da znaju istinu.

Havelock se brzo vratio do drugih vrata, gdje je bila ukotvljena »Isola d'Elba«, a za umorna stražara samo je malčice izmijenio priču. Želi razgovarati s nekoliko članova posade, s onima koji su na kopnu očekujući poziv s broda. Hoće li uslužni javni službenik, pošto je stisnuo ruku u čijem je dlanu bilo presavijeno nekoliko tisuća lira, znati u kojoj od obalnih krčmi najradije odsjedaju članovi posade »Elbe«!

— Drže se zajedno, zar ne, signore? Kad izbiju tuče, pomorci žele da su oko njih njihovi prijatelji, čak i oni koje mrze na brodu. Pokušajte Il Pinguino. Ili možda La Carrozza di Mare. U prvom je jeftiniji whisky, ali ti se od hrane povraća. Bolja je La Carrozza.

Stražar na vratima kroz koja se odlazilo na »Cristóvão«, bio je više nego uslužan; bio je prekomjerno prijateljski raspoložen.

— Postoji krčma u Via Maggio gdje, kako se govorka, mnoge stvari mijenjaju ruke.

¹ Obavijesti o brodovima — Civitavecchia (tal.); (op. prev.)

— Da li bi tamo moglo biti članova posade »Cristóvão«?

— Neki, možda. Portugalci se dobro ne miješaju, dakako. Nitko im ne vjeruje — ne *vi*, signore! Ja govorim samo o morskome smeću. Isti posvuda. Ne *vi*, neka mi bog oprost!

— Ime, molim vas?

— Il Tritone.

Trebalo mu je manje od dvanaest minuta da diskvalificira Il Tritone. Michael je prošao kroz teška vrata ispod nedotjerana bareljefa golog stvorenja, polučovjeka i poluribe, i ušao u sirovu prljavštinu obalne krčme. Dim je bio gust, a vonj ustajalog whiskyja još gušći. Ljudi su vikali između stolova; drugi su posrtali, a nekoliko ih je klonulo za stolom držeći glavu na prekrizanim rukama. Barice alkohola okruživale su im ruke, nosnice i bradata lica. .

Havelock je odabrao čovjeka za šankom koji se doimao najstarijim. — Ima li ovdje ikoga sa »Cristóvão«?

— *Portugalac?*

— Si.

— Onih nekoliko tamo, mislim.

Michael je pogledao kroz dim i ustalasana tijela na stol s druge strane prostorije. Tamo su bila četvorica. — A što je s »Isola d'Elba«? — zanimao se dalje, obrativši se barmenu.

— *Porci!*¹ — odgovorio je čovjek. — Svinje! Oni dođu unutra, ja ih bacam van! Fukara!

— Moraju nešto biti — nejasno će Havelock, pretražujući pogledom klijentelu Il Tritonea; osjetio je bibavicu u grlu pri pomisli da je Jenna među njima.

— Ako tražite posadu s »Elbe« bolje otidite u Il Pinguino. Michael je izvukao novčanicu od 10.000 lira i stavio je pred barmena. — Govorite li portugalski? Dovoljno da vas razumiju?

— Ako se ovdje čovjek bacaka da preživi mora razumjeti pola tuceta jezika. — Novac je ubacio u džep od pregače, dodavši: — Oni bez sumnje govore talijanski, bolje od vas, signore. Zato govorimo engleski. Što želite da učinim?

— Tamo je jedan prazan stol — rekao je Havelock s olakšanjem, promijenivši jezik, pokazujući glavom prema lijevom stražnjem uglu krčme. — Otići ću tamo i sjesti. Vi odite do tih ljudi i recite im da želim razgovarati s njima — s jednim po jednim. Ako mislite da me ne mogu razumjeti, a vi dođite sa svakim od njih i budite moj tumač.

— *Tumač?*

— Si.

— *Bene.*²

Portugalski su mornari prilazili stolu jedan po jedan, svaki zbunjen; dvojica su poznavala talijanski, jedan je govorio engleski, a četvrtome je trebao prevodilac. Michael je svakome rekao iste riječi:

— Tražim jednu ženu. To je manji problem, ništa oko čega se treba brinuti; nazovite to pitanjem srca. Ona je nagla žena; svi smo takve upoznali, zar ne? Ali sada, čini se da je otišla predaleko, a da bi to bilo u njenom interesu. Rečeno mi je da ima prijatelja na »Cristóvão«. Možda je negdje oko mola, raspitkuje se, traži transport. Ona je privlačna žena,

¹ Svinje! (tal.); (op. prev.)

² Dobro (tal.); (op. prev.)

prosječne visine, vjerojatno ima na sebi ogrtač i šešir sa širokim rubom. Jeste li vidjeli ikoga sličnog njoj? Ako jeste, u vašem bi džepu moglo biti mnogo više novaca nego je sada.

A svakom je čovjeku dao i objašnjene uz novčanicu od 5000 lira, objašnjenja za koje je molio da ga imaju, ljubazno, na pameti:

— Što mi god vi kažete ostaje među nama. Za moje dobro više nego za vaše. Kad se vratite za stol možete svima reći isto. Ja hoću neobuzdan seks s nekim tko odlazi iz Civita-vecchie, ali ga ne želim od kurvina sina koji svoje papire neće ostaviti na recepciji hotela. A onda ću ih ja vratiti? Jasno? — Ta je fraza značila da neće prihvatiti riječi od onoga tko se sumnjivo ponaša i sklon je neiskrenoj igri.

Kad je bio red na trećeg čovjeka, barmen, koji je inzistirao da bude uz svakog mornara, čvrsto je upozorio Havelocka:

— Ovaj neće ostaviti svoje papire na recepciji.

— Onda nije moj tip.

— *Bene!*

— *Grazie.*

— *Prego.*¹

Ništa. Takvu ženu nisu vidjeli niti su čuli za nju na molu gdje se nalazi »*Cristóvão*«. Četvorica portugalskih mornara nastaviše piti.

Havelock je zahvalio zbunjenom starijem muškarcu pored sebe i ugurao još jednu novčanicu u džep njegove pregače. — Kako se dolazi do Il Pinguina? — upita ga.

— Posada »*Elbe*«?

— Tako je.

— Ja ću poći s vama — rekao je krčmar, pa skinuo pregaču izvukavši novac iz njena džepa.

— Zašto?

— Zvučite kao pošten čovjek. I ujedno glup. Uđete li u Il Pinguino i počnete postavljati pitanja, vaš je novac za svakoga. Treba samo jedan mornar s tihim nožem.

— Mogu se brinuti o sebi.

— Vi niste samo glup, vi ste *vrlo* glup. Ja sam vlasnik ovog Il Tritone; mene poštuju u Il Pinguinu. Bit ćete sigurniji sa mnom. Prebrzo dijelite novac.

Pet blokova udaljena krčma vratila mu je uspomene, sjećanja na život za koji je mislio da je okončan — u tom svom drugom životu posjećivao je previše sličnih mjesta. Ako je Il Tritone usluživao ljudsko smeće, Il Pinguino se brinuo o talogu smatrajući ga za *clientela scelta*.²

Nekoliko sekundi pošto je Havelocka ugurao kroz vrata, vlasnika Il Tritonea pozdravio je njegov istovrsnik. *Proprietario*³ Il Pinguinoa bijaše dostojan svog lokala; imao je nekoliko zubi a ruke su mu visile kao dva velika kosmata sira. Nije bio tako krupan poput Michaelova novonađena prijatelja, ali je zračio takvim nasiljem da je čovjek odmah pomišljao na vepra kojeg bi se moglo brzo razjariti.

¹ Molim (tal.); (op. prev.)

² Odabrana klijentela (tal.); (op. prev.)

³ Vlasnik (tal.); (op. prev.)

Dvojica su se pozdravila brzo i površno. Ali bilo je poštovanja, kao što je vlasnik II Tritonea rekao da će biti, a razlog dolaska je objašnjen brzo, uz minimum dodatnih objašnjenja.

— Amerikanac traži jednu ženu. To je *malinteso*¹ i nas se to ne tiče — rekao je vlasnik II Tritonea. — Ona će možda otploviti s »*Elbom*«, pa ju je možda jedan od ovih lopova vidio. Spreman je platiti.

— Bit će bolje da požuri — odgovori mu mrzovoljni vepar. — Mazači su otišli prije jedan sat; sad će red na ove što pišaju znoj. Drugi će oficir stići svakog minuta da sakupi ostatak palube.

— Koliko ih je ovdje?

— Osam, deset, tko zna? Ja brojim lire, a ne lica.

— Neka jedan od tvojih ljudi pođe unaokolo i pita, neka ih nađe, pa mi reci tko su. Očisti stol za mog suputnika. Ja ću mu dovesti svakoga, jednog po jednog.

— *Bene*. — Vlasnik II Pinguinoa je krenuo prema šanku. Pojedinačno, oprezno, u raznim fazama tuposti, preostali dio posade »*Elbe*« bi sjedao i slušao Havelockov sve tečniji talijanski dok je ponavljao isto pitanje. Svakome bi proučavao lice, oči, tražio bi neko reagiranje. Kod šestog je čovjeka mislio da je to našao; bilo je to na usnama — naglo stezanje što nije bilo u vezi s otromboljenjem mišićne napetosti izazvane whiskyjem; našao je to i u zamuljenim očima, još zamuljenijim od instinktivne želje da ne sluša. Čovjek je nešto znao.

— Vidjeli ste je, *zar ne?* — rekao je Michael ne svladavši se, govoreći engleski.

— *Ascolta*² — prekinu ga vlasnik II Tritonea. — *In italiano, signore*.

— Oprostite. — Havelock je ponovio pitanje na talijanskom, ali je ono više zvučalo kao optužba.

Mornar je odgovorio slijeganjem ramena; promijenio je položaj i stao ustajati. Michael je brzo reagirao i svojom rukom zgrabio mornarevu. Sad je odgovor bio neugodan; mornar je zaškiljio svojim reumatičnim očima išaranim crvenim venama, s ustima poput ljuta psa, razdvojenih usana koje nisu skrivale prljavo žute zube. Za nekoliko sekundi će jurnuti — pijano, u to nema sumnje, ali ipak; napad je bio neminovan.

— *Lascialo!*³ — naredio mu je vlasnik II Tritonea, a onda je brzo. progovorio na engleskom. — Pokažite mu novac! Brzo! Ta će vas svinja uhvatiti za vrat, svi će navaliti na nas, a vi nećete ništa saznati. U pravu ste. Vidio ju je.

Havelock je pustio čovjekovu ruku i iz džepa izvukao paket čudno malih novčanica u lirama. Uzeo je dvije novčanice i stavio ih ispred mornara; ukupno su iznosile 40.000 lira, što je značilo dnevnu zaradu na brodu.

— Kao što možete vidjeti — rekao je na talijanskom — ovdje ih još ima. Ne možete mi ih uzeti, ali vam ih mogu dati. S druge strane, možete otići i ništa mi ne reći. — Michael je zašutio, nagnuo se na naslon stolice i stao zuriti u čovjeka, s neprijateljskim izražajem očiju. — Ali vam mogu izazvati neprilike. I hoću.

— *In che modo?*⁴ — Mornar je bio jednako ljutit kao i smeten. Oči su mu strelovito svladavale prostor između Havelockova lica, novca i vlasnika II Tritonea, koji je sjedio naizgled ravnodušno.

¹ Nesporazum (tal.); (op. prev.)

² Slušajte. Talijanski, gospodine (tal.); (op. prev.)

³ Pusti ga! (tal.); (op. prev.)

⁴ Na koji način? (tal.); (op. prev.)

— Kako? — Havelock se nagnuo naprijed, dok su mu prsti gurali lire ispred njega, kao da uzimaju dvije vitalne karte u igri baccarat.¹ — Otići ću do »Elbe« i naći vašeg kapetana. Što god mu kažem o vama neće mu se sviđati.

— *Che cosa? Što?... Što mu možete reći in riguardo a me u što bi on crederà?*² — Mornareva nagla upotreba engleskih riječi nije bila očekivana. Okrenuo se vlasniku II Tritonea. — Možda će ova svinja zgrabiti tebe za vrat, staronja. Meni nije potrebna pomoć drugih. Niti od tebe, niti od ovog *ricco Americano*³. — Potegnuo je zatvarač svoje jakne od grube vune dok mu se glava pijano njihala. Iz korica privezanih za pojas pojavila se ručica noža. Vrlo tanka linija, uskoro će biti prijeđena.

Odjednom se Michael naslonio na naslon stolice i tiho se nasmijao. Bio je to iskreni smijeh, ni po čemu neprijateljski ili izazivački, što je još više smutilo mornara. — *Bene!* — rekao je Michael, pa se opet nagnuo naprijed, izvukavši još dvije novčanice po 5000 lira iz olabavljela ostatka. — Htio sam ustanoviti imate li jaja, a sad ste mi to pokazali. Dobro! Čovjek bez jaja ne zna što vidi. On izmišlja jer je preplašen, ili zato što vidi novac. — Havelock je stegnuo zglavak čovjekove ruke, prisiljavajući ga da otvori dlan. Bio je to snažan, mada prijateljski stezaj, koji je ukazivao na snagu koju mornar mora uvažiti. — Evo! Pedeset tisuća lira. Među nama nema svade. Gdje ste je vidjeli?

Čovjek nije mogao shvatiti takvu naglu promjenu raspoloženja. Oklijevao je zaboraviti izazov, ali su kombinacija novca, stezanja ruke i zaraznog smijeha djelovali na njega da se morao povući. — Jeste li vi... išli mome kapetanu? — upita na engleskom, dok su mu oči kolutale.

— Zbog čega? To ste mi vi sad rekli. To nema nikakve veze s njim. Zašto bi u to uvodili tog *farabutto*?⁴ Neka on zaradi svoj novac. Gdje ste je vidjeli?

— Na ulici. *Ragazza bionda. Bella. Cappello a larga tesa.*⁵

— Plavokosa, privlačna... široki šešir! *Gdje?* S kime je bila? Kolega, brodski oficir? *Un ufficiale?*⁶

— *Ne Elba.* Slijedeći brod. *Nave mercantile.*⁷

— Samo su dva. *Cristóvão* i *Teresa.* Koji?

Čovjek je pogledavao unaokolo, dok mu je glava padala, a pogled bio samo napola u žarištu. — Razgovarala je s dvojicom ... jedan je bio *capitano.*

— *Koji?*

— *A destra*⁸ — prošapće mornar, povlačeći gornji dio šake preko mokrih usana.

— Na desno? — brzo ga upita Michael. — *Santa Teresa?*

Pomorac je sada trljao bradu i treptao; preplašio se, pogled je odjednom usmjerio lijevo od stola. Zatresao je ramenima, zgnječio novac u desnoj ruci, pa se sa stolicom odgurnuo dalje od stola. — *Non so niente. Una puttana del capitano.*⁹

¹ Igra karata u kojoj jedan ili dvojica igrača kockaju protiv bankara (franc); (op. prev.)

² Što?... u odnosu na mene... vjerovao? (tal.); (op. prev.)

³ Bogati Amerikanac (tal.); (op. prev.)

⁴ Hulja (tal.); (op. prev.)

⁵ Plavokosa djevojka. Lijepa. Šešir sa širokim obodom (tal.); (op. prev.)

⁶ Službenik? (tal.); (op. prev.)

⁷ Trgovački brod (tal.); (op. prev.)

⁸ Desno (tal.); (op. prev.)

⁹ Ništa ne znam. Neka kapetanova kurva (tal.); (op. prev.)

— *Mercantile italiano?* — uporno će Havelock. — Talijanski teretni brod? *Santa Teresa?*

Mornar je ustao, a lice mu je pobljedjelo. — *Sì... No! Destra... sinistra.* — Čovjekove su oči sada bile prikovane negdje preko sobe; Michael je neupadljivo nagnuo glavu u tom smjeru. Trojica za stolom pored zida promatrali su člana posade »*Elbe*«. — *Il capitano. Un marinaio superiore! Il migliore!*¹ — uzviknuo je hrapavo. — Ja ne znam ništa drugo, signore! — nagnuo se naprijed, zateturao, pa ramenima probio put kroz tijela okupljena oko šanka, uputivši se prema sporednom izlazu.

— Vi se opasno igrate — komentirao je vlasnik *Il Tritonea*. — Moglo je poći i drugačije.

— Kad je u pitanju mazga, pijana ili inače, ništa ne može zamijeniti mrkvu i bič — odgovori mu Havelock, još malčice okrenute glave, jer je bio usredotočen na trojicu ljudi za stolom s druge strane sobe.

— Mogli ste imati krvav trbuh, a ništa ne saznati.

— Ali ja *jesam* nešto saznao.

— Ne mnogo. Teretnjak slijeva, teretnjak zdesna; koji?

— Najprije je rekao zdesna.

— Kad se dolazi na molo ili odlazi s njega?

— S njegove neposredne točke gledišta. Kad se ide naprijed. *Destra*. Dakle, »*Santa Teresa*«. Ukrat će je na »*Teresu*«, što znači da je imam vremena pronaći prije nego joj daju znak. Ona je negdje na vidiku doka.

— Ja nisam tako siguran — nastavi vlasnik *Il Tritonea*, tresući glavom. — Naša je mazga određena. Kapetan je *un marinaio superiore. Migliore*. Najbolji, veliki pomorac. Kapetan »*Terese*« je umorni pomorac. On nikad ne plovi dalje od Marseillea.

— Tko su oni ljudi za stolom tamo? — upita Michael jedva čujnim glasom u općoj galami. — Nemojte okretati glavu, samo pomaknite pogled. Tko su oni?

— Ne znam ih po imenu.

— Što to znači?

— *Italiano* — mirnim će glasom vlasnik *Il Tritonea*.

— »*Santa Teresa*« — rekao je Havelock, izvukavši više novčanica, dok je ostatak spremio natrag u džep. — Bili ste od velike koristi — rekao je. — Ovo dugujem *proprietario*, vlasniku. Ostatak je za vas.

— *Grazie*.

— *Prego*.

— Otpratit ću vas uličicom do obale. I dalje mi se to ne sviđa.

Mi ne znamo jesu li ti ljudi s »*Terese*«. Nešto nije *in equilibrio*.¹

— Postoci kažu drugačije. To je »*Teresa*«. Hajdemo.

Uska ulica bila je potpuno tiha; gole žarulje su slabo sjale u izmaglicama iznad neprekidnog niza ulaza, a uglačana kaldrma upijala je zvukove koraka. Na kraju ulice vidjela se široka avenija nasuprot luci, obasjana uličnom rasvjetom; sve do nje, ulica se doimala poput avetinjskog prolaza. Čovjek je morao hodati oprezno, svjestan prostora mračne tišine.

¹ Kapetan. Izvrstan moreplovac! Najbolji! (tal.); (op. prev.)

² U ravnoteži (tal.); (op. prev.)

— *Ecco!*¹ — prošaptao je Talijan, gledajući naprijed. — Nešto je u onim vratima. Slijeva. Imate li oružje?

— Ne. Nisam imao vremena...

— Onda *brzo!* — Vlasnik II Tritonea dao se u bijeg, prošavši pored vrata kad se figura nagnula vani — krupni muškarac podignutih ruku, spremnih na presretanje. Ali u tim rukama nije bilo oružja, nikakva oružja osim samih debelih ruku.

Havelock je učinio nekoliko brzih koračaja prema napadaču, a onda je skrenuo u sjenu na suprotnu stranu ulice. Čovjek se bacio; Michael se opet okrenuo oko sebe i, zgrabivši napadačevu jaknu, zabio desnu nogu u donji dio nasilnikova trbuha. Onda se okrenuo po treći put; sada je čovjeka podigao sa zemlje i odbacio ga u zid. Kad se napadač srušio. Havelock je skočio naprijed, spustivši se lijevim koljenom na njegov stomak, dok mu je desnom rukom zgrabio lice i prstima snažno pritisnuo oči.

— *Basta! Por favor! Se Deus quiser!*² — gušio se vagabund, držeći se za prepone, dok mu se slina u gustim kapima cijedila iz usta. Jezik je bio portugalski, napadač je bio jedan od članova posade broda »*Cristóvão*«. Michael ga je podigao naspram zida, na slabu svjetlu; bio je to mornar koji je za stolom u II Tritoneu izgovorio nekoliko engleskih riječi.

— Ako ste se odlučili na razbojništvo, niste baš neki stručnjak!

— Ne, senhor! Ja želim samo razgovarati, ali ne smije me nitko vidjeti! Vi mi platite, ja vam kažem neke stvari, ali ne tamo gdje me mogu vidjeti s vama!

— Nastavi.

— Vi platite!

Havelock je s lijevom podlakticom zakovao mornarev vrat za cigle, posegao u džep i izvukao novac. Gurnuvši koljeno u čovjekova prsa i oslobodivši ruku, izvukao je dvije novčanice.

— Dvadeset tisuća lira — rekao je. — Govori!

— Vrijedi više. Mnogo više, senhor! Vidjet ćete.

— Novac ću uzeti natrag ako ne bude tako... Trideset tisuća, to je to. *Govori!*

— Žena će se ukrcati na »*Cristóvão*«. *sete...* sedam *minutos* prije nego isplovimo. Tako je utanačeno. Ona izlazi kroz vrata istočnog skladišta. Čuvana su: ne možete do nje. Ali mora preći četrdeset metara do platnice za ukrcavanje tereta.

Michael ga je pustio i dodao još jednu novčanicu trima koje su već bile u mornarevim rukama. — Odlazite odavde! — rekao je. — Ja vas nikad nisam vidio.

Odjednom se začuše glasovi na kraju ulice; dva su čovjeka dotrčala sa svjetla.

— *Americano! Americano!* — Bio je to vlasnik II Tritonea; vratio se s pomoći. Kad je Portugalac stao bježati, oni ga dograbiše.

— Pustite ga! — vikao je Havelock. — Sve je u redu! Pustite ga da ode!

Poslije šezdeset sekundi, Michael je objasnio vlasniku II Tritonea. — To nije »*Teresa*«. To je »*Cristóvão*«.

— To je nedostajalo! — uzviknu Talijan. — Sjajni *capitano*, veliki pomorac. Bilo je tamo, ali ja to nisam vidio. Aliandro, Joao Aliandro! Najbolji kapetan na Sredozemlju. On može ugurati brod na bilo kakvu obalu, baciti teret gdje god želi, gdje god stijenje i sprudovi ne zahtijevaju promatrače na obali. Pronašli ste svoju ženu, *signore*.

¹ Evo (tal.); (op. prev.)

² Dosta! Molim vas! Tako vam boga! (port.); (op. prev.)

Sklopčao se u sjeni stacionarne dizalice, a otvoreni prostori mašinerije omogućavali su mu vidik na sve strane. Teretnjak je ukrcao teret, skupine utovarivača su se rasule idući raznim smjerovima preko široke avenije prema uskim ulicama i krčmama. Molo je bilo prazno osim četvorice radnika koji su se još zadržali, no i oni su bili jedva vidljivi. Nepokretno su stajali pored velikih stupova, po dvojica u liniji po uzdužnici broda.

Stotinu metara iza njega bila su ulazna vrata; uslužni je stražar bio u svojoj staklenoj kućici, a lik mu je bila siva silueta u ranoj jutarnjoj magli koja se kotrljala. Dijagonalno slijeva, ispred dizalice, nekih dvadeset pet metara dalje bio je izbrazdani, derutni mostić koji se uspinjao do prednje palube broda »Cristóvão«. To je posljednja fizička veza s brodom koja će biti dignuta na brod prije nego dva gigantska konopca budu svučena s jarmova, oslobađajući grdosiju za otvoreno more.

Zdesna, ne dalje od dvadesetak metara od dizalice, bila su vrata ureda skladišta tog mola; bila su zaključana, a unutra nije bilo upaljeno nijedno svjetlo. A iza tih vrata bila je Jenna Karas, bjegunac od svoje izdaje i izdaje drugih — njegova ljubav koja je iznevjerila tu ljubav iz razloga koje mu samo ona može reći... Za nekoliko trenutaka će se vrata otvoriti i ona će morati odšetati od njih do mostića, pa drvenim stepeništem do palube. Kad stigne na brod bit će slobodna; orijaški. će konopci biti bačeni preko mola, čut će se zviždaljke, a mostić će se naći u zraku, povučen na palubu i spremljen. Ali do tada nije slobodna; ona je ljudski kontraband u otvorenom tranzitu, prelazeći preko teritorija gdje ju se nitko ne bi usudio zaštititi. Unutar skladišta je mogu čuvati. Upadača bi ustrijelili zbog samog tog čina. Ali ne na otvorenom. Ljudi se ne bi htjeli izlagati opasnosti da ih uhvate kako krijumčare ljudsko meso na brodove. Za to su slijedile kazne dugog zatvora, a nekoliko tisuća lira ne zaslužuje taj rizik.

Tridesetak i nešto više metara, dakle, to je udaljenost koju mora preći da hi iščezla. Opet. Ne u smrti, već u enigmati.

Michael je pogledao na sat: četiri sata i pedeset dvije minute; prije nego će se »Cristóvão« oglasiti svojim dubokotonskim signalom odlaska, nakon kojeg će uslijediti oštiji, viši tonovi, koji će upozoriti sve brodove o svom neposrednom odlasku iz sigurna utočišta, što znači da pravila mora odmah stupaju na snagu. Visoko gore na palubi, naprijed i sredinom broda, nekoliko je ljudi besciljno hodalo, a vidjeli su se zahvaljujući isprekidanom sjaju svojih cigareta. Osim onih članova posade koji rade oko vitla s užadima i brinu se o mostiću, nisu imali nikakva posla osim da puše, piju kavu i nadaju se da će im se u glavi raščistiti bez prevelikog bola. Unutar masivnog crnog trupa čula se prigušena rika turbina; iza vatri, hrapavo, prigušeno doticanje zubaca velikih pogonskih kotača, značilo je komandu koja se približavala: uključivanje mamutskih vijaka trećom snagom obrtanja. Oko zavoja krme teretnjaka »Cristóvão«, stadoše se polako pjenušati zauljene tamne vode.

Otvorila su se vrata skladišta, a Havelock je u prsima osjetio jak udarac kad je ugledao plavokosu ženu koja je iz mraka istupila u slabiju tamu uskovitlanih izmaglica i sjena. Živi leš s Costa Brave ušao je u tunel bez zidova koji će je odvesti na palubu »Cristóvão«, povesti je do nepoznate obale u nepoznatoj zemlji.

Udaranje u prsima bilo mu je neizdrživo, a bol u očima nepodnosiva. Morat će još nekoliko dugačkih sekundi, ili više, izdržati i jedno i drugo. Čim Jenna stigne do sredine mola Michael će je presresti. Ne prije.

Ona je tamo! *Sada*.

Odskočio je iza dizalice i potrčao naprijed, ne obazirući se na zvuk koraka, s jedinom namjerom da stigne do nje.

— Jenna! Za ime božje, *Jenna!*

Zgrabio ju je za ramena; žena se prestrašeno okrenula.

Dah mu je prsnuo iz vrata. Lice koje mu se okrenulo bilo je staro lice, ružno lice, pjegama i rupicama osuto lice lučke kurve. Oči koje su zurile u nj bile su široke, tamne oči glodavca, oivičene debelim dugim rubovima jeftine mascare; usne su bile natopljene krvlju i ispucane, zubi prljavi i otkrnjeni.

— *Tko si ti?* — Njegov je krik bio krik luđaka. — *Lažljivica! Lažljivica! Zašto lažeš! Zašto si ovdje! Zašto ti nisi ovdje! Lažljivica!*

Izmaglice, ali ne s mora, zamračile su mu svijest; strujanja ludila. Bio je van pameti, samo je znao da su mu se ruke pretvorile u pandže, a zatim počnu pljuštati udarcima; grebao je, čekićao — *ubiti glodavca, ubiti varalicu! Ubiti! Ubiti!*

Začuše se drugi krici, drugi uzvici; naređenja i protunaređenja ispunili su uzrikale kaverne njegove svijesti. Nije bilo početka, nije bilo kraja, samo furiozno bjesnilo.

Zatim je osjetio udarce, ali nije osjećao bol. Ljudi su bili posvuda oko njega, zatim iznad njega; udarale su ga pesnice i teške cipele. Opetovano. Posvuda.

A onda je došla tama. I tišina.

Iznad mola, na drugom katu skladišnog ureda, pored prozora, stajala je žena i gledala dolje, promatrajući taj prizor nasilja. Duboko je disala; prste je ispružila preko usana, dok su joj suze polako navirale. Jenna Karas je odsutno povukla ruku s lica i pritisnula je na lijevu stranu glave, na dugu plavu kosu koja joj je padala ispod šešira sa širokim rubom.

— *Zašto si to učinio, Mihail?* — prošaptala je. — *Zašto me želiš ubiti?*

6

Otvorio je oči svjestan mučnog vonja jeftinog whiskyja, osjećajući vlagu oko prsiju i grla — košulja, jakna i hlače bili su sasvim mokri. Pred njim su bila stupnjevanja mraka, sjene sivog i crnog, isprekidane sićušnim usplesanim svjetlima, koja su se dizala, spuštala i plesa u najudaljenijem mraku. Po cijelom je tijelu osjećao muklu bol, usredotočenu na trbuh, a onda se uspinjala vratom u glavu, koja je bila natečena i tupa. Teško su ga isprebijali i odvukli do kraja mola, desnog kraja, iza skladišta, ako je njegova zamučena orijentacija bila pouzdana — i ostavili ga da mu se vrati svijest, ili da se, što je sasvim zamislivo, skotrlja preko ruba u vodenu smrt.

Ali ga nisu ubili; to mu je nešto govorilo. Polako je desnu ruku povukao do lijevog zglavka. Sat je bio na mjestu. Rastegao je noge i posegao u džep; i novac je bio nedirnut. Nisu ga opljačkali; to mu je govorilo nešto drugo.

Razgovarao je s previše ljudi, a previše ostalih ga je opazilo ili promatralo za vrijeme tih njegovih čudnih razgovora. Oni su mu bili zaštitom. Ubojstvo je ubojstvo i bez obzira na ono što je rekao vlasnik Il Tritonea, »tihi nož« u luci je predmet istrage, a i razbojništvo kad je žrtva bogati stranac. Nitko ne želi da se na gatovima postavlja mnogo pitanja; hladne su glave naredile da ga ostave kao što jesu, što znači da su plaćene da sprovedu tuđa naređenja, viša naređenja. Inače bi mu barem nešto ukrali — sat, nekoliko tisuća lira; ovo je luka.

Ništa. Neki znatiželjni bogati stranac je bio izvan sebe i na gatu je napao plavokosu kurvu, a ljudi su je zaštitili. Nije potrebna nikakva istraga sve dok je nedirnuta imovina *ricco Americano maledetto*¹, što mu se ne može reći za glupu glavu.

Stupica. Profesionalno izvedena zamka, a stupičari su oslobođeni službe čim su je postavili. Cijela noć, jutro, sve je to bilo pripremljeno! Preokrenuo se nalijevo; jugoistočni je ocean bio vatrena crta iza horizonta. Došla je zora, a »Cristóvão« je bio jedna od tuceta malih silueta na vodi; nejasne oblike su određivala treperava svjetla, signali drugim siluetama.

Havelock je polako ustao na koljena, pritisnuvši ih o mokre daske ispod sebe, pa se stao bolno otiskivati rukama. Kad je konačno sasvim ustao i ispravio se, polako se okrenuo, iskušavajući noge i zglavke, pomičući ramena, izdužujući vrat, a onda leđa. Ništa mu nisu slomili, ali je stroj dobro prignječen; neće odgovarati na brze komande, no nadao se da se i neće naći u prilici da ih izdaje.

Stražar. Nije li on bio dijelom čina? Jesu li mu rekli da se spram stranca najprije ponaša neprijateljski, a zatim da se okrene uvažavanju i usrdnosti, i tako povuče konopac zamke? To je djelotvorna strategija; trebalo je da ju prozre. Ni sa jednim od druge dvojice čuvara nije bilo teško, svaki je bio sasvim voljan da mu kaže što je god htio saznati, a čovjek kod vrata na molu »Terese« čak je otišao tako daleko da ga je izvijestio da teretnjak neće isploviti po rasporedu.

Vlasnik Il Tritonea? Mornar s broda »Cristóvão« u uskoj tamnoj ulici? Jesu li oni bili dio igre? Je li ga koincidencija logičkog slijeda odvela tim ljudima na obali koji su čekali na njega? Pa ipak, kako bi ga to oni mogli čekati? Prije četiri sata mu je Civitavecchia bila nejasno upamćeno ime na karti; nije mu imala nikakva značaja, a gotovo ni značenja. Nije imao nikakva razloga da dođe u Civitavecchii, nije bilo motiva da se tamo brzojavi neka nepoznata

¹ Prokleti bogati Amerikanac (tal.); (op. prev.)

poruka. Ali je tako bilo; on to mora prihvatiti, a da ne zna ni kako ni zašto. Bilo je toliko toga što nije mogao shvatiti, zaludjujući mozaik u kome nedostaje toliko dijelova.

Što god u ovom poslu ne možete razumjeti, to je rizik, ali to vam ja ne moram reći.
Rostov. Atena.

Mamac — plavokosa, pustulirano lice, kurva — s njom su paradirali kroz izmaglicu prije zore, kako bi ga izvukli i natjerali da stupi u akciju. Ali *zašto?* Što su očekivali da će učiniti? On je učinio jasnim ono što je nakanjivao učiniti. Pa što se saznalo, što se razjasnilo? Koji je bio cilj? Je li ga pokušavala ubiti? Je li u tome bilo svo značenje Costa Brave?

Hodao je nesigurno, zaustavljao se i stezao noge u trenucima kad bi gubio ravnotežu. Stigavši do ruba skladišta, gurao se duž zida pored zamračenih prozora i velikih teretnih vrata sve dok nije stigao do ugla zgrade. Ispred je bilo napušteno molo, jarke krune presijecajućih svjetala nabubrile džepovima magle koja se kotrljala. Virkao je oko čeličnog reljefa, žmirkao kako bi fokusirao staklenu kućicu rezerviranu za čuvara. Kao i prije, lik unutra se jedva vidio, ali je bio unutra. Michael je mogao vidjeti nepokretni sjaj cigarete kroz sredinu srednjeg stakla

Sjaj je skrenuo nadesno; čuvar je ustao sa stolice i klizao je vrata kućice da ih otvori. Vidio je i drugu figuru kako hoda u izmaglici dolazeći širokom avenijom nasuprot gatova. Bio je to muškarac srednje visine, u ogrtaču; imao je šešir kojemu je rub nakrenuo kako bi to možda učinio šetač u Via Veneto. To nije bila lučka odjeća, već je pripadala gradskim ulicama. Čovjek je prišao staklenoj kućici, zaustavio se pored vrata, pa je nešto razgovarao s čuvarom. Zatim su obojica pogledali prema kraju mola, na skladište; stražar je nešto gestikulirao i Michael je znao da je riječ o njemu. Čovjek je kimnuo, okrenuo se i podigao ruku; njegov je poziv bio uslišan za nekoliko sekundi. Na vidiku su se pojavila još dvojica, obojica krupni i odjeveni onako kako je bolje pristajalo luci i gatovima, za razliku od čovjeka koji im je naređivao.

Havelock je naslonio glavu na čelični rub, osjećajući kako mu se očaj zbog jalovosti situacije miješa s bolovima. Savladala ga je iscrpljenost. Nije bio par tim ljudima; jedva je mogao podići ruke, jedva je mogao hodati. Budući da nije imao drugog oružja, to je značilo da nema nikakva oružja.

Gdje je Jenna? Je li se uspela na »Cristóvão« pošto je mamac izvršio svoju funkciju? To je logično — ne, nije! Uskomešanost bi usredotočila previše pažnje na teretnjak, što je moglo lako podbosti neprijateljski raspoložene ili neplaćene službenike. I sam je brod bio mamac, a plavokosa kurva vabilo. Jenna se imala ukrcati na jedan od druga dva broda!

Michael se okrenuo od zida i posrćući stao hodati po mokrim daskama do ruba gata. Obrisao je oči, zureći kroz gustu izmaglicu. Nehotice je otvorio usta i uhvatio zrak — bol u stomaku bila je toliko jaka. »Elba« je otplovila! Njega su naveli na krivi gat, zaglupili ga i doveli u situaciju kojom nije mogao vladati, dok se Jenna ukrcala na »Elbu«. Je li kapetan »Elbe«, poput kapetana broda »Cristóvão«, pomorac-majstor? Da li će i on — može li? — umanevirati svoj brod dovoljno blizu nečuvane obale, tako da neki čamac ili brodica mogu njegov kontraband prebaciti na kopno?

Jedan je čovjek imao odgovor. Čovjek u ogrtaču i nagnutom šeširu, u odijelu koje na obali nosi samo onaj koji ne radi na utovaru ili istovaru, već samo kupuje i prodaje. Taj će čovjek znati; on je ugovorio Jenni vožnju brodom.

Havelock se vratio do zida ugla skladišne zgrade. On mora doprijeti do tog čovjeka, mora se provući pored dvojice koji su mu se uputili. Kad bi samo imao oružje, *bilo* kakvo oružje. Pogleda oko sebe u mrak koji je stao malčice slabiti. Ništa. Nikakva daska, ni šipka, cijev, što bilo.

Voda. Pad. On bi mogao nekako uspjeti u toj nakani. Kad bi barem mogao doći do kraja gata prije nego ga opaze: pretpostavili bi da je u nesvjestici pao u vodu. Koliko ima sekundi za akciju? Polako je glavu približio do ruba i pogledao na mjesto okupano svjetlima, spreman da se odgurne i dade u bijeg.

Nije potrčao. Ona dvojica više nisu hodala prema njemu. Stali su i stajali nepokretno unutar vrata ograde. Zašto? Zašto su ga ostavili na tom mjestu, ne petljajući se dalje u njegovu sudbinu?

Odjednom, iz neprobojne izmaglice nekoliko gatova dalje začu se vrištavi zvuk brodskog klaksona koji je parao uši. Zatim drugi, a onda je uslijedila produžena bas nota koja je treperila lukom. To je »*Santa Teresa*«! To je odgovor! Ta dvojica nisu pozvana da ga još kazne, već da mu boravište ograniče na prvi dok. »*Teresa*« neće otploviti sa zakašnjenjem; i to je bio dio unaprijed pripremljene igre. Plovi na vrijeme, a Jenna je *na brodu*. Kako se vrijeme odlaska približilo, pregovaraču je preostalo da učini samo još jedno: da onesposobljena lovca zadrži tamo gdje se nalazi.

Razjareno si je rekao da mora što prije stići do tog gata, zaustaviti je, zaustaviti teretnjak da ne napusti luku, jer čim jednom budu podignute omče gigantskih konopaca neće moći više ništa učiniti, neće biti načina kako da stigne do nje. Iščeznut će u jednoj od tuceta zemalja, u stotinama gradova — ne ostavljajući ništa iza sebe, ne za njega, ne više. Bez nje on nije htio nastaviti!

Htio je znati što znače otrubljeni signali, koliko mu je vremena još preostalo. Mogao je samo nagađati. »*Cristóvão*« je dao dva znaka brodske trube; poslije nekoliko sekundi plavokoso je vabilo izniklo iz sjene skladišnih vrata. Sedam minuta. Ali nije bilo bas tona nakon pištanja u visoku tonu. Da li ta činjenica znači da ima manje ili više vremena do odlaska? Istraživao je pamćenje, jureći preko sjećanja o raznim zadacima koji su ga odvlačili u luke u nizu mjesta.

Sjećao se; točnije rečeno, *misli* da se sjećao nekog zamagljenog nejasnog događaja iz ne tako davne prošlosti, koji se sada borio da ispliva na površinu svijesti. Pištanja visokog tona su za brodove na udaljenosti, a vibrirajući niži tonovi za one koji su bliže — pravilo za more i za dokove. A dok su ga tukli, vanjske vibracije strugajućeg akorda stopile su se s njegovim uzvicima protesta i bijesa. Pištaljka niskog tona uslijedila je odmah nakon vrištećih tonova — preludij neposrednom odlasku. Sedam minuta — manje jedan, vjerojatnije dva, možda tri.

Preostale su mu samo minute. Šest, pet — četiri, ne više od toga. Gat »*Terese*« bio je udaljen nekoliko stotina metara; u njegovu će mu stanju biti potrebno najmanje dvije minute da stigne tamo, a to će se dogoditi jedino ako bude mogao proći pored dvojice u jaknama koje su pozvali da ga zaustavi. Najviše četiri minute, minimum dvije. Isuse! *Kako?* Opet je pogledao oko sebe nastojeći savladati paniku, svjestan da mu svaki zvuk smanjuje izgled.

Između dva stupa za vezivanje užadi opazio je obris krupnog crnog predmeta; prije ga nije opazio jer je to bio nepomični dio doka. Sada ga je pomno gledao. Bila je to bačva, obična bačva, nesumnjivo probušena za vrijeme utovara ili istovara, a sada je upotrebljavaju kao sud za odbačenu ambalažu, plastične šalice za kavu, opuške, smeće svih vrsta. Bilo ih je posvuda po gatovima. Dotrča do nje, zgrabi je i zatrese, zatim je okrenu, pa je stade gurati prema zidu. Vrijeme je prolazilo: trideset, možda četrdeset skundi. Preostalo vrijeme: između jedne i po do nešto duže od tri minute. Taktika koju je smislio bila je taktika očajnika, ali je to bila jedina moguća. On nije mogao proći pored tih ljudi ukoliko oni ne krenu prema njemu, ukoliko magla i sve prozirnija tama ne budu radili za njega, a protiv njih. Nije bilo vremena da misli o čuvaru i čovjeku u ogrtaču.

Sagnuo se u sjeni pored zida, držeći objema rukama strane prljave bačve. Duboko je uzdahnuo i vrisnuo što je mogao jače, znajući dobro da će vrisak odjeknuti cijelim napuštenim gatom i izazvati pozornost prisutnih.

— *Aiuto! Presto! Sanguino! Muoio!*¹

Zastao je i slušao. U daljini je čuo uzvike; najprije su pljuštala pitanja, a onda komande. Opet je vrisnuo: — *Aiuto!*

Tišina.

Onda se začuše koraci. Bliže... sve bliže.

Sad! Gurnuo je bačvu. Lupetala je valjajući se postrance po daskama, kroz maglu, prema rubu gata.

Dvojica su na slabom svjetlu zaokrenula iza ruba skladišta; bačva je stigla do ruba gata. Udarila je u jedan od stupova za užad. O, *Kriste!* Onda se okrenula i prešla preko ivice; pala je u more. Zvuk koji je izazvala pljusnuvši u vodu bio je jak; dvojica muškaraca su nešto viknuli jedan drugome i potrčali do ruba.

Sad!

Havelock je ustao i istrčao iz sjene, ispruženih ruku i ramena poput ratnog ovna probijača. Nesigurne je noge prisiljavao da odgovore, svaki je trčeći korak bio bolan ali proračunat, siguran; najprije čovjek s desne strane, zatim Talijan slijeva, zabivši mu rame u donji dio leđa.

Zaglušujući mlaz iz »*Teresinih*« dimnjaka pokrio je vrisku dvojice koju je Havelock spretno gurnuo u vodu. Michael se okrenuo na svoju lijevu stranu i odšepesao natrag do ruba skladišta; sad će otići na napušteni gat i suočiti se s ljubaznim stražarom i elegantno odjevenim muškarcem. Vrijeme je prolazilo: još jedan minut. Ostala su mu najduže tri minuta.

Nesigurno je utrčao na široki prostor gata s maglom oivičenim izvorima svjetla i nepokretnom mašinerijom. Podigavši glas do razine hysterije, vikao je svojim slabim talijanskim: — Pomozite mi! Pomozite *njima!* To je *umobolno!* Ja sam povrijeđen. Dvojica su mi došla pomoći. Kako su mi se približili, tako su se začuli hici! *Tri pucnja!* Sa slijedećeg mola. Ja sam ih jedva čuo zbog teretnjaka, ali sam ih čuo! Pucnjevi! *Brzo!* Ranjeni su. Jedan je mrtav, mislim! O, *Kriste,* požurite!

Ono što je sada uslijedilo moglo bi se okrstiti kao verbalni kaos. Dok je Havelock šepesao prema vratima, nesiguran ali vrlo svjestan onoga što radi, mogao je vidjeti kako je stražar izvukao automatik, ali to nije bio isti stražar; bio je niži, deblji, stariji. Čuvarevo široko lice bilo je puno zlovolje, u kontrastu prema licu civila, koje je bilo hladno i bezizražajno. Čovjek u ogrtaču je naredio stražaru da izvidi situaciju; stražar je vikao da neće napustiti svoje mjesto, ne za 20.000 lira! *Capo regime*² može se sam uputiti i pogledati svoje smeće; on nije preplašeni *bambino*³ iz luke. *Capo* može kupiti nekoliko njegovih sati, njegovo iščekivanje, ali ne više!

Pripremljeno. Od početka, šarada.

— *Andate voi stessi!*⁴

Kunući, civil se zaputio prema skladištu, pa počeo trčati, da bi, približavajući se skladištu, stao oprezno usporavati.

¹ Upomoć! Brzo! Krvarim! Umirem! (tal.); (op. prev.)

² Šef službe (tal.); (op. prev.)

³ Dječak (tal.); (op. prev.)

⁴ Otiđite vi! (tal.); (op. prev.)

Stražar je sada bio ispred staklene kućice, s oružjem uperenim u Michaela. — Ti! Hodi do ograde! — vikao je na talijanskom. — Podigni ruke iznad sebe i dograbi žicu što je više moguće! Ne okreći se! Pucat ću ti u glavu ako to učiniš!

Preostale su jedva dvije minute; ako će sve to uspjjeti, onda se to mora sada dogoditi.

— O, *Isuse!* — Havelock je viknuo, zgrabio se za grudi i pao.

Stražar je dotrčao; Michael je ostao nepokretan, neživa masa na vlažnoj tvrdoj površini. — Ustani! — naredio mu je uniformirani čovjek. — Na noge!

Stražar se nagnuo i uhvatio Havelocka za rame. Bio je to pokret koji je Michael očekivao. Okrenuo se, zgrabio oružje iznad svoje glave, te čvrsto stegnuo zglob na ramenu, iskrećući ga u smjeru kazaljke sata dok je ustajao, a onda je koljenom udario u vrat stražara koji je padao. Cijev oružja je bila u njegovim rukama; snažno ju je povukao dolje i njome udario u Talijanovu lubanju. Čovjek je izgubio svijest. Havelock ga je povukao u sjenu kućice, a onda je istrčao kroz otvorena vrata, gurnuvši oružje u džep jakne.

Produženi rigavi zvuk došao je iz daljine, a zatim su uslijedila četiri histerično visoka signala. »*Teresa*« se sprema napustiti privezište! Michael je osjetio mučan osjećaj jalovosti koji ga je zahvatio dok je bez daha trčao širokom avenijom, dok su ga noge jedva mogle nositi, napuštajući pravac, pljuskajući po pločniku. Kad je stigao do gata za koji je bila privezana »*Teresa*«, stražar — isti stražar — bio je u svojoj kućici, opet uz telefon, kimajući velikom glavom, dok su mu zamučene oči prihvaćale druge laži.

Sad je bio lanac ovješten preko otvorenih vrata — samo službena zapreka, ne zabrana. Havelock je zgrabio kuku i povukao je iz cementirane baze; lanac je poput zmije poletio u zrak, pa začegrtao po tlu.

— *Che cosa? Fermati!*¹

Michael je trčao dugim dijelom gata, kroz okrugla jarko osvijetljena mjesta, pored nepokretne mašinerije, prema teretnom brodu čiji su se obrisi vidjeli na kraju doka. Desna mu je noga otkazala poslušnost; ruke su ublažile pad ali ne i udarac; desno rame mu se odsklizalo po mokroj površini. Pritegnuo je nogu, prisilivši se da ustane, gurajući se više voljom nego nogama, sve dok nije mogao ponovo potrčati.

Loveći zrak dok je trčao, konačno je stigao do kraja doka.

Beskorisnost je bila potpuna; teretnjak »*Santa Teresa*« je plutao deset metara iza stupića za užad; gigantska užad se klatila iznad tamnih voda, dok su je povlačili ljudi koji su kroz sjene gledali na njega dolje.

— Jenna! — vikao je. — Jenna! *Jenna!*

Pao je na mokro drvo gata. U rukama i nogama su se grčevi smjenjivali s udaranjem, u prsima su grčevi bili dugotrajni; imao je osjećaj da mu je glava rascjepljena sjekirom. On ju je izgubio. Brod je može odbaciti do bilo kojeg od tisuću nepatroliranih dijelova obale Sredozemlja; otišla je. Zauvijek.

Iza sebe je čuo uzvike, a zatim udaranje koraka u trku. I dok je slušao te zvukove sjetio se drugih zvukova, drugih koraka... drugog gata, odakle je otplovio »*Cristóvão*«!

Postoji čovjek u ogrtaču koji je drugoj dvojici naredio da pođu za njim; i oni su trčali preko napuštena gata ispod ispresijecanih izvorišta reflektorskog svjetla, kroz izmaglicu. Kad bi mogao naći tog čovjeka! Ako ga pronade on će mu guliti osunčanu kožu s lica sve dok mu čovjek ne kaže što zna.

¹ Što je? Stani? (tal.); (op. prev.)

Ustao je i stao brzo šepesati prema stražaru koji je trčao prema njemu, s ispruženim oružjem u ruci.

— *Fermati! Alza le mani!*

— *Un errore!* — Havelock mu je vičući odgovorio, dok mu je glas bio i ispričavajući i agresivan; on mora proći pored tog čovjeka, a ne biti zadržan. Izvadio je nekoliko novčanica iz džepa i držao ih ispred sebe tako da mogu biti vidljive ispod rasapa svjetla. — Što da vam kažem? — nastavio je na talijanskom. — Pogriješio sam — što je u *vašu* korist, zar ne? Vi i ja, mi smo prije razgovarali, sjećate li se? — Ugurao je novac u stražarevu ruku i prijateljski ga udario po leđima. — Hajde, maknite to. Ja sam vam prijatelj, sjećate li se? Ima li ikakve štete? Osim što sam ja malo siromašniji, a vi malo bogatiji. Osim toga, suviše sam i popio vina.

— Mislio sam da ste to vi! — reče stražar gundajući; uzeo je novac i nabio ga u džep, dok su mu oči brzo razgledavale scenu. — Vi ste ljudi u glavu! Mogao sam vas ustrijeliti. Za što?

— Vi ste mi rekli da »*Teresa*« neće otploviti još nekoliko sati.

— Tako je *meni* rečeno! To su kopilad, *svi su kopilad! I oni su šašavi! Ne znaju što rade.*

— Oni znaju točno što rade — tiho će Michael. — Ja sada moram otići. Hvala vam na vašoj pomoći. — Prije nego je ljutiti stražar mogao odgovoriti, Havelock je brzo krenuo, trzajući se od bolova dok je nastojao kontrolirati noge koje su mu otkazivale.

Došao je do dijela ograde koja je zatvarala gat »*Cristoväoa*«, sada s rukom u džepu, zahvalan što ima oružje. Onesviješteni stražar je bio još na podu u donjim sjenama staklene kućice. Niti se pomakao niti su ga pomakli u toku tih pet minuta, možda šest, koliko leži. Je li čovjek u ogrtaču još na gatu? Sve je upućivalo na to; logika je diktirala da će potražiti stražara budući da ga ne vidi u kućici, a kad bi ga našao ispitivao bi oborena čovjeka. Tako bi barem neki dio onesviještena tijela bio pomaknut; nije bio.

Ali zašto bi se *capo regime* zadržao na gatu tako dugo? Odgovor je došao s mora kroz maglu i vjetar. Uzvici, pitanja, pa komande i nova pitanja. Čovjek u ogrtaču bio je još na gatu, dok su njegove gorile vikale iz vode.

Michael je stisnuo zube, tjerajući bol iz svijesti. Kliznuo je duž skladišnog zida sa strane, pa pored vrata kroz koja je izišao plavokosi mamac, do ruba zgrade. Jutarnje je svjetlo bilo sve svijetlije, izmaglice su se dizale, a odsutnost teretnjaka omogućila je ranim zrakama sunca da se rašire preko doka. U daljini, na vodi, drugi se brod polako približavao luci Civitavecchia; možda će baš zauzeti mjesto gdje se nalazio »*Cristóvão*«. Ako je tako, preostalo je još malo vremena prije nego dođu nove posade i smjene. Mora se kretati brzo, raditi djelotvorno, a on nije bio ni najmanje siguran može li i jedno i drugo.

Dio nepatrolirane obale. Znade li čovjek koji se nalazi samo nekoliko metara od njega koji je to dio obale? Mora ustvrditi. Mora biti sposoban za to.

Zaobišao je ugao, držeći oružje upereno u džepu jakne. Ne može ga upotrijebiti, on to zna; to ne bi služilo nikakvoj svrsi jer bi mu uklonilo izbor i svratilo pažnju na taj gat. Ali prijetnju mora iskazati realnom; njegova ljutnja se mora doimati očajnom. On je sposoban za to.

Zurio je kroz izmaglicu što se dizala. Čovjek u ogrtaču nalazio se na rubu obale, gdje je uzbuđeno davao instrukcije niskim glasom; i on se očigledno bojao da ne svrati pozornost dolutalih mornara koji postajkuju na susjednom gatu. Prizor je bio komičan. Na osnovu onoga što je Michael mogao opaziti, jedan se čovjek čvrsto držao za potporanj stupića i nije ga

ostavljao, jer očito nije znao plivati. Pregovarač je naredio drugom čovjeku da drži suputnika, ali je to čovjek očito odbijao u strahu da ga neplivač ne ugrozi.

— Prestanite govoriti! — Havelock će oštro na talijanskom; riječi su bile jasne iako moža ne i precizne; glas mu je zvučao naređivački, ali nije bio preglasan.

Zapanjeni se čovjek okrenuo oko sebe, a desnom je rukom posegnuo ispod ogrtača.

— Ako ugledam oružje — nastavio je Michael, prišavši bliže — ti ćeš biti mrtv i u vodi prije nego ga podigneš. Miči se odavde. Hodaj prema meni. Sada sebi nalijevo. Tamo do zida. Miči se! Ne zaustavljaj se!

Čovjek krenu naprijed. — Mogao sam učiniti da vas ubiju, *signore*. Nisam. Zacijelo vam to nešto vrijedi.

— Vrijedi, očito. Hvala ti.

— Niti vam je išta uzeto. Držim da ste svjesni toga. Moje su naredbe bile jasne.

— Svjestan sam. A sada mi kažite, zašto. I jedno i drugo.

— Ja nisam ni ubojica ni lopov, *signore*.

— To nije dovoljno dobro. Dignite ruke! Naslonite se na zid i raširite noge! — Talijan ga je poslušao; nije bilo prvi put da su mu upućena takva naređenja. Havelock mu je prišao odostraga i nogom ga udario u desno bedro dok mu je rukom opipavao struk, da bi najzad izvukao oružje iz pasa ukočenog *capo regime*. Bacio je pogled na oružje, impresioniran. To je bio španjolski automatik, »llama« kalibra .38 sa zahvatom i ručnim sigurnosnim uređajima. Kvalitetno oružje, nesumnjivo jeftinije u lukama. Stavio ga je sebi za pas. — Govori mi o djevojci. Brzo!

— Ja sam plaćen. Što vam više mogu reći?

— Mnogo toga. — Michael je dograbio čovjekovu lijevu ruku: bila je mekana. Pregovarač nije nasilan čovjek; izraz *capo regime*, koji je upotrijebio stražar, bio je krivo primijenjen na njega. Talijan nije pripadao Mafiji; mafijaš njegovih godina probijao bi se nasiljem i ne bi imao tako mekane ruke.

Odjednom je iz luke doprla kakofonija brodskih pištaljki. Pridružili su mu se panični uzvici usamljena čovjeka u vodi ispod gata. Michael je zario pištolj u Talijanov bubreg. Čovjek je vrisnuo. Zatim mu je Havelock zabio ručicu u lijevu stranu vrata, pa se začu novi vrisak, iza kojeg je uslijedio niz cvilećih preklinjanja. — *Signore... signore!* Vi ste Amerikanac, mi govorimo američki! Nemojte mi to činiti! Spasio sam vam život — vjerujte mi na riječ!

— Doći ćemo na to. *Djevojka!* Kažite mi o djevojci! Brzo!

— Ja činim usluge po luci. Svi to znaju! Trebala joj je usluga. Platila je!

— Da iziđe iz Italije?

— Što drugo?

— Platila je mnogo više nego samo to. Koliko si *ti* platio? Za igru i stupicu, za »set up«.¹

— *Che cosa vuol dire?*² Set... up?

— Predstava koju si postavio! Za svinju koja je prošla kroz ona vrata tamo! — Have-

¹ Stupica (engl.); (*op. prev.*)

² Što to znači? (*tal*); (*op. prev.*)

lock je stegnuo Talijana za ramena i okrenuo ga, gurnuvši ga natrag na zid. — Odmah tu iza ugla — dodao je, pokazujući kretnjom. — Zbog čega je sve to bilo? Kaži mi. Ona te i za to platila. *Zašto?*

— Kao što kažete, signore. Platila je. *Spiegazioni...* objašnjenja... nisu bila potrebna.

Michael je cijev pištolja pritisnuo duboko u čovjekov trbuh. — Nije dovoljno dobro. *Kaži mi!*

— Rekla je da mora znati — istisne pregovarač presavivši se.

— Što znati? — Havelock je naglom kretnjom bacio čovjekov šešir i, zgrabivši ga za kosu, udario mu glavom u zid. — *Znati što?*

— Što ćete vi učiniti!

— Kako je znala da ću je slijediti ovamo?

— Nije znala!

— Onda zašto?

— Rekla je da biste to *moгли* učiniti! Vi ste... *ingegnoso*¹... domišljat čovjek. Vi ste lovili druge ljude; vi imate sredstva na raspolaganju. Kontakte, izvore.

— To je suviše nepovezano! *Kako?* — Michael je šakom zgrabio Talijanovu kosu i napola je iščupao iz korijena.

— Signore... rekla je da je razgovarala s trojicom vozača na *piattaforma*² prije nego je našla taksi koji će je povesti u Civitavecchiù! Bojala se!

To je imalo smisla. Nije mu palo na pamet da pogleda na stajalištu taksija u Ostiji; u Rimu nikad nema suviše taksija. Jednostavno se u onom ludilu, toga nije sjetio.

— *Per favore! Aiuto! Mio Dio.*³ — Krici su dolazili iz vode. Brodovi u luci stadoše ispunjavati zrak zvižducima i parom. Preostalo je još malo vremena; uskoro će doći posade i radnici, a mašinerija će stati puzati po cijeloj dužini gatova. Mora točno saznati što je pregovarač prodao; lijevom je rukom zgrabio čovjeka za vrat.

— Ona je na »*Teresi*«, zar ne?

— *Si!*

Havelock se sjetio riječi vlasnika Il Tritonea: »*Teresa*« plovi za Marseill. — Kako će je uzeti s broda?

Talijan nije odgovorio; Michael je prste zario dublje u čovjekov vrat. Nastavio je. — Razumite me i razumite me dobro. Ako mi ne kažete, ja ću vas sada ubiti. A ako slažete i ona prođe pored mene u Marseillu, vratit ću se po vas. Bila je u pravu, ja sam vješt i lovio sam veoma mnogo ljudi. Naći ću vas.

Pregovarača je uhvatio grč; široko je otvarao usta pokušavajući progovoriti. Havelock je smanjio pritisak na čovjekov vrat. Talijan se zakašljao, zgrabivši se za vrat, pa rekao: — Reći ću vam. Ja ne želim *afflizione*⁴ s takvim poput vas, signore! Trebalo je da znam bolje. Trebalo je da bolje slušam.

— Nastavi.

¹ Vješt, spretan, domišljat (tal.); (op. prev.)

² Platforma (tal.); (op. prev.)

³ Molim vas! Upomoć! Bože moj (tal.); (op. prev.)

⁴ Tuga, žalost, jad, neprimlik (tal.); (op. prev.)

— Ne Marseilles, San Remo. »Teresa« se zaustavlja u San Remu. Kako ili gdje će je dovesti na kopno, to ja ne znam — dajem svoju riječ za to! Ona kupuje put do Pariza. Kod Col des Moulinetsa će je prevesti preko granice. Kada, ja to ne znam — moja riječ! Odanle u Pariz. Kunem se Kristovom krvlju!

Nije trebalo da se pregovarač kune da govori istinu; dokazivale su je njegove preplašene oči. Bio je pošten zbog straha, izuzetnog straha. Što mu je Jenna rekla? Zašto čovjek nije naredio da ga ubiju? Osim toga, zašto mu ništa nije ukradeno? Michael je pustio Talijanov vrat.

Govorio je mirno. — Rekli ste da ste mogli narediti da me ubiju, ali niste. Sada mi recite zašto.

— Ne, signore, ja to neću reći — prošaptao je čovjek. — U ime boga, više me nikad nećete vidjeti! Ja ne govorim ništa, ne znam ništa!

Havelock je polako podigao pištolj, stavivši otvor cijevi ispod čovjekova lijevog oka. — Kaži to — rekao je.

— Signore, ja ovdje imam mali posao na kome se zarađuje, ali ja nisam nikad — *nikad* — bio upleten s političkim aktivistima! Ili bilo čime čak iz daljine povezano s takvim stvarima. Kunem se na Madonnine suze! Ja sam mislio da ona laže, preklinjući me s lažima! Nijednom joj nisam povjerovao.

— Ah ja nisam ubijen, ništa mi nije oduzeto, mislim da ste tako rekli. — Michael je zastao, a onda je viknuo, zarivši cijev u Talijanovo oko. — *Zašto?*

Čovjek je vrisnuo, ispljuvavajući riječi. — Rekla je da ste vi Amerikanac koji radi sa *comunisti!* Sa Sovjetima. Ja joj nisam vjerovao! Ja ne znam ništa o tome! U Civitavecchiju smo izvan takvih ratova. Oni su za nas suviše... *internazionali*, za ljude poput nas koji zaradimo po koju liru na dokovima. Te stvari nama ništa ne znače — moja riječ za to! Mi ne želimo nezgoda s vaše strane, od bilo koga od vas!... Signore, možete li razumjeti. Vi ste na gatu napali ženu — *puttana*, to svakako, ali ženu. Ljudi su vas zaustavili, odvukli vas, ali kad sam ja to vidio naredio sam im da prestanu! Rekao sam im da bismo morali biti oprezni. Moramo razmisliti...

Preplašeni je čovjek nastavio blebetanjem, ali ga Havelock više nije slušao. Ono što je čuo osupnulo ga je više od bilo čega što si je mogao predstaviti da će čuti. *Amerikanac koji radi sa Sovjetima.* Jenna je to rekla? To je bezumno!

Je li lažju pokušavala apelirati na čovjeka, jedino da ubrizga vrlo realan strah u sitnog švercera nakon činjenice, *nakon stupice?* Talijan nije izvrtao; on je njezinu priču ponovio iz straha. Nije lagao.

Je li ona vjerovala u to? Je li to bilo ono što je vidio u njenim očima na platformi željezničke stanice Ostia? Je li ona zaista vjerovala u to — kao što je i on vjerovao izvan svake sumnje da je ona oficir Voennaje pod dubokim pokrivačem?

O, *Kriste!* Svatko se okrenuo protiv drugoga s istim manevrom! Jesu li dokazi protiv njega bili isto tako nepropusni kao oni protiv nje? Mora da je bilo tako. I to joj je bilo u očima. Strah, pozlijedenost... bol. Nije bilo nikoga u koga je mogla imati povjerenja, ni sada niti već duže vrijeme, možda i nikada. Mogla je jedino bježati — kao što je i on bio u stalnom pokretu, trku. *Bože!* Što su oni *učinili?*

Zašto?

Ona je bila na putu za Pariz. On će je naći u Parizu. Ili će odletjeti u San Remo ih Col des Moulinets, presresti je u jednom ili drugom mjestu. On ima prednost brzog prijevoza; ona je na starom teretnjaku koji krči put preko vode, a on će letjeti. Ima vremena.

Upotrijebit će to vrijeme. Postoji obavještajni oficir u ambasadi u Rimu koji će uskoro saznati dubinu njegova gnjeva. Potpukovnik Lawrence Baylor Brown će osigurati odgovore ili će se svi ekspozeci vašingtonskih tajnih aktivnosti doimati poput običnih bilježaka na dnu stranice u usporedbi s onim što će on razotkriti: neznanje, nezakonitosti, krive proračune i greške koje su stajale života tisuće ljudi u cijelom svijetu.

Započet će s crnim diplomatom u Rimu, koji je prenosio tajna naređenja američkim agentima diljem Italije i zapadnog Sredozemlja.

— *Capisce?* Vi svakako razumijete, signore? — Talijan je bio

molećiv, kupovao je vrijeme i stalno se nabacivao pogledima na desno. Preko, na drugom gatu, trojica su ljudi hodali na ranom svjetlu prema dalekim stupićima za užad; dva mlaza brodske pištaljke rekla su zašto. Teretnjak koji je uplovljavao u luku bit će privezan na »*Elbinu*« pnvezištu. Za nekoliko će trenutaka unaokolo biti još više ljudi. — Mi smo oprezni... *naturalmente*, ali mi ne znamo ništa o tim stvarima! Mi smo ljudi s dokova, ništa više.

— Razumijem — rekao je Michael, dotaknuvši čovjekovo rame i okrenuvši ga. — Hodaj do ruba — tiho mu je naredio.

— Signore, molim vas! Usrdno vas molim.

— Učini kao što ti kažem. *Odmah*.

— Kunem se svetim zaštitnikom same milosti! U Kristovu krv, u suze svete matere! — Talijan je plakao, glas mu je bio sve viši. — Ja sam beznačajan trgovac, signore! Ja ne znam ništa! Ne govorim ništa!

Kad su stigli do ruba gata, Havelock je rekao »skoči«, pa je posrednika gurnuo preko ruba gata.

— *Mio Dio! Aiuto!* — vikao je najamnik dolje u vodi kad mu se pridružio njegov poslodavac.

Michael se okrenuo i odšepesao natrag do ugla zida skladišta. Gat je još bio napušten, ali se stražar stao micati, tresti glavom, nastojeći da se izvuče iz sjene kućice. Havelock je otvorio magazin pištolja i istresao metke. Kad je došao do vrata staklene kućice, ubacio je u nju oružje. Potrčao je što je brže mogao kroz vrata ograde prema unajmljenom automobilu.

Rim. U Rimu će biti odgovora.

Četvorica muškaraca oko stola u sobi bijelih zidova na trećem katu zgrade State Departmenta bili su mlađi od standarda vašingtonskih gornjih ešalona. Bili su dobi između sredine tridesetih i kasnih četrdesetih godina, ali su ih izborana lica i šuplji pogledi činili starijima. Rad koji su obavljali vodio je do besanih noći i produženih razdoblja tjeskobe, što je još više pogoršavao njihov usamljениčki život: nijedan od njih nije smio razgovarati o krizama s kojima se sučeljavaju ni sa kim izvan te prostorije. To su bili stratezi prikrivenih operacija, kontrolori leta tajnih aktivnosti; zabludjeli kondori mogli bi biti oboreni ukoliko se oni iole prevare u proračunavanju. Drugi iznad njih mogli bi zahtijevati široke ciljeve; drugi, ispod, mogli bi razrađivati specifične zadatke. Ali su samo ti ljudi bili svjesni svake zamislive varijacije, svake moguće posljedice određene operacije; oni su bili obračunsko mjesto. Svaki je bio specijalist, svaki autoritet. Jedino su oni mogli konačno kimnuti kondoru da uzleti.

Pa ipak nisu imali radarskih rešetki ili kružnih antena da im pomognu; vodile su ih jedino projekcije ljudskog ponašanja. Trebalo je da ispituju akcije i reakcije, ne samo neprijateljeve, već isto tako i one njihovih ljudi na terenu. Procjenjivanje, ocjenjivanje — to je bila nikad završena bitka, koja je rijetko kad bila riješena na svačije zadovoljstvo. Mogućnosti »što ako« bile su geometrijski sastavljene sa svakim novim okretom događaja, svakom ljudskom reakcijom na naglo promijenjene okolnosti. Bili su psihoanalitičari u beskrajnom labirintu abnormalnosti, a njihovi pacijenti bijahu proizvodi tog nereda. Bili su specijalisti u jezovitom načinu života gdje je istina obično bila laž, a laž i laži su prečesto bili jedino sredstvo preživljavanja. Stres je bio činilac koji ih je najviše plašio, jer u stanju maksimalnog ili produženog stresa, i neprijatelji i vlastiti ljudi vide i čine ono što inače ne bi. Sasvim nepredvidivo dodano abnormalnom postajali bi opasnom teritorijom.

To je zaključak do kojeg su četvorica došla u vezi s krizom kasno te večeri. Lawrence Baylor Brown iz Rima poslao je telegram prioritetnom šifrom; njegov je sadržaj zahtijevao otvaranje mrtve arhive tako da bi svaki strateg mogao proučiti činjenice.

One su bile izvan diskusije. Događaji na toj izoliranoj obali Costa Brave bili su verificirani. Bile su to dvije potvrde s lica mjesta. Jednu je dao funkcioner inozemne službe, dakle sâm Havelock, a drugu čovjek nepoznat Havelocku, Steven MacKenzie, jedan od najiskusnijih tajnih operativaca koji radi u Evropi za Centralnu obavještajnu agenciju. Riskirao je život da bi donio dokaz: okrvavljenu razderanu odjeću. Sve je bilo mikroskopski ispitano, rezultati pozitivni: Jenna Karas. Razlozi za dodatnu potvrdu nisu bili izričiti, niti je to bilo potrebno. Odnos između Havelocka i Karasove bio je poznat onima koji je trebalo da znaju; čovjek pod maksimalnim stresom mogao bi se jednostavno raspasti, postati nesposoban obavljati ono što mora učiniti. Washington je morao saznati. Agent MacKenzie je uzeo položaj šezdesetak metara sjeverno od Havelocka; vidik mu je bio čist, njegova potvrda apsolutna, dokazi neoborivi. Te je večeri Jenna Karas ubijena. Činjenica da je Steven MacKenzie umro od srčanog napada tri tjedna pošto se vratio iz Barcelone, dok je jedrio u zaljevu Chesapeake, ni najmanje ne umanjuje njegov doprinos. Liječnik kojeg je pozvala patrola Obalne straže bio je doktor, kirurg, s besprijekornim vjerodajnicama. Pomno obavljani post mortem sveo se na jedan zaključak: MacKenzie je umro prirodnom smrću.

Osim same Costa Brave, dokazi protiv Jenne Karas bili su izloženi pomnom ispitivanju. To je zahtijevao državni sekretar Anthony Matthias, a stratezi su znali zašto.

Postojao je još jedan odnos koji je trebalo uzeti u razmatranje: onaj koji je postojao između Matthiasa i Michaela Havelocka gotovo dvadeset godina, kad se student susreo s nastavnikom na postdiplomskom studiju na Sveučilištu Princeton. Zemljaci, Česi po rođenju; jedan se pokazao i dokazao kao možda najbriljantniji geopolitički um u akademskom svijetu, dok je drugi, mladi progonjeni čovjek koji je morao napustiti svoju zemlju, očajnički tragao za svojim identitetom. Razlike su bile znatne, ali je prijateljstvo bilo snažno.

Anton Matthias je došao u Ameriku prije više od četrdeset godina kao sin uglednog liječnika iz Praga, koji je uspio izbaviti svoju obitelj iz već ugrožene Čehoslovačke, naišavši na dobrodošlicu medicinske zajednice. Havelockovo je uselenje, s druge strane, sprovedeno kao tajna operacija, zajednički pothvat američke i britanske obavještajne službe. Njegovo je podrijetlo zasjenjeno, spočetka zbog dobrobiti samog djeteta, a kad je Matthiasov meteorski uspon u vladi bio praćen pažnjom niza utjecajnih političkih figura koje su otvoreno tražile njegov savjet i javno isticale njegovu briljantnost, mnogo mlađi čovjek iz Praga počeo je uspostavljati svoju vrijednost kroz tajne pothvate koji nikad neće ugledati svjetlo dana. Pa ipak, usprkos razlikama u dobi i ugledu, intelektu i temperamentu, među njima je postojala spona koju je čvrsto držao stariji, a nikad je nije iskoristavao mlađi.

Oni koji su potvrdili dokaze protiv Karasove shvatili su da nemaju prostora za grešku, isto kao što su sada stratezi shvatili da brzoglav iz Rima treba pažljivo proučiti i u svemu delikatno postupiti. Iznad svega, barem sada, to treba držati daleko od Anthonya Matthiasa; jer, iako su mediji objavili da se državni sekretar nalazi na zasluženu odmoru, istina je nešto drugo. Matthias je bio bolestan — neki su, šapćući, govorili da je teško bolestan — a premda je preko svojih podređenih bio u stalnom dodiru sa Stateom, u Washingtonu ga nije bilo već gotovo pet tjedana. Čak i oni agresivniji novinari, koji su sumnjali da se iza službenih izjava, varke, krije drugačije objašnjenje, nisu o tome govorili ništa niti su to objavljivali. Zapravo, nitko jednostavno nije htio razmišljati o tome; svijet to ne može sebi priuštiti.

A Rim nije smio postati dodatnim opterećenjem za Anthonya Matthiasa.

— On halucinira, zacijelo — rekao je ćelavi muškarac koji se prezivao Miller, stavivši svoj primjerak telegrama na stol ispred sebe. Paul Miller, doktor medicine, bio je psihijatar, autoritet u dijagnozi aberantnog ponašanja.

— Ima li išta u njegovom dosjeu što nas je trebalo upozoriti na to? — upita crvenokosi, krupni muškarac u zgužvanom odijelu i otvorenom okovratniku košulje, razvezane kravate. Zvao se Ogilvie; bio je bivši terenski agent.

— Ništa što bi se moglo pročitati — odgovori mu David Stern, strateg s Millerove lijeve strane. Njegova je titula glasila: direktor Konzularnih operacija, što je bio eufemizam za šefa odjela Stateovih tajnih operacija.

— Zašto ne? — upita četvrti strateg, konzervativno odjeveni muškarac koji kao da je sišao s reklame u *Wall Street Journalu* za IBM.¹ Sjedio je pored Ogilviea. Zvao se Dawson; bio je pravnik i specijalista za međunarodno pravo. — Želiš li reći da je bilo — da ima — izostavljanja u njegovom dosjeu?

— Da. Preostatak sigurnosnih mjera od prije više godina. Nikome nije padalo na pamet da to provjeri, pa je dosje ostao nekompletan. Ali bi se tamo mogao naći odgovor na pitanje Ogilviea. Upozorenje koje nam manjka.

— Kako to? — upita Miller, gledajući preko očala, dok je raširenim prstima gladio i sve ćelaviji rub vlasišta.

¹ *Wall Street Journal*, američki poslovni dnevnik, jedan od tri najutjecajnija financijsko-privredna lista na svijetu; IBM je akronim od International Business Machines, američke transnacionalne kompanije, jednog od najpoznatijih proizvođača kompjutera na svijetu (*op. prev.*)

— Mogao bi sasvim izgorjeti. Preko ruba.

— Što to govoriš, što hoćeš reći? — Ogilvie se nagnu naprijed, s izražajem lica za koji se ne bi moglo reći da je suviše ugodan. — Procjena zavisi o raspoloživim podacima, prokletstvo.

— Mislim da nitko nije smatrao da je to važno. Podaci o njemu su vrhunski. Osim jednog ili dva iskliznuća, bio je izuzetno produktivan, razuman pod najtežim okolnostima.

— Jedino je to što sada vidi mrtve ljude na željezničkim stanicama — prekinu ga Dawson. — Zašto?

— Jesi li upoznao Havelocka? — upita Sterna.

— Samo iz razgovora s terencima — odgovori mu pravnik. — Prije osam ili devet mjeseci; doletio je zbog toga. Doimao se efikasnim.

— I bio je — suglasio se direktor Cons Opa. — Efikasan, produktivan, razborit — vrlo oštar, vrlo hladan, vrlo uman. Ali su njega obučili dok je bio vrlo mlad, pod izuzetnim okolnostima. Možda je trebalo da to pogledamo. — Sterna je zastao, uzeo veliku grubu omotnicu i izvukao fascikl crvena ruba, pažljivo ga otvorivši. — Ovdje je kompletni osobni dosje o Havelocku. Ono što smo prije imali bilo je osnovno i prihvatljivo. Diplomirao na Princetonu, s doktoratom u evropskoj historiji i slavenskim jezicima kao drugim predmetom. Dom: Greenwich, Connecticut. Ratno siročče dovedeno u Englesku i usvojeno od bračnog para Webster, oboje provjereni. Ono što smo svi tražili, dakako, bila je Matthiasova preporuka, a to je bila osoba na koju je i tada trebalo računati. A ono što su regruteri ovdje u Stateu vidjeli prije šesnaest godina bilo je sasvim očito. Vrlo inteligentan čovjek s doktoratom iz Princetona voljan da radi za birokratsku rosulju, čak voljan da usavrši svoja lingvistička znanja i pođe na teren pod dubokim pokrivačem. Ali to nije bilo potrebno — to što se tiče jezika. Češki mu je materinski jezik; znao ga je bolje nego smo mislili da ga zna. To je ono što je tu; to je ostatak njegove priče i mogao bi biti razlog njegova sloma kojemu smo sada svjedoci.

— To je vraški skok unatrag — nato će Ogilvie. — Možeš li nam to ocrtati u kraćim crtama? Ne volim iznenađenja; ne trebaju nam umirovljeni paranoici.

— Kako se čini, jednoga imamo — upleo se Miller, uzevši telegram. — Ako Baylorov sud išta vrijedi...

— Vrijedi — upadnu Sterna. — On je jedan od najboljih koje imamo u Evropi.

— Ipak, on je Pentagon — doda Dawson. — Sud nije najjača strana.

— To je s njim — ispravi ga direktor Cons Opa. — Crnac je i mora biti dobar.

— Kao što nakanih reći — nastavi Miller — Baylor uključuje snažnu preporuku da Havelocka uzmemo ozbiljno. On je vidio što je vidio.

— Što je nemoguće — rekao je Ogilvie. — Što znači da nam predstoji veselje. Što ima tamo. Dan?

— Ružan rani život — odgovori Sterna, podigavši korice dokumentacije i prelistavši nekoliko stranica. — Znali smo da je Čeh, ali je to sve što smo znali. Za vrijeme rata je u Engleskoj bilo nekoliko tisuća čehoslovačkih izbjeglica, a to je objašnjenje zašto je bio tamo. Ali to nije istina. Postoje dvije priče: jedna je zbiljska, druga je pokrivač. On za vrijeme rata nije bio u Engleskoj, a ni njegovi roditelji. Te je godine proveo u Pragu i oko njega. Bio je to dugi košmar, njemu veoma stvaran. Počelo je kad je imao dovoljno godina da to zna i vidi. Nažalost, mi mu ne možemo prodrijeti u glavu, a to bi sada bilo od najvećeg značaja. — Direktor se okrenuo Milleru. — Ti ćeš nas ovdje morati savjetovati, Paul. Mogao bi biti izuzetno opasan.

— Onda je bolje da nam to objasniš — rekao je doktor. — Koliko se vraćamo? I zašto?

— Uzmimo najprije zašto — nato će Stern, izvadiвши nekoliko stranica iz dosjea. — S aveti izdaje živio je još iz dana djetinjstva.

Bilo je razdoblje za vrijeme adolescencije i rane zrelosti — srednja škola i sveučilište — kad tih pritisaka nije bilo, ali su mu uspomene na to zacijelo bile strašne. Onda je slijedećih šesnaest godina — tih prošlih šesnaest godina — bio natrag u toj istoj vrsti svijeta. Možda je vidio previše duhova.

— Budi određen, Daniel — ustrajao je psihijatar.

— Da bih to bio — sada će direktor, koji je očima pregledavao vrh stranice u rukama — moramo se vratiti do lipnja 1942, rata u Čehoslovačkoj. Vidite, njegovo prezime nije Havelock, nego Havliček. Rođen je u Pragu negdje sredinom tridesetih godina, točan je datum nepoznat. Gestapo¹ je uništio sve ubilježbe, sve knjige.

— *Gestapo?* — Pravnika Dawson, vratio se na naslon stolice. — Lipanj, 1942... taj se datum pojavio na nirnberškim suđenjima².

— Bila je to poveća tema na nirnberškom rasporedu — suglasio se Stern. — Dvadeset sedmoga svibnja, Reinharda Heydricha poznatog kao *der Henker* — krvnik, ubili su češki partizani. Vodio ih je profesor kojega su otpustili s Karlovog sveučilišta, a radio je s britanskom obavještajnom službom. Prezivao se Havliček, a sa ženom i sinom je živio u selu otprilike osam milja udaljenom od Praga, gdje je organizirao partizanske ćelije. Selo se zvalo Lidice.

— O, Kriste! — reče Miller i polako spusti na stol telegram iz Rima.

— Njega nisu opazili — suho je komentirao Stern okrećući stranice u ruci. — U strahu da su ga možda vidjeli na mjestu Heydrichove asasinacije, Havliček se gotovo dva tjedna držao podalje od svoje kuće, živeći u podrumima sveučilišta. *Nisu* ga viđali, ali su vidjeli nekog drugog iz Lidice; određena je cijena za Heydrichovu smrt: likvidacija svih odraslih muškaraca; za žene deportacija — ropski rad u tvornicama, dok su one privlačnije upućene u oficirski dio garnizona da budu *Feldhuren*³. Djeca... djeca će jednostavno iščeznuti. *Jugendmöglichkeiten*.⁴ Neka će biti usvojena, a ostala ubijena u pokretnim plinskim komorama.

— Naređenja iz Berlina su držana u tajnosti sve do jutra desetog lipnja, dana masovnog smaknuća — nastavi Stern, čitajući. — To je baš bio dan kad se Havliček spremao kući. Kad se čuo glas o tome — objave su bile zabijene čavlima u telefonske stupove, a i čitane preko radija — partizani su ga zaustavili i onemogućili ga da se vrati. Zaključali su ga i dali mu sedative; znali su da ništa ne može učiniti, a sve više im je bio dragocjen. Konačno su mu rekli najgore. Ženu su mu uputili u logor za kurve — a kasnije se saznalo da se ubila prve noći, ubivši i oficira Wehrmachta — a sina mu nije bilo nigdje.

— Ali, očito, njega nisu uzeli s drugom djecom — reče Dawson.

¹ Kratica od njem. Ge(heime) Sfa(ats) Po(lizei), nacistička Tajna državna policija, koja je bila ozloglašena zbog svojih brutalnih metoda i nasilja (*op. prev.*)

² Zapadnonjemački grad u kojemu su održana suđenja (1945-46) krivcima za nacističke zločine. Taj je grad izabran jer je bio scena godišnjih nacističkih okupljanja i parada (1933-38), a u njemu su 1935. doneseni osnovni nacistički antisemitski propisi (*op. prev.*)

³ Vojne bludnice (njem.); (*op. prev.*)

⁴ Djeca s kojom će se postupati prema prilikama (njem.); (*op. prev.*)

— Ne. On je lovio zečeve i vratio se na vrijeme da vidi opkoljavanja, strijeljanja, leševe bačene u jarke. Doživio je udar, pobjegao je u šumu, živio poput životinje. Okolinom se stadoše širiti priče: vidjeli su dječaka kako trči šumom, otisci nogu nađeni su blizu hambara, a zatim su se opet izgubili u šumi. Otac je to čuo i znao što znače; on je svom sinu rekao za šumu. Proteklo je mjesec dana, ali je Havliček ipak uspio ući u trag dječaku. Skrivao se u rupama, jamama, drveću, suviše ustrašen da bi se pokazao; jeo je što je god mogao ukrasti ili ubrati sa zemlje. Košmar pokolja ga nije ostavljao.

— Lijepo djetinjstvo — primijeti psihijatar i nešto zabilježi u bilježnicu.

— To je samo početak. — Direktor Cons Opa je dohvatio drugu stranicu u dosjeu. — Havliček i njegov sin ostali su na sektoru Prag-Boleslav; podzemni je rat ubrzan, a otac mu je bio vođa partizana. Poslije nekoliko mjeseci, dječak je postao jedan od najmlađih regruta u Dječjoj brigadi — Dětská Brigáda. Služili su kao kuriri, a vrlo često su kao poruke nosili nitroglicerina i plastične eksplozive. Jedan krivi korak, jedna pretraga, jedan vojnik koji osjeća želju spram dječaka, i sve je gotovo.

— Otac mu je *dopustio?* upita Miller s nevjericom.

— Nije ga mogao zaustaviti. Dječak je saznao što su učinili njegovoj majci. Tri je godine živio takvim djetinjstvom. Bilo je to strašno, jezovito. Za vrijeme tih noći, kad je otac bio blizu njega, podučavali su ga kao svako dijete što pohađa školu. A onda, tokom dana, u šumama i na poljima, drugi su ga učili kako da trči i skriva se, kako da laže. Kako da ubija.

— To je bila obuka koju si spomenuo, zar ne? — tiho upita Ogilvie.

— Da. Prije nego je navršio deset godina znao je kako se uzimaju životi, vidio je kako uzimaju živote njegovim prijateljima. Jezovito.

— Neizbrisivo — dodao je psihijatar. — Postavljanje eksploziva prije gotovo četrdeset godina.

— Je li Costa Brava mogla poslužiti kao odapinjač poslije četrdeset godina? — upita pravnik, gledajući u liječnika.

— Mogla je. Oko njega lebdi nekoliko tuceta krvavih slika, prilično sablasnih simbola. Ipak, trebalo bi da znam mnogo više. — Miller se okrenuo Sternu, s pisaljkom iznad bilježnice. — Što mu se onda dogodilo?

— Svima njima — odgovori Stern. — Konačno je došao mir, trebalo bi da kažem da je rat završio, ali u Pragu nije bilo mira. Sovjeti su imali svoje planove, nastala je nova vrst ludila. Stariji je Havliček bio vidljivo političan, ljubomorno je čuvao slobodu za koju su se borili on i partizani. Našao se u drugom ratu, pod pokrivačem kao i prije, u ratu koji je bio jednako okrutan. S Rusima. — Direktor je okrenuo još jednu stranicu. — Za njega je sve svršilo desetog marta 1948, s asasinacijom Jana Masaryka i rušenjem socijaldemokrata.

— U kom smislu?

— Iščezao je. Upućen u gulag u Sibir ili u najbliži grob. Njegovi su politički prijatelji bili brzi; Česi dijele s Rusima jednu poslovicu: Zaigrano mladunče je sutrašnji vuk. Sakrili su mladog Havličeka i uspostavili vezu s britanskim M.I.6.¹ Nečija je savjest bila podstaknuta; dječaka su prokrijumčarili iz zemlje i doveli ga u Englesku.

— Ta poslovice o mladunčetu koje se pretvara u vuka — uplete se Ogilvie — pokazala se točnom, zar ne?

— Na način koji Sovjeti nikad nisu mogli sebi predstaviti.

¹ Skr. od engl. Military Intelligence, section six, Vojna obavještajna služba, šesti odjel; nekadašnji službeni a danas popularni naziv za špijunsko-obavještajnu službu britanske vlade (*op. prev.*)

— Kako tu upada Webster? — upita Miller. — Oni su mu bili pokrovitelji ovdje, očito, ali je dječak bio u Engleskoj.

— Zapravo je to bila slučajnost. Webster je u ratu bio rezervni pukovnik, pridodan Vrhovnom komandnom središtu. 1948. je bio poslovno u Londonu, sa ženom, a jedne noći za vrijeme večere s prijateljima iz rata, čuli su o mladom Čehu koji je odveden iz Praga, a živi u sirotištu u Kentu. Jedna je stvar dovela do druge — Websteri nisu imali djece, a sam Bog zna koliko je dječakova priča pobudila radoznalost svojom nevjerojatnošću — i tako se njih dvoje odvezoše u Kent, gdje su ga intervjuirali. To je riječ koja ovdje piše. Intervjuirali. Hladan izraz, zar ne?

— Očito je da nisu bili hladni.

— Ne, nisu bili. Webster se dao na posao. Papiri su izmišljeni, zakoni presavijeni, a onda je dječak doletio ovamo, s novim identitetom. Havličeka je poslužila sreća; iz engleskog sirotišta došao je u ugodni dom u američkom predgrađu, sredini u kojoj se dobro živi, uključujući tu i jednu od boljih srednjih škola i Sveučilište Princeton.

— I novo ime — doda Dawson.

Daniel Stern se nasmiješio. — Naš rezervni pukovnik i njegova supruga očito su zaključili da je u Greenwichu potrebna anglizacija. Svi imamo svoje slabosti.

— Zašto ne njihovo ime?

— Dječak nije htio ići tako daleko. Kao što sam prije rekao, uspomene valja čuvati. Neizbrisive, kao što je Paul rekao.

— Jesu li Websteri još živi?

— Nisu. Da jesu sada bi imali gotovo stotku. Oboje su poginuli početkom šezdesetih godina, kad je Havelock bio u Princetonu.

— Gdje je upoznao Matthiasa? — upita Ogilvie.

— Da — odgovori direktor Cons Opa. — To je umekšalo udarac. Matthias se stao zanimati za njega, ne samo zbog Havelockova rada već, što je možda još važnije, zato što je njegova obitelj poznavala Havličekove u Pragu. Svi su bili dio intelektualne zajednice dok je Nijemci nisu rasturili a Rusi — u to nema sumnje — zakopali preživjele.

— Je li Matthias znao cijelu priču?

— Cijelu — potvrdi Stern.

— Sada to pismo u dosjeu Costa Brava postaje znatno jasnije — rekao je pravnik. — Kratki tekst koji je Matthias uputio Havelocku.

— Želio je da bude uključeno — objasnio je Stern — kako bismo mi izbjegli krivo tumačenje. Ako se Havelock odluči za neposredno povlačenje, treba da mu dopustimo.

— Znam — nastavi Dawson — ali kad je Matthias spomenuo koliko je Havelock propatio u... ranim danima, mislim da je tako napisao, pretpostavio sam da to jednostavno znači kako je izgubio roditelje u ratu. Ništa slično *ovome*.

— Sada znaš. Mi znamo. — Stern se opet okrenuo psihijatru — Neka smjernica, Paul?

— Očigledno — sada će Miller. — Dovedite ga ovamo. Obećajte mu *bilo što*, ali ga dovedite. Ne smijemo si dopustiti nikakvu gužvu. Dovedite ga živa.

— Suglasan sam da je to optimum — prekinu ga crvenokosi Ogilvie — ali ja ne vidim da to isključuje svaku drugu opciju.

— Bilo bi bolje da isključuješ — nato će doktor. — Čak si to sam rekao. Paranoidan. To je moglo lako izazvati paljenje tih eksploziva postavljenih prije trideset godina. Dio njega se vratio zaštićujući se, gradeći obrambenu mrežu protiv progona, napada. On trči šumom pošto je vidio smaknuće u Lidicama; on je s Dječjom brigadom, nitroglicerina mu je pričvršćen uz tijelo.

— To je ono što Baylor spominje u svom telegramu. — Dawson ga opet podigne. — Evo toga. Zapečaćeni iskazi. Školske priče. On bi sve to mogao učiniti.

— Mogao bi učiniti bilo što — nastavi psihijatar. — Nema pravila ponašanja. Čim jednom doživi halucinaciju, može se sklizati naprijed-natrag između fantazije i realnosti, a svaka faza služi dvostrukom cilju da sebe uvjeri u progon i istodobno se toga otarasi.

— Što je bilo s Rostovom u Ateni? — upita Stern.

— Mi ne znamo da je Rostov *zaista* bio u Ateni — odgovori mu Miller. — Mogao bi to biti dio fantazije, retroaktivno dozivanje čovjeka s ulice koji mu je nalik. Mi *znamo* da je Karasova bila KGB. Zašto bi se odjednom pojavio čovjek poput Rostova i to zanjekao?

Ogilvie se nagnu naprijed. — Baylor kaže da je to Havelock okrstio slijepom probom. Rostov ga je mogao uzeti, odvesti ga iz Grčke.

— A zašto *nije*? — upita Miller. — Hajde, Red, ti si proveo na terenu deset godina. Slijepa proba ili ne slijepa proba; da si ti bio Rostov i znao da je ono što znaš u Lubjanki, bi li ti uzeo Havelocka pod okolnostima opisanim u telegramu?

Ogilvie je zastao, gledajući u psihijatra. — Da — konačno će. — Jer bih ga uvijek mogao pustiti, kad bih htio, prije nego itko sazna da sam ga uzeo.

— Točno. To je proturječno. Je li Rostov bio u Ateni, ili netko drugi? Ili je naš pacijent fantazirao, gradeći svoj slučaj za progon, pa zatim obranu.

— Na temelju onoga što kaže taj pukovnik Baylor, bio je proketo uvjerljiv — upleo se pravnik Dawson.

— Halucinirajući shizofrenik, ako je to ono što je on, može biti izuzetno uvjerljiv, jer potpuno vjeruje u ono što govori.

— Ali ti ne možeš biti siguran, Paul — inzistirao je Daniel Stern.

— Ne, ne mogu. Ali smo *sigurni* u jednu stvar, zapravo dvije stvari. Karasova je bila KGB i ubijena je na toj obali u Costa Bravi. Dokazi su bili neoborivi za prvo, a imamo dvije potvrde s lica mjesta za drugo, uključujući jednu od samog Havelocka. — Psihijatar je gledao u lica trojice ljudi. — To je sve na osnovu čega mogu postaviti dijagnozu; to i nova informacija o jednom Mihailu Havličeku. Nisam u položaju da učinim išta drugo. Tražio si smjernicu, a ne apsolute.

— 'Obećajte mi bilo što...' — ponovio je Ogilvie. — Kao u onoj proketoj reklami.

— Ali ga dovedite — dovršio je Miller. — I što je brže moguće. Stavite ga u kliniku, pod terapiju, ali ustanovite što je učinio i gdje je ostavio te obrambene mehanizme. Zapečaćene iskaze i školske priče.

— Ne moram nikoga ovdje podsjećati na to, ali ipak — mirno će Dawson. — Havelock zna mnogo toga što bi bilo izuzetno štetno bude li otkriveno. Šteta bi se odnosila na našu vjerodostojnost — ovdje i vani — a i na ono što bi Sovjeti saznali. Iskreno rečeno, i više. Šifre, doušnici, izvori — sve se to može izmijeniti, a mreža se može upozoriti. Ne možemo se vratiti natrag i ponovo napisati stanovite događaje i incidente, gdje obavještajni dogovori nisu poštovani, gdje su naši ljudi zanemarili i prekršili zakone zemlje domaćina.

— Da ne kažemo ništa o domaćim ograničenjima postavljenim nama ovdje — doda Stern. — Znam da si to uključio, pa to samo želim naglasiti. Havelock zna za njih; kao rezultat njih, Havelock je dogovorio niz promjena.

— Što smo god učinili bilo je opravdano — otresito će Ogilvie. — Ako netko želi dokaze, postoji nekoliko stotina arhiviranih predmeta koji pokazuju što smo uspjeli.

— To je siva zona, Red — objasni Dawson, ne bez simpatija. — Kad je ubojstvo opravdano, *doista* opravdano? Osim toga, postoje i oni koji bi rekli da naši pothvati ne opravdavaju naše neuspjehe.

— Opravdava ih jedan čovjek koji prolazi kontrolni punkt¹ i dolazi na našu stranu. — Ogilvieove su oči bile hladne. — Jedna obitelj uzeta iz logora u Magya-Orszagu ili Krakowu ili Dannenwaldeu ili Liberecu — to ih opravdava. Jer su oni tamo, savjetniče, a ne bi *trebalo* da jesu. Tko je dovraga pozlijeden, *uistinu* povrijeđen? Nekoliko vrištavaca s političkim sjekirama i napuhanim egom. Oni nisu vrijedni toga.

— Zakon kaže da jesu. Ustav kaže da jesu.

— Onda odjebimo zakon i umetnimo nekoliko rupa u Ustav. Do smrti mi je mučno kad vidim kako se s njim služe glasnosti čupavi jebivjetri koji će iskonstruirati svaki slučaj protiv nas koji mogu smisliti i tako nam vezati ruke, privlačeći pažnju na sebe. Ja sam vidio te logore za *rehabilitaciju*, gospodine pravnice. Ja sam *bio* tamo.

— Zbog toga si ovdje dragocjen — brzo je posredovao Stern, ugasivši vatru. — Svaki od nas ima vrijednost, čak i kad donosi sudove koje radije ne bi. Mislim da Dawson želi reći da sad nije vrijeme za senatsku istragu, za suce koji spremno osuđuju na vješanje, a pripadaju nekom kongresnom nadgledničkom komitetu. Mogli bi nam vezati ruke mnogo djelotvornije od bilo kakve gomile, počevši od one radikalnog šika² do žitnih klica³.

— Ili — reče Dawson, bacivši pogled na Ogilviea, koji je iskazivao zajedničko razumijevanje — ili se predstavnici pola tuceta vlada pojave u našim ambasadama i jasno nam kažu da prekinemo s nekim operacijama. I tamo si bio, Red. Mislim da to ne želiš.

— Naš pacijent može učiniti da se to dogodi — uskoči Miller. — I vrlo vjerojatno i hoće ako ne stignemo do njega. Što mu se duže halucinacije nastavljaju bez liječničke intervencije, to će dublje ukliznuti u fantazije, a stupanj ubrzanja bit će sve brži. Progoni će se množiti sve dok mu ne postanu neodrživima, a on će misliti da mora udariti, uzvratiti udarac. Njegovi napadi — to je njegov obrambeni mehanizam.

— Koji bi oblik mogli uzeti, Paul? — upita direktor Cons Opa.

— Bilo koji od nekoliko — odgovori mu psihijatar. — Krajnost bi predstavljalo uspostavljanje kontakta s ljudima koje je poznao, ili znao za njih, u stranim obavještajnim krugovima, te nudenje tajnih informacija. To bi mogla biti korijenska fantazija susreta s Rostovom. Ili bi mogao pisati pisma s kopijama upućenim nama, ili slati telegrame, koje bismo lako presreli, koji upućuju na prošlu aktivnost za koju ne možemo dopustiti da bude ispitivana. Što god bude radio, bit će izuzetno oprezan, tajnovit; realnost njegove stručnosti će štititi manipulativne fantazije. Ti si to rekao, Daniel; mogao bi biti opasan. On *jest* opasan.

— *Nuđenje* informacija — rekao je pravnik, ponavljajući Millerove riječi. — Spominjanje, nabacivanje... ne njihovo izručenje, davanje iz ruku i glave?

¹ Granična postaja, službeni granični prijelaz (*op. prev.*)

² Razdoblje 60-ih i 70-ih godina kad je, u ideološkom smislu, sve što je bilo radikalno ujedno bilo i pomodno, šik (*op. prev.*)

³ Razdoblje najsnažnijeg utjecaja makrobiotičkog pokreta koji je industrijskoj hrani tražio protutežu u tzv. zdravoj hrani, bez pesticida i konzervansa, a uživanje žitnih klica se smatralo (i danas smatra) prečacem do zdravlja. Najvjerniji pobornici — intelektualci mlade i srednje generacije (*op. prev.*)

— Ne spočetka. Nastojat će nas prisiliti, ucjenjivati, da mu kažemo ono što želi čuti. Da je Karasova živa, da je postojala urota da ga se umirovi.

— A nijedno od toga ne možemo učiniti s uvjerenjem, jer nema ni proklete stvari koju bismo mu mogli ponuditi kao dokaz — rekao je Ogilvie. — Ništa što će on prihvatiti. On je terenac. Što god mu pošaljemo on će procjeđivati, griskati sa strane, ispitujući točnost, pa to otpljunuti na hrpu dreka. I tako, što da mu kažemo?

— Ne *kaži* mu ništa — odgovori Miller. — Ti mu *obećavaš* da ćeš mu reći. Reci mu kako ti drago. Informacija je suviše povjerljiva da bi je poslali kurirom, preopasna da bi bila dozvoljena izvan ovih prostorija. Igraj njegovu igru, uvuci ga u nju. Upamti, on očajnički želi — treba, ako hoćeš — potvrdu svoje prve halucinacije. On je *vidio* mrtvu ženu; on mora vjerovati u to. A potvrda je ovdje; on tome ne bi mogao odoljeti.

— Žao mi je, šefe. — Crvenokosi bivši terenski agent podigao je ruke ispruživši dlanove. — On to neće progutati, ne na taj način. Njegova — kako si je ti nazvao? — njegova uloga 'realnosti' — bi to odbila. To je isto što i kupovanje šifre u kutiji crackera. To se jednostavno ne događa. On će htjeti nešto jače, mnogo jače.

— Matthias? — tiho upita Dawson.

— Optimum — suglasio se psihijatar.

— Ne još — rekao je Stern. — Ne sve dok nemamo drugog izbora. Treba izustiti tihim slovima da je on valjda svjestan njegova zdravstvenog stanja; on čuva snagu za SALT-3.¹ Ne možemo mu sada i to natovariti.

— Možda ćemo *morati* — inzistirao je Dawson.

— Možda hoćemo, a možda i nećemo. — Direktor se okrenuo Ogilvieu. — Zašto Havelock mora kupiti nešto konkretno, Red?

— Kako bismo mu mogli prići dovoljno blizu i zgrabiti ga.

— Ne bismo li mogli stvoriti slijed; recimo, jedna informacija vodi do druge, a svaka je važnija od prethodne — tako da ga privučemo, uvučemo, kao što kaže Paul? Ne može dobiti posljednju informaciju prije nego se pojavi.

— Odgovor glasi — ne. — Crvenokosi se muškarac oslonio taktovima na stol. — Operacija slijeda događaja ovisi o vjerodostojnosti; što je terenac bolji, temeljitija je vjerodostojnost. Osim toga, to je vrlo delikatna vježba. Subjekt, ako je riječ o nekome poput Havelocka, poslušit će se varkama, mamcima, slijepim posrednicima. On će preobratiti proces programirajući svoje meke s njihovim informacijama, dati posrednicima pitanja za koja će oni zahtijevati da budu odgovorena na licu mjesta; on će *vas* uvući u igru. On neće očekivati savršene odgovore, ali će biti paklenski sumnjičav ako ih dobije i htjet će ono što smo mi nazivali 'stomačni konsenzus'. To nije nešto što možeš napisati na papir i analizirati; to je onaj osjećaj u trbuhu koji ti kaže da li da vjeruješ ili ne. Nema previše tako dobrih ljudi koji bi Havelocka mogli zavarati u slijedu. Upadljivi krivi korak i on zatvara knjigu i odlazi.

— I izaziva eksplozije — doda Miller.

— Shvaćam — sada će Stern.

I bilo je jasno da je ljudima oko stola *bilo* jasno. Bio je to jedan od onih trenutaka kad bi nezadrživi, raspaljivi Ogilvie dokazao svoju vrijednost, kao što je često bivalo. On je bio u tom labirintu koji se zove »teren«, a njegovi su sažeci bili posebno elokventni i oštroumni.

¹ SALT je akronim od Strategic Arms Limitation Talks, razgovori o ograničenju strateškog naoružanja, u kojima su sudjelovali SSSR i SAD; potpisani su samo ugovori SALT-1 i SALT-2, ali nisu ozakonjeni u najvišim zakonodavnim tijelima. SALT-3 je samo bilo puko predviđanje (*op. prev.*)

— Međutim, postoji način — nastavio je bivši agent. — Nisam siguran postoji li drugi

— Koji je to? — upita ga direktor Cons Opa. — Ja.

— Ne dolazi u obzir.

— Razmisli o tome — brzo će Ogilvie. — *Ja sam vjerodostojnost. Havelock me poznaje, što je još važnije, on zna da ja sjedim za ovim stolom. Za njega sam ja jedan od njih, polupompozni strateg koji možda ne zna što zahtijeva, ali prokleta dobro zna zašto. I sa mnom je razlika. Malo je od njih tamo koji se mogu pojaviti pred njim. Ja sam bio tamo gdje su oni bili ili jesu. Nitko od vas ostalih nije bio. Ako ostavimo po strani Matthiasa, ako postoji itko koga će saslušati, netko s kojim će se sastati, onda sam to ja.*

— Žao mi je, Red. Čak da se slažem s tobom, a mislim da je tako, ne mogu to dopustiti. Ti znaš pravila. Kad jednom ukoračiš u ovu sobu više nećeš na teren.

— To je pravilo *stvoreno* u ovoj prostoriji. To nije Sveto pismo.

— Stvoreno je sa sasvim dobrim razlogom — rekao je pravnik. — Isti razlog zbog kojeg naše kuće čuvaju dvadeset četiri sata, zašto slijede naša kola, zašto postoje presreti na našim kućnim telefonima, uz naš pristanak. Kad bi nekog od nas zgrabila zainteresirana strana, od Moskve do Pekinga, do Perzijskog zaljeva, posljedice bi bile nezamislive.

— Uz uvažavanje, savjetniče, ali su ti propisi stvoreni za ljude poput tebe i šefa. Čak i Danijela. Ja sam malo drugačiji. Oni me ne bi pokušali uzeti, jer znaju da bi završili ni sa čim.

— Nitko ne sumnja u tvoje sposobnosti — uzvratio je Dawson. — Ali ja smjerno primjećujem...

— Nema to nikakve veze s mojim sposobnostima — prekinu Ogilvie, podignuvši ruku do suvratka svoje istrošene jakne od tweeda; okrenuo je suvratak prema pravniku što je sjedio pored njega. — Pažljivo pogledaj, savjetniče. Od ovog vrha dva-tri centimetra dalje je nabreknuce.

Dawsonov je pogled pao na tkaninu, a izraz lica mu je bio neodređen. — Cijanid?

— Tako je.

— Ponekad, Red, teško mi je slijediti te.

— Nemoj me krivo shvatiti — jednostavno će Ogilvie. — Ja ovo ne želim upotrijebiti, kao ni ostale koje sam drugdje smjestio. Ja nisam macho¹ čudak koji vas želi šokirati. Ja ne držim ruku iznad vatre da bih pokazao koliko sam hrabar, ništa više nego što želim nekoga ubiti ili ga natjerati da me pokuša ubiti. Imam ove pilule zato što sam kukavica, gospodine pravnice. Vi kažete da smo pod prismotrom, čuvani dvadeset četiri sata na dan. To je divno, ali ja mislim da vi prenaglašeno reagirate na nešto što ne postoji. Ja ne mislim da postoji vaš dosje na Trgu Dzeržinski; barem ne o vama ili o doktoru. Uvjeren sam da postoji Sternov dosje, ali njega zgrabiti isto je što i pronaći šifre u Cracker Jacksu², ili kad bismo mi otišli i zgrabili nekog poput Rostova. To se ne događa. Ali postoji dosje o meni — možeš se kladiti u svoje pravničko dupe da je tako — a ja nisam u mirovini. Ono što znam i dalje je vrlo operativno, čak mnogo više otkad sam stupio u ovu sobu. Zbog toga ja imam tu malu kopilad. Ja znam kako bih ušao i kako bih izišao, a oni znaju da ja znam. Sasvim je čudno, ali su te pilule moja zaštita. Oni znaju da ih imam i znaju da bi ih upotrijebio. Zato jer sam kukavica.

— I upravo si naveo razloge zbog kojih ne možeš na teren — rekao je direktor Konzularnih operacija.

¹ Meksičko-španjolski od španj. *macho*, muškarac. Upadno naglašavana muška karakteristika ili muškost, ili muški ponos, ali tako da je dojam više teatarski nego ozbiljan; nezrelo i poluprimitivno naglašavanje muškosti (*op. prev.*)

² Popularni američki tvrdi slani keksi s uključenim nagradnim igrama za potrošače-rješavače (*op. prev.*)

— Zaista? Ako je tako, onda ti ili nisi slušao, ili bi te trebalo otpustiti zbog nekompetencije. Zbog toga što nisi uzeo u obzir ono što *nisam* izrekao. Što ti želiš, učitelju? Pisamce od mog doktora? Ispričava me i kaže da se ne smijem baviti nikakvom aktivnošću?

Stratezi baciše brz pogled jedan na drugoga, doimajući se kao da im nije ugodno. — Hajde, Red, prestani s tim — javio se Stern.

— To se ne traži.

— Da, traži se, Dan. To je ono što razmatraš kad donosiš odluke. Svi znamo o tome, samo ne razgovaramo o tome, a ja držim da je to druga vrsta razmišljanja. Koliko još imam? Tri mjeseca, možda četiri? Zbog toga sam ovdje, a *to* je bila inteligentna odluka.

— Jedva da je to bio glavni razlog — blago će Dawson.

— Ako to ne preteže jako u moju korist, trebalo bi, savjetniče. Uvijek biste mogli uzeti nekoga s terena na čiju se dugovječnost, ili njeno nedostajanje, može računati. — Ogilvie se okrenuo Milleru.

— Naš doktor zna, zar ne, Paul?

— Ja nisam tvoj doktor, Red — tiho će psihijatar.

— Ne moraš biti; čitao si to u izvještajima. Za pet tjedana otprilike bol će biti sve jača... onda još gora. Ja je neću osjetiti, dakako, jer će me tada već prebaciti u bolničku sobu gdje će je injekcije držati pod kontrolom, a svi oni lažni veseli glasovi će mi govoriti da mi je zapravo bolje. Sve dok ne uzmognem iščistiti vid ili ih čuti, a onda oni više nemaju što reći. — Bivši terenac se sada nagnuo na naslon stolice i pogledao u Sterna. — Mi ovdje imamo ono što bi naš učeni pravni zastupnik mogao nazvati stjecanjem blagotvornih prerogativa. Izgledi su da me Sovjeti neće dotaći, ali ako pokušaju, ništa nije izgubljeno zbog mene, u to možete biti prokletno sigurni. A ja sam jedini u okolini koji Havelocka može izvući na otvoreno, dovoljno daleko da ga možemo uzeti.

Sternov se pogled uporno zadržavao na crvenokosom čovjeku čija je smrt bila tako izvjesna. — Uvjerljiv si — rekao je.

— Nisam samo uvjerljiv, ja sam u pravu. — Ogilvie je odjednom ustao i odgurnuo stolicu. — Toliko sam u pravu da se idem kući pripremiti i zgrabiti taksu do Andrews. ¹ Organizirajte mi vojni prijevoz do Italije; nema nikakve svrhe reklamirati putovanje letom u komercijalnom avionu. Ona arogantna čeljad iz KGB-a zna svaki transport, svaki pokrivač kojim sam se poslužio, a nema vremena za inventivnost. Rutirajte me preko Bruxellesa u bazu u Palombari. Onda brzojavite Bayloru da me čeka... Nazovite me Apašom.

— Apaš? — upita Dawson.

— Vrlo dobro slijede tragove.

— Uz pretpostavku da se Havelock susretne s tobom — sada će psihijatar — što ćeš mu reći?

— Ne baš vraški mnogo. Čim mi jednom bude na duljinu ruke, on je moj.

— On je iskusan, Red — reče Stern, proučavajući Ogilvievo lice. — Možda on nije sav svoj, ali je snažan.

— Imat ću opremu — odgovorio je na smrt bolesni čovjek, usmje-rivši se vratima. — A i ja sam iskusan, što objašnjava zašto sam kukavica. Ne približavam se ničemu od čega ne mogu pobjeći. Uglavnom. — Ogilvie je otvorio vrata i izašao.

¹ Američka vojna zrakoplovna baza nedaleko Washingtona (*op. prev.*)

— Mi ga više nećemo vidjeti — reče Miller.

— Znam — nato će Stern. — I on zna.

— Misliš li da će doprijeti do Havelocka? — upita Dawson.

— Uvjeren sam u to — odgovori direktor Cons Opa. — Uzet će ga, predat će ga Bayloru i nekolicini liječnika koje imamo u Rimu, a onda će iščeznuti. Rekao nam je. On neće u tu bolničku sobu. Otići će svojim putem.

— Ima na to pravo — rekao je psihijatar.

— Držim da je tako — suglasio se pravnik bez uvjerenja, okrenuvši se Sternu. — Kao što bi Red mogao reći nije nevažavanje, ali bih do Boga htio da budemo sigurni u vezi s Havelockom. On *mora* biti imobiliziran, inače mogle bi nas početi potezati vlasti diljem Evrope, mogli bismo biti gorivo za fanatike svih mogućih uvjerenja. Ambassade bi mogli uništiti požarima, mreže bi bile prekinute, razbacane, vrijeme izgubljeno, mogli bi uzeti taoce, i — nemojte se zavaravati — velik broj ljudi bi mogao biti ubijen. Sve zbog toga što je jedan čovjek ispao iz ravnoteže. Vidjeli smo da se to događalo, uz znatno manje opasnosti nego što nam Havelock može priuštiti.

— Zato sam tako siguran da će ga Ogilvie uzeti — rekao je Stern. — Uzeti, dovesti ga, predati ga, kako hoćeš. Ja nisam u Paulovoj liniji posla, ali držim da znam što prolazi Redovom svijesću. Uvrijeđen je, duboko je uvrijeđen. Gledao je kako mu prijatelji umiru na terenu, od Afrike do Istanbula, a da nije mogao ništa učiniti zbog svog pokrivača. Doživio je da ga žena i troje djece napuste zbog njegova posla; pet godina nije vidio svoju djecu. A sada mora živjeti s onim što ima — umrijeti od onoga što ima. Uzevši sve zajedno, ako *on* ostane na svojoj kolotečini, što onda Havelocku daje pravo, privilegij, da ide preko ivice? Naš je Apaš u posljednjem lovu, postavlja svoju posljednju stupicu. On će čekati da uspije, jer je ljutit.

— To i još nešto — dodao je psihijatar. — Više mu ništa nije preostalo. To mu je posljednje opravdanje.

— Za što? — upita ga pravnik.

— Za bol — odgovori Miller. — Svoju *i* Havelockovu. Vidiš, on ga je svojedobno poštivao. On to ne može zaboraviti.

8

Neoznačeni mlažnjak je izronio s neba četrdeset milja u smjeru sjeverno od aerodroma Palombara Sabina. Doletio je iz Bruxellesa, izbjegavajući sve vojne i komercijalne zračne rute, leteći iznad Alpa istočno od sektora Lepontine. Visina je bila tako velika, a spuštanje tako brzo da je mogućnost opažanja bila praktički nepostojeća. Unaprijed je dogovoreno njegovo javljanje na ekranima obrambenih radara: njegov će se znak pojaviti i iščeznuti bez komentara, bez istraživanja. A kad se spusti u Palombaru, iskrcat će se čovjek koji je u tri sata izjutra po briselskom vremenu potajice ušao u avion. Čovjek bez konvencionalnog imena, o kojemu se govori samo kao o Apašu. Taj čovjek, kao i mnogi poput njega, ne mogu riskirati formalnosti identifikacije na imigracijskim punktovima ili graničnim kontrolama. Izgled se može izmijeniti, a isto tako i imena, ali drugi ljudi paze na ta mjesta, znajući koga traže, jer im je um obučen da reagira poput banke podataka; prečesto su u tome bili uspješni. Za Apaša — kao i za mnoge poput njega — takav je način putovanja više norma nego ne.

Pilot je smanjio snagu motora, nisko se približavajući aerodromu. Bila je to milju dugačka crna pruga usječena u šumi. Hangari za održavanje i prometni tornjevi bili su povučeni i kamuflirani; čudan ali jedva vidljiv upad u krajolik. Avion je dodirnuo stazu, a mladi se pilot okrenuo na sjedištu, dok je u maloj kabini odjekivao obratni pritisak motora. Podigao je glas da ga se čuje, obraćajući se crvenokosom muškarcu srednjih godina iza sebe.

— Evo nas, Indijanče. Možete izvući luk i strijele.

— Veselo momče — odgovori mu Ogilvie, oslobađajući kopču koja mu je držala remen preko prsiju. Pogledao je na sat. — Koje je vrijeme ovdje? Još sam na vašingtonskom vremenu.

— Pet-pedeset-sedam; izgubili ste šest sati. Vi radite sredinom noći, ali je ovdje jutro. Ako vas očekuju u uredu, nadam se da ćete malo prospavati.

— Dovoljno. Je li utanačen prijevoz?

— Sve do vigvama velikog poglavice na Via Vittorio.

— Vrlo zgodno. Ambasada?

— Tako je. Vi ste specijalni omet. Garantirana isporuka ravno iz Bruxellesa.

— To je krivo. Ambasada nije u igri.

— Dobili smo takva naređenja.

— Ja izdajem nova.

Ogilvie je ušao u mali ured rezerviran za ljude poput njega, u zgradi za održavanje aerodroma koji nije označen na kartama. Bila je to prostorija lišena prozora, samo s osnovnim namještajem; tu su bila dva telefona koja su stalno bila rutirana kroz elektronski sistem scramblera.¹ Vanjski hodnik, koji je vodio u ured, čuvala su trojica stražara neupadljivo odjevena u radne kombinezone. Ispod nabrekle tkanine, međutim, svaki je nosio oružje, a ako bi neka neidentificirana osoba ometala pridošlog putnika ili bi se posum-njalo na prisustvo fotoaparata, oružje bi po potrebi bilo odmah upotrebjeno. Ta su utanačenja bila rezultat izvanrednih sastanaka između nepoznatih ljudi obiju vlada čija je briga prelazila izrečene granice tajnih operacija; sasvim jednostavno, bila su potrebna.

¹ Uređaj kojim se postiže tajnost u bežičnim telefonskim razgovorima; elektronski uređaj za zamučivanje telefonskog razgovora osim za osobu sa specijalnim prijemnikom, promjenom frekvencija na kojima se prenosi komunikacija (*op. prev.*)

Vladama su posvuda prijetili izvana i iznutra, od fanatika lijeve i desnice, kojima je bio jedini cilj uništenje status quo. Fanatizam se hranio samim sobom, senzacionalizmom, spektakularnim prekidom normalne aktivnosti; valjalo je omogućiti tajni pristup onima koji su se borili protiv ekstremista u bilo kojem obliku. Pretpostavljalo se da su takvi borci oni koji prođu kroz Palombaru, a sadašnji je putnik nesumnjivo znao da je jedan od njih. Ukoliko ne dovede agenta skitnicu, opasnog paranoika čiji je mozak držao tajne akcije, slučajeve i predmete tisuća neispričanih obavještajnih operacija koje traju već šesnaest godina, taj bi čovjek mogao uništiti savezništva i mreže širom Evrope. Izvori bi nestali, mogući izvori bi ishlapili. Michaela Havelocka treba pronaći i onemogućiti; nijedan terorist ne bi mogao nanijeti toliko štete.

Ogilvie je prišao stolu, sjeo i uzeo telefon sa svoje lijeve strane; bio je crn, što je označavalo domaću upotrebu. Nazvao je broj koji je dobro pamtio i nakon dvanaest sekundi s druge strane žice začuo se pospani glas potpukovnika Lawrencea Baylora Browna.

— Brown. Što je?

— Baylor Brown?

— Apaš?

— Da. Ja sam u Palombari. Jeste li išta čuli?

— Ni jednu riječ. Postavio sam tragače po cijelom Rimu; nema ni pomena o njemu.

— Vi ste učinili *što!*

— Tragači. Svaki izvor koji možemo platiti ili koji nam duguje uslugu...

— Prokletstvo, opozovite ih! Što, dođavola, mislite da radite?

— Hej, polako, draškane. Bojim se da se nećemo slagati.

— A meni se živo jebe hoćemo li ili nećemo! Ti nemaš posla s križaljkom G-dva; on je zmija, *druškane*. Dopusti mu da utvrdi da si za njim, i pomislit će da si povrijedio pravila. A on to *hoće* ustanoviti; tada on grize. Isuse, zar misliš da nikad prije nisu tragali za njim?

— Ti misliš da ja ne znam svoje tragače? — suprotstavi mu se Baylor ljutito, obrambeno.

— Mislim da bi bilo najbolje da razgovaramo.

— Onda dođi ovamo — odgovori mu pukovnik.

— To je nemoguće — odgovori mu Ogilvie. — Ambasada je van igre.

— Zašto?

— Između ostaloga, on bi mogao biti iza prozora preko ulice.

— Tako?

— On zna da se ja nikad ne bih pojavio unutar teritorija. Kamere KGB-a rade neprestano, usmjerene na svaki ulaz.

— On čak i ne zna da ti dolaziš — protestirao je Baylor. — Ili tko si ti.

— Znat će kad mu kažeš.

— *Ime*, molim? — tvrdoglavo upita armijski oficir.

— Apaš će zasad biti dovoljno.

— To će mu nešto značiti?

- Hoće.
- Meni ne znači.
- To i nije bilo u namjeri.
- Mi definitivno nećemo moći jedan s drugim.
- Žao mi je zbog toga.
- Budući da nećete u zgradu, gdje se sastajemo?
- Borghese. U vrtovima. Pronaći ću vas.
- To će biti jednostavnije nego da ja nađem *tebe*.
- Varaš se, Baylor.
- Oko čega?
- Ja mislim da ćemo moći zajedno, da ćemo se slagati. — Ogilvie je zastao nakratko.
- Neka bude za dva sata. Naš bi cilj mogao do tada pokušati komunicirati s tobom.
- Za dva sata. — I, Baylor...?
- Što?
- Opozovi te jebene lovce tragova, *druškane*.

Mjesec mart nije bio blag Borgheseu. Hladnoća rimske zime još je lebdjela onemogućavajući pupanje cvjetova i punu eksploziju vrtova koji su u proljeće i u ljeto oblikovali redove i krugove bliještavih boja. Brojne staze koje su vodile kroz visoke pinije prema velikom muzeju, izgledale su donekle prljave, a zelenilo pinija umorno, zaspalo. Čak su bile prašnjave i klupe koje su ovičavale uske puteljke za pješake. Prozirna opna spustila se na park Villa Borghese; nestat će s aprilskim kišama, ali je za sada ostala martovska beživotnost.

Ogilvie je stajao pored debelog debla hrastova stabla na granici vrtova iza muzeja. Bilo je prerano za ikoga osim za nekoliko studenata i turista; razasuti su pojedinci šetali stazama čekajući na stražare da otvore vrata koja vode do bogatstva Casino Borghese. Bivši terenac, koji se opet našao na terenu, pogledao je na sat. Bilo je gotovo dvadeset do devet; armijski obavještajni oficir kasni već pola sata. Ogilvie je bio ljut i na sebe i na Baylora. U brzini da onemogući sastanak u ambasadi i stavi mu jasno do znanja da je on taj koji drži stvari u svojim rukama, izabrao je loše mjesto sastanka, čega je bio svjestan. Vjerojatno je to znao i pukovnik, ako je razmišljao o tome; možda je razmišljao, možda je to razlog zašto kasni. Borghese je u taj sat vrlo mirno mjesto, s previše sjenovitih zaklona iz kojih bi oni koji prate bilo koga od njih dvojice mogli mirno promatrati svaki njihov pokret, čuti im svaku riječ, imati ih vizualno i elektronski. Ogilvie je tiho opsovao; to nije bio najpogodniji način nametanja svog autoriteta. Ataše-veza je vjerojatno krenuo zaobilaznim putem; usput je promijenio vozilo, a zacijelo se koristio i skanerima frekvencija¹ u nadi da će tako otkriti i otarasiti se pretpostavljenog nadzora. Kamere KGB-a su *uperene* u ambasadu; pukovnik je stavljen u tešku situaciju zbog nabrušenog izvora iz Washingtona enigmatski nazvanog Apaš. Pokrivač sa stražnje strane kutije s cerealijama.

Enigma je bila tu, ali ne ludorije, ne knjiga s cerealijama. Prije sedam godina u Istanbulu, dvojica tajnih terenskih agenata nazvanih Apaš i Navaho gotovo su izgubili živote nastojeći spriječiti KGB-ovu asasinaciju na Mesrutiyetu. Nisu uspjeli, a u toku akcije su Navaho stjerali u kut na napuštenom Ataturku u četiri sata izjutra, dok su se KGB-ovi ubijački timovi nalazili na oba ulaza. Bila je to situacija totalnog gubitka, sve dok Apaš nije pojurio

preko mosta u ukradenom automobilu i vratolomno se zaustavio pored pješačkog prolaza, vičući svom kolegi da uskoči u kola ukoliko ne želi da mu progonitelji smrskaju glavu. Ogilvie je tada jurio kroz kišu metaka. Jedan ga je okrznuo po sljepoočici, a dva je metka dobio u desnu ruku probijajući se kroz grmljavinu ranojutarnje barikade. Čovjek, nazvan Navaho prije sedam godina, nije mogao zaboraviti Apaša. Bez njega bi Michael Havelock umro u Istanbulu. Ogilvie je računao na to sjećanje.

Krc. Iza njega. Okrenuo se; crna ruka bila je podignuta pred njim, a iza nje nepomično crno lice, široke oči i napet pogled.

Baylor je dvaput oštro zatresao glavom, podignuvši kažiprst do usana. A onda je polako prišao bliže, povukavši obojicu iza debla drveta i raslinja, pa kretnjom pokazao prema južnom vrtu, na stražnji ulaz kamenog muzeja. Četrdesetak metara od njih bio je čovjek u tamnom odijelu, koji je bacakao poglede, nesigurna izražaja lica. Krenuo je naprijed, zatim promijenio smjer, nesiguran kojom stazom da krene. Začula su se tri visoka oštra zvuka automobilske sirene, a zatim je negdje van parka, upaljen motor. Iznenađen, čovjek je stao, pa se dao u trk prema smjeru dolazećih zvukova, da bi zatim nestao iza zida istočnog zida Borghesea.

— Ovo je glupa lokacija — rekao je pukovnik, gledajući na sat.

— To je bila vaša sirena? — upita Ogilvie.

— Parkirana je pored vrata Veneto. Bila je dovoljno blizu da je se čuje; to je bilo jedino važno.

— Žao mi je — mirno će bivši terenac. — Prošlo je dugo vremena. Obično ne činim ovakve greške. Borghese je uvijek krcat.

— Nema razloga za znoj. A nisam ni siguran je li to bila greška.

— Nek' igla izađe na vidjelo. Ne bodi me ljubaznošću.

— Ti me ne čitaš. Tvoji osjećaji nisu moja briga. Nikad ranije koliko mi je poznato, nisam bio pod prismotrom KGB-a. Zašto sada?

— Makni tragače. Mislim da sam to spomenuo.

Crni oficir je šutio, pažljiva pogleda svojih crnih očiju. — Onda sam ja gotov u Rimu — konačno će.

— Možda.

— Ne možda. Ja sam u svakom slučaju gotov. Zato i kasnim.

— Uspostavio je vezu s tobom. — Crvenokosi agent mirno je iznio svoju tvrdnju, a ne pretpostavku.

— S punom artiljerijom, a ja ću biti prvi koji će biti otkriven. Ušao je u trag Karasovoj i slijedio je do luke Civitavecchia, otkud je ona otplovila. Nije htio reći kako i na kom brodu. Bila je stupica; on se nekako izvukao, zgrabivši odgovornog čovjeka, sitnog muvala po dokovima. Havelock ga je slomio, a ono što je saznao — što *misli* da je saznao — pretvorilo ga je u skladište nitra.¹

— O čemu se radi?

— Dvostruko programiranje. Nekakva taktika koja je navodno primijenjena na njega. Mi smo je maznuli vrećicom pijeska i omamili je protiv njega.

— Kako?

¹ Nitroglicerín (*op. prev.*)

— Netko ju je uvjerio da je on prešao Sovjetima i da je namjerava ubiti.

— To je sranje od sranja.

— Ja samo ponavljam što je rekao, što mu je rečeno. Kad se sve razmotri, to nije bez logike. To bi mnogo toga objasnilo. KGB ima prilično dobre glumce; mogli su organizirati predstavu za nju. To je zdrava strategija. On je van, a ona bježi. Produktivni tim je neutraliziran.

— Mislim da je *sve* to sranje od sranja — uzvratil Ogilvie. — Ne postoji Jenna Karas. Umrkla je na plaži Montebello na Costa Bravi. A *ona* je bila KGB, terenski oficir VKR-a pod debelim pokrivačem. Nije se pogriješilo, ali i to sada nije važno. Glavno u svemu je da je ona mrtva.

— On to ne vjeruje. Kad govoriš s njim i sam posumnjaš. Ja nisam siguran da vjerujem u to.

— Havelock vjeruje u ono što želi vjerovati, što mora vjerovati. Čuo sam medicinske izraze i sveo ih na naš jezik: otišao je preko ruba. On hoda naprijed-natrag između onoga što jest i onoga što nije, ali, u osnovi, on je otišao.

— Prokleta je uvjerljiv.

— Zato jer ne laže. To je dio toga. Vidio je što je vidio.

— To je ono što on kaže.

— Ali to nije mogao; i to je dio svega. Njegova je vizija iskrivljena. Kad pređe ivicu on ne gleda svojim očima, već jedino glavom, a ona je oštećena.

— I ti si uvjerljiv.

— Zato jer ne lažem, a glava mi nije oštećena. — Ogilvie posegnu u džep za cigareta-ma. Izvukao je jednu i pripalio je sa starim, besjajnim »zippom«¹ kojeg je kupio prije četvrt stoljeća. — To su činjenice, pukovniče. Ti možeš ispuniti prazna mjesta, ali je najdonja crta jasna. Havelocka treba uzeti.

— To neće biti lako. Možda on trčkara u svojim zamagljenim tunelima, ali on nije amater. On možda ne zna kamo ide, ali je na terenu preživio šesnaest godina. Mudar je, vješt u obrani.

— Znamo to. To je dio realnosti. Rekao si mu da sam ovdje, zar ne?

— Rekao sam mu da je ovdje čovjek koji se zove Apaš. — Oficir je zastao.

— Dakle?

— To mu se nije sviđalo. Zašto ti?

— Zašto ne ja?

— Ne znam. Možda te ne voli.

— Duguje mi.

— Možda je to tvoj odgovor.

— Što si ti? Psiholog? Ili pravnik?

— Malo od jednog i drugog — nato će pukovnik. — Stalno. Zar ti nisi?

— U ovom sam trenutku iznerviran. Kamo, dovraga, ciljaš?

¹ Trgovački naziv za starinsku verziju upaljača na butan (*op. prev.*)

— Havelockovo je reagiranje na tebe bilo brzo, vrlo glasno. 'I tako su poslali Gunslingera¹. ' Je li to tvoje drugo ime.

— Dječja posla. Loša šala.

— Nije zvučao baš veselo. Nazvat će u podne s instrukcijama za tebe.

— U ambasadu?

— Ne. Treba da uzmem sobu u »Excelsioru«. Ti moraš biti tamo sa mnom; tada će razgovarati s tobom.

— Kurvin sin! — Ogilvie je usisao zrak kroz zube.

— To je problem?

— On zna gdje sam ja, ali ja ne znam gdje je on. On me može pratiti, ali ja ne mogu njega.

— U čemu je tu razlika? On se očito želi susresti s tobom. Da bi ga onemogućio, moraš se susresti s njim.

— Ti si novi dječak u ulici, pukovniče, bez uvrede. On mi steže ruku i to s vrha.

— Kako to?

— Trebat će mi dva čovjeka — Talijana, po mogućnosti, što neupadljivija — da me slijede kad napustim hotel.

— Zašto?

— Zato jer bi on mogao uzeti *mene* — objasni bivši terenac zamišljeno. — Odostraga. Na pločniku punom svijeta. Nema skoka koji on ne zna... Čovjek se skljojao na ulici, prijatelj mu pomaže do automobila. Obojica Amerikanci, ništa neuobičajeno.

— To znači da neću biti s tobom. Pa ipak, ja sam veza. Ja bih mogao opravdati svoj boravak tamo.

— On bi tada krenuo u Kairo. A ako me pokušaš držati na vidiku, nekako mi se čini da bi te opazio. Nisam...

— ...mislio uvrijediti... *Postoje* smetnje... ja ću ti osigurati pokrivač. — Oficir je opet zašutio, pa nastavio: — Ali ne dvojicu muškaraca. Mislim da bi jedan par bio bolji.

— To je dobro. Ti imaš raznih mogućnosti, pukovniče.

— Osim toga imam i preporuku koju iznosim, ali ću poreknuti da mi je ikad upućena. A uzimajući u obzir nadimak Gunslinger, mislim da mi neće biti ni najmanje teško reći da sam to čuo od tebe.

— Ne mogu dočekati da to sam čujem.

— Ja sam odgovoran za veliki teritorij na ovom području operacija. Posao koji obavljam za Pentagon i State se miješa; to je neizbježno. Treba mi usluga ili je netko treba od nas, i tako se krug tiho širi, čak ako se nikad nismo ni susreli.

— Mrzi me ponavljati — prekinu ga Ogilvie — ali, dođavola, kamo sada smjeraš?

— Ja ovdje imam mnogo prijatelja. Ljudi koji mi vjeruju, koji imaju vjeru u moj ured. Ako moram otići, htio bih da ured ostane nedirnut, dakako, ali ima nešto još važnije. Ja ne želim da ti prijatelji, poznati i nepoznati, budu povrijeđeni, a Havelock bi ih mogao povrijediti. On je radio Italiju, Jadransko more, Ligursko — od Trsta preko granice, duž sjeverne obale

¹ U američkom slangu — revolveraš, osobito na »divljem zapadu« (*op. prev.*)

sve do Gibraltara. Mogao bi izazvati odmazde. Mislim da toga nije vrijedan jedan umirovljeni smućeni terenac.

— I ja tako mislim.

— Onda ga uzmi. Ne samo u našem smislu, već ga *sasvim* uzmi.

— To si mogao čuti od mene.

— Da li sada čujem?

Čovjek iz Washingtona je zašutio na trenutak; onda je odgovorio. — Ne.

— Zašto ne?

— Zato jer bi taj čin mogao izazvati posljedice koje ne želimo.

— Nemoguće. Nije imao vremena za to.

— Ti to ne znaš. Ako ova stvar raste još od Costa Brave, nema načina da kažemo koje je pologe učinio ili gdje ih je učinio. Mogao je ostaviti dokumente u pola tuceta zemalja uz posebnu napomenu da budu pušteni u javnost ako ne dođe do dogovorenih kontakata. U toku posljednjih šest tjedana bio je u Londonu, Amsterdamu, Parizu, Ateni i Rimu. Zašto? Zašto baš u tim mjestima? Sa čitavim svijetom koji može birati i s novcem u džepu, vraća se u gradove u kojima je uvelike djelovao pod pokrivačem. To bi mogao biti način ponašanja.

— Ili podudarnost. On ih je poznao. Vani je; tamo se osjeća i sigurnim.

— Možda, možda ne.

— Ne slijedim logiku. Ako ga jednostavno uzmeš, on još neće uspostaviti te kontakte.

— Postoje načini.

— Klinike, pretpostavljam. Laboratoriji gdje doktori ubrizgavaju serum da bi olabavili jezik i mozak?

— Tako je.

— A ja mislim da nisi u pravu. Ja ne znam je li on vidio Karasovu ili nije, ali što je god vidio — što se god dogodilo — dogodilo se u toku posljednja dvadeset i četiri sata. Nije imao vremena obaviti nijednu *prokletu stvar*. Može ti reći da jest, ali nije.

— Je li to mišljenje ili si ti vidovnjak?

— Nijedno. To je činjenica. Slušao sam čovjeka u šoku, čovjeka koji je netom prošao iskustvo od kojeg prska mozak. To nije bio rezultat upaljene mentalne aberacije; to se jednostavno *dogodilo*. Kad govoriš o tome što je mogao učiniti, pologe ili očitovanja koja je mogao dati, služiš se riječima koje sam ti ja dao, jer su to riječi koje je meni izrekao. Spekulirao je o onome što bi *mogao* učiniti, a ne što je učinio. Tu je paklenska razlika, gospodine strategu.

— I zbog toga ga želiš mrtva?

— Ja želim da mnogo drugih ljudi živi.

— I mi. Zbog toga sam ovdje.

— Kako bi ga mogao vratiti živa — podrugljivo će Baylor. — Baš poput Franka Bucka.¹

— To će biti dovoljno.

¹ Pogrdni naziv za mladog američkog Indijanca ili Crnca; Crnac iz jednog poznatog američkog romana (*op. prev.*)

— Ne, neće. Pretpostavimo da ne uspiješ? Pretpostavimo da pobjegne?

— To se neće dogoditi.

— Mišljenje ili vidovnjaštvo?

— Činjenica.

— Nikako. To je pretpostavljanje, faktor vjerojatnoće na koji ne želim računati.

— Nemaš izbora, *vojniče*. Komandni lanac je rekao.

— Onda mi dopusti da ti nešto islovkam, *civilu*. Ne govori sa mnom o komandnom lancu. Ja sam izrintao svoje crno dupe u ovoj bijelčevoj vojsci — bijeloj na vrhu, crnoj na dnu — sve dok me nisu morali učiniti vitalnim zupcem u velikom bijelom kotaču. Sada ti dolaziš ovamo sa svojom predstavom o tajnom agentu i sa šifriranim imenom ravno s...

— ...korica kutije sa cerealijama? — upadne mu Ogilvie u riječ.

— Shvatio si. Kutija s cerealijama. Nikakvo ime na koje mogu ukazati ili ga zazvati, nikakva identifikacija s kojom mogu naprijed da bih se skinuo s kuke. Samo oblačić iz stripa. A ako ti promašiš i Havelock umakne, ja sam na liniji vatre — kao meta. Kaveno Lice je zajebalo stvar; njegova je mreža kompromitirana. Izvuci ga iz velikog bijelog kotača.

— Ti hipokritsko kopile — rekao je čovjek iz Washingtona, gadeći se. — Jedino za što si zainteresiran jest da spasiš vlastitu kožu.

— Zbog mnogo suviše blagih razloga da bi ih ti shvatio. Bit će ih više poput mene, ne manje... Kamo god ti krenuo u ovom gradu, ja nisam daleko iza tebe. Uzmi ga na svoj način, meni je to sasvim u redu. Ja ću vas vratiti u Palombaru i sam ću vas obojicu vezati u mlažnjaku s pismom preporuke napisanom na klasičnom latinskom. Ali ako ga ti ne uzmogneš zajahati i on se otrgne, on tada ide mojim putem.

— To ne zvuči poput čovjeka koji vjeruje u svoju priču, koji pledira za svoj predmet.

— Ja nisam pledirao za njegov slučaj, ja sam ga samo iznio, raportirao. I to ne čini nikakvu razliku da li mu vjerujem ili ne. On je meni aktivna, opasna prijetnja, ne samo meni nego mojoj funkciji ovdje u Rimu i velikom dijelu mreže koju sam održavao po naređenju moje vlade i na račun američkih građana koji plaćaju porez. — Pukovnik je zastao; nasmijao se. — To je sve što imamo znati da bih povukao obarač.

— Mogli biste otići predaleko.

— To i namjeravam; ja moram ispuniti neke točke.

Ogilvie se odmaknuo od stabla; pogledao je pored graničnog lišća na uspravane vrtove iza njih. Progovorio je mirno, ravnim glasom, suzdržljivo. — Mogao bih te izgubiti, znaš. Ubiti te, ako moram.

— Pravilno — suglasio se oficir. — Tako ću zaboraviti o »Ekcelsioru«. Ti uzimaš sobu u moje ime, a kad dođe poziv od Havelocka ti se gradiš da sam ja. On očekuje da ću biti tamo, potvrđuje tvoju prisutnost; on zna da sam ja upleten u sve to. A, usput, kad mu govoriš kao da sam to ja, nemoj to učiniti suviše nigerski.¹ Ja sam Rhodes Scholar, Oxford, '71.²

Agent se okrenuo. — Ti si još nešto više. Ja te mogu optužiti, vojni sud ti je garantiran. Izravna neposlušnost nadređenom na terenu.

¹ Pogrdni naziv za američkog Crnca (*op. prev.*)

² Jedna od 72 stipendije koje je zasnovao engleski kolonijalni državnik i financijer Cecil John Rhodes (1853-1902), koje se godišnje dodjeljuju zaslužnim studentima iz Britanske zajednice naroda i SAD za dvogodišnje ili trogodišnje studiranje na oksfordskom sveučilištu (*op. prev.*)

— Zbog razgovora kojeg nije bilo? Ili ga je možda bilo, a ja sam se koristio pravom da dadem svoje vojničko mišljenje na licu mjesta. Subjekt je našao da je kontakt neprihvatljiv; ja sam htio drugog čovjeka u Rimu. Kako ti se to sviđa, *Gunslingeru*?

Ogilvie mu nije odgovorio gotovo minutu. Bacio je cigaretu na zemlju, zgnječivši je cipelom. — Ti si talentiran, pukovniče — konačno će. — Trebam te.

— Ti ga zaista želiš? — Da.

— Mislio sam tako. To ti je bilo u glasu preko telefona. Htio sam tu potvrditi, gospodine strategu. Jednostavno me smatraj policom osiguranja koju ne želiš nositi, ali ti računovođa kaže da moraš. Ako je moram isplatiti, ništa nije izgubljeno. Ja taj postupak mogu opravdati bolje od ikoga za konferencijskim stolom u D.C. Ja sam jedini koji je razgovarao s njim. Ja znam što je učinio i što nije učinio.

— Vrlo malo vremena bi moglo dokazati da si u krivu.

— Ja ću na slijepu sreću. To govori koliko sam siguran.

— Nećeš trebati. Neće biti nikakve isplate s tvoje strane, jer ja neću promašiti i on neće otići.

— Drago mi je čuti. Osim bračnog para koji će te pokupiti kad napustiš hotel, što ti je još potrebno?

— Ništa. Svoju sam opremu donio sa sobom.

— Što mu kaniš reći?

— Što god bude htio čuti.

— Što kaniš upotrijebiti?

— Iskustvo. Jesi li utanačio za sobu?

— Prije četrdeset pet minuta — odgovori mu Baylor. — Jedino, to nije soba, to je apartman. Tako imaš dva telefona. Tek u slučaju da si u kušnji da mi odrediš krivo mjesto sastanka, ja ću slušati sve što bude govorio.

— Ti me zatvaraš u kutiju, momče.

— Pustit ću tvoju primjedbu neka prođe. Gledaj na to na ovaj način : kad ovome danu dođe kraj, ti ćeš biti na putu za Washington ili s njim ili bez njega, ali bez kuka za vješanje u tebi. Ako ga zgrabiš, baš lijepo. Ako ne uspiješ, sva će se vrelina preliti na mene. Moj se sud cijeni u Pentagonu; u okolnostima koje jesu, rješenje će biti posljednja krajnost, što je prihvatljivo.

— Ti dobro poznaješ tu knjigu, zar ne?

— Sve do stotinu i više kontradikcija. Vрати se natrag dobru životu, gospodine strategu. Budi dobar i sretan u krugu Georgetowna¹. Izgovaraj svoja objavljenja s daljine, a teren prepusti nama. Tako ćemo bolje živjeti.

Ogilvie je savladao grč koji mu je zatitrao na licu. Osjetio je oštru bol što mu se propinje kroz grudni koš, zgrabivši ga kao pandžama za donji dio vrata. Širila se; svakog je dana dopirala malo dalje, pozlijeđivala je malo više. Signali neopozivog. — Hvala ti na savjetu — rekao je.

¹ Georgetown je američka metafora za život u mirnom mjestu, bez izuzetnih uzbuđenja; pojam mirnog starog sveučilišnog grada (*op. prev.*)

9

Palatine, jedan od sedam rimskih brežuljaka, uzdiže se iza Konstantinova lûka; njegovi su blagi obronci bili istočkani alabasterskim ruševinama antike. To je bio rendezvous.

Četvrt milje sjeverozapadno od Gregorijevih vrata nalazila se drevna sjenica s poprsjem cara Domicijana koje se odmaralo na izbrazdanom postolju na kraju kamene staze oivičene mramornim ostacima škrbastog zida. Grane divlje masline spuštale su se preko izrezbarena kamena, dok su dolje gmizali smeđi i zeleni trsovi, ispunjavajući udubine, šireći paukovsku rešetku preko ispucalog mramora. Na kraju staze, iza Domicijanova mrljava ozbiljna lica, bili su ostaci fontane ugrađene u brežuljak. Sjenica je naglo završavala; nije bilo izlaza.

Mirna je okolica podsticala stvaranje slika: državnicima u togama šeću na suncu provlačeći se kroz ovješene grane, razmišljajući o velikim poslovima Rima i o stalno proširivanim granicama carstva, uznemireni sve većim zloupotrebama koje dolaze s golemom moći — pitajući se, možda, gdje će biti početak kraja.

Taj šumoviti dio drugog vremena bio je određen za kontakt. Vremenski raspon: trideset minuta — između tri i tri i po sata, kad je sunce na srednjoj točki zapadnog neba. Tu će se sastati dvojica ljudi, svaki s različitim ciljevima, obojica svjesna da bi razlike mogle izazvati smrt jednog ili drugog, a da nijedan ne želi takav ishod. Oprez je bio na dnevnom redu tog poslijepodneva.

Dvadeset minuta iza tri, početak dogovorena vremena. Havelock se smjestio iza nekoliko grmova na susjednoj kosini s koje se vidjela sjenica, stotinjak metara iznad Domicijanova poprsja. Bio je zabrinut, ljutit, dok je pogledom pretraživao kamenu stazu i neobrađeni teren iza donjih zidova. Prije pola sata, iz kafića na pločniku preko Via Veneto od »Excelsiora«, vidio je ono čega se bojao da će vidjeti. Nekoliko sekundi pošto je crvenokosi Ogilvie izišao kroz staklena vrata na pločnik, dočekali su ga muškarac i žena koji su se pojavili neočekivano, ovlaš — suviše ovlaš, a i malčice prebrzo, izniknuvši iz susjedne draguljarnice. Trgovina je imala vrlo veliki izlog koji je promatračima iznutra omogućavao prilično širok vidik na ulicu. Čovjek iz Washingtona je nakratko krenuo desno, a onda se zaustavio prije nego je ušao u potok pješaka koji su išli lijevo. Bili su dogovoreni signali; neupadljiv pokret ruke ili brzo spuštanje pogleda na pločnik, to su bile kretnje koje su ga označavale u gomili. Neće biti mogućnosti da Apaša zgrabi prije nego stigne do Palatina. Ogilvie je predvidio takav pokušaj; nije htio izgubiti vlast nad situacijom, pa se tako zaštitio. Bivši je terenac preko telefona ponudio samo glađenje i susretljivost. Toliko sa strane dičnog stratega. On ima razumne — iako vrlo tajne — podatke koje će mu iznijeti; u njima će biti odgovor na ono što Michael traži. *Nemoj se uzrujavati, Navaho. Razgovarat ćemo.*

Ali ako Apaš ima ponuditi razborita objašnjenja, nije mu potrebna zaštita. I zašto se Ogilvie tako spremno suglasio za sastanak na mjestu izvan puta? Zašto nije jednostavno ponudio sastanak na ulici, ili u kafiću? Čovjek koji je tako uvjeren u vijesti koje nosi ne osigurava se na taj način. No strateg je postupio baš tako.

Umjesto objašnjenja, nije li Washington uputio još jednu poruku?

Brza otprema? Proglasiti me mrtvim?

Ja nisam rekao da bismo te ubili. Mi ne živimo u takvoj zemlji... S druge strane, zašto ne? Potpukovnik Lawrence Baylor Brown, obavještajni kanal, Ambasada Sjedinjenih Američkih Država, Rim.

Ako je Washington došao do tog zaključka, planeri su uputili kvalificiranog asasina. Havelock je poštivao Ogilvieove talente, ah ga nije uvažavao kao čovjeka. Bivši je operativac bio jedan od onih ljudi koji svoju nasilnost opravdavaju suviše brzo i rječito, s mrvicama samoopravdavajuće filozofije koja upućuje na osobno gađenje čak spram potrebnih nasilnih čina. Pomoćnici i suradnici na terenu znali su, ipak, više o tome. Ogilvie je ubojica, podstican nekom unutrašnjom potrebom da se osveti pred svojim osobnim furijama, koje je skrivao od sviju osim od onih koji su s njim blisko radili pod maksimalnim stresom; oni koji su ga znali činili su sve što su mogli da više s njim ne rade.

Poslije Istanbula Michael je učinio nešto što je mislio da nikad neće učiniti. Došao je do Anthonya Matthiasa i savjetovao mu da Reda Ogilviea povuče s terena. Taj je čovjek opasan. Michael se ponudio da će prisustvovati zatvorenom saslušanju sa stratezima, ali, kao uvijek, Matthias je imao bolji metod, koji će izazvati manje nesporazuma. Ogilvie je stručnjak; malo je ljudi imalo prošlost poput njegove u tajnim operacijama. Državni je sekretar naredio da se uspne za stepenicu više, imenujući i Ogilviea strategom.

Matthiasa tih dana nije bilo u Washingtonu. To nije bila ugodna misao. Do odluka se često dolazilo bez polaganja računa, iz jednostavnog razloga što oni koji su trebali da budu dubinski obaviješteni — nisu bili pristupačni. Hitnost određene krize često je bila zeleno svjetlo za pokret.

To je to, pomisli Havelock, dok mu se pogled zadržao na figuri u daljini, na kosini iza desnog zida. Bio je muškarac koji je ispratio ženu iz draguljarnice u blizini »Excelsiora«, onaj koji je dočekao Ogilviea. Michael pogleda sebi nalijevo; tamo je bila žena. Stajala je uza stepenice drevnog kupatila, s blokom za risanje u ruci. Ali u desnoj ruci nije imala neko sredstvo za crtanje, već je ruku držala ispod suvratka gabardenskog kaputića. Havelock se vratio čovjeku na polju, s desne strane. Sada je sjedio na zemlji, ispruženih nogu, s otvorenom knjigom na krilu — Rimljanin koji je došao provesti neko vrijeme u miru, čitajući. Ali činjenica da je i on držao ruku na gornjim dijelovima svoje jakne od grubog tweeda, nije bila slučajna. Njih su dvoje bili u komunikaciji, a Michael je znao jezik. Talijanski, Talijani. Ne podređenici iz ambasade, ne ljudi koji rade za CIA-u, ne Baylor — ni Amerikanca na vidiku. Kad je Ogilvie stigao, bio je jedini. To je bilo primjereno: ukloni američko osoblje, ukloni sve tragove. Upotrijebi samo lokalnu podršku, muškarce ili žene koji su sami izvan spasa. Otpravi. Hitno obavi.

Zašto? Zašto je on kriza? Što je učinio, ili znao, da ga ljudi u Washingtonu žele mrtva? Najprije su ga htjeli ukloniti putem Jenne Karas. Sada ga žele mrtva. Kriste na nebesima, što je to?

Osim tog para, ima li i drugih? Napregao je oči nasuprot suncu, proučavajući svaki dio zemljišta, odijeljujući teren u blokove — čudni puzzle.¹ Domicijanova sjenica nije bila istaknuto mjesto na Palatinu; bio je to djelić antike koji je pušten da propada. Turobni mart još je više smanjio broj posjetilaca. Na daljini, na brežuljku prema istoku, skupina djece se igrala pod pomnom paskom dvoje odraslih. Učitelji, možda. Dolje, prema jugu, nalazio se nekošeni zeleni travnjak s mramornim stupovima ranog carstva, koji su stajali poput uspravnih leševa bez krvi, veoma različitih visina. Nekoliko turista opterećenih fotografskom opremom, pozirali su jedan drugome ispred izdubljenih ostataka. Ali osim para koji je pokrивao obje strane ulaza u sjenicu, u neposrednoj blizini Domicijanova utočišta nije bilo nikoga. Ako su dobri strijelci, nikakva dodatna pomoć im nije potrebna. Bio je samo jedan ulaz, a čovjek koji se

¹ Rastavljena slika koju valja opet sastaviti, zagonetka, nešto što čeka rješenje (*op. prev.*)

penje na zid je laka meta; bio je to izazov s jednim izlazom. I to pomaže politici otpreme. Upotrijebi mještane što je manje moguće; imaj uvijek na pameti da bi te mogli izazvati iznudom.

Ironija mu se pojavila nesvjesno. Michael je tog jutra tumarao po Palatinu, odabravši mjesto baš zbog prednosti koje bi sada mogle biti upotrebljene protiv njega. Pogledao je na sat: četrnaest minuta do tri. Mora brzo krenuti, ali ne prije nego ugleda Ogilviea. Apaš je mudar; on zna da je u njegovu korist ako ostane izvan pogleda što je duže moguće, kako bi protivnikovu koncentraciju prikovao na njegov očekivani dolazak. Michael je to shvatio, pa se koncentrirao na svoje opcije: na ženu s risankom u ruci, na muškarca koji se odmara u travi.

Odjednom, evo ga. U minutu do tri crvenokosi se agent pojavio na vidiku. Na stazi koja je vodila od Gregoriovih vrata vidjela mu se glava i ramena; pored čovjeka na travi prošao je kao da ga ne poznaje. Ima tu nešto čudno, pomisli Havelock, nešto čudno sa samim Ogilvieom. Možda je to bila njegova odjeća, kao uvijek zgužvana, kao uvijek loše mu stoji... prevelika i za njegovo krupno tijelo. Što god to bilo, izgledao je drugačije; ne lice — bio je predaleko da bi mu lice jasno vidio. Bilo je to u njegovu hodanju, u načinu kako je držao ramena, kao da je blaga kosina brežuljka mnogo strmija nego jest. Apaš se izmijenio od Istanbula; tih sedam godina nisu bile blage spram njega.

Ogilvie je stigao do ostataka mramorna lûka, koji je bio ulaz u sjenicu; ostat će unutra. Bila su tri sata; počelo je odbrojavanje.

Michael se izvukao iz svoje udubine iza divljeg grmovlja i visoke travuljage, te se stao brzo iskradati spuštajući se dolje niz visoku travu. Držao se tla što je više mogao, a zatim načinio široki lûk sjeverno sve dok nije došao do podnožja brežuljka. Baci pogled na sat; trebalo mu je gotovo dvije minute.

Žena je sada bila iznad njega, otprilike sto metara od sredine donjeg polja i desno od Domicijanove sjenice. Nije ju mogao vidjeti, ali je znao da se nije pokrenula. Ona je pažljivo izabrala svoj vidik, što je običaj pomoćnog ubojice. Na rukama i koljenima se uputio gore uz kosinu, odjeljujući vlati trave ispred sebe, slušajući neće li čuti zvuk neočekivanih glasova. Nije ih bilo.

Stigao je do sljemena. Žena je bila ravno naprijed, udaljena ne više od dvadeset metara, i još je stajala na prvom stepeniku krivudavog bijelog stepeništa koje je vodilo dolje do starog mramornog kupatila. Risanku je držala ispred sebe, ali joj pogled nije bio na njoj. Zurila je u ulaz sjenice, potpuno koncentrirana, tijelo u položaju da se odmah pokrene. A onda je Havelock vidio što je očekivao da će vidjeti: desna ruka krupne žene više nije bila na suvratku. Sad je bila skrivena ispod gabardenskog ogrtača, gdje je nesumnjivo stezala automatik koji je znala brzo izvući i točno naciljati, ni najmanje neometana nespretnošću džepa. Michael se bojao tog oružja, a još više radija. Sada mu je bio neprijatelj, smrtonosan poput oružja.

Opet je pogledao na sat, ljut što vidi otkucavanje sekundi; mora krenuti brzo. Učinio je to, pomičući se prema kamenom prokopu koji je vodio do zdenca rimskog kupatila. Visok je korov iznikao na svim stranama i iz pukotina u prokopu, pokrivajući ga i dajući mu izgled ogromne ružne stonoge. Havelock je razmicao mokro prljavo raslinje, sklizao se naprijed po trbuhu, pa stao puzati duž izrošvanog mramornog jarka. Poslije trideset sekundi pojavio se iz korova u drevnim ostacima zavojitog bazena koji je, nekad davno primio nauljena nakljkana tijela careva i kurtizana. Dva i po metra iznad njega, osam raspadnutih stepenica dalje, nalazila se žena čiji je zadatak bio da ga ubije ukoliko njen sadašnji poslodavac to ne bude u mogućnosti učiniti. Bila mu je okrenuta leđima; debele je noge usadila u zemlju poput narednika-vodnika koji komandira vodom mitraljezaca.

Pregledavao je ostatke mramorna stepeništa; bili su krhki i zaštićeni željeznom ogradom od trideset centimetara na drugom stepeniku, kako bi se spriječilo namjericima da silaze po njima. Težina tijela na bilo kojoj stepenici mogla bi izazvati lom kamena, a zvuk mu ne bi išao u prilog. Ali što ako zvuk bude popraćen odjekom jakog fizičkog udarca? Znao je da se mora brzo odlučiti, brzo nastupiti. Svaki minut koji je prolazio činio je sve većom uzbunjenost asasina u Domicijanovoj sjenici.

Tiho je pomaknuo ruke ispod isprepletena rastinja; prsti mu udariše u tvrd predmet oštih rubova. Bio je to komadić mramora, prije dvije hiljade godina isklesani dio umjetničkog djela. Stegao ga je u desnoj ruci, a s drugom je izvukao automatik »Hama« koji je uzeo mafiosu u Civitavecchi. Davno je uvježbao pucanje s lijevom rukom kao s desnom; osnovna mjera predostrožnosti. Ta će mu vještina sada poslužiti; to je njegova dodatna prednost. Ako njegova taktika ne uspije, on će ubiti ženu koja je unajmljena kako bi se pripremila njegova smrt na Palatinu. Ali to je samo ispomoć, samo način da osigura da će ostati na životu. On je htio održati rendezvous u Domicijanovoj sjenici.

Polako je skupio noge, spreman na skok. Žena je bila manje od metra i po od njega, izravno iznad njega. Podigao je desnu ruku s teškim izrupčanim komadom mramora. Nagnuo se bacajući teški komad svom snagom koju je smogao u široki dio gabardena između njenih ramena; zamahnuo je takvom snagom da je komad ogromnom brzinom pošao sasvim nedaleko cilja.

Zvuk je izazvao instinkt. Žena se stade okretati, ali je udarac bi brži. Škrbasti kamen joj se sjurio u vrat u bazi lubanje, a krv joj je odmah obojala tamnu kosu. Havelock jurnu naprijed stepeništem i zgrabivši joj kaput oko pasa, povuče je dolje preko male željezne ograde, dok joj je podlakticom začepio usta i ugušio vrisak. Oboje su pali u mramorni zdenac, a dok su padali Michael joj je okrenuo tijelo. Udarili su o tvrdo tlo; zabio je koljeno u njena prsa između dojki, a cijev »llame« joj je pritisnuo u vrat.

— Slušaj me! — oštro je prošaptao, znajući da ni ambasada niti Ogilvie ne bi zaposlili pomoćnike koji ne govore tečno engleski, jer bi inače mogli krivo shvatiti naredbe. — Uključi radio i kaži prijatelju da dođe ovamo što brže može! Kaži mu da je u pitanju hitan slučaj. Kaži mu da se posluži šumom ispod lûka. Ne želiš da ga Amerikanac vidi.

— *Cosa dici?*¹

— Čula si me i razumiješ me! Učini kako ti kažem! Kaži mu da misliš da ste oboje izdani. *Prudente! Io parlo italiano. Capisci?*² — dodao je Havelock, još više pritišćući i koljenom i cijevi. — *Presto!*³

Žena je iskrivila lice, uvlačeći zrak između stisnutih zubi. Polako, kako je Michael pomicao koljeno, ona je podigla desnu ruku do suvratka i okrenula ga, otkrivši tranzistorizirani mikrofón u obliku debelog dugmeta, pričvršćen za tkaninu. U sredini je bila mala ravna ključnica za prijenos; uključila ga je. Začuo se kraći šum; signal je proputovao sto metara prema zapadu, na Palatinu; progovorila je.

— *Trifoglio, trifoglio*⁴ — rekla je brzo radi prepoznavanja. — *Ascolta! C'è un'emergenza...*⁵ — Prenijela je Michaelovu naredbu; prošaptana hitnja u njenom glasu prenijela je uzbunu koju je osjećala dok joj se »Hama« još više zabio u vrat.

¹ Što kažeš? (tal.); (op. prev.)

² Razumiješ? (tal.); (op. prev.)

³ Brzo! (tal.); (op. prev.)

⁴ Trolist, trolist (tal.); (op. prev.)

⁵ Slušaj! Ima jedna hitnost...! (tal.); (op. prev.)

Odgovor je došao u iznenađenom, metaličnom talijanskom.

— *Che avete?*¹

— *Sbrigatevi!*²

— *Arrivo!*³

Havelock se odmaknuo od žene i povukao ju da stoji oslonjena na koljena, dok joj je istodobno rastrgao ogrtač. Oko struka je imala dugu futrolu pričvršćenu širokim pojasom; iz tōka je virila ručica snažnog automatika magnuma⁴. Velika kožna futrola nije bila samo za pištolj: u njoj se smjestio i dodatak za cijev. Bio je to izrupičani cilindar — prigušivač, stalno pričvršćen na oružju namješten tako da se u gađanju postiže maksimalna točnost. Žena je zaista bila profesionalka. Michael je brzo izvukao oružje i gurnuo ga sebi za pas. Naglo je podigao ženu na noge, prisilivši je da se uspne još jednu stepenicu kako bi oboje mogli vidjeti — između šiljaka male željezne ograde — preko vrha starog kupatila. Bio je iza nje, svoje je tijelo pritisnuo o njeno prikovavši je na mjestu. Lijevom rukom joj je pritisnuo vrat držeći »Hamu« uperenu u njenu desnu sljepoočicu. Za nekoliko je sekundi ugledao njenog kolegu kako sagnut trči kroz travurinu ispod sjenice; bilo je to sve što je trebalo da vidi. Bez upozorenja, potegao je lijevu ruku unazad istjeravši dah iz ženina grla, a onda joj je snažnim stezajem prisilio glavu naprijed. Tijelo joj je olabavilo kao da je bez života; bit će u nesvijesti sve dok ne padne mrak na Palatine. Nije je htio ubiti; htio je da ona ispriča svoju priču patriotima koji su je unajmili. Maknuo se na stranu, a ona je po ispucanu mramoru skliznula u zdenac pun korova. Čekao je.

Čovjek se oprezno pojavio na kosini, držeći ruku ispod jakne od tweeda. Previše minuta; vrijeme je prolazilo prebrzu, pola dogovorena vremena već je prošlo. Potraje li još znatno duže, mogao bi se uzbuniti asasin kojeg je poslao Washington. Ako iziđe izvan sjenice znat će da mu čuvari nisu na mjestima, da situacija više nije u njegovim rukama; dat će se u trk. To se ne smije dogoditi! Odgovori koje Havelock traži nalaze se pedeset metara od njega.

Čim jednom stekne vlast nad situacijom — *samo* ako tako bude — mogao bi saznati odgovore. *Učini svoj pokret, službenice*, pomisli Havelock dok se Talijan približavao.

— *Trifoglio, trifoglio!* — rekao je Michael oštrim šapatom, zgrabivši osuto kamenje sa stepenica i bacivši ga preko vrha mramorna prozora s njegove desne strane, na suprotnom dijelu zavojite ograde.

Čovjek stade trčati u smjeru zvuka, glasa ponovljenog kōda i kamenja koje je padalo. Havelock se pomaknuo ulijevo i sagnuo se na trećoj stepenici, držeći ruku na šiljku ograde, dok je nogama stalno iskušavao kamen ispod sebe; *mora* ga držati.

Izdržao ga je. Michael se naglo nagnuo preko vrha baš kad je Talijan stigao do mramorna ruba; čovjek se tako iznenadio da je razjapio usta od šoka, panika ga je onesposobila za akciju. Havelock je jurnuo naprijed i zario »Hamu« u Talijanovo lice, slomivši mu kost i zube; krv mu je navrla iz usta i prenijela se na košulju i jaknu. Čovjek se stade rušiti; Havelock se sjuri da ga uhvati, zatim ga okrenu i gurnu preko ruba mramorna kupatila. Talijan se skljojao jer su ga izdale noge i ruke; na dnu je ležao nepokretno, preko tijela žene, dok mu je krvava glava bila na njenom trbuhu. I on će imati svoju priču za ispričati, pomisli Michael. Važno je da to stratezi u Washingtonu čuju, jer ako odgovori ne dođu za nekoliko idućih minuta, Palatine će biti samo početak.

¹ Što imate? (tal.); (op. prev.)

² Požurite! (tal.); (op. prev.)

³ Stižem! (tal.); (op. prev.)

⁴ Automatski pištolji koji koriste magnum municiju kalibra .22, .32, .44 i .357. Magnum .357 je policijski metak koji probija automobilski lim; zrno je visoke polazne brzine, a učin je vrlo efektan na cilju (op. prev.)

Havelock je ugrao »Hamu« u unutrašnji džep jakne i osjetio neugodni pritisak velikog automatika magnuma ispod pasa. Zadržat će oba oružja; »Hama« je kratka i lako se skriva, dok bi magnum sa svojim stalno pričvršćenim prigušivačem mogao biti od prednosti u okolnostima koje zahtijevaju odsustvo zvuka.

Dok se približavao oronulom mramornom luku oči su mu instinktivno pretraživale tlo, izbjegavajući da stane na otkinute grančice koje bi mogle zapucketati ispod njega. Stigao je do izrovašenog zida lûka, pa se postrance tiho stao približavati otvoru. Blago je razmaknuo trsove koji su padali s vrha i pogledao unutra. Ogilvie je bio na kraju kamene staze pored poprsja Domicijana na pijedestalu. Pušio je i gledao na brežuljak iznad sjenika sa svoje desne strane, isti brežuljak — isti teren obrastao visokim grmljem — gdje se Michael sakrio prije devetnaest minuta. Apaš je na svoj način ocijenio situaciju, točnost njegove analize bila je očita.

Havelock je uočio da je Ogilvieova zgužvana jakna bila zakopčana, ali i da mu to ne ometa brz pristup pištolju. Michael se zadržao na strategovu licu; promjena je bila iznenađujuća. Bilo je bljeđe nego se Havelock sjećao da ga je ikad vidio. Brazde koje su bile i ranije sada su uklesane dublje i duže poput lanca raspadanja u izbljedjelu mramoru drvnog sjenika. Nije trebalo biti liječnik pa zaključiti da je Ogilvie bolestan čovjek i da boluje od teške bolesti. Ako je u njemu ostalo velike snage mora da je ona bila skrivena kao i oružje koje je nosio.

Michael je stupio unutra, pažljivo promatrajući neće li opaziti neki neočekivani pokret bivšeg terenca. — Zdravo, Red — rekao je. .

Ogilvie je samo malo okrenuo glavu, što je značilo činjenicu da ga je krajičkom oka opazio prije pozdrava. — Drago mi je što te vidim, Navaho — odgovori mu strateg.

— Baci taj »Navaho«. Ovo nije Istanbul!

— Ne, nije, ali sam ti tamo spasio dupe, zar ne?

— Spasio si mi ga pošto si gotovo izazvao da budem ubijen. Rekao sam ti da je most zamka, ali si ti, moj takozvani pretpostavljeni — usput rečeno, bila je to naljepnica koju si suviše upotrebljavao — inzistirao drugačije. Vratio si se po mene jer sam ti rekao da je ispred našeg punkta i kontrolora u Mesrutijetu — zamka. On bi te dobro udario na muke u svom izvještaju.

— Pa ipak, ja sam se *vratio* — uporno i brzo će Ogilvie, ljutit, dok mu je boja prelila blijedo lice. Onda se savladao, slabašno se nasmiješio i zatresao ramenima. — Dođavola, to nije važno.

— Ne, nije. Ja mislim da bi ti riskirao da tebi i djeci razmrskaju glave samo da bi se opravdao, ali kao što kažeš, vratio si se. Hvala ti na tome. Bilo je brže, mada ne znači i sigurnije, nego skočiti u Bospor.

— Ti u tome ne bi nikad uspio.

— Možda da, možda ne.

Ogilvie je bacio cigaretu, zdrobio je cipelom, pa zakoraknuo. — Ne djeci, Havelock. Meni da. Ne djeci.

— U redu, ne djeci. — Spominjanjem djece, učinio je to ne razmišljajući, Michael osjeti trenutačnu zbunjenost. Sjećao se da su Ogilvieu uzeli djecu. Taj čovjek, odjednom starac, bio je sam u svijetu sjena sa svojim osobnim furijama.

— Porazgovarajmo — rekao je čovjek iz Washingtona, hodajući prema mramornoj klupi na granici kamene staze. — Sjedi... Michael. Ili je bilo Mike? Ne sjećam se.

— Kako ti drago. Ja ću stajati.

— Ja ću sjediti. Ne kanim ti zatajiti, ali sam stučen. Dug je put od D.C., dug je let. Ja u avionu ne spavam dobro.

— Izgledaš umorno.

Čuvši tu primjedbu, Ogilvie je stao i bacio pogled na Havelocka. — Bistro — rekao je, pa sjeo. — Reci mi nešto, Michael. Jesi li *ti* umoran?

— Da — odgovori mu Havelock. — Od te cijele bogomproklete laži. Od svega što se dogodilo. Njoj. Meni. Svima vama u vašim bijelim sterilnim uredima, s vašom prljavom savjesti — neka mi Bog pomogne, bio sam dio vas. Što ste mislili učiniti. *Zašto* ste to učinili?

— To je velika optužba, Navaho.

— Rekao sam ti, odbaci to jebeno ime.

— Kao s kutije s cerealijama, ha?

— Gore. Radi tvogjeg prosvijetljenja, Navaho su u srodstvu s Apašima, ali, za razliku od Apaša, pleme je u suštini bilo miroljubivo, obrambeno. To ime nije pristajalo u Istanbulu, a ne pristaje ni sada.

— To je zanimljivo; ja to nisam znao. Ali, uostalom, držim da je to ono što će iznaći netko tko nije rođen u zemlji, netko tko je doveden nakon što je na drugom mjestu proživio prilično mučno djetinjstvo. Hoću reći da je proučavanje te vrste historije jedan od načina da se kaže hvala, nije li tako?

— Ne znam o čemu govoriš.

— Zacijelo znaš. Dijete koje je preživjelo pokolj, vidjelo kako mu iz mitraljeza ubijaju prijatelje i susjede, i bacaju ih u jarke, majku mu šalju u Bog zna što, a on zna da je više neće vidjeti. To dijete je nešto. Skriva se u šumi i nema što jesti, osim ono što može uhvatiti u stupicu ili ukrasti, preplašeno da bi se pojavilo na čistini. Zatim ga pronadu, pa idućih nekoliko godina provodi po ulicama s eksplozivom vezanim za leđa; neprijatelj je sa svih strana, a jedan je od njih njegov mogući krvnik. Sve to prije nego je navršio deset godina, a kad je navršio dvanaestu oca mu ubijaju Sovjeti... Kriste, kad dijete poput takvoga konačno dođe u sigurnu luku, ono će naučiti sve o tome mjestu. Ono zapravo kaže hvala vam što ste mi dopustili da dođem ovamo. Ne bi li se ti složio... *Havliček?*

— To se ne odnosi na našu temu.

— Dakle, možda se i odnosi — rekao je bivši terenac, premjestivši se na klupi, dok je ruku ovlaš pomaknuo prema unutarnjem džepu.

— Ne čini to. — Što?

— Tvoja ruka. Odmakni je.

— O, oprosti... Kao što sam rekao, sva bi se ta prethodna priča mogla odnositi na temu, pripadati joj. Čovjek može tokom godina akumulirati do određene granice, znaš što mislim? A onda, jednog dana, nešto napukne i on nije ono što je bio. On se vraća — priličan put, svakako — do vremena kada mu se događalo ono što mu se događalo, vraća se godinama i motivima ljudi koje je znao *onda*, pa mu se sve to smiješa s godinama i ljudima koje *sada* zna. Počinje optuživati sadašnjost zbog svih ušljivih događaja koji su mu se dešavali u prošlosti. To se često dešava ljudima koji su živjeli tvojim i mojim životom. To čak nije ni neuobičajeno.

— Jesi li *završio?* — hrapavo će Havelock. — Jer ako si *ti*...

— Ma pusti mene, Michael — prekinu ga čovjek iz Washingtona. — Potrebna ti je pomoć. Mi ti možemo pomoći.

— Putovao si pet tisuća milja da mi *to* kažeš?! — viknuo je Havelock. — To su *podaci*, tvoje *objašnjenje*?

— Polako. Ohladi se.

— Tebi kažem polako! *Ti* se ohladi, jer će ti biti potreban svaki ohlađeni živac kojeg imaš! Svima vama! Počet ću ovdje u Rimu, pa nastaviti radom dalje, kroz Švicarsku, Njemačku... Prag, Krakow, Varšava... sve do Moskve, ako budem morao! A što budem više govorio, to ćete biti dublje u dreku, svaki od vas. Tko si ti dođavola da objašnjavaš što je i gdje mi je glava? Vidio sam tu ženu. Ona je *živa*! Slijedio sam je u Civitavecchiu, gdje je iščezla, ali sam iznašao što si joj rekao, što si joj *učinio*! Ja idem za njom, ali će vas svaki tako utrošeni dan koštati! Počet ću istog minuta kad odem odatde, a ti me nećeš biti kadar zaustaviti. Večeras slušaj vijesti i čitaj jutarnje novine. Ovdje u Rimu postoji kanal, veza, poštovani ataše prvog ranga, pripadnik *manjine* — kakva vražja kamuflaža. Jedino, izgubit će svoju vrijednost *i* svoju mrežu prije nego sunce siđe. *Vi kopilad!* Što vi mislite, tko ste *vi*?

— U redu, *u redu!* — kao molećivo će Ogilvie, s obim rukama u zraku, potiskujući zrak ispred sebe. — Ti to sve imaš, ali me ne možeš kriviti što sam pokušavao. To su bila naređenja. Dovedi ga ovamo kako bismo mu ovdje rekli, tako su mi kazali. Pokušaj bilo što, ali nemoj ništa *reći*, ne dok je izvan zemlje. Rekao sam im da to neće ići, ne kad si ti u pitanju. Natjerao sam ih da mi dadu opciju otkrivanja istine; nisu htjeli, ali sam im to iscijedio.

— Onda *govoril*

— Okay, okay, dobio si. — Čovjek iz Washingtona je istjerao zrak, pa polako zatresao glavom naprijed-natrag. — Isuse, stvari su se zapetljale.

— Otpetljaj ih!

Ogilvie pogleda u Michaela, podigavši ruku do gornjeg lijevog dijela zgužvane jakne. — Dim, ako ti ne smeta?

— Povuci.

Strateg je povukao suvratak, otkrivši kutiju s cigaretama u džepu košulje. Istresao je cigaretu u desnu ruku i povukao poklopac s omota šibica; omot je bio prazan. — Govno — promrmljao je. — Imaš li ti vatre?

Michael je posegao u džep, uzeo šibice i dao mu ih. — Bilo bi dobro da ono što mi imaš reći ima smisla...

O, moj Bože! Je li to bio jedva vidljiv pokret crvenokose glave, ili čudan položaj Ogilvieove desne ruke, ili odsjaj sunca koje se odrazilo s celofana preko kutije s cigaretama, to nikad neće znati, ali je u stjecaju neočekivanih činilaca znao da je stupica krenula. Izbacio je lijevu nogu, uhvativši strategovu desnu ruku, zakrenuvši je natrag; snaga udarca je Ogilviea odbacila sa klupe. Odjednom se zrak ispunio valovitim oblakom maglice. Jurnuo je nadesno, iza staze, držeći nosnice, zatvorivši oči, prevrćući se po zemlji sve dok nije udario u ostatke izrovašena zida, izvan dosega plinskog oblaka.

Savitljiva fijala bila je skrivena u kutiji s cigaretama, a kiseli vonj koji je prožeo sjenicu rekao mu je što je bilo u posudici. Bio je to nervni plin koji sprečava svaku kontrolu mišića ako je cilj ulovljen u jezgri; njegove posljedice ne traju manje od jednog sata, ne dulje od tri. Taj se plin koristi gotovo isključivo za otmice, a rijetko, ako ikada za — otpremanje.

Havelock je otvorio oči i oslonio se na koljena, podupirući se o zid. Iza mramorne klupe čovjek iz Washingtona udario je po preizrasloj travi, kašljući, pokušavajući ustati, dok mu je tijelo bilo u grčevima. Ispuh plina gaje zahvatio samo postrance, ali dovoljno da izgubi trenutačnu vlast nad sobom. Michael je ustao i gledao kako se plavkastosivi oblak raspršuje u zraku iznad Palatinea; sredina oblačića se držala sve dok ju nije rastjerao povjetarac. Otvorio je jaknu i izvukao oružje s ružnim izrupičanim prigušivačem na cijevi, pa se preko trave nesigurnim koracima uputio Ogilvieu. Crvenokosi je muškarac teško disao, ali mu oči bijahu čiste; prestao se trzati, gledajući sada u Havelocka i oružje u njegovoj ruci. — Naprijed, Navaho — rekao je glasom koji je bio jedva više od šapata. — Uštedi mi teškoće.

— Tako sam i mislio. — Havelock pogleda na mršavo izborano lice bivšeg terenskog operativca, lice koje je imalo kredastobijelu boju smrti.

— Ne misli. Pucaj.

— Zašto bih? Učinio to lakšim, to htjedoh reći. Ili težim, što se toga tiče. Ti me nisi došao ubiti, došao si me uzeti. A nemaš nikakvih odgovora.

— Dao sam ti ih.

— Kada?

— Prije nekoliko minuta... *Havličeku*. Rat. Čehoslavačka. Prag. Tvoj otac i majka. Lidice. Sve to što ima značaja za ovo.

— O čemu ti *dovraga* govoriš?

— Glava ti je oštećena, Navaho. O tome ti ne lažem.

— *Što?*

— Ti nisi vidio Karasovu. Ona je mrtva.

— Ona je *živa!* — viknuo je Michael, sagnuvši se pored čovjeka iz Washingtona, zgrabivši ga za suvratak njegove zgužvane jakne.

— Proklet bio, ona me je vidjela! Pobjegla je od mene!

— Nikako — odvrati Ogilvie, zatresavši glavom. — Ti nisi bio sam kod Costa Brave, bio je još netko. Mi imamo njegove nalaze s mjesta događaja; donio je dokaze — komadiće tkanine, krv koja odgovara njenoj, njene stvari. Ona je umrla na obali Costa Brave.

— To je *laž!* Bio sam tamo cijele noći. Sišao sam do ceste, do obale. Nije bilo nikakvog komada tkanine; ona je trčala, nije bila dotaknuta sve dok nije bila mrtva, nakon što su je meci pogodili. Tko god je ona bila, tijelo joj je odneseno netaknuto, ništa nije zderano s njene odjeće, ništa nije ostalo na obali! Kako je *moglo* biti? *Zašto* bi bilo? To opažanje na licu mjesta je laž!

Strateg je ležao nepokretno, oči su mu pratile Havelockove, a stao je mirnije disati. Bilo je jasno da mu misli jure, cijedeći istinu gdje je to bilo moguće. — Bio je mrak — rekao je monotonim glasom.

— Nisi mogao vidjeti.

— Kad sam ja došao do obale, sunce se već uzdiglo.

Ogilvie se trgnuo, pritiskujući glavu u lijevo rame, rastegnutih usana; oštra bol mu je sijevala prsima i niz ruku. — Čovjek koji je donio dokaze imao je koronarku tri tjedna poslije toga — rekao je strateg, čiji je glas bio napeti šapat. — Umro je na jedrenjaku u Cheesepeaku... Ako si ti u pravu, onda tamo u D.C. postoji problem o kojemu ni ti ni ja ne znamo. Pomozi mi. Moramo se izvući do Palombare.

— *Ti* idi u Palombaru. Ja ne dolazim dok nema odgovora. Rekao sam ti to.

— Moraš! Jer ti se nećeš odavde izvući bez mene, a to ti je sveto pismo.

— Izgubio si svoj kontakt, Apašu. Ovaj sam magnum uzeo od lijepog lica koje si unajmio. Usput, njen *gumba*¹ je sada s njom, a oboje se odmaraju na dnu mramornog kupatila.

— Ne oni! *On!* — Čovjek iz Washingtona je odjednom bio uspaničen. Odgurnuo se tako da se oslonio na lakte, podigavši vrat i gledajući na brežuljak iznad sjenice. — On čeka, promatra nas — prošaptao je. — Spusti pištolj! Iskoristi prednost. Požuri!

— Tko? Zašto? Zbog čega?

— Za ime Krista, učini kako sam ti rekao! Brzo!

Michael je zatresao glavom i ustao. — Pun si malih trikova, Red, ali te već dugo nije bilo na mjestu događaja. Od tebe se širi isti smrad koji njušim sve od Potomaca...

— Nemoj! *Ne!* — vrisnuo je bivši terenac, široko raskrivilši oči, napinjući se i sveudilj gledajući u vrh brežuljka. A onda je zahvatio iz nevjerojatnog rezervoara snage, iznenada se trznuo s tla, zgrabio Havelocka i povukao ga s kamene staze.

Havelock je podigao cijev s pridodanim teškim cilindrom htijući s njim snažno udariti u Ogilvieovu lubanju, kad su se čula dva škljocaja, dva prigušena praska s visine. Ogilvie je razjapio usta, zatim je glasno istjerao dah, stvorivši strašan zvuk poput pobješnjele vode; skljkao se leđimice u travu. Na vratu mu je bila rupa od metka; bio je mrtav, zaustavivši metak namijenjen Michaelu.

Havelock se baci prema zidu; začuše se još tri pucnja od kojih su prskali mramor i zemlja oko njega. Potrčao je do kraja neravnog zida, s magnumom uz lice, pa je provirio kroz procijep u kamenu, u obliku slova V.

Tišina.

Podlaktica. Rame. Iza skupine divljih grmova. *Sad!* Pažljivo je naciljao i ispalio četiri metka u brzom slijedu. Krvava ruka je skočila u zrak, a slijedilo ju je rame zakrenuto u zraku. Zatim se ranjeni čovjek brzo povukao iz šipražja i još brže odšepesao prema sljemenu brežuljka. Kosa lika bez šešira bila je kratko šišana i crna, koža tamnosmeđa. Mahagonij. Ubojica koji to nije postao na Palatineu bio je »kanal« za tajnu aktivnost na sjevernom sektoru Sredozemlja. On je pritisnuo obarač u ljutnji, ili u strahu, ili u kombinaciji obojeg, uplašen i bijesan što bi mu pokrivač i mreža mogli biti otkriveni? Ili je hladno slijedio naređenja? Još jedno pitanje, još jedan bezoblični djelić mozaika.

Havelock se okrenuo i naslonio na zid, iscrpljen, zastrašen, osjećajući se ranjiv kao nekad davno, u danima djetinjstva. Pogledao je dolje u Reda Ogilviea — Johna Philipa Ogilviea, ako se točno sjeća. Prije nekoliko minuta bio je čovjek koji umire, a sada je bio mrtav čovjek. Ubijen dok je spašavao život drugoga kojeg nije htio vidjeti da umire. Apaš nije došao otpremiti Navahoa; došao ga je spasiti. Ali se sigurnost ne može naći među stratezima u Washingtonu; njih su programirali lažljivci. Lažljivci drže uzde.

Zašto? S kojim ciljem?

Nema vremena. Mora napustiti Rim, otići iz Italije. Do granice kod Col des Moulinetsa, a ako tamo ne uspije, do Pariza.

K Jenni. K Jenni, sada više nego ikad.

Dva telefonska razgovora potrajala su četrdeset sedam minuta iz dviju odijeljenih kabina u vrevi aerodroma Leonardo da Vinci. Prvi je bio s uredom *direttorea* rimske Amministrazione di Sicurezza¹, talijanskog psa čuvara nad tajnim inozemnim aktivnostima. Zahvaljujući kratkim spominjanjima autentičnih tajnih operacija od prije više godina, Havelocka su bez identificiranja prespojili do administrativnog pomoćnika direktora. Čovjeka je zadržao u razgovoru manje od minute, a onda je spustio slušalicu rekavši što je imao reći. Drugi poziv, iz kabine na suprotnoj strani terminala, bio je upućen *redattoreu* lista *Il Progresso*, talijanskom vrlo političkom, dogmatskom, uvelike antiameričkom dnevniku. Uzevši u obzir temu razgovora, do glavnog urednika je mnogo lakše dopro. A kad je novinar prekinuo Michaela radi identifikacije i razjašnjenja, Havelock je odgovorio s dva prijedloga; prvo, neka provjeri kod administrativnog pomoćnika *direttorea* Amministrazione di Sicurezza; drugo, neka pripazi na ambasadu Sjedinjenih Država iduća sedamdeset i dva sata, a neka posebnu pažnju posveti pojedincu o kome je riječ.

— *Mezzani!*² — škrgutao je urednik.

— *Addio* — odgovori mu Michael i spusti slušalicu.

Potpukovnik Lawrence Baylor Brown, diplomatski ataše i pravi primjer američkog uvažavanja manjina, ostao je bez posla. S kanalom je svršeno, njegova je mreža postala nekorisnom i neupotrebljivom; proći će mjeseci, možda i godina, dok ponovo bude izgrađena. A bez obzira na težinu rane koju je zadobio, Browna će već za nekoliko sati prevesti avionom iz Rima u SAD, da objasni smrt crvenokosog čovjeka na Palatineu.

Prva je ustava bila otvorena. Druge će uslijediti. *Koštat će vas svaki dan dok to potraje*. On je tako mislio.

— Drago mi je što ste ovdje — rekao je Daniel Stern, zatvarajući vrata bijele sobe bez prozora na trećem katu zgrade State Departmenta. Dvojica kojima se obratio sjedili su za konferencijskim stolom: uznapredovano ćelavi psihijatar, dr Paul Miller, koji je pregledavao neke svoje zabilješke; pravnik po imenu Dawson, koji je odsutno buljio u zid. — Upravo sam se vratio iz Walter Reeda³ — Baylorov brifing. Sve je potvrđeno. Ja sam to sam čuo, ja sam ga ispitivao. Ali se drži stegnuto; on je dobar čovjek.

— Nikakvog skretanja od prvobitnog izvještaja? — upita ga pravnik.

— Ništa značajno; bio je jasan i prvog puta. Kapsula je stavljena u Ogilvieove cigarete, sastav blagog difenilamina koji se pritiskom otpušta kroz patronu CO₂.

— Na to je Red mislio kad je rekao da će uzeti Havelocka, ako mu dođe na udaljenost ruke — mirno ga prekinu Miller.

— Gotovo je uspio — rekao je Stern, ušavši u sobu. Na malom stolu pored stolice bio je crveni telefon; pritisnuo je dugme na kosom prednjem dijelu aparata i sjeo. — Slušati Bay-

¹ Uprava za sigurnost (tal.); (*op. prev.*)

² Budale; kreteni; muške kurve, i sl. (tal.); (*op. prev.*)

³ Jedna od triju najpoznatijih američkih vojnih bolnica, koja je dobila ime po čuvenom američkom liječniku Walteru Reedu (1851-1902); (*op. prev.*)

lora kako to priča mnogo je življe nego čitati suhi izvještaj — rekao je direktor Konzularnih operacija, pa zašutio; dvojica stratega su čekala. Stern je nastavio tiho: — On je miran, gotovo pasivan, ali mu pogledaj u lice i znat ćeš kako se osjeća. Kao odgovoran.

Dawson se nagnuo naprijed. — Jesi li ga upitao što je Havelocka upozorilo? To nije u izvještaju.

— Nije u izvještaju jer ne zna. Sve do posljednje sekunde činilo se da Havelock u ništa ne sumnja. Kao što stoji u izvještaju, njih dvojica su razgovarali; Ogilvie je uzeo cigarete iz džepa i očito zamolio šibice. Havelock je posegao u džep da izvuče šibice, dodao ih je Redu, a onda se to dogodilo. Naglo je izbacio nogu, tako da je Ogilvie gotovo pao s klupe, a kapsula je eksplodirala. Kad se dim raščistio, Red je bio na zemlji a Havelock je stajao nad njim s oružjem u ruci.

— Zašto Baylor nije *tada* pucao? U tom trenutku? — Pravnici je bio uznemiren. To mu se osjećalo u glasu.

— Zbog nas — odgovori mu Stern. — Naša su naređenja bila čvrsta. Havelocka treba dovesti živa. Jedino je mogao intervenirati sud u krajnjoj neizbježnosti.

— Bolje bi bilo da je postupio drugačije — brzo će Dawson, gotovo upitno. — Pročitao sam Brownov — Baylorov izvještaj — službeni izvještaj. Tu imamo kvalificiranog stručnjaka u oružju, sa specijalnim naglaskom na ručnom oružju. Malo je toga u čemu on nije kvalificirani stručnjak; on je hodajuća reklama za NAACP¹ i oficirski korpus. Rhodesova stipendija, Specijalne snage, taktičko gerilsko ratovanje. Samo izgovori, i on to ima u dosjeu.

— On je crn, znači da mora biti dobar. To sam ti i prije rekao. Što je tvoje mišljenje?

— Mogao je raniti Havelocka. Noge, ramena, zdjelica. Zajedno, on i Ogilvie su *moгли* uzeti Havelocka.

— To znači tražiti mnogo točnosti s udaljenosti od 25 do 35 metara.

— Dvadeset pet do trideset metara. Gotovo ekvivalent udaljenosti za gađanje iz ručnog oružja, a Havelock je stajao mirno. On nije bio pokretna meta. Jesi li pitao Baylora o tome?

— Iskreno rečeno, nisam vidio razloga za to. Ima toga dovoljno u svijesti, uključujući i nastrijeljenu ruku, koja bi mu mogla značiti odlazak iz vojske. Po mom mišljenju, on je postupio korektno u teškoj situaciji. Čekao je sve dok nije vidio Havelocka kako je uperio pištolj u Ogilviea, sve dok se nije uvjerio da Red nema šanse. Tek tada je pucao, baš u trenutku kad se Ogilvie bacio na Havelocka i uzeo metak. Sve je u skladu s autopsijom u Rimu.

— Odgađanje je Reda stajalo života — rekao je Dawson, nezadovoljan.

— Skratilo ga je — ispravi ga doktor. — I ne za dugo.

— I to je u izvještaju o autopsiji — doda Stern.

— Ovo će možda zvučati prilično hladno s obzirom na okolnosti — rekao je pravnik — ali je možda u vezi. Mi smo ga precijenili.

— Ne — nije se suglasio direktor Cons Opa. — Potcijenili smo Havelocka. Što je više potrebno? Prošla su tri dana od Palatinea, a u ta tri dana on je uništio kanal, prestrašio lokalce u Rimu — sada nitko ne želi za nas raditi — i srušio mrežu. Dodajmo k tome da je preko Švicarske rutirao telegram predsjedniku Kongresnog nadzornog odbora, aludirajući na nekompetenciju CIA-e i korupciju u Amsterdamu. A jutros dobijamo poziv od Šefa sigurnosti Bijeke

¹ Akr. od američkog National Association for the Advancement of Colored People, Nacionalno udruženje za napredak obojenih; organizacija koja se bori protiv rasne segregacije uperene uglavnom protiv Crnaca u SAD (*op. prev.*)

kuće, koji ne zna odrediti je li uspaničen ili uvrijeđen. I on je primio telegram, taj u šifri šesnaest stotina², iz koga bi proizlazilo da blizu Predsjednika postoji sovjetska krtica.

— To dolazi od Havelockova takozvanog sučeljenja s Rostovom u Ateni — rekao je Dawson, bacivši pogled na žute pravne papire. — Baylor je o tome izvijestio.

— A Paul ovdje sumnja da je do sastanka ikad došlo — sada će Stern, gledajući u Mulera.

— Maštanje i zbilja — upleo se psihijatar. — Ako su sve informacije koje smo sakupili točne, on se kliže naprijed-natrag, nesposoban da razlikuje gdje je. *Ako* su naši podaci točni. Prema svemu sudeći, u Amsterdamu postoji stupanj nekompetencije, čak i manje korupcije. Međutim, isto tako mislim da je nevjerojatno da bi sovjetska krtica prodrla u predsjednički krug.

— Mi ovdje možemo pogriješiti i griješimo — ponudi Stern — kao i Pentagon, i, Bog će znati, u Langleyu. Ali su izgledi za tu vrstu greške minimalni. Ja ne kažem da se to neće dogoditi ili da se nije dogodilo, ali svatko tko je blizak Ovalnom uredu ima svaku svoju godinu, svaki mjesec, svaki tjedan svog života pod mikroskopom; čak se to odnosi i na Predsjednikove najbliže prijatelje. Bistri regruti postaju takvom metom istraživanja kao da su Staljinovi nasljednici; to je standardna procedura još od 1947. — Direktor je opet zastao, opet nije završio. Pogled mu je odlutao do pojedinačnih listova ispred liječnika. Nastavio je polako, zamišljeno. — Havelock zna koje dugme valja pritisnuti, kojim ljudima telefonirati ili brzojaviti, zna prave šifre koje treba upotrijebiti; čak i stare šifre djeluju. On može izazvati uzbunu, jer svojoj informaciji daje autentičnost... Koliko daleko će još otići, Paul?

— Nema apsolutnih stavova, Daniel — odgovori psihijatar, zatre-savši glavom. — Što god ja kažem jedva da je izvan nagađanja.

— Stručnog nagađanja — prekinu ga pravnik.

— Da li bi ti htio suditi u predmetu u kome prije rasprave nije bilo istrage.

— Imaš iskaze, statistiku, uviđaj na licu mjesta i detaljan dosje. To je lijepo pripremljen predmet.

— Loša analogija. Žao mi je što sam je iznio.

— Ako ga ne budemo mogli naći, koliko će daleko otići? — ustrajno će direktor Cons Opa. — Koliko imamo vremena prije nego stane ugrožavati živote?

— Već je počeo — upade Dawson.

— Ne u kontroliranom smislu — suprotstavi mu se Miller. — To je bila izravna reakcija na nasilni napad na njegov život. Postoji razlika.

— Izreci je, Paul.

— Kako je *ja* vidim — sada će psihijatar, uzevši zabilješke i namjestivši očale. — A da se poslužim Ogilvieovim omiljenim izrazom, ja ne tvrdim da je to sveto pismo. Ali postoje neke stvarčice koje su bacile malo svjetla, a, bit ću pošten spram vas, one me uznemiruju. Ključ je, dakako, u onome što je izrečeno između Ogilviea i Havelocka, ali budući da mi ne možemo znati što je to bilo, možemo se jedino vratiti Baylorovu detaljnom opisu mjesta, fizičkom kretanju, općem tonu. Pročitao sam ga niz puta, a sve do konačnih trenutaka — izbijanja nasilja — bio sam iznenađen nečim što nisam očekivao naći. Odsutnost podržavanog neprijateljstva.

— Podržavano neprijateljstvo? — upita ga Stern. — Ja ne znam što to znači u smislu ponašanja, ali nadam se da to ne znači da se nisu prepirali, jer jesu. Baylor to čini jasnim.

¹ Adresa Bijele kuće u Washingtonu — Pennsylvania Av. 1600 (*op. prev.*)

— Dakako da su se prepirali; to je bilo sučeljavanje. Havelock je imao produženi nastup, ponavljajući ranije prijetnje, ali je onda vikanje prestalo; moralo je tako biti. Postignuta je neka vrst usuglašavanja ili trpeljivosti u razgovoru. Nije moglo biti drugačije u svjetlosti onog što je uslijedilo.

— U svjetlosti onoga što je uslijedilo? — zapita Stern, zbunjen. — Ono što je uslijedilo bila je Ogilvieova stupica, plin difenilamin, eksplozija.

— Žao mi je, varaš se, Daniel. Prije toga je bilo povlačenje. Podsjeti se, od trenutka kad se Havelock pokazao pa do onog trenutka na klupi kad je gurnuo nogu, onemogućavajući zamku, nije bilo iskazivanja fizičkog nasilja, nije bilo pokazivanja oružja. Bio je razgovor, *konverzacija*. Zatim cigarete, pa šibice. To je proketo razumno.

— Što želiš reći?

— Stavi se na Havelockovo mjesto. Tvoja je pritužba ogromna, tvoja je ljutnja u razini groznice, a čovjek kojeg smatraš neprijateljem traži od tebe šibice. Što ćeš učiniti?

— To je samo šibica.

— To je točno, šibica. Ali si istrošen, glava ti puca od tjeskobe, tvoje stanje svijesti je zapravo otrovno. Čovjek ispred tebe predstavlja izdaju u najgorem izdanju, najličniju izdaju, onu koja se najdublje osjeća. Postoje stvari koje paranoidni shizofrenik osjeća u takvim trenucima, s čovjekom poput toga. A taj čovjek, taj neprijatelj — čak da ti je obećao reći sve što želiš čuti — traži od tebe šibicu. Kako reagiraš?

— Dao bih mu je.

— *Kako?*

— Dakle, ja bih... — Šef odjela je zašutio, a onda dovršio odgovor, govoreći tiho. — Ja bih mu je bacio.

— Ili mu rekao da zaboravi na to, ili je bacio, ili bi jednostavno nastavio s razgovorom. Ali mislim da ne bi izvukao kutiju sa šibicama iz džepa i prišao mu, uručio ih tom čovjeku kao da je to trenutačna stanka u raspri, a ne prekid vrlo nabijenog momenta krajnje osobne tjeskobe. Ne, ja ne mislim da bi ti to učinio. Mislim da ne bi nitko od nas.

— Mi ne znamo što mu je Ogilvie rekao — usprotivi se Stern. — Mogao je...

— To gotovo i nije važno, zar ne vidiš? — prekinu ga psihijatar. — To je kalup, prokleti *kalup* ponašanja.

— Koji se razabire po kutiji *šibica*?

— Da, jer je simptomatično. Tokom cijele konfrontacije, uz izuzetak jednog izljeva, Havelock je pokazao izuzetnu odsutnost agresivnosti. Ako je Baylor tako točan kao što kažeš — a držim da je tako, jer bi s obzirom na okolnosti bio spreman uveličati bilo koji prijeteći pokret ili kretnju — Havelock je pokazao izvanredno svladavanje... racionalno ponašanje.

— Što ti to govori? — upita ga Dawson, prekinuvši šutnju, pomno gledajući u Mulera.

— Nisam siguran — odgovori mu doktor, uzvrativši pogled pravniku. — Ali znam da to ne odgovara portretu čovjeka do kojeg smo prethodno došli. Da malčice izokrenem jednu frazu, tu ima previše razboritosti, a nema dovoljno ludila.

— Čak s njegovim klizanjem u zbilju i iz nje? — nastavi Dawson.

— To ovdje nije relevantno. Njegova je zbilja proizvod njegova čitavog iskustva, njegova svakodnevnog življenja. Ne njegovih uvjerenja; ona mu se uglavnom zasnivaju na emocijama. U okolnostima sastanka, trebalo je da više iziđu na površinu, da mu iskrive realnost, prisiljavajući ga da manje sluša i da zauzima agresivniju pozu... Previše je slušao.

— Ti znaš što govoriš, zar ne, Paul? — upita pravnik.

— Ja znam što ja *podrazumijevam*, zasnovano na podacima koje svi prihvaćamo kao sasvim točne... od početka.

— Taj čovjek prije tri dana na Palatineu ne pristaje portretu? — upita Dawson.

— *Mogao* bi ne pristajati. Nema apsoluta, samo stručno nagađanje. Mi ne znamo što je bilo rečeno, ali u onome što je opisano ima suviše racionalnosti za takav portret.

— Koji je dokučen na bazi informacije koju smatramo nepogrešivom — zaključí pravnik. — Prema tvojim riječima, od početka. Od Costa Brave.

— Točno. Ali pretpostavimo da nije bila? Pretpostavimo da *nije*?

— Nemoguće! — rekao je direktor Konzularnih operacija. — Ta je informacija prosijana kroz tucet sita, a onda još kroz dvadeset. *Nije* bilo margine za pogrešku. Karasova je *bila* KGB; *umrla* je kod Costa Brave.

— To je ono što smo prihvatili — suglasio se psihijatar. — A do Boga se nadam da jest točna, te da su moja nagađanja i primjedbe bezvrijedna reagiranja na netočno opisani prizor. Ali ako nije i oni nisu, ako postoji i najdalja mogućnost da mi nemamo posla s psihopatom već s čovjekom koji govori istinu zato jer je to istina, onda smo suočeni s nečim o čemu čak ne želim razmišljati.

Trojica zašutješe; svaki se bavio s drastičnošću implikacije. Konačno je progovorio Dawson. — Mi moramo misliti o torne.

— Strašno je čak pomisliti na to — sada će Stern. — Postojala je MacKenzieva potvrda, a to je *bila* potvrda. Razderana odjeća, dijelovi bluze, suknje, to je *pripadalo* njoj, to je utvrđeno. I tip krvi, A-negativan. *Njen*.

— A Steven MacKenzie je umro od srca poslije tri tjedna — prekinu ga Miller. — Bacili smo pogled na to, ali je to jednostavno izbljedjelo.

— Hajde, Paul — usprotivi se Stern. — Taj je doktor u Marylandu jedan od najvaženijih na Eastern Shore. Kako se zove?... Randolph. Matthew Randolph. Johns Hopkins, klinika Mayo, u upravnim odborima Massachusetts General, njujorški Mount Sinai¹, i sa svojim vlastitim medicinskim centrom. Bio je temeljito saslušan.

— Ja bih htio opet razgovarati s njim — rekao je doktor.

— A ja te podsjećam — nastavi direktor Cons Opa — da je MacKenzie imao jednu od najboljih prošlosti koja je ikad došla iz Centralne obavještajne agencije. Ono što ti nabacuješ je nezamislivo.

— Tako je bio i konj u Troji — odgovori pravnik — kad je bio zamišljen. — Okrenuo se Milleru, koji je skinuo naočari. — Stručno nagađanje, Paul. Počnimo od početka; to uvijek možemo izgrepsti, ali recimo da ima suštine. Što misliš da će on sad učiniti?

— Reći ću ti što neće učiniti — ako ima suštine. On nam neće doći, a mi ga ne možemo namamiti trikovima i mamcima jer on razumije — racionalno — da smo u svemu što se dogodilo mi bili ili dijelom, ili nismo znali, ili je to izvan našeg domašaja. Bio je napadnut; on će poduzeti svaku obrambenu mjeru za koju je saznao za šesnaest godina koliko je bio na terenu. A odsad dalje će biti bezobziran, jer je *bio* izdan. — Psihijatar je pogledao u Sterna. — To ti je odgovor, Daniel, ako ima suštine. Prilično je začuđujuće, ali je on sad zaista natrag u svojim ranima danima — mašinske puške, Lidice, izdaja. On trči ulicama pitajući se tko bi u gomili mogao biti krvnik.

¹ Nazivi najuglednijih američkih bolnica (*op. prev.*)

Oštar, strugavi zvuk izbi iz crvena telefona na malom niskom stoliću pored Sterna. Direktor uze slušalicu, s pogledom još na Milleru. — Da?

Usljedilo je trideset sekundi tišine, prekinute samo Sternovim tihim potvrđivanjem dok je slušao, zureći preko psihijatrovih zabilješki, upijajući informaciju koju sluša. — Ostanite na liniji — konačno će, pritisnuvši okidač i gledajući u oba stratega. — Na telefonu je Rim. Pronašli su čovjeka u Civitavecchii, ime broda. Možda *jest* djevojka. Ili sovjetska psina; to je sasvim moguće. To je bila Baylorova teorija i on je se još drži. Prvobitna naredba ostaje. Uzeti Havelocka, ali ne u otpremi; ne smatra ga se 'izvan spasa'... Nego sada, moram postaviti pitanje — prvenstveno tebi, Paul, a znam da te ne mogu pričkovati za apsolutne istine.

— To je jedini apsolut.

— Djelovali smo uz pretpostavku da imamo posla s neuravnoteženim čovjekom, s nekim čija ga paranoja može natjerati da deponira dokumente ili izjave koje otkrivaju prošle operacije s trećim stranama, a bili bi objavljeni prema naputama. Je li to točno?

— U osnovi, da. To je vrst manipulacije karakteristične za shizofrenični mentalitet, koliko zbog osвете toliko zbog prijetnje. Upamtite, treće strane nesumnjivo bi bile zastupljene preko nižih elemenata; ugledni bi se ljudi držali podalje od takvih osoba, a, ispod svega, njemu je to poznato. To je prisilna, nedobrovoljna igra. On uistinu ne može pobijediti, jedino traži osvetu, i tu postoji opasnost.

— Da li bi zdrav čovjek igrao takvu igru?

Psihijatar je zašutio, dodirujući prstima naočari. — Ne na isti način.

— Kako to misliš?

— Kako bi ti mislio?

— *Molim te*, Paul.

— Ne, ja govorim ozbiljno. Ti bi se više brinuo oko prijetnje nego oko osвете. Ti nešto želiš; osvetu može biti niz put kojim hodaš, ali to nije ono što ti je sada prvenstveno na pameti. Ti želiš odgovore. Prijetnjama bi ih mogao osigurati, ali riskiranje otkrivanja tajnih dokumenata njihovim izručenjem veoma sumnjivim posrednicima dovodi u pitanje svrhu.

— Što bi zdrav čovjek učinio?

— Vjerojatno bi uputio riječ onima kojima prijeti o vrsti informacije koju kani objelodaniti. Onda bi nastavio s uspostavljanjem kontakata s kvalificiranim trećim stranama — izdavačima, možda, ili ljudima koji vode organizacije što se zakonito, otvoreno, suprotstavljaju vrsti posla koju mi ovdje obavljamo — i sklopiti utanačenja s njima. To je pristup zdrava čovjeka, njegov napad, njegova konačna prijetnja.

— Nema dokaza da je Havelock učinio išta od toga.

— Tek su tri dana prošla od Palatinea; nije imao vremena. Ti poslovi uzimaju vremena

— Što daje uvjerljivost šibicama. Njegovu duševnom zdravlju.

— Mislim tako, i sada grizem metak. Ja sam mu dao etiketu, zasnovanu na onome što smo imali, a sada se pitam ne bi li je trebalo ukloniti.

— A ako je skinemo, prihvaćamo mogućnost napada zdrava čovjeka. Kao što si rekao, on će biti bezobziran, mnogo opasniji od shizofreničara.

— Da — suglasio se psihijatar. — Neuravnoteženi čovjek nailazi često na odbijanje, ima posla s ucjenjivačima... a važno je shvatiti da od Costa Brave nikakav takav iznuđivač nije pokušao uspostaviti dodir s nama. Ali legitimni interesi, bez obzira kako bili krivo usmjereni, mogu izazvati izuzetnu štetu.

— I koštati nas mreža, doušnika, izvora, godina rada. — Direktor spusti ruku do telefona, do dugmeta. — I života.

— Da, *ako* je zdrav — prekinu Dawson oštro, opet prekinuvši tišinu. — Ako postoji djevojka, to znači mnogo dublji problem, zar ne? Njena krivnja, njena smrt, sve je u pitanju. Sva ta *nepogrešna* informacija koja se cijedila kroz sva ta sita na najvišoj razini odjednom izgleda kao ogromna prevara tamo gdje prevare *nije* trebalo biti. To su odgovori koje Havelock želi.

— Mi znamo pitanja — mrko odgovori Stern, još s rukom na telefonskom prekidaču — ali ne možemo *dati* odgovore. Možemo ga jedino zaustaviti da nam ne nanosi daljnu štetu. — Direktor Cons Opa je zašutio na trenutak, s očima uperenim u telefon. — Kad je svaki od nas ušao u ovu sobu shvatio je da je ovdje jedini moral pragmatični moral, ne filozofija, već naša vrst utilitarizma: najveća pogodnost i prednost za mnoge — nad nekolicinom, nad pojedincem.

— Ako ga staviš u kategoriju 'izvan spasa', Daniel — nastavi pravnik tiho ali naglašeno — ja te ne mogu podupirati. I to ne s etičke točke gledišta, već s vrlo praktične.

Stern ga pogleda. — Što je to?

— Potreban nam je da bismo pratili drugi, dublji problem. Ako je on zdrav, postoji pristup koji još nismo iskušali, pristup kojemu bi se on možda priklonio. Kao što si rekao, mi smo postupili uz pretpostavku da on nije uravnotežen; to je bila jedina razumna pretpostavka koju smo mogli imati. Ali ako nije, on bi mogao slušati istinu.

— Koju istinu?

— Koju mi *ne znamo*. Dopustimo mu da je vidio Karasovu, da ona *jest* živa. Zatim mu treba reći da je nama stalo do odgovora kao njemu. Možda čak i više.

— Uzmimo da ćemo mu moći prenijeti glas o tome, pretpostavimo da će nas saslušati, pretpostavimo da zatraži jedino odgovore koje mu ne možemo dati, te da sve smatra trikom kojim se služimo da ga uzmemo. Ili ga likvidiramo. Što onda? Mi imamo arhiv Costa Brave; sadrže imena svih koji su s tim imali veze. Od kakve pomoći on može doista biti? S druge strane, znamo kakvu štetu može uraditi, uzbunu koju može stvoriti, živote koje može koštati.

— Žrtva postaje nitkov — umorno će Miller. — Isuse Kriste.

— Mi naše probleme uzimamo redom kako se pojavljuju i po prioritetu — rekao je Stern — a po mom mišljenju riječ je o dvije odijeljene krize. Povezane, ali sada odijeljene. Sada idemo za prvom. Što još možemo učiniti?

— Možemo priznati da ne znamo! — brzo mu odgovori Dawson.

— Poduzet će se svaki napor da se postupi po prvobitnom naređenju, da ga se uzme živa. Ali im treba dati i opciju.

— Dajući je, kažete im da je izdajnik. Upotrijebit će je i prilikom najmanjeg izazova. Ubit će ga. Ponavljam, ja te ne mogu podržati.

Direktor je polako pogledao u pravnik; pojavile su se duboke brazde oko njegovih umornih očiju koje su bile ispunjene sumnjom. — Ako smo tako daleko, onda je vrijeme — rekao je mirno, oklijevajući.

— Za što? — upita ga Miller.

— Da ovo damo Matthiasovom uredu. Oni mogu doći do starca; ili ne, znajući da vrijeme protiče. Otići ću ja sam *i* dati sažetak. — Stern je pritisnuo prekidač na telefonu. — Rim? Žao mi je što ste ostali visiti, ali se bojim da će biti i gore. Držite brod pod zračnom prismotrom i pošaljite svoje ljude u Col des Moulinets; neka im radiofrekvencije budu na scrambleru zbog instrukcija. Ako

ne dobiju naređenja do vremena kad će se iskrcati, neka vam se javljaju svakih petnaest minuta. Vi ostanite kod ove linije i zatvorite je — neka bude samo za vašu upotrebu. Vratit ćemo vam se čim budemo mogli, ili ja sâm ili netko gore. Ako nije za mene, kôd će biti... Dvosmislenost. Jeste li to shvatili? Dvosmislenost. To je sve za sada, Rime. — Direktor Cons Opa je spustio slušalicu, pritisnuo prekidač, i ustao sa stolice. — Paklenski mrzim ovakvo postupanje... u trenucima poput ovih — rekao je. — Mi bismo trebali biti štit s tisuću očiju koje sve vide i sve znaju. Drugi mogu planirati, drugi mogu izvršavati, ali smo mi oni koji dajemo riječ za akciju. Uzima se da se ušljivi zaključci donose ovdje, to je naša *funkcija*, prokletstvo.

— I prije nam je trebala pomoć — rekao je psihijatar.

— Jedino u taktičkim pitanjima na koja Ogilvie nije mogao odgovoriti, nikad u pitanjima procjene i prosudbe. Nikad za nešto poput toga.

— Dan, mi se ne igramo u direktorskim stolicama u vijeću direktora — dodao je Dawson. — Mi smo naslijedili Costa Bravu, nismo je započeli.

— Ja to znam — rekao je Stern, krenuvši prema vratima. — Držim da je to utjeha.

— Želiš li da pođemo s tobom? — upita ga Miller.

— Ne, to ću sam obaviti... Mi trčimo... Mi trčimo protiv sata u Rimu — nastavi direktor. — Što nas je manje, manje je pitanja. Ionako je sve svedeno na jedno pitanje. Zdrav ili nezdrav. 'Izvan spasa' ili ne. — Stern je otvorio vrata i izašao.

Nešto kasnije direktor Konzularnih operacija napustio je ured na petom katu, Sekcija L Statea, zatvorivši tiho vrata za sobom, zatvarajući, ujedno, i dio problema koji mu je bio na pameti. Sada je taj problem dijelio s drugima, odgovornost se proširila. Čovjek s kojim je dijelio taj problem — čovjek koji će uspostaviti vezu s Rimom pod šifriranim imenom Dvosmislenost i dati svoj sud — pažljivo je izabran. Bio je jedan iz unutrašnjeg kruga Anthonya Matthiasa, netko u koga je ministar za vanjske poslove imao potpuno povjerenje. On će razmotriti sve opcije prije nego li donese odluku — a u tome nesumnjivo neće biti sam.

Pitanje je bilo jasno koliko je moglo biti. Ako je Havelock zdrav i govori istinu, kadar je učiniti izuzetnu štetu jer se smatra izdanim. A ako je to tako, onda znači da postoji izdaja ovdje u Washingtonu, na nezamislivim mjestima. Srodne ali odijeljene krize. Da li bi trebalo da ga se odmah stavi pod kategoriju 'izvan spasa', tako da njegova smrt spriječi veliku štetu koju bi mogao nanijeti obavještajnim operacijama širom Evrope? Ili bi naredbu o njegovom smaknuću trebalo odgoditi, u nadi da bi se moglo dogoditi nešto što bi moglo pomiriti čovjeka koji je bio nevinom žrtvom s onim koji ga *nisu* htjeli izdati?

U Col des Moulinetsu bio je jedini način da se pronađe ta žena, a, ako je ona Jenna Karas, da je se dovede Havelocku, dopusti im se da udruže snage i da se zajedno brinu o drugoj, moguće većoj krizi ovdje u Washingtonu. Ali ako to *nije* Jenna Karas, ako je to sovjetsko vabilo, ako ona ne postoji osim kao smrtonosna marionetska gruba šala kako bi se čovjeka natjeralo da poludi i postane izdajnikom, što onda? Ili ako je ona živa, a oni je ne uzmognu pronaći, hoće li Havelock htjeti slušati? Hoće li Mihail Havlíček, žrtva, preživjeli iz Lidica i sovjetskog Praga, htjeti slušati? Ili će vidjeti izdaju tamo gdje je uopće nema, pa će, zaokrenuvši, on izdati svoje? Dakle, može li se odlaganje opravdati? Bog zna da to ne bi bilo opravdano spram razmontiranih mreža ili spram podzemnih agenata koji bi se mogli naći u Lubjanki. A ako je to odgovor, postoji mogućnost, postoji vjerojatnost da čovjek mora umrijeti zato što je bio u pravu.

Ovdje je jedini moral pragmatični moral, ne filozofija, već naša vrst Militarizma; najveća pogodnost ili prednost za mnoge — nad nekolicinom, nad pojedincem.

To je realni odgovor, statistika ga je dokazala. Ali, to je unutrašnji teritorij domene Anthonya Matthiasa. Hoće li oni naći odgovor? Hoće li ga vidjeti? Po svoj prilici neće, pomisli Stern. Strah će natjerati čovjeka s kojim je razgovarao da uspostavi dodir s Matthiasom, a ugledni državni sekretar će odgađati.

A dio Daniela Sterna — ne profesionalni već osoba unutra — nije se protivio. Ne bi trebalo da čovjek umre zato što je u pravu, zato što je zdrav. Pa ipak je Stern učinio profesionalno najbolje da razjasni opcije, da opravda tu smrt ako dođe do nje. A u jednom pogledu ga je poslužila sreća, mislio je dok se približavao vratima vanjske recepcijske prostorije. Problem nije mogao iznijeti pravednijem i smirenijem čovjeku. Titula Arthura Piercea — poput titule tolikih drugih mladih i sredovječnih ljudi u Ministarstvu — bila je državni podsekretar, no on je bio za glavu i ramena viši od ostalih. Kad je Stern stigao na peti kat, u L sekciji je bilo dvadesetak osoba seniorskih titula, ali se Pierceovo ime isticalo. Za početak, Pierce nije bio svaki dan u Washingtonu; bio je pridodan Ujedinjenim narodima u New Yorku kao glavna veza između ambasadora i State Departmenta, položaj koji je odredio Anthony Matthias, koji je znao što radi. Kad prođe određeno vrijeme, Arthur Pierce će postati ambasador U.N., a taj dobri čovjek, pošten čovjek, neće biti nagrađen samo zbog svoje izuzetne inteligencije već i zbog svog poštenja.

A Bogu je znano da je sada potrebno poštenje... Ili, je li doista tako? pitao se Stern, iznenadivši se, dok je ruku ispružio prema kvaci vrata recepcije. *Jedini moral ovdje je pragmatički moral...* U tome je bilo poštenje stava koji je imao u vidu stotine mogućih žrtava na terenu.

Bez obzira na sve, to je izvan njegovih ruku, pomisli Stern, otvorivši vrata. Odluka koju treba donijeti i prenijeti pod šifriranim nazivom Dvosmislenost, sada je bila na Pierceovoj savjesti. Arthur Pierce, tih, razborit, pun razumijevanja — pored Mihaila Havličeka najbliži Matthiasu — razmotrit će sve strane pitanja, a zatim iznijeti nova. Odluku će donijeti komitet, ako je bude trebalo donositi. *Oni* su sada Dvosmislenost.

— G. Stern? — oglasila se recepcionistkinja dok je prolazio pored nje, na putu prema liftu.

— Da?

— Poruku za vas, sir.

U njoj je stajalo: »Daniel, još ću neko vrijeme biti u uredu. Ako si van pameti, dođi na piće. Odvest ću te kući, kukavico.«

Dawson se nije potpisao, niti je to bilo potrebno. Često izdvojeni, smotreni pravnik, činilo se da uvijek zna kad je potrebno tiho razgovarati; to mu je bila toplija strana. Dvojica hladnih analitičara tu i tamo su osjećala potrebu za olakšanjem koje su osiguravale laganije strane njihovih ličnosti. Humoristična ponuda da će ga odvesti kući odnosila se na Sternovo gađenje spram vašingtonskog prometa. Uzimao je taksu kamo god išao, što je uznemiravalo njegovu osobnu prismotru. Dakle, što god tim čuvara sada priprema, bit će bolje da načine pauzu i vrata mu se poslije kad dođe kući u Virginiju; do tada će dobro poslužiti Dawsonovi stražari.

Ogilvie je bio u pravu, čitav taj posao je glup; baština od Angletonovih¹ dana u Langleyu. Stern je pogledao na sat; bilo je dvadeset minuta iza sedam, ali je znao da će pravnik još biti u uredu i da će ga još čekati radi mirnog razgovora.

Razgovarali su više od sata prije nego su sišli do Dawsonovih kola, analizirajući i reanalizirajući događaje kod Costa Brave, shvaćajući da nema objašnjenja, da nema odgovora

¹ Jedan od osnivača CIA-e, legendarna osoba u američkoj obavještajnoj službi (*op. prev.*)

koji mogu shvatiti. Svaki je nazvao svoju ženu; obje su žene bile prekaljene; privikle su se na beskonačne sate koje je zahtijevao posao u Stateu, pa su tvrdile da to razumiju. Svaka je lagala, a oba su ih muža razumjela; tajna područja vlade vrše suviše veliki pritisak na bračne zavjete. Taj će 'nikakav' život jednog dana ipak završiti. Iza Potomaca postoji mnogo zdraviji svijet koji je svaki od njih godinama poznavao.

— Pierce će otići Matthiasu, a Matthias neće o tome raspravljati, to ti je poznato, zar ne? — rekao je Dawson, skrenuvši s prenapučene autoceste na sporedni put u Virginiji, prolazeći pored svijetlećih signala koji su glasili RADOVI NAPRIJED. — On će zahtijevati reviziju, čitav novi izvještaj.

— Moj je sastanak s Pierceom bio jedan prema jednome — rekao je Stern, odsutno bacivši pogled na stražnje ogledalo izvan prozora, znajući da će za koji trenutak ugledati na zrcalu par automobilskih reflektora. Psi čuvari su na uzici. — Bio sam balansiran ali čvrst; svaka odluka ima svoju vrijednost, obje imaju mane. Kad razgovara sa svojim komitetom oni mogu odlučiti da zaobiđu Matthiasa zbog vremenskog faktora. To sam naglasio. Za manje od tri sata naši će ljudi biti u Col des Moulinetsu; isto tako i Havelock. Moraju znati kako će postupati.

— Što god ispadne, oni će ga najprije pokušati uzeti živa.

— To je prioritet; nitko ovdje ne žeh da bude drugačije. — Stern je kroz periodično osvjetljavane sjene pogledao u pravnika. — Ali, ja se ne zavaravam, ti si ranije bio u pravu. Ako dođe do 'izvan spasa', on je mrtav. To je dozvola da se ubije netko tko će ubiti tebe ako uzmogne.

— Ne mora baš biti tako. Možda sam ja prejako reagirao. Ako je naređenje jasno — otprema je posljednji pristup — mogao bih se varati.

— Sada se varaš, bojim se. Misliš li da će im Havelock pružiti izbor? Preživio je Palatine; upotrijebit će svaki trik u svojoj vrlo debeloj knjizi. Nitko mu neće prići dovoljno blizu da ga uzme. Ali, dobiti ga na nišan puške, to je druga stvar. To može biti učinjeno i nesumnjivo će i biti.

— Nisam siguran da se slažem.

— To je bolje nego da me ne podržavaš.

— Jednostavnije je — rekao je Dawson, nasmiješivši se nakratko. — Ali Havelock ne zna da smo mi našli onog čovjeka u Civitavecchii; on ne zna da ga slijedimo u Col des Moulinets.

— Pretpostavit će da je tako. Bayloru je rekao kako Karasova odlazi, sada je uvjeren da je otišla. Očekivat će da mi to sve slijedimo. Mi ćemo se usredotočiti na nju, dakako. Ako to *jest* Jenna Karas, ona je odgovor za sve; bit ćemo slobodni bez jednog ispaljenog metka. A onda s Havelockom možemo potražiti što je ovdje zamiješano. To je optimum, a nadam se do Krista da će se tako dogoditi. Ali možda neće. A onda smo ostali s čovjekom u sjecištu križa pušanog nišana — rekao je Dawson britkim glasom, dok je ubrzavao po ravnom i jedno-smjernom dijelu pokrajinske ceste. — Ako ono *jest* Karasova moramo je pronaći. *Moramo*.

— Bez obzira tko je ona, učinit ćemo, prokletstvo, što najbolje možemo — rekao je Stern, kojemu je pogled opet zalutao na ogledalo izvan prozora. Nije bilo automobilskog svjetla. — To je čudno. Psi čuvari su zalutali, ili je tvoje stopalo brže od njih.

— Na autocesti je bilo mnogo prometa. Ako su došli u spori kolovoz, može im se dupe upaliti prije nego iziđu iz njega. Petak je i u Virginiji, vrijeme za cocktaile i pićence za diplomate iz pokrajine čuvene po lovu. Kad su noći poput ove, ja počinjem shvaćati zašto ti ne voziš.

Na to nije stigao odgovor. Umjesto toga, prasak od koga su pucali bubnjići eksplodirao je pri zaglušujućem udarcu, smrskavši vjetrobrian u tisuće sječiva od letećeg stakla, probijajući meso i oči, presijecajući vene i arterije. Metal je zaglušnom škripom udarao o metal, savijajući se, pucajući, kovrčajući se, udarajući sam u sebe dok se lijeva strana automobila podigla s ceste, odbacujući tijela dolje u lokvu od zagasitocrvenih potočića.

Čelična neman, žuta i crna, kojoj su boje blistale u odrazu jedinog prednjeg svjetla, gromovito je treperila; orijaški konci nazubljenih kablova prevrtali su se kroz velika kućišta kotača, neprestano prisiljavajući čudovište da se kreće naprijed. Ta ogromna mašina koja je pokretala zemlju s brda i šuma sada je puzala naprijed, gnječeći razbijeno vozilo, gurajući ga preko i izvan ceste. Pravnikova su se kola sjurila niz oštru kosinu plitkog klanca; rezervoar za gorivo je eksplodirao i vatra se posvuda proširila, žderući tijela u automobilu.

Onda je jarko obojeni stroj, sa zaobljenim oruđem uništenja hidraulički podignutim u trijumfu, zatrzao naprijed-natrag, dok su mu se masivni pogonski uređaji okretali, a visina zvuka bila viša — životinja koja objavljuje da je ubila plijen. Sa sporadičkim, ali određenim pokretima, povukla se preko ceste u svoj brlog na rubu šume.

Visoko u mraku kabine, nevidljivi vozač je ugasio motor i podigao ručni radio do usana.

— *Dvosmislenost* je okončana — rekao je.

— Izvuci se od tamo.

Velika siva limuzina zagrmila je kroz izlaz na autoputu na pokrajinsku cestu. Kao što su registarske tablice pokazivale, vozilo je registrirano u državi Sjeverna Karolina, ali bi uporni istraživač saznao da je pojedinac naveden u Raleighu kao vlasnik, zapravo jedan od dvadeset četvorice ljudi stacioniranih u Washingtonu, D.C. Bili su jedinica, a svaki je imao veliko iskustvo u vojnoj policiji i kontra-špijunaži; bili su pridodani State Departmentu. Automobil koji je sada jurio tamnom pokrajinskom cestom u Virginiji pripadao je Stateu, Odjelu za konzularne operacije.

— Napišite izvještaj za osiguravajući zavod u Raleighu — rekao je čovjek što je sjedio uz vozača, govoreći u mikrofon povezan s velikim radijem ispod komandne ploče. — Neki je clown projurio pored nas, pa smo se zabili u momka iz Jerseya. Mi nismo imali nikakve štete, dakako, ali njemu nije ostalo baš puno od karoserije. Htjeli smo se što prije izvuci odanle, pa smo mu rekli.

— *Grahame!*

— Što je!

— Naprijed! Vatra!

— *Isuse Kriste! Požuri!*

Siva je limuzina poskočila, a zvuk njenog snažnog motora odjekivao je pokrajinom. Poslije devet sekundi kola su stigla do oštrog uspona ispred plitkog klanca; kotači su škripom poslušali kočnice. Obojica su iskočili i potrčali do ruba, ali su zbog vrućine od plamenova ispod njih, zakoraknuli natrag, zaklanjajući oči od vatre.

— O, moj *Bože!* — viknuo je vozač. — To su Dawsonova kola! Možda bismo mogli...

— *Ne!* — viknuo je čovjek što se zvao Graham, zaustavljajući kolegu koji je htio otpuzati po strani klanca. Oči mu je privukao žuto-crni buldožer koji je nepokretno stajao na svom mjestu sa strane ceste. Onda... — *Miller!* — vrisnuo je. — Gdje je *Miller?*

— U rasporedu stoji Bethesda, mislim.

— Pronađi ga! — viknuo je Graham, trčeći preko ceste, sagnuvši se, posegnuvši za oružjem u futrolu na bedru. — Dobij Bethesda! *Digni* ga!

Glavna sestra za stolom recepcije na šestom katu Mornaričke bolnice Bethesda bila je nepopustljiva. Nije joj se ni sviđao agresivni ton glasa kojim je govorio čovjek s druge strane telefonske linije; to je bila loša veza od početka, a njegovo je vikanje još pogoršalo situaciju.

— Ponavljam, dr Miller je na psihijatrijskoj sjednici i ne smije ga se uznemiravati.

— *Dobijte ga na liniju i dobijte ga odmah!* Ovo je hitnost Četiri Nula, State Department, Konzularne operacije. Ovo je izravno naređenje rutirano i kôdirano kroz Stateovu centralu. Potvrdite, molim.

— Potvrđeno — mirno će treći glas. — Ovdje je operator jedan-sedam, State, za vašu ponovnu provjeru.

— Vrlo dobro, operatore jedan-sedam, a možete biti *sigurni* da ćemo provjeriti. — Sestra je pritisnula kažiprst na dugme za privremeni prekid razgovora, ustala je i pošla oko stola. Zbog histeričnih ljudi kao što je takozvani specijalni agent iz Konzularnih operacija psihijatrijski odjel radi punom parom, pomisli dok je bijelim hodnikom išla do niza prostorija za terapiju. Vrištali su o hitnosti zbog najslabijih razloga, a zapravo su najviše htjeli svakoga impresionirati svojim takozvanim autoritetom. Baš bi bilo dobro za specijalnog agenta Konzularnih—što bilo, kad bi doktor odbio da dođe do telefona. Ali on neće odbiti; glavna sestra je to znala. Profesionalna vrsnoća dra Mulera nikako nije kvarila njegovu iskrenu ljubaznost; ako je imao manu, onda je to bila njegova pretjerana velikodušnost. Bio je u sobi T.R. 20; prišla je vratima i opazila upaljeno crveno svjetlo pored vrata, što je značilo da je prostorija zauzeta. Pritisnula je na dugme za internu komunikaciju.

— Dr Miller, mrzi me što vas prekidam, ali je na liniji čovjek iz State Departmenta. Kaže da se radi o hitnosti.

Nije bilo odgovora; možda intercom¹ ne funkcionira. Glavna je sestra opet pritisnula dugme, ali sada jače, progovorivši glasnije — Dr Miller? Ja shvaćam da ovo nikako nije regularno, ali je telefonirao čovjek iz Statea. On je vrlo uporan, a operator *je* potvrdio status poziv

Ništa. Tišina. Nije bilo zvuka okretanja ručice na vratima, nikakve potvrde sestrih riječi. Doktor je očito ne može čuti; intercom ne radi. Pokucala je na vrata.

— Dr Miller? Dr *Miller*?

Zaista, pa taj čovjek nije gluh. Što *radi*? Pacijent mu je marinac, jedan od talaca iz Teherana.² Nije nasilan, zapravo je prepasivan. Ima li regresiju? Sestra je okrenula ručicu i otvorila vrata terapijske sobe 20.

Vrisnula je i vriskala opetovano.

Savijen u kutu, drhćući, bio je mladi marinac u bolničkom kaputu. Buljio je kroz svjetlo svjetiljke na stolu, a pogled mu je bio prikovan za figuru izvaljenu na stolici. Millerove su oči bile široko otvorene, staklaste i beživotne — bio je mrtav. U sredini čela bila mu je rupa od metka, iz koje je curila krv klizeći licem do okovratnika bijele košulje.

Čovjek u Rimu je pogledao na sat. Četiri sata i petnaest minuta ujutru. Njegovi su ljudi bili na položajima u Col des Moulinetsu, ali još nema riječi iz Washingtona. Jedina druga osoba u kôdnoj sobi bio je radiooperator; osjećajući dosadu zbog neaktivnosti, radist je odsutno gledao u broјčanike i uglavnom hvatao beznačajne prometne signale s brodova. Svako malo bi se naslonio na stolicu i prelistavao stranice nekog talijanskog časopisa.

¹ Uređaj za internu komunikaciju (*op. prev.*)

² God. 1979. su iranski »revolucionarni studenti« zauzeli američku ambasadu u Teheranu i sve osoblje zadržali kao taoce (*op. prev.*)

Svjetlo na telefonu prethodilo je šumu. Čovjek podigne slušalicu. — Rim — rekao je.

— Ovdje je *Dvosmislenost*, Rim. — Glas je bio jasan, smotren. — To mi ime daje potpunu vlast u pogledu naređenja vašoj jedinici kod Col des Moulinetsa. Držim da vam je direktor Stern to učinio jasnim.

— Vrlo jasnim, sir.

— Jesmo li na potpunom scrambleru?

— Potpunom.

— Ne smije se snimati ni upisivati u dnevnike. Je li to shvaćeno?

— Shvaćeno. Bez vrpce, bez upisivanja. Koja je riječ?

— 'Izvan spasa'. Potpuno. — To je to, dakle.

— Nije još. Ima više. — Što?

— Razjašnjenje. Nije bilo kontakta s teretnjakom, zar ne?

— Dakako da nije. Nadgledanje iz malih aviona dok sasvim ne zamrači, zatim skrećemo na paralelno promatranje s obale.

— Dobro. Nju će iskrcati negdje prije San Rema, rekao bih.

— Mi smo spremni.

— Je li tamo Korzikanac na čelu? — upita glas iz Washingtona.

— Onaj koji se ukrcao prije tri dana? — Da.

— Jest. On je sastavio jedinicu i mogu vam reći da mu dugujemo. Broj naših trutova tamo se smanjio.

— Dobro.

— Govoreći o razjašnjenju, držim da pukovnikova naredba još stoji. Mi uzimamo ženu.

— Neoperativno. Tko god ona jest, *nije* Karasova; ona je ubijena kod Costa Brave, mi to znamo.

— Onda, što ćemo učiniti?

— Neka je Moskva ima natrag. Ova je sovjetski otrov — vabilo da bi cilj poludio. To je djelovalo; on je već govorio. On je...

— 'Izvan spasa'.

— Samo je izvucite odanle. Mi ne želimo nikakav trag koji bi doveo do nas, ne želimo ponovno otvaranje spekulacija o Costa Bravi. Korzikanac će znati što mora učiniti.

— Nisam siguran da razumijem.

— I ne moraš. Mi samo želimo dokaz otpreme. *Njegove* otpreme.

— Dobit ćete ga. Naš čovjek s očima je tamo.

— Želim vam ugodan dan, Rime. Dobar dan bez grešaka.

— Bez grešaka, bez trake, bez zabilješki.

— Out¹ — rekao je glas poznat samo kao *Dvosmislenost*.

¹ Izvan, vani, gotovo — zadnji naglasak na povjerljivu razgovoru da se više neće nastaviti (*op. prev.*)

Čovjeku iza stola vidjela se samo linija siluete. Bio je ispred prozora s kojeg je pucao vidik na područje ispod State Departmenta. Slabi sjaj dalekih uličnih svjetiljaka bilo je jedino svjetlo koje je prodiralo u mračnu sobu. Čovjek je gledao u prozor, a telefonsku je slušalicu držao blizu usana. Okrenuo se na stolici, s obrisima u sjeni; spustio je slušalicu i nagnuo se naprijed, odmarajući čelo na ispruženim prstima obiju ruku; čudna pruga bjelila koja se probijala kroz njegovu tamnu kosu blistala je čak i na slabom svjetlu.

Državni podsekretar Arthur Pierce, rođen kao Nikolaj Petrovič Maljekov u selu Ramenskoje, jugoistočno od Moskve, a odrastao u državi Iowa, duboko je disao, jednakomjerno, namećući si mir kao što je naučio kroz godine, kada god bi kriza zahtijevala brze i opasne odluke; dobro je znao posljedice neuspjeha. To je, dakako, bila snaga ljudi poput njega: nisu se bojali ne uspjeti. Shvaćali su da su velika ostvarenja u povijesti zahtijevala najveće rizike; da historiju zapravo nije oblikovala samo smionost kolektivne akcije već i pojedinačne inicijative. Oni koji bi se uspaničili pri pomisli na neuspjeh, koji nisu postupali s jasnoćom i odlučnošću kad bi se našli u trenucima krize, zaslužili su ograničenja na koja ih je osudio njihov strah.

Treba donijeti još jednu odluku, odluku koja je u svakom djeliću opasna kao i ona koju je prenio Rimu, ali je se nije moglo izbjeći. Stratezi Konzularnih operacija su opet otvorili događaje koji su se zbili one noći na Costa Bravi; stali su ljuštiti naslage prevare o kojoj nisu *ništa* znali. Sve to treba pokopati — *njih* treba pokopati. Pod svaku cijenu, uza sve rizike. Costa Bravu treba opet potopiti i pretvoriti je u opskurnu varku u zamršenom svijetu laži. Za nekoliko sati će stići vijest s Cola des Moulinetsa: »Naredba za 'izvan spasa', izvršena je. Ovlaštenje: kôd *Dvosmislenost* — koji je postavio i dao mu podobnost D.S. Stern, direktor Konzularnih operacija.«

Ali su jedino stratezi znali kome se Stern obratio svojom dvostrukom ili dvosmislenom dilemom. Zapravo, ni sam Stern nije znao kome će pristupiti sve dok se nije pojavio na petom katu i proučio popis po funkciji starijeg osoblja; on je to dao jasno do znanja. Nije važno, pomisli Arthur Pierce u tamnoj uredskoj sobi, bacivši pogled na potpisanu fotografiju Anthonya Matthiasa na zidu. Uzevši sve zajedno, njemu bi bilo nezamislivo da se s njim nisu konzultirali u vezi s krizom. Bilo mu je jednostavno pogodnije da bude u uredu kad Stern i drugi stratezi odluče gore donijeti nerješiv problem. Da ga nije bilo na katu, ipak bi doprli do njega i potražili savjet. Rezultat bi bio isti: »Izvan spasa«. Jedino bi metod bio drugačiji: nedokumentirani konsenzus bezličnog komiteta. Sve je ispalo kako je najbolje moglo; prošla dva sata su bila orkestrirana kako treba. O neuspjehu se pomislilo, ali ne i razmišljalo. Neuspjeh je bio izvan pitanja. Stratezi su mrtvi, a sve veze s kôdom *Dvosmislenost* presječene.

Treba im vremena. Dana, tjedan, mjesec. Moraju pronaći čovjeka koji je obavio nevjerojatno — uz *njihovu pomoć*. Pronaći će ga, jer iza sebe ostavlja trag straha — ne, ne straha, prepasti — a tragovima se može ući — u trag. A kad ga pronađu, onda neće biti skrušeni koji naslijeđuju zemlju. To će biti Voennaja.

Njih je malo ostalo na ovoj strani svijeta. Tako malo, tako snažnih, koji su tako u pravu. Oni su već sve vidjeli, sve su proživjeti. Laži, korupciju, suštinski trulež u srcu vlasti; bili su dijelom toga radi veće stvari. Nisu zaboravili tko su bili, ni tko su sada. Ili *zašto* su bili. Bili su suputnici, a nema višeg poziva; njegova se ideja zasniva u realnosti, ne u romantičnim iluzijama. To su ljudi novog svijeta, a stari ih je očajnički trebao. Nije ih bilo mnogo u brojevima — manje od stotinu — ali su to bile fino podešene jedinice, spremne da odmah nastupe u svakoj mogućnosti, u svakoj hitnosti. Imaju položaje, prave papire, prava sredstva. Voennaja je velikodušna; oni su, sa svoje strane, bili odani elitnom korpusu KGB-a.

Smrt stratega bila je veoma važna. Nastali vakuum će paralizirati prvobitne arhitekta Costa Brave, osupnjujući ih do šutnje. Oni neće ništa reći; pokrivač je od najveće važnosti. Jer

čovjek u sjeni iza stola nije lagao Rimu: neće biti otvaranja nove runde spekulacija oko Costa Brave. Ni s jedne strane.

Dok mu je mrak skrivao pokrete, Arthur Pierce, najmoćniji *paminjatčik* u State Departmentu, ustao je od stola i tiho odšetao do naslonjača uza zid. Sjeo je i ispružio noge; tu će ostati do jutra, sve dok starije i podređeno osoblje ne stane popunjavati peti kat. Zatim će se pomiješati s drugima, potpisati zaboravljeni popis osoblja; njegova će jutarnja nazočnost biti privremena, jer ga trebaju natrag u New Yorku. On je, na koncu svega, ipak vašingtonski najstariji pomoćnik američkog ambasadora pri Ujedinjenim narodima. U suštini, on je najvažniji glas State Departmenta na East Riveru; ubrzo će postati ambasador. To je bila namjera Anthonya Matthiasa; svi su to znali. To će biti još jedan značajan korak u njegovoj izuzetnoj karijeri.

Odjednom Maljekov-Pierce poskoči u naslonjaču. Treba po posljednji put nazvati Rim, posljednji glas koji treba stišati: čovjek u radio-sobi koji je odgovorio na sterilni telefonski poziv i uzeo poruku, bez trake i bez upisa u knjige.

11

— Ona nije na brodu, *kunem se!* — protestirao je salijetani kapetan teretnjaka *Santa Teresa*, sjedeći za stolom u maloj kabini na krmi kormilarnice. — Pretražite, ako želite, signore. Nitko vas neće ometati. Mi smo je iskrkali na kopno prije tri ... prije tri i po sata. *Madre di Dio!* Kakvo ludilo!

— Kako? *Gdje?* — zahtijevao je Havelock.

— Isto kao i vi. Motorni čamac nas je sačekao dvanaest kilometara južno od Arme di Taggia. Kunem vam se, ja *ništa* nisam znao! *Ubit* ću onu svinju u Civitavecchi! Samo politička izbjeglica s Balkana, rekao je — žena s malo novaca i prijateljima u Francuskoj. Mnogo ih je ovih dana. Gdje je grijeh ako sam još nekome pomogao?

Michael se nagnuo naprijed i uzeo oveliku diplomatsku legitimaciju koja mu navodi status konzularnog atašea pri Ministarstvu za vanjske poslove, SAD, pa mirno rekao: — Nema nikakva grijeha, ako je to ono što ste vjerovali.

— Istina je, signore! Gotovo trideset godina guram svoje stare krave ovim vodama. Uskoro napuštam more, imam neku zemljicu, nešto novaca. Uzgajam grožđe. Nikad *narcotici!*¹ Nikad *contrabbandi!* Ali ljudi — da. Tu i tamo *ljudi*, a toga se ne stidim. To su oni koji bježe iz svojih mjesta i ljudi o kojima vi i ja ništa ne znamo. Opet vas pitam, gdje je tu grijeh?

— U griješenju.

— Ne mogu vjerovati da je ta žena kriminalka.

— Ja to nisam rekao. Rekao sam da je moramo pronaći. Kapetan je kimnuo glavom u znak pokoravanja. — Vrlo je loše što ćete me prijaviti. Napuštam more za zatvor. *Grazie, gran signor americano.*

— Ni to nisam rekao — mirno će Michael.

Kapetanove se oči raširiše dok je dizao pogled, nepokretne glave. — *Che cosa?*

— Nisam očekivao da ćete biti ono što se čini da jeste.

— *Che dice?*

— Nije važno. Postoje trenuci kad bi zbujenost trebalo izbjegavati. Ako budete surađivali, ništa se ne mora reći i prijaviti. *Ako* budete surađivali.

— Na koji god način hoćete! To je poklon koji nisam očekivao.

— Kažite mi sve što vam je rekla. I učinite to brzo.

— Bilo je mnogo toga što je bilo bez smisla...

— To nije ono što želim čuti.

— Razumijem. Bila je mirna, očito vrlo inteligentna, ali, ispod, vrlo preplašena žena. Bila je u ovoj kabini.

— O?

¹ Narkotici (tal.); (op. prev.)

— Ne sa mnom, u to vas uvjeravam. Ja imam kćeri njene dobi, signore. Tri puta smo zajedno blagovali; nije bilo drugog mjesta za nju, a moja posada, dakle, to nisu ljudi s kojima bih htio da moje kćeri objeduju. Osim toga, nosila je sa sobom vrlo mnogo lira. Morala je; prijevoz koji je kupila nije jeftin... Očekuje velike neugodnosti. Večeras.

— Što hoćete reći?

— Upitala me jesam li ikad bio u selu Col des Moulinets, u planinama Ligurije.

— Govorila vam je o Col des Moulinetsu.

— Držim da je pretpostavljala da ja znam, da sam ja samo jedan dio putovanja, a svjesna je i drugih dijelova. I dogodilo se da sam ja *bio* u Moulinetsu nekoliko puta. Brodovi koje mi daju moraju često na popravak, ovdje u San Remu, ili u Savoni, ili u Marseillu, koji je, usput, najdalja luka do koje plovim. Ja nisam poput onih koje nazivaju *capitano superiore*...

— *Molim* vas. Nastavite.

— Ovdje u San Remu nekoliko puta smo bili u suhom doku, a ja sam otišao u brda, do Col des Moulinetsa. To je preko francuske granice zapadno od Monesija, lijepog gradića punog planinskih potoka i — kako vi to kažete? *Ruote a pale*?

— Kotači s lopaticama. *Moulinets* može također značiti kotače s lopaticama na francuskom.¹

— *Si*. To je manji prolaz u donjim Alpama, koji se mnogo ne upotrebljava. Teško je stići do njega, ceste su i prijevoz loši, javne pogodnosti još gore. A pogranične straže su najlabavije u Ligurskim Alpama i Maritimnim Alpama; jedva imaju vremena da iz usta izvuku »gauloises«² i bace pogled na papire. Pokušao sam uvjeriti svoju prestrašenu bjegunku da neće imati teškoća.

— Mislite li da će ona pokušati proći kroz pograničnu postaju?

— Ima samo jedna, kratki most preko planinske rijeke. Zašto ne? Sumnjam da bi čak bilo potrebno podmititi stražara; ako je jedna žena u skupini dobro odjevenih ljudi u noći, a na kojima se vidi da su pred sobom imali dobro vino, sve će biti u redu. Što ih je briga.

— Mene je briga.

Kapetan je zašutio; naslonio se na naslonjač i promatrao američkog funkcionera. — Onda ćete na to morati sami sebi odgovoriti. Tko drugi može? — Obojica se stadoše gledati, nijedan nije govorio. Kapetan kimnu i nastavi: — Ali ću vam ovo reći; ako ne upotrijebi most, morat će se probiti kroz vrlo gustu šumu s mnogim strmim stijenama, a ne zaboravite i rijeku.

— Hvala vam. To je informacija koja mi je potrebna. Je li vam rekla zašto iz Italije odlazi na ovakav način?

— Uobičajeno. Aerodromi su pod prismotrom; isto tako i željezničke stanice i veće ceste koje prelaze u Francusku.

— Pod čijom prismotrom?

— Ljudi poput vas, signore.

— Je li vam tako rekla?

— Nije trebalo da kaže više nego je rekla, a ja je nisam ispitivao. To je istina.

— Vjerujem vam.

¹ Na području Col des Moulinetsa računa se da postoji oko 600 mlinova na planinskim rječicama i brzicama (*op. prev.*)

² Vrst jake francuske cigarete (*op. prev.*)

— Hoćete li odgovoriti na pitanje, onda? Znaju li drugi?

— Nisam siguran — odvrati Michael. — Istina.

— Jer ako znaju, ja sam uhapšen. Napuštam more za zatvor.

— Da li bi to značilo da bi to bila javna informacija?

— Najsigurnije. Optužbe bi bile iznesene pred *la commissione*.

— Onda ne mislim da će vas dirnuti. Moja je misao da je ovaj incident posljednja stvar na svijetu za koju bi ljudi s kojima sam upleten htjeli da bude poznata. Ako dosad nisu stigli do vas — radiom, brzim čamcem ili helikopterom. Ili ne znaju za vas, ili vas ne žele dotaći.

Kapetan je opet zašutio, gledajući pažljivo u Havelocka. — Ljudi s kojima ste upleteni, ignore? — rekao je, pustivši riječi da mu vise u zraku.

— Ne razumijem.

— Upleteni, ali ne *od* njih, je li to točno?

— To nije važno.

— Vi želite pomoći toj ženi, nije li tako? Vi niste za njom da je... kaznite.

— Odgovor na prvo je da. Na drugo, ne.

— Onda ću vam reći. Pitala me da li znam za aerodrom blizu Col des Moulinetsa. Nisam znao. Nisam nikad čuo za njega.

— Aerodrom? — Michael je shvatio. Bila je to dodatna informacija koja mu ne bi bila dana prije deset sekundi. — Most preko planinske rijeke, i aerodrom. Noćas.

— To je sve što mogu reći.

Planinska cesta koja je vodila iz Monesija prema francuskoj granici bila je dovoljno široka, ali obilje kamenja, stijena, litica i gustog raslinstva s kojim je graničila, činilo je da se doima užom, pogodnijom za teretna vozila s teškim kotačima i snažne jeepove¹, nego za bilo koji normalni automobil. Bila je to isprika kojom se Michael poslužio da bi posljednju polovinu milje propješačio, na olakšanje vozača taksija iz Monesia.

Saznao je da se prije mosta nalazi seosko svratište, pojilište za talijanske i francuske patrole; mjesto gdje su dva mala garnizona, svaki s jedne strane, dovoljno razumjela oba jezika, kao i nekoliko mještana i još manje turista koji su ponekad prelazili amo-tamo. Na temelju malo onoga što je Havelock vidio i što mu je rečeno, kapetan »*Sante Terese*« bio je u pravu. Pogranična postaja Col des Moulinetsa bila je manji prolaz u donjim Alpama, kojemu se nije lako pristupalo, i u kojemu je bilo malo osoblja u državnoj službi. Ljudi su tu boravili zato jer je tako bilo desetljećima, a nikakvom birokratskom zakonodavstvu nije palo na pamet da ga ukine. Opći tok prometa između dviju zemalja bio je ili po širokim obalnim cestama Sredozemlja petnaest milja južnije, ili po većim, prilagođenijim prolazima na sjeveru, kao što su Col de Larche i Col de la Madeleine, zapadno od Torina.

Kasno poslijepodnevno sunce sada je bilo lepezasti lûk jake narančaste i žutih boja, raspršenih s viših planina, ispunjavajući nebo iznad Maritimesa odjecima svjetla koje se povlačilo. Sjene na primitivnom putu postajale su sve duže i oštrije; za nekoliko minuta će im obrisi iščeznuti, pa će se pretvoriti u tamne oblike, nerazgovjetne u sivom mraku rane večeri. Michael je hodao rubom šume, spreman da skokne u raslinje na prvi zvuk koji ne pripada šumi. Znao je da svaki korak koji učini mora unaprijed ocijeniti uz pretpostavku da je Rim saznao

¹ Malo vojno cestovno vozilo s pogonom na sva četiri kotača koje je dobilo ime po slovima *G. P.*, skraćenica za »General Purpose« — (vozilo) opće namjene (*op. prev.*)

za Col des Moulinets. Nije lagao kapetanu »*Santa Terese*«; mogao je biti čitav niz razloga zašto bi oni koji rade za ambasadu htjeli biti dalje od broda u međunarodnim vodama. Sporom teretnjaku se moglo ući u trag i pratiti ga — vrlo je vjerojatno da je tako i bilo — ali je druga stvar ukrcati se na brod u svojstvu zakonitog funkcionera. Bila je to taktika visokog rizika; vrlo lako bi se moglo postaviti pitanje pred *commissione*.

Je li Rim pronašao čovjeka iz Civitavecchie? Mogao je samo pretpostaviti da bi drugi mogli učiniti ono što je on učinio; nitko nije bio tako izuzetan ili tako sretan. On je u ljutnji — ne, u bijesu — viknuo ime lučkog grada u telefon, a Baylor ga je ponovio. Ako je ranjeni obavještajni oficir bio kadar funkcionirati poslije Palatina, zasigurno je naredio svojim ljudima da pročešljaju obalu u Civitavecchii i pronađu ugovarača ilegalnih putovanja.

Ali ipak, uvijek postoje procijepi, prostori koje se nije moglo ispuniti. Hoće li čovjek u Civitavecchii imenovati određeni brod, znajući da mu, ako to učini, više nitko neće vjerovati na obali? Vjerovati, pakao; mogao je biti ubijen u bilo kojoj od tuceta sporednih ulica i uličica ispunjenih izmaglicom. Ili bi mogao tvrditi da ne zna tu fazu bijega — prodali su je drugi koji su mu nepoznati — ali i otkriti Col des Moulinets kako bi stekao prednost kod moćnih Amerikanaca u Rimu, koji su nevjerojatno velikodušni prema onima koji su im po volji... »Još jedna izbjeglica s Balkana, gdje je grijeh, signori?«

Toliko procijepa, tako malo onoga što je konkretno... tako malo vremena za razmišljanje, toliko nepodudarnosti. Tko bi pomislio na to da postoji umorni kapetan u godinama, koji se protivi prometu i trgovanju u profitirajućem svijetu narkotika i krijumčarene robe, ali je sasvim voljan prokrijumčariti izbjeglice iz Italije — što nije manja opasnost, niti manji razlog za dospijevanje u zatvor?

Ili grubi Red Ogilvie, nasilan čovjek koji nikad nije prestao pokušavati opravdati nasilje. Bilo je dvostranosti u tom čudnom opravdanju. Sto je tjerovalo Johna Philipa Ogilviea? Zašto se čovjek napinje cijelog života da bi slomio lance koje si je nametnuo? Tko je zapravo bio Apaš? Gunslinger? Tko god je bio i što je god bio, umro je naprasnom smrću baš u trenutku kad je saznao drastičnu istinu. Lažovi su na vlasti u Washingtonu.

Iznad svega, Jenna. Njegova ljubav koja nije izdala tu ljubav, već su nju izdali. Kako je mogla povjerovati lašcima? Što su joj mogli reći? Koji su joj neoborivi dokaz predstavili da ga je ona prihvatila? Najvažnije od svega, *tko* su lažovi? Koja su im imena i odakle su?

Sada je bio tako blizu da je to mogao osjetiti, osjećati to sa svakim korakom na sve tamnijem planinskom putu. Prije nego se sunce pojavi na drugoj strani svijeta, imat će odgovore, dobit će natrag svoju ljubav. Ako su neprijatelji došli iz Rima, oni mu nisu par; on je to znao. Povjerenje u sebe bujalo je u njemu; suviše je često bilo neopravdano, ali je bilo potrebno. Čovjek ne može nadživjeti nekadašnje dane, strašne dane, i preživjeti bez toga. Svaki korak i on je bliže...

A kad bude imao odgovore i svoju ljubav, telefonirat će u brvnaru u drugom gorju, udaljenom tisuće kilometara. Blue Ridge i Shenandoah, SAD. Njegov mentor, njegov *přítel*, Anton Matthias, saznat će za zavjeru koja je dosegla u crijeva tajnih operacija; njeno postojanje je neosporno, njen cilj nepoznat.

Odjednom je opazio mali krug svjetla ispred sebe, koji je sjao kroz lišće s lijeve strane puta. Sagnuo se i promatrao ga, nastojeći ga odrediti. Svjetlo se nije kretalo; samo je bilo tamo, gdje ranije nije bilo svjetla. Oprezno je krenuo naprijed, hipnotiziran, uplašen; *što* je to?

Zatim je ustao s olakšanjem i opet stao disati. Na putu je bio zavoj, a u koritu su mu bili obrisi zgrade; to je svratiste. Netko je baš upalio vanjsku svjetiljku na stupu; uskoro će uslijediti druga svjetla. Mrak se pojavio odjednom, kao da je sunce propalo u rupu. Visoki

borovi i velike litice onemogućavali su trakama narančaste i žute boje da se probiju, mada ih je još bilo na nebu. Sada se svjetlo pojavilo i u prozorima, tri na najbližoj strani, više na prednjoj strani; koliko, nije mogao reći, ali najmanje šest ako je suditi po svjetlu koje se prosulo preko trave i pošljunčanog ulaza u kuću.

Michael je stupio u šumu da provjeri grmlje i travurinu. S njima može na kraj, pa se zaputio prema trima osvijetljenim prozorima. Više nije imalo smisla ostati na cesti.

Stigao je do ruba šume gdje je deblo borovog stabla stajalo između njega i duboko izbrazdana prilaznog puta od teškog blata. Put se širio duž strane konačišta, pa je iza njega zaokrenuo u neku vrst parkirališta uz teretni ulaz u zgradu. Udaljenost do prozora, koji je bio ravno ispred njega, iznosila je oko osam metara; stupio je iza stabla.

Odjednom su ga zaslijepila jaka automobilska svjetla. Kamion je dotutnjao iz primitivna puta trideset metara s njegove desne strane, pa skrenuo na blatnjavi pristupni put. Havelock je brzo odskočio u šipražje, iza borova debela, pa posegnuo za španjolskim automatikom koji mu je bio pričvršćen na grudima. Teretnjak je odskakutao pored njega, uzdižući se i padajući preko osušenih brazdi prolaza poput malog prama na nemirnoj vodi. Iz unutrašnjosti teretnjaka čuo je ljutite uzvike ljudi koji su se protivili neudobnosti putovanja.

Havelock nije mogao reći jesu li ga vidjeli ili nisu; opet je čučnuo da se zaštiti i promatrao. Teretnjak se iznenada zateturio i zaustavio na ulazu velikog ravnog parkirališta; vozač je otvorio vrata i iskočio. Spreman da potrči u šumu, Michael se povukao nekoliko koraka. To nije bilo potrebno; vozač se protegnuo, psujući na talijanskom; lik mu je odjednom bio uhvaćen u snopu svjetla koje je netko otvorio unutar zgrade, Ono što je svjetlo otkrilo bilo je zbunjajuće: vozač je bio u uniformi talijanske vojske, s oznakama graničara. Otišao je do stražnjeg dijela kola i otvorio velika dvostruka vrata.

— Izlazite, kopiladi! — viknuo je na talijanskom. — Imate otprilike jedan sat da napunite bubrege prije nego ćete na dužnost. Ja ću otići do mosta i reći drugima da ste tu.

— Način kako vozite, naredniče — rekao je vojnik, kreveljeći se dok je izlazio. — Čuli su vas na pola puta do Monesia.

— Ne budali!

Izišla su još trojica, udarajući stopalima i rastežući se; svi su bili čuvari granice.

Narednik je nastavio: — Paolo, ti uzmi novaka. Nauči ga redu i pravilima. — Narednik je oteturio prilaznim putem pored Havelocka; počeo se po slabinama i povukao dolje rublje ispod hlača — znaci dugog, neugodnog putovanja.

— Ti, Ricci! — viknuo je vojnik pred stražnjim dijelom teretnih kola, gledajući unutra. — Zoveš se Ricci, zar ne?

— Da — rekao je glas iznutra, pa se iz sjene pojavila i peta figura.

— Imaš najbolju dužnost koju možeš naći u vojsci, *paesano!*¹ Smještaj je gore pored mosta, ah mi imamo jedno utanačenje: mi uglavnom živimo *ovdje*. Ne idemo tamo gore sve dok ne krenemo dalje. Kad uđeš, potpišeš se, razumio?

— Ja razumijem — rekao je vojnik po imenu Ricci.

Ah njegovo ime nije bilo Ricci, pomisli Michael, gledajući u plavokosog čovjeka koji je vojničku kapu držao u lijevoj ruci. Havelockova je svijest brzo trčala unatrag preko tuceta fotografija, da bi oko svijesti izabralo jednu. Taj čovjek nije vojnik u talijanskoj vojsci — zacijelo nije graničar. On je Korzikanac, vrlo vješti trut s puškom ili pištoljem, žičanom uzicom

¹ Seljak (tal.); (*op. prev.*)

ili nožem. Njegovo pravo ime nije važno, ali govori sporim, monotonim glasom. Uostalom, tko zna koliko je raznih prezimena dosad upotrijebio. Bio je »specijalist« kojeg su upotrebljavali samo u situacijama »izuzetne predrasude«, povjerljivi krvnik koji je znao svoj put oko Sredozemlja, koji je kod kuće i na Balearskom otočju i u šumama Sicilije. Prije nekoliko godina mu je agent CIA-e u hermetički zatvorenoj prostoriji u Palombari pokazao njegovu fotografiju i dokumentaciju o njegovim poznatim pothvatima. Havelock je pratio jedinicu Brigate Rosse i trebalo je da dođe do nepripisivog ubojstva, kako se to kaže u žargonu; tada je odbio plavokosog čovjeka koji je sada stajao desetak metara od njega, na osvijetljenom prilaznom putu. Tada nije imao u njega povjerenja; Rim sada ima.

Rim *jest* znao. Ambasada je pronašla čovjeka u Civitavecchii, a Rim je poslao krvnika — radi nepripisivog ubojstva. Nešto ili netko je uvjerio lašce u Washingtonu da je bivši terenski oficir sada prijatna jedino ako je živ, pa su poslali glas da je »izvan spasa«, a njegovo neposredno otpremanje najviši prioritet.

Lažovi mu ne žele dopustiti da stigne do Jenne Karas, jer je ona dio njihove laži, u koju spada i njena lažna smrt na španjolskoj obali. Pa ipak i Jenna bježi; nekako, na neki način je pobjegla nakon Costa Brave. Je li sada uključena u krvnikov dnevni red? To je neizbježno; mamcu se ne smije dopustiti da živi, pa prema tome plavokosi asasin nije jedini ubojica na mostu kod Col des Moulinetsa. Na njemu ili pored njega.

Četiri vojnika i novi regrut uputili su se prema stražnjem ulazu u svratište. Vrata ispod reflektora bila su otvorena, a jako građeni muškarac je govorio gromkim glasom: — Ako ste vi svinje potrošili sav svoj novac u Monesiu, što dalje odavde!

— Ah, Gianni, onda bismo te morali zatvoriti jer francuske djevojke prodaješ skuplje od naših.

— *Vi* platite!

— Ricci — rekao je jedan od vojnika — ovo je lopov Gianni. On je vlasnik ove hrpe govana. Pazi što jedeš.

— Moram upotrijebiti kupaonicu — rekao je novi regrut. Netom je pogledao na sat; bio je to čudan postupak.

— Tko ne mora? — viknuo je drugi dok su svih pet ulazili u zgradu. Čim su se vrata zatvorila, Havelock je pretrčao preko prilaza do prvog prozora. Prozor je gledao u blagovao-nicu. Stolovi su bili prekriveni crvenim kockastim stolnjacima, s jeftinim priborom i čašama na mjestu, ali nije bilo gostiju; ili je bilo prerano za kuhinju ili tog poslijepodneva nije bilo klijenata. Pozadi, odijeljena samo širokim lukom koji je bio širine zida, bila je veća središnja prostorija, točionica. Prema onome što je mogao vidjeti, desetak osoba je sjedilo za malim okruglim stolovima — između deset i petnaest, bio je njegov proračun, gotovo svi muškarci. Dvije su žene, koje je mogao vidjeti, bile šezdesetih godina života, jedna debela, druga mršava; sjedile su pijući pivo, za susjednim stolovima, u društvu brkatih muškaraca. Pitaو se ima li još koja žena u toj prostoriji; pitao se — dok mu je udaralo u prsima — nije li se Jenna skupila na stolu u kutu koji nije mogao vidjeti. Ako je tako, onda mora paziti na vrata iz stražnjeg dijela prostorije — iz kuhinje, možda — kroz koja će pet vojnika ući u točionicu. On *mora* biti u položaju da to vidi. Slijedećih nekoliko minuta bi mu moglo reći što mora znati: koga će plavokosi ubojica prepoznati među klijentelom u točionici, barem brzim pogledom, mreškanjem usana ili gotovo neprimjetnim kimanjem glave?

Michael se sagnuo i potrčao do drugog prozora duž puta; ugao pod kojim je mogao vidjeti još je bio ograničen. Dotrča do trećeg, zatim je zaokrenuo oko ugla zgrade do prvog prozora sprijeda. Sada je mogao vidjeti vrata — CUCINA¹, kazivala su slova na vratima; sva-

¹ Kuhinja (tal.); (*op. prev.*)

kog trenutka će pet vojnika izići kroz ta vrata, ali nije mogao vidjeti sve stolove. Preostala su još dva prozora nasuprot kamenom popločane staze koja je vodila do ulaza. Drugi je prozor sada bio previše blizu vratima da bi se mogao razumno zaštititi, ali je ipak dopuzao do njega, a onda ustao i stao u sjenu bora široke krošnje. Polako je lice približavao staklu, a ono što je vidio, reklo mu je ono što je trebao znati. Prozor je bio iza unutrašnjeg nadsvođenog prolaza. Mogao je vidjeti ne samo ulaz u kuhinju, već svaki stol, svaku osobu u prostoriji. Jenna tamo nije bila. A onda mu je pogled odlutao do udaljenog zida; tu su bila još jedna vrata, uska vrata s dva odijeljena reda slova. *Uomini i Hommes*¹, klozet za muškarce.

Vrata na kojima je pisalo CUCINA naglo su se otvorila i petorica vojnika je ušlo u prostoriju; lopov Gianni je imao ruku na ramenu plavokosog vojnika čije je ime bilo Ricci. Havelock je zurio u ubojicu, zurio je u njegove oči sa svom mogućom koncentracijom. Vlasnik svratišta je kretnjom pokazao sebi ulijevo — Michaelu zdesna — pa se asasin uputio preko prostorije prema muškom zahodu. Oči. Pazi mu oči!

Došlo je! Samo neznatni treptaj kapaka, ali je bilo tu, pogled je bio tu. Prepoznavanje. Havelock je slijedio crtu pogleda plavokosog čovjeka. *Potvrđeno*. Dva su čovjeka bila za stolom u sredini sobe; jedan je spustio pogled do pića dok je govorio, a drugi — loša kretnja — zapravo je premještao noge, tako da je okrenuo glavu od staze ubojičina kretanja. Još dvojica članova jedinice — ali je samo jedan od njih bio aktivan. Drugi je bio promatrač. Čovjek koji je premjestio noge bio je agent potvrde, koji će potvrditi otpremu, ali u tome neće ni na koji način sudjelovati. Bio je Amerikanac; njegove su greške to govorile. Njegova jakna bila je skupa švicarska vjetrovka, krivo odabrana za mjesto radnje i izvan sezone; cipele su mu bile od mekane crne kože, a na zglavku je imao blistavi digitalni kronometar — sve tako upadljivo, tako u suprotnosti s planinskom odjećom njegova kompanjona. Tako američki. Agent ubilježbe, ali je to dokumenat koji neće nikad vidjeti više od šest živih ljudi.

Još je nešto bilo u neskladu; to su bile brojke. Jedinica od troje ljudi sa samo dva aktivna oružja znači da je nedovoljna, ako se uzme u obzir prioritet ubojstva i prošlost oficira inozemne službe koji je prvenstveni cilj. Michael stade proučavati svako lice u prostoriji, promatrajući oči, nastojeći uloviti hoće li ičiji pogled odlutati do čudno kombiniranog para za srednjim stolom. Nakon lica došla je na red odjeća, osobito ona što je pripadala nekolicini što su bili u kutu s njegove točke gledanja. Cipele, hlače i pojasevi, ako ih je moguće uočiti; košulje, jakne, šeširi i sav nakit koji se mogao vidjeti. Pokušao je otkriti još neki kronometar, ili alpsku vjetrovku, ili mekane kožnate cipele. Nepodudarnosti. Ako ih je bilo, nije ih mogao naći. Uz izuzetak dvojice ljudi za srednjim stolom, ljudi koji su pih u svratištu bili su živopisna grupa brđana. Farmeri, vodiči, trgovci — očito Francuzi preko mosta — i, dakako, graničari.

— *Ehi! Che avete?*² — Riječi su bile njemu dobačene; vojnikov izazov. Narednik iz kamiona je stajao, s rukom na futrolu, u polumraku staze koja je vodila do ulaza u svratište.

— *Mia sposa* — brzo će Havelock; glas mu je bio nizak, iskazivao je hitnju, a govorio je s dužnim poštovanjem. — *Noi siamo molto disturbati, signor maggiore. Io vado ad aiutare una ragazza francese. Là mia sposa mi seguirà!*³

Vojnik se nacerio i odmaknuo ruku s futrole s oružjem. Ukorio je Havelocka na garnizonskom talijanskom: — Tako ljudi iz Monesia još idu preko granice za francuskom guzicom, e? Ako vaša žena nije unutra, vjerojatno je u vašoj spavaćoj sobi gdje je pumpa neki

¹ Muškarci (tal. i franc); (op. prev.)

² Ej! Što imate? (tal.); (op. prev.)

³ Jako smo uznemireni, gospodine majore. Idem pomoći jednoj francuskoj djevojci. Moja će supruga naići (tal.) (op. prev.)

Francuz! — Jesi li ikad mislio na to?

— Putevi svijeta, majore — odgovori mu Havelock učtivo, slegnuvši ramenima, i nadajući se do Krista da će ta glasnostu trica ući unutra i ostaviti ga samog. On se mora vratiti prozoru!

— Ti nisi iz Monesia — sada će narednik, odjednom uzburan. — Ti ne govoriš kao čovjek iz Monesia.

— *Švicarska granica*, majore. Ja sam iz Lugana. Ovdje sam došao prije dvije godine.

Vojnik je šutio na trenutak, žmirkajući. Havelock je u sjeni polako maknuo ruku prema struku, gdje se, osiguran ispod pasa, nalazio teški magnum s pridodanim prigušivačem. Neće biti zvuka pištoljske paljbe, ako dođe do toga.

Konačno je narednik odbacio ruke, tresući glavom u gađenju.

— Švicarac! *Talijan* — Švicarac, ali više *Švicarac* nego *Talijan*! Svi vi! Šuljajuća kopolad. Ja neću služiti u bataljonu sjeverno od Milana. Kunem se. Prije ću izići iz vojske. Vрати se svom šuljanju, *Švicarče!*

— Okrenuo se i kočoperno ušao u svratiste.

Unutra, druga vrata — uska vrata koja vode u muški zahod — sada su se otvorila. Izišao je muškarac, a Michael nije samo znao da je pronašao treće oružje u jedinici iz Rima, već je shvatio da postoji i četvrti. Čovjek je bio član tima — dvojica stručnjaka za rušenje koji rade zajedno — veterani plaćenici koji su proveli nekoliko godina u Africi dižući u zrak sve od brana i aerodroma do velikih vila koje su odjednom zauzeli nesposobni despoti u graustar-kijanskom¹ kraljevskom ruhu. CIA ih je pronašla u Angoli, na krivoj strani, ali je tada američki dolar bio zdraviji, uvjerljiviji. Dvojicu stručnjaka su stavili u jedan fascikl crnog ruba duboko u kabinetima tajnih operacija.

A činjenica da se oni nalaze pored mosta Col des Moulinetsa dala je Havelocku još jednu vitalnu informaciju: očekuje se vozilo, ili vozila. Bilo koji od te dvojice stručnjaka za rušenje može se na deset sekundi zaustaviti pored automobila, pa će vozilo eksplodirati deset minuta poslije, ubivši svakoga u neposrednoj blizini. Očekuje se da će Jenna Karas preći preko granice u automobilu; nekoliko minuta poslije bit će mrtva; uspješno, nepripisivo ubojstvo.

Aerodrom. Rim je saznao za aerodrom od čovjeka iz Civitavecchie. Negdje na putu izvan Col des Moulinetsa bit će dignuto u noćno nebo bilo koje prijevozno sredstvo u kome ona bude.

Michael se bacio na tlo iza borova stabla. Kroz prozor je mogao vidjeti stručnjaka za eksploziv kako ide prema prednjim vratima svratišta; čovjek je pogledao na sat kao što je i plavokosi ubojica učinio nekoliko minuta prije. Raspored je u napredovanju, ali *koji* raspored?

Čovjek se pojavio; njegovo je tamno lice izgledalo još tamnije na slabom svjetlu svjetiljke na stupu na kraju staze. Stade hodati brže, ali je ubrzanje bilo jedva uočljivo; to je bio profesionalac koji je znao vrijednost samokontrole. Havelock usta oprezno, spreman da ga slijedi: baci pogled na prozor, pa opet pogleda, uzburan. Unutra, pored bara, narednik je razgovarao s plavokosim regrutom zvanim Ricci; očigledno mu je davao neku neželjenu naredbu. Činilo se da ubojica prosvjeduje, da podiže pivo kao da mu je to toliko potreban lijek, a ujedno i isprika što ne sluša. Onda se iskreveljio, popio piće u nekoliko gutljaja, te se uputio k vratima.

¹ Po nazivu jedne jamaikanske rock grupe koja se oblačila u izmišljene kraljevske uniforme (*op. prev.*)

Raspored je poštovan. Kako je unaprijed utanačeno, nekoga kod mosta su naputili da novog regruta pozove da na dužnost nastupi prije vremena dužnosti. Njega će upisati i registrirati *prije* kraja smjene. Proceduralne metode bile bi pokrivač i nitko se neće suprotstavljati. No to nije bila prava procedura, to nije bio normalni raspored.

Znali su. Jedinica iz Rima je znala da je Jenna Karas na putu prema mostu. Motorni čamac su opazili već u Arma di Taggia, pa putnike slijede. Vozilo u kojem je ona putovala u ligurijska brda bit će sada opaženo minutu-dvije po dolasku u Col des Moulinets. To je logično : koje je bolje vrijeme za prelazak preko granice nego krajem smjene, kad su vojnici umorni, iscrpljeni od dugočasovne monotonije, kad čekaju na smjenu i manje su pažljivi nego inače?

Vrata su se otvorila i Michael se opet sagnuo, gledajući sebi nadesno kroz borove grane na cestu, iza stupa sa svjetiljkom. Plaćenik je prošao dijagonalno do vrha druge strane, pa skrenuo lijevo prema mostu — obični pješak, možda Francuz koji se vraća u Col des Moulinets. Ali za nekoliko trenutaka će iščeznuti u šumi i zauzeti unaprijed određen položaj istočno od ulaza na most, odakle će moći dopuzati do automobila koji će nakratko zadržati stražari. Plavokosi ubojica bio je sada na pola puta do stupa sa svjetiljkom. Zastao je, upalio cigaretu; postupak koji je dao još jedan razlog odlaganju. Čuo je zvuk vrata koja su se otvorila i bio zadovoljan. »Vojnik« je nastavio svojim putem, dok su dvojica uz srednji stol, američki agent potvrde i njegov kojekako odjeveni kompanjon, izišli iz lokala.

Havelock je sada shvatio. Zamka je zamišljena precizno; za nekoliko minuta bit će na mjestu. Dvojica majstora strijelaca će »uzeti« nezvanog gosta, koji će se pokušati uplitati u kola koja voze Jennu Karas — vatrenom salvom, iste sekunde kad se pojavi na vidiku, a dvojica stručnjaka za rušenje garantiraju da će automobil koji prođe eksplodirati negdje na ulicama Col des Moulinetsa; ili na putu prema neoznačenom aerodromu.

Mogla bi se razmotriti i druga pretpostavka, osim činjenice da raspored već teče po planu, a koja uključuje automobil na putu prema mostu. Jedinica iz Rima je znala da je on tu, znala je da će on biti dovoljno blizu pograničnoj patroli da prati sve putnike u bilo kojim kolima koji daju pasoš stražarima. Pažljivo će ispitati svaku mušku figuru koja se pojavi, dok će za to vrijeme držati ruke na oružju. Njihova je prednost u broju, ali i on ima jednu prednost i to znatnu; znao je tko su oni.

Dobro obučeni Amerikanac i njegov službenik, drugi pištolj, odijelili su se kod ceste; agent je skrenuo nadesno kako bi se udaljio s terena smaknuća, a ubojica skrenu nalijevo, prema mostu. Dva omanja teretnjaka tandrkala su putem iz Monesia; jedan samo s jednim svjetlom, drugi s oba putna svjetla ali bez vjetrobrana. Ni Amerikanac ni njegovo unajmljeno oružje nisu obratili nikakvu pažnju; znali su kola koja čekaju, a to nisu bila jedna od tih.

Ako znaš strategiju, možeš se suprotstaviti strategiji — riječi njegova oca prije mnogo godina. Sjećao se visokog erudite koji je strpljivo objašnjavao partizanskoj ćeliji, smirujući njihova strahovanja, usmjeravajući im ljutnju. Lidice su bile njihov razlog, a smrt Nijemaca cilj. Svega toga se sada sjećao dok je polako prilazio putu, pa preko njega pretrčao u šumu.

S ruba cestovne okuke koja je vodila do svratišta, prvi je put ugledao most udaljen oko tri stotine metara; on je taj zaokret izbjegao krenuvši šumom. Prema onome što je mogao vidjeti, most je bio uzak i nedug, što je bio blagoslov za vozače, jer bi se dvojica vozila koja bi prolazila istodobno jamačno okrnula. Sada je bio upaljen dvostruki niz golih žarulja; bio je ovješten sa središnjeg čeličnog stupa, pa zahvaćen s dva potpornja; nekoliko je žarulja pregorilo, ali će biti zamijenjene tek kad im se i druge pridruže. Kontrolna postaja se sastojala od dviju suprotstavljenih zgrada koje su služile kao vrata u kućicama, visokih i širokih prozora, svaka sa svjetlom na stropu. Između dviju malih četvrtastih zgrada nalazila se brklja

dizana rukom, obojana jarko narančastom bojom koja je odražavala svjetlost. Desno od ručnog čekrka za manipuliranje cestovnom preprekom, nalazila su se vrata visoka samo do ramena, a otvarala su se samo pješacima vodeći na pješački prolaz.

Dva vojnika u smeđim uniformama sa crvenim i zelenim trakama bila su sa svake strane teretnjaka, razgovarajući živo s vozačem. Treći je stražar bio odostraga; njegova pažnja nije bila usmjerena na vozilo već na šumu iza mosta. Razgledavao je područje s jedne i druge strane kao što bi to činio lovac kad se prišuljava ranjenoj planinskoj mački. Oči su mu rovale, ali mu je glava bila gotovo nepokretna. To je bio plavokosi ubojica. Tko bi mogao očekivati da je obični vojnik na pograničnoj postaji zapravo ubojica poznat zbog niza pothvata u području Sredozemlja?

Četvrti je čovjek netom prošao kroz pješačka vrata. Polako se vukao gore blagom kosinom prema srednjem dijelu mosta. Ali taj čovjek nije imao namjeru da prijeđe na drugu stranu, nije imao namjeru da pozdravi francuske patrole na ligurijskom patoisu¹, ističući kao što su mnogi isticali da je zrak drugačiji u *la belle France*², a Bogu hvala i zbog vitkih djevojaka. Ne, pomisli Michael, taj nezgrapno odjeveni planinski seljak s ovješanim hlačama i velikom, teškom jaknom ostat će u središnjoj sjeni i, ako svjetlo bude dovoljno prigušeno, provjerit će svoje oružje, nesumnjivo brzometnu repetirajuću mašinsku pušku s naramenicama, s kundakom od čeličnih šipki pričvršćenih za ramena; oružje koje se lako skriva ispod odjeće. Otpustit će osigurač i biti spreman da pojuri do kontrolne postaje u trenutku likvidacije, spreman da ubije talijanske stražare budu li se uplitali, s namjerom da puca u tijelo čovjeka koji će se pojaviti iz mraka da dočeka ženu koja prelazi granicu. Taj čovjek, posljednji put viđen za srednjim stolom u svratištu bio je potpomoć ubojici plave kose.

Bilo je to poput onog kažnjavanja kad je čovjek prisiljen da trči između dva reda ljudi što ga udaraju. I jednostavno i s dobro raspoređenim ljudima, koristeći se prirodnim i procedurálnim blokovima: čim cilj jednom uđe, on je u zamci i iznutra i izvana. Dvojica ljudi su čekali s eksplozivom i oružjem na ulazu u zamku, jedan u njoj, a četvrti pri njenoj vanjskoj ogradi. Dobro smišljeno, vrlo profesionalno.

¹ Narječje; pučki govor; iskvaren jezik (franc.); (op. prev.)

² Lijepa Francuska (franc.); (op. prev.)

12

Sićušan sjaj cigarete zaštićene dlanom mogao se vidjeti u grmlju dijagonalno preko tamne ceste. Loš običaj. Agent potvrde bio je čovjek koji si je ugađao; nije se mogao odreći ni kronometra ni cigareta za vrijeme prvih stadija ubojstva.¹ Treba ga zamijeniti; bit će zamijenjen.

Havelock je prosudio kut cigarete, njenu udaljenost od tla; čovjek je bio sagnut ili čučao, možda i sjedio. Stajao nije. Zbog gustoće lišća čovjeku je bilo nemoguće da jasno vidi cestu, što znači da još neko vrijeme ne očekuje kola s Jennom Karas; ponašao se suviše ovlaš a da bi očekivao neposrednu akciju. Narednik je na prilaznom putu rekao vojnicima da imaju jedan sat da napune bubrege; dvadeset minuta je prošlo, ostaje još četrdeset. Pa ipak, ne baš točno četrdeset. Posljednjih deset minuta smjene bit će izbjegnuto, jer promjena straže zahtijeva razmjenu informacija, bez obzira kako bile nebitne ili pro forma. Michael je imao vrlo malo vremena da učini ono što je morao učiniti, da stavi u pogon svoju protustrategiju. Prvo, morao je saznati sve što je mogao o Rimu.

Odstupao je natrag duž ruba lišća, sve dok mu stabla nisu gotovo sasvim zaklonila daleko svjetlo s mosta. Pretrčao je cestu i utrčao u raslinje, skrenuo lijevo, provjeravajući svaki korak kako bi osigurao nečujnost koja je bitna.

Agent potvrde sjedio je na kamenu i, sasvim u skladu s ugađanjem samom sebi, igrao se sa satom: pritiskao je dugmad, kontrolirao vrijeme, promatrao tok polusekundi. Havelock je posegao u džep i izvukao jedan od predmeta koje je kupio u Monesiu — deset centimetara dugački nož za čišćenje riblje krljušti, zatvoren u kožnim koricama. Odijelio je grane ispred sebe, nisko se sagnuo, pa jurnuo.

— *Vi! Isuse Kriste!... Nemojte! Što radite? O, moj Bože!*

— Budeš li govorio iznad šapata, nećeš imati lica! — Michaelovo je koljeno bilo čvrsto utisnuto u agentov vrat, dok je poput britve oštirim narovašenim sječivom pritisnuo čovjekov obraz ispod njegova lijevog oka. — Ovaj nož čisti ribu, ti kurvin sine. Ja ću ti sastrugati kožu ukoliko mi ne kažeš što želim znati. Odmah *sada*.

— Vi ste manijak!

— A ti si gubitnik, ako vjeruješ u to. Koliko si ovdje?

— Dvadeset šest sati.

— Tko je dao naređenje?

— Kako da ja znam.

— Zato jer bi se čak i dupe poput tebe pokrilo! To je prva stvar koju naučimo u otpremi, zar ne? *Naređenje!* Tko ga je dao!

— *Dvosmislenost!* Kôd je bio Dvosmislenost — viknuo je agent potvrde, dok mu se rub nepravilnog sječiva zabio u lice. — Kunem se u ime Krista da je to sve što ja znam! Tko god je upotrijebio tu šifru, nju su odobrili u Cons Opu — D.C. Može joj se slijediti trag do *tamo!* *Isuse*, ja samo znam da su nam naređenja stigla od kôda! To nam je bilo odobrenje!

¹ *Kill* (engl.) znači ubiti, ali u slangu i — akcija, pothvat; uništenje, okončanje, itd. (*op. prev.*)

— Prihvatit ću to. A sada mi daj raspored korak po korak. *Sav.* Ukebali ste je u Arma di Taggia i odonda je pratite. Kako?

— Promjena kola još od obale.

— Gdje je ona sada? Koja su kola? Kada se očekuju?

— Lancia. ETA¹ kao prije pola sata, ukoliko...

— Skrati! *Kada?*

— Sedam četrdeset dolazak. Buba je umetnuta u kola. Bit će ovdje u sedam i dvadeset.

— Znam da nemaš radio, radio bi bio dokaz u tvom slučaju. Kako su s tobom kontaktirali?

— Telefon u svratištu. *Isuse!* Odmaknite tu stvar od mene!

— Ne još, zdravi čovječe. Raspored, koraci? Tko je sada tamo u očekivanju kola?

— Dvojica u izudaranom teretnjaku, četvrt milje dalje. U slučaju da presretnete, oni će to čuti i biti na vama.

— Ako to ne učinim, što onda?

— Mi smo to dogovorili. Od sedam i trideset nadalje, svatko tko prelazi granicu izlazi iz kola ili teretnjaka, ili što bilo. Vozila se pretražuju — mi ubacujemo lire — pa će se ona morati pokazati ovako ili onako.

— To je trenutak za koji ste pretpostavili da ću ja izići?

— Ako vas mi... *oni* ... prije ne pronađu. Oni misle da će vas opaziti prije nego ona dođe ovamo.

— A ako se to ne dogodi?

— Ja ne znam! To je *njihov* plan.

— To je *tvoj* plan! — Havelock je posjekao kožu na agentovu licu; krv mu je potekla niz obraz.

— Kriste! Nemojte, *molim vas!*

— Kaži mi!

— Planirano je da izgleda kao da ste vi napali. Znaju da imate oružje, pokazivali ga ili ne. Zgrabe vas i izvuku vam oružje ako vam nije u ruci. To nije važno, to je samo radi pometnje. Pobjeći će; teretnjak ima dobar motor.

— A automobil? Što je s *automobilom*?

— Proguran je naprijed. Mi samo želimo da ne bude tamo. Ona nije Karas, ona je sovjetski mamac. Pustit ćemo Moskvi da je dobiju natrag. Francuzi se neće uplitati, stražar je potplaćen.

— Lažljivac! Prokleti *lažljivac!* — Michael je kliznuo sječivo noža za ribe preko agentova lica do drugog obraza. — Lažljivce treba označiti! Ti ćeš biti *označen, lažljivče!* — S vrškom je presjekao kožu. — Ona dvojica nitro clownova, oni koji su radili Afriku — Tanzanija, Mozambik, Angola — oni nisu ovdje zbog planinskog zraka, *lažljivče!*

— O, *Isuse!* Ubijate me!

— Ne još, ali je sasvim moguće. Koji je njihov čin?

¹ Akkr. od »Estimated Time of Arrival«, proračunato vrijeme dolaska (*op. prev.*)

- Oni su samo pripomoć! Ricci ih je doveo.
- Korzikanac?
- Ja ne znam... Korzikanca.
- Plavi.
- *Da!* Ne režite me! *Molim vas*, ne režite me!
- Pripomoć? Kao tvoj prijatelj za stolom?
- *Stolom?* Kriste, tko ste vi?
- Promatrač, a ti si glup. Za tebe su oni samo pištolji?
- Isuse, *da!* To su oni!

Tako su lažljivci u Washingtonu lagali čak i svojim u Rimu. Jenna Karas ne postoji. Žena u automobilu trebalo bi da bude otpremljena, a da o tome Rim ne bude obaviješten. Lažljivci! Ubojice!

Zašto?

Tko su oni?

— Krvarim! Krv mi je u ustima!

— Ugušit ćeš se u njoj ako mi ne kažeš. *Gdje?*

— Jedan sa svake strane! Osam, deset metara prije vrata. *Kriste, ja umirem!*

— *Ne, ti ne umireš, agentu potvrde. Ti si samo označen; ti si gotov. Ne zaslužuješ kirurški zahvat.* — Havelock je premjestio nož u lijevu ruku, i podigao desnu s ispruženim napetim prstima, ukočenih mišića dlana. Zviznuo je rukom o čovjekov vrat; bit će izvan stroja ne manje od jednog sata. To će biti dovoljno dugo; *mora* biti.

Puzao je kroz grmlje i travurinu, siguran u ono što radi, u svom elementu u prijateljskoj šumi.

Našao ga je. Čovjek je bio na koljenima, presavijen nad platnenom torbom — rukskom, ili vunenim čupavcem; svjetlo s mosta bilo je dovoljno jako za obris figure, a preslabo da bi je činilo jasno vidljivom, ako čovjek ne zna što traži. Odjednom se začu sve jači zvuk motora praćen čegrtanjem olabavjele cijevi ispušnika ili odbojnika u kontaktu s kamenjem na putu. Michael se okrenu, zadržavši dah, rukom posegnuvši prema pasu. Tandrakući teretnjak se pojavio na vidiku. Michaelom se širio mučni osjećaj, jer se pitao nije li agent slagao? Opet pogleda u specijalistu za eksplozive; čovjek se sagnuo, lišivši se svakog pokreta, a Havelock je polako pustio dah.

Klepetavo vozilo je prošlo mimo i zaustavilo se kod mosta. Plavokosi ubojica bio je stražar; njemu je očito bilo rečeno da poštuje uobičajeni postupak, ali, umjesto toga, on je pogledom pretraživao šumu i donji dio ceste. Bučni glasovi ispunili su područje vrata: muškarac i žena u kolima su se usprotivili neočekivanu zahtjevu da iziđu; bilo je očito da su svakodnevno prelazili to granično mjesto.

Michael je znao da mu je galama u korist; probijao se naprijed. Bio je manje od dva metra od čovjeka kad su se otvorila stražnja vrata kamiona, a izvikivane bestidnosti su rasle u crescendo. Vrata su se zatvorila s lupom. Havelock je poskočio iz grmlja, ispruženih ruku i savijenih prstiju za napad.

— *Che mai...?*¹

¹ Što je ovo; gle ovo...? (tal.); (op. prev.)

Specijalist nije imao prilike da doživi daljnji šok. Michael mu je glavom udario o mekanu zemlju i kamenje, a desnicom mu stegnuo vrat; grčevito je kašljao i otromboljio se. Havelock je preokrenuo onesviješteno tijelo; izvukao mu je pas iz hlača, ugurao mu ga ispod jednog i drugog pazuha i čvrsto ga stegnuo, pa zaomčio i začvorio. Izvukao je automatik »llamu« iz mjesta na prsima i udario s cijevi u čovjekovu glavu iznad desne sljepoočice, produživši vrijeme koliko će biti u nesvijesti.

Michael je rasporio platnenu torbu. Bio je to specijalistov pokretni laboratorij, ispunjen kompaktnim blokovima dinamita i mekanim svicima plastičnog eksploziva. Uređaji sa žicama koje su bile spojene s minijaturiziranim satovima i radijumskim brojčanicama bili su detonatori, s pozitivnim i negativnim polovima utisnutim zajedno u smrtonosni prah, namješteni da okretanjem prstiju emitiraju naboj u određenom trenutku. Bio je i drugi tip uređaja za detoniranje, mali, ravni, zaobljeni moduli, ne veći od brojčanika muškog sata; bili su bez žica i imali su samo preču sa svijetlećim brojčanim očitanjem, te sićušno dugme s desne strane kojim se određuje željeno vrijeme. Bili su specijalno smišljeni za plastične eksplozive, ukopani u naboje, s točnošću unutar pet sekundi u razdoblju od dvadeset četiri sata. Havelock je napipao kutijicu s jednim *plastiqueom*. Na gornjoj je površini bio samoljepivi jezičac kroz koji se umeće modul, a dno je bilo označeno drugim jezičcem koji je trebalo odgultiti nekoliko minuta prije postavljanja. Izvukao je tri naboja i module, pa ih stavio u džepove. Zatim se oprezno udaljio vukući platnenu torbu za sobom; tri metra dalje u šumi gurnuo ju je ispod otpale borove grane. Pogledao je na sat. Ima još dvanaest minuta.

Kod mosta je prestala vika. Ljutiti bračni par se vratio u teretno vozilo, a stražari su se ispričali zbog glupih privremenih propisa. *Burocrati!* Motor je upaljen a niz stenjanja metala prethodio je punoj grmljavini akceleratora pritisnutog do poda. Putna su svjetla ugašena i narančasta prepreka podignuta, dok je pogonska mašinerija škripala a olinjalo vozilo zatandrakalo na most. Čegrtanje je sada bilo glasnije, zapravo zaglušujuće, dok je vozilo zapraskalo preko površine mosta izbrazdane uskim, otvorenim metalnim potpornjima. Buka je odjekivala gore i dolje, ispunjavajući zrak s nezaustavljivim staccatom, koji je učinio da se jedan od čuvara trgnuo i stavio obje ruke na uši. Čegrtanje, putna svjetla: prvo je bilo odvratanje pažnje; drugo, slično kao i prvo. Kad bi barem imao pošten vidik mogao bi, to je samo mogućnost — eliminirati pomoćnog krvnika; to neće pokušati dok vjerojatnosti ne budu na njegovoj strani.

Kršan čovjek u teškoj jakni vjerojatno će obujmiti ogradu, nagingući se, možda, da bude što je moguće neupadljiviji u sjaju automobilskih svjetala; umorni pješak s previše vina u sebi. Na jedan se metak nije moglo računati; nitko nije tako točan strijelac na udaljenosti većoj od dvadeset pet metara. Ali magnum je moćno oružje, a stalno pričvršćeni prigušivač, podešen za nulto nišanje, svakako predstavlja najbolje što se može tražiti u toj vrsti oružja. Prema tome, precizan strijelac koji ispaljuje pet ili šest metaka na određenu metu zacijelo će imati vjerojatnoću na svojoj strani, ali jedino ako meci budu ispaljeni u rafalu; svaki trenutak odjeljivanja bit će mogućnost za grešku. To bi zahtijevalo poduprtu ruku na nečemu čvrstom, pogled koji ne iskrivljuju svjetlo i sjena. Doći bliže — ne bi ni najmanje smetalo.

Usredotočenost je jednako razdijelio između raslinja ispred sebe i plavokosog ubojice, kojeg je vidio kroz stabla sebi s lijeve strane; išao je brzo, i što je mogao tiše, do ruba riječnog klanca.

Svjetlo baterijske svjetiljke zasja iza njega. Uzverao se iza velike stijene, pa se djelomično okliznuo po glatkoj površini, zahvativši nogom greben koji je stršio. Njegovo je utočište bio vrh nazupčana zida od stijene i grmlja, koji je vodio sve do zapjenušane vode stotinjak metara niže. Jasno je vidio na daljinu; gledao je u kraj snopa svjetla. Neki dijelovi grančica kroz koje je protrčao su zapucketali, a ubojica plave kose nepokretno je stajao s baterijskom svjetiljkom u ruci. Postupno mu je pažnja oslabila: životinja ili noćna ptica, prosudio je; nema ljudskog stvora koji se može vidjeti.

Gore je čegrtavi teretnjak stigao do sredine mosta. Tamo je! Manje od petnaest metara ispred, nagnuo se preko ograde a glavu je duboko uronio u okovratnik teške jakne. Sada je klepetanje bilo poput grmljavine; jeka je bila potpuna dok su automobilska svjetla uhvatila u snop pomoćnog krvnika. Havelock se okrenuo na stijeni, oslanjajući noge na izdjikalom kamenju sa strana. Neće imati više od sekunde da donese odluku, ne više od dvije ili tri da otvori vatru iz magnuma za vrijeme onog kratkog razdoblja kad će stražnji dio teretnog vozila blokirati pogled iz kabina na ulazu. Pun nesigurnosti, Michael je izvukao teško oružje iz pojasa i podupro ruku na stijenu. Nogama se čvrsto oslonio na kamen, prebacujući na njih i na stijenu sav pritisak svoje težine, dok je lijevom rukom stezao desni zaglavak da učvrsti cijev koja je bila uperena dijagonalno gore. Mora biti *siguran*; ne može riskirati noć i sve što noć znači. Ali ako bi vjerojatnosti bile na njegovoj strani...

Bile su. Kad je vozilo prednjim dijelom prošlo pored čovjeka, on je ustao, pa se sada vidjela njegova silueta — velika nepokretna masa. Havelock je u brzom nizu ispalio četiri metka u skladu sa zaglušujućim trandrkanjem na mostu. Pomoćni ubojica je opisao lûk unazad, a zatim potonuo u sjenama čvrste čelične barikade pješačkog prolaza.

Lupetanje se smanjilo kad je teretnjak stigao do druge strane mosta. Na francuskoj strani nije bilo narančaste pregrade preko ulaza: franci su isplaćeni, a dvojica stražara su pušila oslonjeni na zid ulaznih vrata. Međutim, upleo se novi zvuk; dolazio je odostraga i bio još poprilično daleko, na cesti iz Monesia. Michael je iskrivio kičmu na površini stijene i odskliznuo dolje u raslinje. Odmah je čučnuo i vrući magnum stavio za pas. Pogledao je kroz drveće na kontrolni punkt; iza velikih staklenih prozora stražarnice bila su dvojica autentičnih vojnika koji su kimali jedan drugome kao da broje nešto što im je u rukama — lire su stigle do druge razine. Plavokosi samozvanac bio je vani — autsajder, barem što se tiče tekućih događaja; gledao je niz cestu i žmirkao na slabom svjetlu.

Podigao je ruku do sredine grudi i dvaput stresao zglavkom — bezopasna kretnja, čovjek vraća cirkulaciju podlaktici koja se netom istegla od nošenja prevelike težine. Bio je to signal.

Ubojica je spustio ruku do desnog bedra, i nije trebalo mnogo mašte da se shvati da otpušta zapor na futroli dok mu je sva pažnja usredsređena dolje na cestu. Havelock se brzo provukao kroz šumu sve dok nije stigao do onesviještene figure specijaliste za eksplozive. Zvuk motora bio je sve jači, a sada mu se pridružio slabašni bas-ton šuma u velikoj daljini — drugo je vozilo postupno pojačavalo brzinu. Michael je odijelio debele grane bora i pogledao ulijevo. Nekoliko stotina metara niz cestu moglo se vidjeti blistavo kućište motora automobila, odražavajući svjetlo s mosta. Kola su napravila zaokret; bila je to »lancia«, bila je to Jenna! Havelock je natjerao svijest i tijelo da ga slušaju, čudeći se što je u tome uspio. Idućih nekoliko minuta će dovesti u igru sve što je naučio od vremena djetinjstva u Pragu, svaku vještinu koju je upio u sjenovitom svijetu u kojem je toliko živio.

Limuzina »lancia« prilazila je bliže i već bila dovoljno blizu da izazove oštre ugrize bola u Michaelovim grudima: gledajući kroz vjetrobran vidio je da Jenne nema u kolima. Umjesto nje vidjela su se dvojica muškaraca zasjajenih odrazom svjetla s komandne table. Vozač je pušio, a njegov se kompanjon očito razbrbljao, mašući rukama. Zatim je vozač okrenuo glavu postrance, obraćajući se nekome na stražnjem sjedištu. »Lancia« stade usporavati; bila je šezdesetak metara od stražarnice.

Plavokosi novak kod narančaste ograde se okrenuo i brzo otišao do stražarske kabine: pokucao je na prozor, pa pokazao na kola koja su se približavala i na sebe. On je revni regrut koji kaže svojim veteranskim pretpostavljenima da će on obaviti taj neposredni zadatak. Dvojica vojnika su pogledala nezadovoljni tim smetanjem, pitajući se možda nije li taj *gnjavator* možda vidio kako novac mijenja ruke; kimnuli su mu i kretnjom pokazali da ide svojim putem.

Umjesto da odmah ode, asasin kojeg je zaposlio Rim, stavi ruku u džep i izvuče neki predmet, pa se neupadljivo približi zaključanim vratima kabine. Predmet je umetnuo u okvir ispod prozora, a kretnje ramena su ukazivale da je upotrijebio znatnu snagu. Havelock si je pokušao predstaviti o čemu se radi, što ubojica sprema. A onda je bilo jasno; kabina je imala klizna vrata, koja se sada neće pomicati. Čovjek po imenu Ricci ustavio je tanku čeličnu pločicu s malim kosim šiljcima u prostor između okvira i vrata; vrata su bila ukliještena. Što se više sile upotrijebi da ih se otvori, to će se sitni šiljci dublje ustavljati, sve dok svaki pokret bude onemogućen. Dvojica su vojnika u kućici kao u stupici, a kao što je slučaj sa svim pograničnim stražarnicama — bez obzira na to kako bile male — kabina je bila čvrsto izgrađena s debelim staklima u prozorima. Pa ipak tu je zabluda; jednostavan poziv u vojničke barake negdje s druge strane osigurao bi pomoć. Michael je kroz prigušeno svjetlo pogledao iznad stražarske kućice i vidio da ipak, nema zablude. S jedne grane visila je debela telefonska žica; vod je presječen. Ubojice iz Rima su imale vlast nad pograničnim punktom.

Plavokosi čovjek je išao po metalnoj podnici koja je dijelila cestu od ulaza na most. Zauzeo je vojničku pozu: rastavljene noge, lijeva ruka, kod struka, desna podignuta u stavu »stanite«; bio je okrenut prema vozilu koje će se zaustaviti.

»Lancia« se zaustavila. Prednji prozori su bili spušteni, pa su kroz njih dvojica ljudi na prednjem sjedištu ponudili svoje putne isprave. Ubojica je prišao vozačevu prozoru i tiho govorio — suviše tiho da bi Havelock čuo riječi — gledajući pored vozača na stražnje sjedalo.

Vozač je nešto objašnjavao i okrenuo se suputniku da on to potvrdi. Drugi čovjek se nagnuo preko sjedišta, kimajući glavom pa tresući njome, kao u tuzi. Lažni stražar se odmaknuo i govorio glasnije, s autoritetom vojnika.

— Žalim, signori e signora — rekao je na talijanskom. — Večerašnji propisi zahtijevaju da svi putnici istupe iz kola za vrijeme pregleda.

— Ali nama je rečeno da ćemo kroz Col des Moulinets proći što je brže moguće, *caporale*¹ — protestirao je vozač, podižući glas. — Draga žena pokopala je muža prije manje od dva sata. Ona je izvan sebe... Evo njenih papira, evo njen pasoš. Evo i naših. Sve je u redu, u to vas uvjeravam. Očekuju nas na misi u osam sati. Ona je iz fine familije, francusko-talijanski brak koji je strašan incident tragično okončao. Gradonačelnici Monesia i Moulinetsa su bili na sprovodu...

— Žalim, signore — ponovi ubojica. — Molim vas, izađite. Iza vas je kamion i nije red da zadržavate promet.

Havelock je okrenuo glavu, gledajući u rasklimani teretnjak sa snažnim motorom. Unutra nije bilo nikog. Dvojica ljudi su bili na suprotnim stranama ceste, odjeveni kao brđani; pogledima su pretraživali cestu i šumu, s rukama u džepovima. Pripomoć za pripomoć, podrška za podršku. Granica je pripadala jedinici iz Rima, koja je sigurno znala da nitko ne može proći a da ne bude viđen. Ako cilj bude viđen, cilj će umrijeti.

A ako ne bude viđen? Hoće li biti na snazi druga naredba? Hoće li sekundarni cilj — mamac — biti likvidiran u Col des Moulinetsu jer više nije mogući mamac? Odgovor je Michaelu bio tako bolan da si gotovo nije htio priznati da je tako očigledan. Ona mora biti likvidirana. Ona ne postoji, njeno je postojanje suviše opasno za lažljivce koji su dali naredjenja i stratezima i ambasadama. Jedinica će se vratiti u Rim bez ubijenog primarnog cilja, a jedini gubitak bit će agent potvrde koji nije imao pojma o sekundarnom cilju.

Visoka, vitka figura u crnom izišla je iz kola — žena u tugovanju. Taman veo od crne čipke padao joj je sa šešira širokog ruba i pokrивao joj lice. Havelock je buljio; bol u prsima

¹ Kaplar, narednik (tal.); (*op. prev.*)

bila mu je gotovo nepodnosiva. Nije bila udaljena od njega više od sedam metara, ali je razmak bio ispunjen smrću; njena će smrt uskoro uslijediti izišao on ili ne.

— Moje saučešće, opet, signora — rekao je ubojica u uniformi. — Bit će potrebno da skinete šešir.

— Dobri Bože, *zašto?* — upita Jenna Karas tihim glasom, savladavajući se ali s tragom jecaja, što bi mogao biti i znak tuge, ali i straha.

— Samo da usporedim vašu fotografiju na pasošu s licem, signora. Zacijelo znate da je to uobičajeno.

Jenna je polako podigla veo s lica a zatim šešir s glave. Koža koja je tako često dobijala bronzanu boju od sunčanja sada je bila bijela poput krede — avetinjsko svjetlo s mosta; njene nježne crte su bile napete, a visoke jagodice kao u maske; dugačka plava kosa bila je povučena unazad i strogo vezana u čvor. Michael je gledao, polako dišući. Dio njega je htio zaplakati, dok ga je drugi očajnički, glupo, vraćao u drugo vrijeme... kad su zajedno ležali na travi iznad Moldave, hodali niz Ringstrasse, držeći se za ruke kao što to čine djeca, smijući se ironiji što se dvoje agenata pod dubokim pokrivačem ponašalo poput ljudskih bića... U krevetu, držeći se, govoreći jedno drugome da će se nekako iskobeljati iz svog pokretnog zatvora.

— Signora ima lijepu kosu — rekao je ubojica, s osmijehom koji mu je nijekao rang. — Moja bi se majka složila. I mi smo sa sjevera.

— Hvala vam. Mogu li staviti veo, *caporale?* Ja sam u tugovanju.

— Trenutak, molim — odgovorio je Ricci, držeći pasoš ali ne gledajući u nj. Umjesto toga, gledao je posvuda, ne mičući pritom glavu, očito bivajući sve ljući. Jennini pratioci su nepokretno stajali pored automobila, izbjegavajući vojnike oči.

Iza »lancie«, s jedne i druge strane izlupetanog teretnjaka, pomoćne ubojice su bile napete, buljeći u sjenu; zatim opet gledajući u blizinu svratišta, s očekivanjem na licu. Činilo se kao da su svi očekivali da će se on materijalizirati iz mraka; da će se pojaviti odjednom, hodajući ili neusiljeno ili odlučno stazom do svratišta, ili iza debelog debela bora na rubu ceste, pozivajući ženu iz automobila. To su očekivali. S njihove točke gledišta, to se imalo dogoditi. Sve je bilo čisto, ništa nejasno. Meta nije prešla preko mosta u proteklih dvadeset šest sati, a da je prešla prije minus dvadeset šest, to bi bilo glupo. Nije bilo načina kako bi mogao saznati u kojim se kolima vozi Jenna Karas ili kojim će putem krenuti kroz Col des Moulinets. Osim tih dedukcija, nije bilo razloga da čovjek označen za otpremu zna gdje je jedinica iz Rima u pograničnom mjestu. Dogodit će se sada ili se neće dogoditi.

Napetost na mjestu događaja bila je napregnuta do točke prsnuća. Još su je više naglašavala dvojica vojnika unutar stražarske kućice koji su pokušavali otvoriti vrata, vičući kroz prozore, ali im je vika bila prigušena zbog debela stakla. Jenna Karas i njeni plaćeni pratioci nisu propustili ni trenutak te situacije; vozač se stade jedva vidljivo primicati vratima, a njegov kompanjon prema granici ceste i šume. Stupica je u toku, ali iz razloga koje nisu mogli shvatiti, bilo je jasno da to nije stupica za njih; da je bilo tako, njih bi odmah uzeli.

Havelock je znao da je sada sve u vremenosljedju; vječno čekanje dok nadođe trenutak, a onda taj trenutak kad će mu instinkt reći da krene u akciju. Nije mogao preinačiti vjerojatnoće da mu idu u prilog, ali ih je mogao smanjiti protiv sebe. Protiv Jenne.

— *Finirà in niente*¹ — rekao je uniformirani asasin, dovoljno glasno da ga se čuje; podigao je ruku do struka i dvaput zatresao zglavkom kao što je učinio prije, dajući signal kao i prije.

¹ Završit će u ništa (tal.); (op. prev.)

Michael je posegao u džep i izvukao paket plastičnog eksploziva i modul. Osvijetljeni brojčanik pokazivao je '0000'; oprezno je pritiskao dugme mjerača vremena dok nije dobio brojke koje je htio, a zatim je modul umetnuo u samoljepivi rub. Nekoliko je puta provjerio svoj položaj u mraku; znao je stazu s najmanje prepreka i sada ju je iskoristio. Promigoljio je dva i po metra u šumu, promatrao obrise grana prema noćnom nebu, pa paket bacio u zrak. Istog trena kad ga je ispustio, provrdao je natrag do ceste, naginjući se ulijevo, tako da je sada bio paralelno s izlupetanim teretnjakom, tri i po metra do pomoćnog ubojice u brdanskoj odjeći. U magnumu je imao dva metka; moguće je da će ih upotrijebiti prije nego bi to htio, ali su prigušeni zvuci poželjniji od eksplozija iz automatika »llama«. Još nekoliko sekundi.

— Opet žalim zbog odgađanja, signora i signori — rekao je asasin kojeg je poslao Rim, odlazeći od »lancie« prema čekrku kojim se rukuje s narančastom preprekom. — Pravila se moraju poštovati. Sada se možete vratiti u automobil, sve je u redu. — Plavokosi je prošao pored prozora kućice zanemarujući ljutitu viku vojnika u njoj; nema vremena da ga gubi na neznatnije igrače. Plan nije uspio. Fino podešena strategija bila je vježba jalovosti; ljutnja i razočaranje bili su drugi po redu, a prvi je bio njegov profesionalni instinkt koji mu je govorio da napusti scenu. Preostao mu je još samo jedan posao o kojemu agent potvrde nije ništa znao. Podigao je narančastu prepreku i odmah otkoračio na sredinu ulaza onemogućujući prolaz. Iz džepa je izvukao bilježnicu i olovku — pograničnik koji zadovoljava posljednju proceduru, bilježeći registarski broj automobila. I to je bio signal.

Samo sekundi.

Jenna i dvojica pratilaca su ušli u kola, a lica dvojice odavala su zbunjenost i oprezno olakšanje. Lupnuli su vratima, a na taj zvuk se iz lišća preko ceste, blizu »lancie«, polako pojavio niski, zdepasti muškarac. Pošao je ravno prema stražnjem dijelu automobila, ali pažnju nije posvećivao automobilu već šumi izvan ceste. Podigao je ruku do pasa, dvaput zatresao zglavkom, iznenađen neodgovaranjem na taj znak. Stajao je na trenutak, a namrgođeno lice mu je odavalo manju uzbunu, no ne i paniku. Ljudi u njegovu poslu razumiju probleme slabog funkcioniranja opreme; problemi su nastajali naglo i bili smrtonosni, što je bio razlog zašto su dvojica specijalista putovali kao tim. Brzo je okrenuo glavu prema graničnom prelazu; plavokosi asasin je bio nestrpljiv. Čovjek je kleknuo, uzeo predmet iz lijeve ruke i prenio ga u desnu. Ispružio je ruku ispod kola, na dio ravno ispod rezervoara s gorivom.

Više nije bilo ni sekundi. Meta ne može čekati.

Havelock je imao čovjeka u križu magnuma. Opalio je; specijalist je kriknuo dok mu je tijelo udarilo u metal branika; rukom je trznuo natrag i paket je izletio iz ruke. Metak mu se zabio u kičmu i tijelo mu se izvijalo od bolova koji su ga vrelo sjekli. Iako u agoniji, asasin se okrenuo prema izvoru eksplozivnog pljucaja, izvukao je automatik iz džepa i odmah ga uperio. Michael se grozničavo iskotrljao s tog područja sve dok ga nije zaustavilo gusto raslinje. Pucnji su odjekivali posvuda, tanad je prskala po tlu, a Havelock je podigao magnum i ispalio posljednji metak. Iza prigušena pucnja začu se glasno hvatanje zraka; čovjeku pored kamiona bio je rasprskan vrat.

— *Dov'è? Dov'è?*¹ — vikao je plavokosi asasin, trčeći oko »lancie«.

Eksplozija je ispunila zrak. Zasljepljujuće svjetlo detoniranog *plastiquea* okupalo je mrak šume, odjekujući brdima. Asasin se bacio na zemlju pa, ciljajući u ništa, stade pucati u sve. Motor »lancie« je zagrmio, kotači se okrenuše i kola su jurnula na most. Jenna je bila *slobodna*.

Još nekoliko sekundi. On to mora učiniti.

¹ Gdje je? Gdje je? (tal.); (op. prev.)

Michael je ustao i istrčao iz šume, s praznim magnumom za pašom i »llamom« u ruci. Asasin ga je ugledao u svjetlosti plamena koji je osvijetljavao šumu. Plavokosi se oslonio na koljena i, podupirući desnu ruku lijevom, naciljao u Havelocka. Pucao je brzo, opetovano; tanad su zviždukala rikošetirajući i pucketala zrakom iznad Michaela i desno od njega, dok je jurio da se zaštiti iza kamiona. Ali to nije bila zaštita; začu struganje, zatim korake iza sebe; okrenu se, leđima prema vratima. Sa stražnje strane kamiona došao je ubojica-vozač, sagnuvši se — kretanje profesionalca koji je na blizini stjerao plijen u kut. Podigao je oružje i ispalio. Čim ga je ugledao Havelock se bacio na zemlju i uzvratilo s dva pucnja; osjetivši ledenu bol u ramenu znao je da je pogođen, ali nije znao koliko je rana ozbiljna. Vozač se u grču otkotrljao s ruba ceste; ako nije otišao, uskoro će.

Odjednom je zemlja prsnula ispred Michaela; sada kad mu je s pomoćnikom bilo svršeno, plavokosi asasin je bio slobodan da nastavi s paljbom. Havelock je zaronio sebi nadesno, zatim se bacio ispod kamiona i panično otpuzao na drugu stranu. *Sekunde. Preostale su samo sekunde.* Skoči na noge i bočnim korakom dođe do vrata. Nekoliko uplašanih ljudi kod svratišta vikala je međusobno, jedan na drugog, trčeći u svim smjerovima. Preostalo je tako malo vremena; vojnici će istrčati iz svojih nastambi, možda već trče. Zgrabi ručicu i naglo otvori vrata; vidio je ono što je htio vidjeti : ključevi su bili u mjestu za paljenje motora, kao što se divlje ponadao da će biti. Jedinica iz Rima je imala vlast nad situacijom, a to znači sposobnost da se odmah napusti mjesto smaknuća.

Skočio je na sjedalo, spustio glavu što niže, dok su mu prsti bijesno radili. Okrenuo je ključ; motor je uhvatio i već na prvi zvuk začu se paljba naprijed sa ceste. Meci su se zabadali u metal. Nasta stanka koju je Michael shvatio; asasin puni svoje oružje. *To su odsudne sekunde.* Upalio je putna svjetla; poput motora bila su snažna, zasljepljujuća. Ispred njega je plavokosi muškarac klečao na rubu ceste, gurajući magazin u dršku automatika. Havelock snažno pritisnu kvačilo, stavi u brzinu i pritisnu gas do poda.

Teško vozilo jurnu naprijed, dok su mu gume škripale preko kamenja i zemlje. Michael okrenu upravljač na desnu stranu dok je motor grmio razvijajući brzinu. Brzi pucnji; vjetrobran je bio probušen, a mreža prskotina proširila se staklom dok su meci fijukali u kabinu. Havelock podignu glavu tek da vidi ono što je htio vidjeti. Ubojica je bio u središta svjetla od reflektora. Michael je držao kurs sve dok nije osjetio i čuo udarac popraćen bijesnim krikom koji je naglo umukao kad se asasin nagnuo i okrenuo, mada je ostao na mjestu: duboko izbrazdane gume kamiona slomile su mu noge. Havelock je opet okrenuo upravljač, sada nalijevo, vrativši se na pravu cestu; projurio je pored dviju stražarskih kućica na most, opazivši u jurnjavi dvojicu vojnika koji su ležali ispruženi na podu.

Na francuskoj je strani bio kaos, ali nije bilo prepreke koja bi mu blokirala put. Vojnici su jurili do kontrolnog punkta i od njega, izvikujući naredjenja nikome i svakome; u osvijetljenoj stražarskoj kućici okupila su se četiri stražara, skupljeni jedan uz drugoga, dok je jedan vikao u telefon. Cesta za Col des Moulinets skreće lijevo od mosta, zatim zavija desno. Ušao je u usku ulicu popločanu oblucima; nekoliko je pješaka odskočilo na uski pločnik, iznenađeni koliko zvukom toliko i teškim talijanskim teretnjakom.

Ugledao je crvena svjetla... široka, stražnja svjetla »lancie«. Bila su na daljini; skrenula su u ulicu — Bog zna koju ulicu, toliko ih je. Col des Moulinets je jedno od onih sela gdje su svaka i najstarija staza i prolaz za stoku popločani kamenjem; neki su od njih pretvoreni u ulice, drugi tek u čudne prolaze, jedva dovoljno široke za kola s teretom. Ali on će znati kad dođe do toga; *mora znati.*

Poprečne ulice su bile sve šire, a kuće i trgovine sve povučeniije; uske kaldrme postale su pločnici, a sve više seljana šetalo je pored osvijetljenih izloga. »Lancie« nije bilo nigdje; iščezla je.

— *Pardon! Où est l'aéroport?*¹ — viknuo je kroz prozor starijem paru koji se spremao da s pločnika zakorači na kaldrmisanu ulicu.

— Aerodrom? — odgovori mu starac na francuskom, izgovorivši riječ akcentom koji je bio više talijanski nego galski. — Nema aerodroma u Col de Moulinetsu, monsieur. Možete se odvesti južnom cestom do Cap Martina.

— *Ima* jedan aerodrom blizu sela, uvjeren sam u to — vikao je Havelock, nastojeći svladati tjeskobu. — Prijatelj, vrlo *dobar* prijatelj, rekao mi je da leti u Col des Moulinets. Moram ga dočekati. Kasnim.

— Vaš je prijatelj mislio na Cap Martin, monsieur.

— Možda nije — javio se mladić naslonjen na vrata trgovine koja je bila zatvorena. — Nema pravog aerodroma, monsieur, ali ima uzletišta petnaest, dvadeset kilometara sjeverno od puta za Tendu. Upotrebljavaju ga bogataši koji imaju imanja u Roquebillièreu i Breilu.

— To je to! Koji je najbrži put?

— Krenite prvom desno, pa opet desno tri ulice natrag do Rue Maritimes. Skrenite lijevo; odvest će vas na planinski autoput. Petnaest, osamnaest kilometara sjeverno.

— Hvala vam.

Vrijeme je bilo jureća montaža svjetla i sjena, ispunjena ljudima i figurama koje su odskakale, malim dosadnim automobilima i njihovim blještavim svjetlima, da bi ih postupno zamijenilo manje kuća, manje ljudi, manje ulične rasvjete; stigao je do ruba sela. Ako su uspaničeni pogranični stražari izvijestili policiju, on joj je izmakao jer su okolnosti bile na njegovoj strani; malo policajaca nasuprot širokom području. Minutama kasnije — koliko ih je prošlo, to neće nikad znati — letio je kroz mračnu pokrajinu Maritimesa. Valoviti brežuljci koji su bili posvuda, bili su uvod u brda iza njih, barikade koje treba svladati svom brzinom koju može smoći snažni teretnjak. Dok su pogonski uređaji maksimalno funkcionirali a kotači škripali do crescenda, gledao je u obrise mlinova s lopaticama; poput brežuljaka, bili su posvuda pored kućica uz planinske rječice i potoke; okretali su se polako, s nekom veličanstvenošću u svojem nikad završenom kretanju — ponovni dokazi da su vrijeme i priroda vječni.

Na autoputu nije bilo svjetala, nije bilo crvenih mrlja u mraku. »Lanciu« se nigdje nije moglo vidjeti. Ide li on uopće u pravom smjeru? Ili mu je tjeskoba izobličila osjećaje? Tako blizu a ipak tako strašno daleko. Preko jednog ponora je prešao, još jednog valja preskočiti. Prešao? Mi smo to bolje rekli u Pragu. *Přejezd*² to bolje kaže.

*Miluji vas, ma drahá.*³ Mi razumijemo te riječi, Jenna. Ne treba nam jezik lažljivaca. Nije trebalo ni da ga naučimo. *Ne slušaj lažljivce! Oni su nas neutralizirali, sada nas žele ubiti. Moraju jer ja znam da su tamo. Ja znam, a tako ćeš i ti.*

Reflektor! Njegov je snop prelazio noćnim nebom. Iza najbližih brežuljaka, dijagonalno naprijed s lijeve strane. Negdje će cesta zaokrenuti; negdje minutama daleko nalaze se aerodrom i avion — i Jenna.

Drugi je brežuljak bio strm, druga strana još strmija, zavojita; upravljač je držao svom snagom, naginjući kola na svakom zaokretu. *Svjetla*. Široki bijeli snopovi ispred, dvije crvene točke odostraga. Bila je to »lancia«! Milju, dvije milje naprijed i dolje; bilo je to nemoguće reći, ali polje je tamo. Paralelne linije žutih svjetala na dnu križale su se na točkama više od četrdeset stupnjeva; vjetrovi u dolini bili su proučeni zbog maksimalnog uzgona. Aerodrom je

¹ Oprostite! Gdje je aerodrom? (franc); (*op. prev.*)

² Prijelaz (češ.); (*op. prev.*)

³ Ljubim vas, moja draga (češ.); (*op. prev.*)

bio u dolini, dovoljno širokoj i dugoj za male mlažnjake kao i za avione s propelerima — koje upotrebljavaju bogataši što imaju imanja u Roquebillièreu i Breilu.

Havelock je sasvim pritisnuo papučicu za ubrzanje, a lijeva noga mu je dodirivala kočnicu u trenucima kad je ravnoteža bila u opasnosti. Cesta je sada bila ravna postavši ravnom prugom što je okruživala ograđeni aerodrom. U ogromnom zagrađenom dijelu vidjeli su se živi odrazi blistavih krila i trupova; možda je tucet aviona bilo usidreno u raznim položajima izvan poletno-sletne staze — jučerašnje jahte zamijenjene su srebrnim cijevima koje su plovile nebom. Tri i po metra visoka ograda imala je bodljikavu žicu na vrhu i bila nakošena još metar i po prema unutra. Bogataši Roquebillièrea i Breila su vodili brigu o svojoj zrakoplovnoj imovini. Takva ograda — dvostruka milja po dužini — imala je cijenu od nekoliko stotina tisuća dolara; a budući da je tako, neće li naići na sigurnosna vrata i na čuvare koji će biti donekle pažljiviji od francuskih i talijanskih vojnika?

Bili su. Zaokrenuo je u ulicu ulaza. Teška, tri i po metara visoka vrata zatvarala su se stotinu metara ispred njega. Unutra je »lancia« jurila preko polja. Odjednom joj se svjetla ugasiše; negdje unutar prostranstva trave i asfalta njezin je vozač opazio avion. Svjetla bi otkrila oznake, a oznake su tragovi; ako je on mogao vidjeti svjetla »lancie« nekoliko milja dalje, i njega su mogli vidjeti. Sada su mu preostale samo sekunde i polusekunde, svaki sićušan pokret sata sužavao je konačni bezdan ili ga proširivao.

Stežući volan, pritiskao je dlanovima o rub teretnjakove sirene, udarajući jedini alarmni kôd koji mu je pao na pamet: *Mayday, Mayday, Mayday!* Neprekidno ga je ponavljao jureći prilaznim putem prema vratima što su se zatvarala.

Dva uniformirana čuvara bila su unutar ograde. Jedan je gurao debelu metalnu prečagu, drugi je stajao pored zasuna spreman da primi šipku i umetne sponu. Kad su vrata bila tri četvrtine zatvorena, obojica stražara su zurila kroz žičanu mrežu dok je snažni kamion jurio na njih; nisu prečuli zvukove sirene. Njihova su prestrašena lica govorila da nemaju namjeru ostati na stazi podivljalih kola koja će se začas sjuriti u vratnicu. Stražar s prečagom otpusti je i pobjegne ulijevo; vrata su se djelomično otvorila — samo djelomično — kad je povukao ruku. Čovjek pored zasuna odskočio je nadesno, zaronivši u travu, tražeći zaštitu u ogradi.

Došlo je do udarca. Kamion je iskrivio vrata na šarkama, odnio ih i lupio s njima u kućicu, razbivši staklo i presjekavši neki električni vod koji je buknuo krijesnicama i šuštanjem. Michael je pojurio kolima u polje, doživljavajući vrhunac boli u ramenu; teretnjak se oštro nagnuo, zamalo izbjegavši dva susjedna aviona parkirana u sjeni jedinog širokog hangara. Okrenuo je kotač ulijevo, upućujući ga u smjeru »lancie«, kojim je prošla prije manje od minute.

Ništa. Apsolutno *ništa!* Gdje je? Gdje su?

Treptaj svjetla. Pokret — na dalekom kraju polja iza žute linije sjeverne poletne staze, nešto iza najudaljenijeg zemaljskog niza. Kabina aviona bila je otvorena, unutrašnje je svjetlo nakratko zasjalo, pa odmah bilo ugašeno. Pritisnu volan nadesno, dok mu se krv iz ranjena ramena što se trzalo proširila košuljom, pa pojuri dijagonalno preko ogromnog terena; žarulje otporne na svako vrijeme eksplodirale su pod gumama, dok je on žurio prema sada zamačenom dijelu gdje je prije nekoliko sekundi ugledao prigušeni trzaj svjetla.

Eno ga! To nije bio mlažnjak, već jednokrlni dvomotorac, čiji su se propeleri odjednom stali bijesno okretati, dok je plamen rigao iz ispušnika. Nije bio na poletnoj stazi već iza sjaja paralelnih linija žutih svjetala; pilot se spremao doći u poziciju za uzlet. Ali se sada ne kreće; stoji na mjestu!

»Lancia«. Bila je iza i zdesna od aviona. Opet, svjetlo! Sada ne iz aviona, već iz same »lancie«. Vrata su se otvorila, figure su iskočile trčeći do aviona. Vrata od kabine, još jedno svjetlo! Za trenutak je Michael pomislio da udari u trup aviona ili u najbliže krilo, ali bi to mogla biti tragična greška. Ako udari u rezervoar s gorivom avion bio za nekoliko sekundi mogao otići u zrak, ali eksplozijom. Zaokrenuo je teškim vozilom na desnu stranu, pa na lijevu, a onda je zaškripivši kotačima zaustavio vozilo nekoliko metara ispred aviona, pa iskočio.

— Jenna! Jenna! *Poslouchám já! Stůj!* Slušaj me!

Ona se uspinjala dok ju je gurao vozač »lancie«, koji ju je slijedio unutra i zatvorio vrata. Potrčao je nesvjestan bilo čega osim nje; mora je *zaustaviti!* Avion se okrenuo na mjestu poput grotesknog, crnog kormorana. Njegova je staza bila slobodna od »lancie«!

Udarac je došao iz mraka, prigušen ali istodobno uvećan bijesnim vjetrovima propelerove mlatnje. Glava mu odskoči unazad, noge su mu se saplele, a krv mu je natočila kosu iznad desne sljepoočice. Bio je na koljenima, podržavajući se rukama, buljeći u avion, u prozor aviona koji se kretao, ali se on *nije mogao pokrenuti!* Svjetlo u kabini ostalo je upaljeno nekoliko sekundi i on je vidio lice iza stakla, pogled koji je uzvrćao njegov. Bit će to pogled koji će pamtili do kraja života. Drugi udarac tupim predmetom dobio je u donji dio vrata.

Sada nije mogao misliti o strašnom prizoru, o *njoj!* Čuo je vrisku sirena preko polja, vidio je sjaj reflektora preko piste, uhvatio je blistavi metal aviona koji je jurio između žutih svjetala. Čovjek koji ga je dvaput udario trčao je prema »lancii«; mora se *pokrenuti!* Mora se pokrenuti *odmah*, ili mu neće biti dopušteno da živi, dopušteno da je više ikad vidi. Nekako je stao na noge i izvukao automatik »llamu« ispod jakne.

Dvaput je opalio iznad krova automobila; čovjek koji je uskočio na sjedište mogao ga je ubiti prije nekoliko trenutaka; on sad neće ubiti njega. Ruke su mu bile suviše nesigurne, a bljeskajuća preplavljujuća svjetla previše zbunjujuća da bi mu omogućila čak da ga rani. Ali on *mora* imati kola. Opet je opalio, a metak je rikošetirao od metala kad se približio prozoru.

— Izlazite vani ili ste mrtvi! — vikao je, stežući ručku vrata. — Čuo si što sam rekao! Izlazi! — Havelock je zgrabio čovjeka za jaknu i izvukao ga iz kola, bacivši ga u travu. Nije bilo vremena za tucet pitanja koja je želio postaviti. Mora pobjeći! Skliznuo je iza upravljača i čvrsto zalupio vratima; motor je bio u pogonu.

Idućih četrdeset pet sekundi je šarao aerodromom ogromnim brzinama, izbjegavajući ljude iz Sigurnosti aerodroma, upadajući u svjetlosne snopove reflektora i bježeći iz njih. Desetak se puta gotovo zabio u avione, prije nego je dospio do srušenih vrata. Projurio je kroz njih, ne videći cestu, funkcionirajući samo po nervu i instinktu.

Nije mogao odagnati strašan prizor Jenninog lica u prozoru aviona koji se kretao. U Rimu joj je lice pokazivalo sirovi strah i zbunjenost. Prije nekoliko trenutaka bilo je nešto drugo; bilo joj je u očima.

Ledena, čista mržnja.

Vozio je jugozapadno do Provence, zatim ravno na jug prema obali, do gradića Cagnes-sur-Mer. Godinama je obrađivao sjeverno Sredozemlje i znao je jednog doktora između Cagnes-a i Antibesa; trebala mu je pomoć. Strgao je rukav s košulje i zavezao čvor oko rane na ramenu, ali to nije spriječilo gubitak krvi. Cijela prsa su mu bila natopljena, odjeća se lijepila za kožu, a osjećao je i slatko-kiselkasti vonj koji je tako dobro poznao. Vrat mu je prošao samo s ogrebotinama — paramedicinsko mišljenje koje ni najmanje ne umanjuje bol — ali je udarac u glavu zahtijevao šavove; najmanja poderotina bi otvorila laceraciju koja je jedva bila zapečaćena koaguliranom krvlju.

Trebala mu je i druga pomoć, a pružit će mu je dr. Henri Salanne. Mora uspostaviti vezu s Matthiasom; odlaganje bi doista bilo glupo. Određenim identitetima se može ući u trag po naređenjima, po kôdnom imenu Dvosmislenost; ima dovoljno informacija. Površinski dokazi o velikoj uroti bili su čisti na osnovu činjenice da je Jenna preživjela Costa Bravu — iako su je službeno ubilježili kao mrtvu — i njegove osude na kaznu »izvan spasa«. Prvo će Matthias prihvatiti od svog *přítele*, a drugo će mu biti potvrđeno iz zapečaćenih direktiva s crnim rubom u arhivi Konzularnih operacija. Dopuštajući da su »zašto« izvan Havelockova dosega, ali ne i činjenice — oni su postojali i Matthias može postupiti po njima. A dok državni sekretar postupa, Michael mora stići u Pariz što je prije moguće. To neće biti jednostavno; posvetit će se pažnja svakom aerodromu, autocesti i željezničkoj stanici u Provenci i Maritimesu, a Matthias ne može učiniti ništa oko toga. Vrijeme i komunikacije su na strani lažljivaca. Izdavanje prikrivenih naređenja mnogo je jednostavnije nego njihovo opozivanje; ona se šire kao tamna mreža od tinte na mekanom papiru; kasnije primaoci iščezavaju, ali prije toga svaki želi da se njemu pripíše zasluga za obavljene posao.

Za jedan sat — ako se to već nije dogodilo — Rim će saznati za događaje kod Col des Moulinetsa. Telefoni i malo upotrebljavane radiofrekvencije bit će upotrebljeni radi odašiljanja riječi: *Čovjek »izvan spasa« je slobodan; on nas može koštati mnogo toga što je vrijedno, uključujući vrijeme i naše živote. Svo mrežno osoblje je u stanju budnosti; upotreba svakog izvora, svakog raspoloživog oružja. Nulto područje: Col des Moulinets. Polumjer: maksimalno dva sata putovanja, kažu da je ranjen. Posljednje poznato vozilo: poljoprivredni teretnjak lošeg izgleda sa snažnim motorom, i limuzina »lancia«. Pronaći ga. Ubiti ga.*

Nema sumnje da su lažljivci na Potomacu već stigli do Salannea, ali kao što je tako često slučaj u zasjenjenom svijetu, postoje skrivena povjerenja — ono što je sada ili je bilo — o kojima oni koji odobravaju isplate u Washingtonu ili Rimu, ili Parizu, ništa ne znaju. A kad su u pitanju »trutovi« poput dra Henna Salannea, samo stanoviti ljudi na terenu koji su bili na određenoj sceni u određeno vrijeme znali su za njih, pohranivši im imena za eventualnu buduću osobnu upotrebu. Bila je i nekakva nejasna moralnost u takvom postupanju, jer inkriminirajuća informacija ili sami događaji najčešće su bili rezultat privremene krize ili slabosti koji nisu zahtijevali da određena osoba bude uništena — ili ubijena.

U pitanju Sallanea, Havelock je bio tamo gdje se to dogodilo — preciznije rečeno, jedanaest sati nakon što se to dogodilo, dovoljno rano da se izmijene posljedice. Doktor je prodao jednog američkog agenta u Cannesu koji je koordinirao malu flotu oceanskih plovila za zabavu radi praćenja sovjetskih pomorskih pozicija na tom sektoru. Salanne ga je prodao

za novac doušniku KGB-a, a Michael nije shvatio: ni novac ni izdaja nisu bili motiv koji bi imao smisla kad je doktor u pitanju. Bilo je dovoljno samo jedno tiho sučeljavanje da bi se saznala istina, a to je bila istina stara kao groteskni svijet u kojemu su živjeli. Blagi iako donekle cinični sredovječni doktor bio je strastveni kockar; to je bio prvenstveni razlog zašto je sjajni mladi kirurg iz l'Hôpital de Paris tražio praksu u trokutu Monte Carla. U Monacu su uvažavali njegove vjerodajnice i reference, što je bila dobra stvar, ali njegovi gubici u casinou nisu.

I dolazi Amerikanac s pokrivačem vlasnika jahte i jet-settera,¹ a koji je novac poreznih obveznika trošio oprezno ali pokudno za stolovima. Njegova pokudnost, međutim, nije završavala chemin de ferom; bio je ženskar sa sklonošću spram mladih djevojaka, što je image, kako je racionalizirao, koji neće učiniti nikakve štete njegovu pokrivaču. Jedna od djevojaka koju je doveo u svoj zaposleni krevet bila je Salanneova kćer, Claudie, prijemljivo dijete koje je propatilo jaku depresiju kad se iz te veze nije rodilo ništa drugo.

Sovjeti su bili na tržištu; doktorovi bi gubici mogli biti pokriveni, a grabežljivi *coureur*² uklonjen sa scene. *Pourquoi pas?*³ Tako se i dogodilo.

I dolazi Havelock, koji je ušao u trag izdaji, izvukao Amerikanca prije nego su njegovi brodovi bili prepoznati, i suočio se s Henriem Salanneom. O tome nije raportirao; možda nije bilo potrebe, a doktor je shvatio uvjete svog »pomilovanja«. Više nikad... i tako je nastala jedna zadužnica.

Michael je našao telefonsku kabinu na napuštenom uglu komercijalnog dijela Cagnes-sur-Mer. Teško se podupirao izlazivši iz kola i držeći jaknu skupljenu u ruci; bio je hladan, još je krvario. U govornici je izvukao »llamu« iz futrole, smrskao svjetlo iznad glave, pa birao brojke u mraku. Nakon čekanja koje mu se činilo da nema kraja, informacijska služba Antibesa mu je dala broj.

— *Votre fille, Claudie, comment va-t-elle?*⁴ — tiho upita. Nasta mrtva tišina. Konačno je doktor progovorio, hotimično izabravši engleski. — Pitao sam se hoću li čuti za vas. Ako ste to *vi*, onda mora da ste ozlijeđeni.

— Jesam.

— Kako teško?

— Treba mi čišćenje i nekoliko šavova. To je sve, mislim.

— Ništa unutrašnje?

— Ne, koliko mogu reći.

— Nadam se da ste u redu. Odabrati bolnicu predstavljalo bi sumnjiv ukus u ovom trenutku. Mislim da su sve sobe za hitne intervencije pod prismotrom na cijelom području.

Michael se odjednom uzbunio. — Što je s vama?

— Raspoloživih ljudi ima koliko ima. Oni neće ljude trošiti na nekoga koji bi, kako drže, radije gledao da deset pacijenata umire na operacijskom stolu nego da bude lišen njihove velikodušnosti.

— Zaista?

¹ Pripadnik bogatog međunarodnog mondenog društva koji bezbrižno dokoličari uglavnom na osnovu naslijeđenog novca; isprazni mondeni bogataš koji stalno putuje mlažnjacima u smjerovima zabave sa sebi sličnima (*op. prev.*)

² Brzoteča; (fran.); (*op. prev.*)

³ Zašto ne? (fran.); (*op. prev.*)

⁴ Vaša kći, Claudie, kako je ona? (fran.); (*op. prev.*)

— Hajd'mo to prepолоviti — rekao je Salanne, tiho se nasmijavši. — Usprkos mojim navikama, moja savjest ne bi mogla uzeti više od pet. — Doktor je zašutio ali ne dovoljno dugo da Havelock nastavi.

— Međutim, mogao bi biti jedan problem. Kažu da vozite teretnjak srednje veličine...

— Ne vozim.

— Ili možda tamnosivu limuzinu »lancia« — nastavi Salanne.

— Vozim.

— Onda je se otarasite ili odite što dalje od nje.

Michael pogleda na veliki automobil izvan kabine. Motor se prezagrijao; para je izlazila iz radijatora, dizala se i širila ispod svjetla ulične svjetiljke. Sve je to privlačilo pažnju na kola. — Nisam siguran koliko daleko mogu hodati — rekao je doktoru.

— Gubitak krvi?

— Dovoljno da to mogu osjetiti.

— *Merde!*¹ Gdje ste vi?

Havelock mu je rekao. — Ranije sam ovdje bio, ali ne sjećam se baš previše.

— Dezorijentacija ili odsutnost utisaka?

— U čemu je razlika?

— Krv.

— Osjećam se smučeno, ako na to mislite.

— To je. Mislim da znam taj ugao. Je li *bijouterie*² na drugoj strani? Zove se nekako — i sin?

Michael je žmirnuo kroz staklo pored »lancie«. — »Ariale et Fils?« — rekao je, čitajući podignuta bijela slova znaka iznad zatamnjene trgovine preko puta ulice. — »Fini nakit, satovi, dijamanti«. Je li to?

— Ariale, dakako, Imao sam i dobrih noći, znate. Mnogo su prihvatljiviji od lopova u Spéluguesu. A sada, nekoliko trgovina dalje od Ariale je ulica koja vodi do malog parkirališta iza trgovina. Stići ću tamo što brže mogu, najdulje za dvadeset minuta. Ne bih htio juriti ulicama u ovim okolnostima.

— Molim vas, nemojte.

— Ne bih smio. Hodajte polako, a ako tamo ima neki parkirani automobil, propuzite ispod jednoga i ležite ravno na leđa. Kad me vidite da dolazim, upalite šibicu. Što manje pokreta; je li to shvaćeno?

— Shvaćeno.

Havelock je izišao iz govornice, ali prije nego je prešao ulicu otvorio je jaknu, izvukao krvlju natopljenu košulju i stisnuo je sve dok se crvene kapi nisu pojavile na pločniku. Sagnuvši se, učimo je desetak koraka ravno naprijed pored ugla zgrade, ušao u sjenu, stržući krv s potplata cipela i onda krenuo unazad; svatko tko bi razgledavao »lanciu« i susjedno područje zaključio bi da je on pobjegao niz ulicu koja se ukrštava s tom. Onda se zaustavio, nespretno skinuo cipele i postrance došao do ruba pločnika, držeći donji dio jakne u ruci. Promijenio je smjer i odšepesao preko raskršća na stranu ulice gdje se nalazila trgovina »Ariale et Fils«.

¹ Govno (fran.); (op. prev.)

² Trgovina dragim kamenjem i nakitom (fran.); (op. prev.)

Ležao je na leđima, sa šibicama u rukama, zureći u nauljenu donju stranu »peugeota«, i licem prema zidu parkirališta, održavajući svijest budnom jednom vježbom nemogućeg. Zadatak: vlasnik kola se vrati s prijateljem i obojica ulaze u kola. Što bi Michael učinio i kako bi učinio a da ga ne opaze? Odgovor na prvo je otkotrljati se — očito — ali na koju stranu?

Dva automobilska svjetla blizanca presjekoše mrak ulaza na parkiralište, prekinuvši njegovu razmišljanja. Tri metra unutar ulaza kod kojeg nije bilo čuvara, svjetla se ugasiše; kola se zaustaviše, ali motor je i dalje bio u pogonu. Bio je to Salanne, koji mu je tako dao do znanja da je stigao. Havelock dogmiže do ruba šasiije »peugeota« i upali šibicu. Za nekoliko sekundi je doktor bio nad njim, a već za nekoliko minuta su se vozili na jug cestom prema Antibesu. Michael je bio na stražnjem sjedištu, iskošen u kutu, ispruženih nogu, izvan vidika.

— Ako se sjećate — rekao je Salanne — postoji ulaz sa strane u moju kuću, do koga se dolazi pristupnim putem. Vodi ravno u moj ured i u ordinaciju.

— Sjećam se. Koristio sam se njim.

— Ja ću ući prvi, tek toliko da budem siguran.

— Što ćete učiniti ako naiđete na automobile pred ulazom?

— Radije ne bih o tome mislio.

— Možda bi trebalo.

— Zapravo, jesam. Imam kolegu u Villefrancheu, starijeg čovjeka bez prigovora. Dakako, više bih volio njega ne upetljivati.

— Cijenim ovo što radite — reče Havelock, gledajući u stražnji dio doktorove glave na blistavom svjetlu, primjetivši da je kosa koja je pred godinu dana bila samo dodirnutu sijedom kosom, sada bila praktički bijela.

— Ja cijeni ono što ste učinili za mene — tiho mu odgovori Salanne. — Preuzeo sam dug. Nikad drugačije nisam mislio.

— Znam. To je prilično hladno, zar ne?

— Ni najmanje. Upitali ste me kako je Claudie, pa neka vam rekнем. Sretna je, ima dijete, udata je za mladog liječnika na praksi u bolnici u Nici. Prije dvije godine gotovo si je oduzela život. Koliko mi to vrijedi, moj prijatelju?

— Drago mi je to čuti.

— Osim toga, besmisleno je ono što kažu o vama.

— Što kažu?

— Da ste umobolni, opasni psihopat koji nam svima prijeti otkrivanjem — sigurna smrt od lutajućih šakala KGB-a — ako vam se dopusti da živite.

— I to je vama besmisleno?

— Barem prije jedan sat, *mon ami méchant*.¹ Sjećate li se čovjeka u Cannesu koji je bio upetljan s mojom indiskrecijom?

— Doušnika KGB-a?

— Da. Vi biste rekli da on zna i poznaje stvari.

— Najbolji na sektoru — odgovori mu Havelock. — Sve dotle da smo ga ostavili samog i nastojali ga hraniti dezinformacijama. Što je s njim?

¹ Moj zločesti prijatelju (fran.); (op. prev.)

— Kad je izišla riječ o vama, telefonirao sam mu — iz javne govornice, dakako. Htio sam potvrditi tog novog, nevjerojatnog suda o vama, pa sam ga upitao kako je mekano tržište, koliko je fleksibilno u pogledu cijene za američkog konzularnog atašea porijeklom iz Praga. Ono što mi je rekao bilo je i iznenađujuće i određeno.

— A to je bilo? — upita Michael, sagnuvši se zbog bolova.

— Nema tržišta za vas, nema cijene — visoke, niske, bilo kakve. Vi ste gubavac i Moskva se ne želi zaraziti vašom bolešću. Vas se ne smije ni dotaći, ni potvrditi. Dakle, koga biste mogli izložiti na taj način? — Doktor je zatresao glavom. — Rim je lagao, što znači da je netko u Washingtonu lagao Rimu. »Izvan spasa«? Izvan vjerovanja.

— Da li biste te riječi ponovili nekome?

— I učinivši to pozvati svoju likvidaciju? Postoje granice mojoj zahvalnosti.

— Nećete biti identificirani, dajem vam svoju riječ.

— Tko bi vam to povjerovao bez imenovanja izvora koji može provjeriti?

— Anthony Matthias.

— *Matthias?* — uzviknu Salanne, odbacivši glavu na stranu, steg-nuvši upravljač, napinjući vid da ostane na cesti. — Zašto bi *on...* ?

— Zato jer ste sa mnom. Opet, dajem svoju riječ.

— Čovjek poput Matthiasa je izvan dobronamjernih riječi i pojedinca, moj prijatelju. On pita i ti mu moraš reći.

— Jedino ako to razbistrite.

— Zašto bi vam on vjerovao? Vjerovao *meni?*

— Maločas ste to rekli. Ataše čije je porijeklo u Pragu. Tako je i njegovo.

— Tako — sada će doktor zamišljeno, vrativši glavu naprijed. -To nikad nisam povezao, nisam čak ni mislio o tome.

— To je zamršeno i ja obično ne govorim o tome. Sve nas to vraća davno unazad.

— Moram misliti. Imati posla s takvim čovjekom stavlja sve u drugačiju perspektivu, zar ne? Mi smo obični ljudi koji rade svoje glupe stvari; on nije običan. On živi na drugoj razini. Amerikanci imaju izreku za ono što tražite.

— Drugačija igra s loptom?

— To je.

— Nije. To je ista igra, a sastavljena je protiv njega. Protiv svijeta nas.

Unutar radijusa od četiri bloka od Salanneove kuće nije bilo čudnih automobila, nije trebalo putovati u Villefranche, do starijeg liječnika bez mane. U ordinaciji su Havelocku skinuli odjeću, očistili mu tijelo, sašili rane, a doktoru je u svemu pomagala njegova mala, nekako nekomunikativna supruga.

— Trebalo bi da se odmarate nekoliko dana — rekao je Francuz pošto mu je žena otišla, uzevši sa sobom Michaelovu odjeću da opere što može i spali što je neupotrebljivo. — Ako ne bude pucanja šavova, zavoji će držati pet, možda šest dana, a onda bi ih trebalo promijeniti. Ali morate mirovati.

— Ne mogu — odgovorio je Havelock, s grimasom boli, dok je sjedao za stol, s nogama preko ruba.

— Boli vas kad se pokrenete i tih nekoliko centimetara, zar ne?

— Samo rame, to je sve.

— Izgubili ste krvi, to znate.

— Izgubio sam više, i to znam. — Michael je zastao, proučavajući Salannea. — Imate li u svom uredu stroj za diktiranje?

— Svakako. Pisma i izvještaji — medicinski izvještaji — sa svim tim treba imati posla dugo pošto sestre i recepcionistkinje odu kući.

— Želim da mi kažete kako se upotrebljava, a želim i da slušate.

Neće biti dugo, a vi nećete biti identificirani na traci. Zatim želim telefonirati u Sjedinjene Države.

— Matthias?

— Da. Ali će okolnosti odrediti koliko mu mogu reći. Tko je s njim, koliko je telefon sterilan; on će znati što mora učiniti. Stvar je u ovome: kad čujete što imam reći, vrpcom u svojoj mašini, možete se odlučiti hoćete li govoriti s njim ili nećete — ako dođe do toga.

— Stavljate mi teret.

— Žao mi je — neće ih biti mnogo više. Ujutru će mi trebati odjeća. Sve što imam je u Monesiu.

— Nema problema. Moja vam ne bi pristajala, ali moja supruga kupuje za mene. Sutra će kupiti za vas.

— Kad govorimo o kupovanju, imam prilično novaca ali će mi trebati više. Imam bankovne račune u Parizu; dobit ćete ga natrag.

— Sad me zbunjujete.

— Nije mi to bila namjera, ali, vidite, evo zakačke. Da bih vam ga vratio, moram stiću u Pariz.

— Matthias se zacijelo može pobrinuti za brz i siguran prijevoz.

— Sumnjam. Razumjet ćete kad čujete što kažem u vašem uredu. Oni koji su lagali Rimu vrlo su visoko u Washingtonu. Ja ne znam tko su ili gdje su oni, ali znam da prenose samo ono što žele. Pored njegovih naredjenja prolaze jer su već izdali *svoja* naredjenja, a ne žele da budu obezvrijeđena. A ako ja kažem gdje sam, gdje mogu do mene, poslat će ljude za mnom. U svakom slučaju, mogli bi uspjeti, pa mi je zbog toga potrebna traka. Možemo li to sada obaviti, molim?

Poslije trideset i četiri minute, Havelock je otpustio prekidač na kasetnom mikrofону i stavio ga na Francuzov stol. Rekao je sve, od vriska na Costa Bravi do eksplozija kod Col des Moulinetsa. Nije se mogao suzdržati da ne doda posljednji sud. Civilizirani svijet može dobro preživjeti kompromitiranje bilo koje protegnute, monolitne obavještajne službe — bez obzira na rasu, vjeru ili nacionalno porijeklo — ali ne i kad je jedna od žrtava čovjek o kome je taj isti civilizirani svijet ovisio: Anthony Matthias, državnik kojeg posvuda poštuju geopolitički prijatelji i protivnici. Njemu su sistematski lagali u vezi s materijom u koju je on tako duboko ušao. S koliko su ga još laži nahranili?

Salanne je sjedio s druge strane, duboko u mekanom kožnom naslonjaču, nepokretan, ukočena lica, s pogledom prikovanim za Havelocka. Bio je osupnut, bez riječi. Poslije nekoliko trenutaka je zatresao glavom i prekinuo tišinu.

— Zašto? — upita jedva čujnim glasom. — To je sve tako besmisleno, tako besmisleno kao ono što kažu za vas. *Zašto?*

— Upitao sam se to niz puta, i stalno se vraćam onome što sam rekao Bayloru u Rimu. Oni misle da znam nešto što ne bi trebalo da znam, nešto što ih plaši.

— Znadete li?

— To me on upitao.

— Tko?

— Baylor. A bio sam pošten prema njemu — možda suviše pošten — ali mi je šok što sam je ugledao odnio glavu. Nisam mogao mirno misliti. Osobito nakon onoga što mi je Rostov rekao u Ateni.

— Što vam je rekao?

— Istinu. Da bih ja kad bih nešto *znao*, zaboravio to, ili me se to nikad nije bilo posebno dojmilo.

— To nije poput vas. Za vas kažu da ste hodajuća banka podataka, netko tko se sjeća imena, lica, manje važnih događaja koji su se zbili prije mnogo godina.

— Poput većine takvih mišljenja, to je mit. Bio sam student ali i student poslije diplome dugo vremena, pa sam razvio stanovitu disciplinu, ali ja nisam kompjuter.

— Svjestan sam toga — tiho će Francuz. — Nijedan kompjuter ne bi za mene učinio što ste vi učinili. — Salanne zasta, pa se nagnu naprijed. — Jeste li prošli preko mjeseci koji su prethodili događaju na Costa Bravi?

— Mjeseca, tjedana, dana — sve, svako mjesto u kojem smo bili... ja sam bio. Beograd, Prag, Krakow, Beč, Washington, Pariz. Ni iz daljine nije bilo ničeg iznenađujućeg, ali pretpostavljam da je to poredbeni izraz. Uz izuzetak jednog zadatka u Pragu kad smo dobili neke dokumente iz Státni Bezpečnost¹ — sjedišta tajne policije — sve je bilo prilično rutinski. Sakupljanje informacija, što je proketo blizu onoga što bi svaki turist mogao učiniti, to je sve.

— Washington?

— Manje od ništa. Doletio sam natrag na pet dana. To je godišnji događaj za terence, razgovor i procjena situacije i osobe, što je uglavnom gubljenje vremena, mada držim da tu i tamo ulove nekog whackoa.²

— Whackoa?

— Netko tko je prešao preko mentalne crte, misli da je ono što nije, koji je isfantazirao u osnovi rutinski posao. Iskre ogrtača i bodeža,³ držim da biste to tako mogli nazvati. To dolazi sa stresom, pošto se suviše često gradite da ste netko tko niste.

— Zanimljivo — rekao je doktor, kimajući glavom u nekoj apstraktnoj suglasnosti. — Je li se još nešto dogodilo dok ste bili tamo?

— Ništa. Otišao sam u New York na jednu noć da posjetim bračni par koji sam upoznao kad sam bio mlad. On posjeduje marinu na Long Islandu, a ako je on ikad imao neku političku misao u glavi, ja je nisam čuo. Zatim sam proveo dva dana s Matthiasom; posjet iz dužnosti, uistinu.

¹ Državna sigurnost (češ.); (op. prev.)

² *Whacko* je u amer. slangu uzvik sreće ili vrhunskog zadovoljstva, a u posljednje vrijeme označuje i osobu u tom stanju; vjerovatno onomatopeja od engl. »whack«, snažni udarac (op. prev.)

³ Ogrtač i bodež je engl. metafora za uhodu ili špijuna starog stila, kojima je dugi ogrtač bio uniforma a bodež stalno oružje zanimanja (op. prev.)

— *Bili ste bliski... jeste bliski.*

— Rekao sam vam, to se vraća davno unazad. Bio je tamo kad mi je bio potreban; shvatio je.

— Što je bilo tokom ta dva dana?

— Manje od ništa. Viđao sam ga samo uvečer kad smo zajedno večerali — dvije večere, zapravo. Čak i onda, premda smo bili sami, stalno su ga prekidali telefonski pozivi i ljudi koji su ga kinjili iz Statea — molitelji, tako ih je zvao — koji su uporno zahtijevali da mu donesu izvještaje. — Havelock je utihnuo, ugledavši naglu zategnutost na Salanneovu licu, ali je brzo nastavio. — Nitko me nije vidio, ako na to mislite. On bi se s njima sastajao u svojoj radnoj sobi, a blagovaonica je na drugoj strani kuće. Opet, on je shvatio; suglasili smo se da ne pokazujemo naše prijateljstvo. Za moju dobrobit, zapravo. Nitko ne voli protégéa velikog čovjeka.

— Teško mi je o vama misliti na taj način..

— Bilo bi vam nemoguće da ste večerali s nama — rekao je Michael, smijući se tiho. — Sve što smo radili bilo je prerađivanje radova koje sam napisao za njega prije gotovo dvadeset godina; još bi bio kadar naći rupu u njima. Govorite o potpunom sjećanju, on ga ima. — Havelock se nasmijao, ali mu je osmijeh nestao kad je rekao: — Vrijeme je. — Posegnu za slušalicom.

Do imanja u Shenandoahu došlo se nizom telefonskih brojeva. Prvi je aktivirao daleki mehanizam u Matthiasovoj rezidenciji u Georgetownu, koji je bio elektronski povezan s linijom udaljenom sto i četrdeset milja, u Blue Ridge Mountains, gdje je zvonio privatni telefon državnog sekretara. Ako nije na licu mjesta, nitko neće odgovoriti na telefonski poziv; ako jest, samo on podiže slušalicu. Pravi je broj poznat možda tucetu ljudi u državi, a među njima su Predsjednik, potpredsjednik, predsjedavajući Predstavničkog doma, šef generalštaba, ministar za obranu, predsjednik Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, dvojica starijih pomoćnika iz Statea, i Mihail Havliček. Posljednje je bilo privilegija koju je na svoje inzistiranje podijelio svome *krajanu*,¹ svome *spolupracovniku*² sa sveučilišta, čiji mu je otac u Pragu bio kolega po intelektu i duhu, mada ne i u dobroj sreći. Michael je telefon upotrijebio dva puta u proteklih šest godina. Prvi put, kad je nakratko boravio u Washingtonu zbog novih instrukcija. Matthias mu je ostavio poruku u hotelu da to učini, a poziv je bio društvene prirode. Drugi slučaj nije bio ugodan za Havelocka da ga se sjeti. Ticalo se čovjeka koji se prezivao Ogilvie, a Michael je bio snažnog uvjerenja da bi tog čovjeka trebalo ukloniti s terena.

Operator u Antibesu ponudio mu je da ga nazove kad prođe poziv za Washington, D.C., ali je iskustvo naučilo Havelocka da ostane na liniji. Ništa ne može toliko iskušati koncentraciju telefonistice nego otvorena linija; ostajući u vezi, pozivi se mnogo brže rješavaju. A dok je slušao niz visokotonskih zvukova koji su označavali međunarodni prijenos, javio se Salanne.

— Zašto niste s njim prije razgovarali?

— Zato jer ništa nije imalo smisla, a htio sam da ima. Htio sam mu dati nešto konkretno. Ime ili imena, položaj, titulu, neku vrstu identiteta.

— Ali na osnovu onoga što sam čuo, vi to još ne možete učiniti.

— Da, mogu. Ovlaštenje za otpremu ima izvor. Kôdno ime Dvosmislenost. To može doći samo od tri ili četiri ureda, a samu je riječ morao odobriti netko tko je vrlo visoko u

¹ Zemljak (češ.); (*op. prev.*)

² Suradnik (češ.); (*op. prev.*)

Stateu, tko je bio u vezi s Rimom. Matthias naziva Rim, traži pregled ubilježbi razgovora u dolasku, razgovara s onima tko ih je primio, i saznaje tko je Dvosmislenosti dao taj status. Postoji još jedno ime, ali ne znam koliko će dobra učiniti. Postojala je druga takozvana potvrda Costa Brave, uključujući i otparane komadiće okrvavljene tkanine. Sve je to laž; na mjestu nije ostala nikakva odjeća.

— Onda nađite tog čovjeka.

— Mrtav je. Kažu da je umro od srčanog napada na jedrilici, tri tjedna poslije. Ali postoje činjenice koje valja potražiti, ako ih nisu zamračili. Odakle je on, tko mu je dao zadatak za Costa Bravu.

— A ako mogu nadodati — rekao je Francuz — postoji i doktor koji je potpisao umrlicu.

— U pravu ste. — Pjevajući tonovi su iščezli s linije, a zamijenila su ih dva kratka jednolična šuma, zatim kraj tišine, pa se začu uobičajeno zvonjenje. Elektronski su uređaji obavili svoj zadatak; telefon u brvnari u Shenandoahu je zvonio. Michael je osjetio bubnjanje u grlu i kratkoću daha što je znak tjeskobe. On ima toliko toga reći svom *přítelu*; nadao se do Krista da će to moći reći i tako otpočeti kraj svog košmara. Zvonjava je prestala; netko je podigao slušalicu. *Hvala Bogu!*

— Da? — upita glas udaljen četiri tisuće milja, u planinama Blue Ridge, muški glas, ali ne glas Antona Matthiasa. Ili je zvuk bio iskrivljen, a jedna riječ prekratka da bi se prepoznalo čovjeka?

— *Jak se vám daří?*¹

— Što? Tko je to?

To *nije* bio Matthias. Jesu li pravila izmijenjena? Ako jesu, to nema smisla. To je linija za hitnosti, Matthiasov osobni telefon kojeg su dnevno kontrolirali zbog presreta; jedino je on odgovarao na zvonjavu telefona. Nakon pet zvonjenja, pozivač će prekinuti vezu i nazvati redovni telefonski broj, ostaviti ime i poruku koju želi, svjestan da je povjerljivost znatno manje sigurna. Možda postoji jednostavno objašnjenje: možda je Matthias onako ovlaš zamolio prijatelja najbližeg telefonu da podigne slušalicu.

— Državni sekretar Matthias, molim? — reče Havelock.

— Tko zove?

— Činjenica da sam upotrijebio ovaj broj lišava me potrebe da na to odgovorim. Sekretara, molim vas. Ovo je hitnost *i* povjerljivo.

— G. Matthias je u ovom trenutku na sastanku i zatražio je da se svi pozivi zadrže. Kad biste mi rekli svoje ime...

— Prokletstvo, vi ne slušate! Ovo je hitan slučaj!

— Ima još jedan, sir.

— Upadnite na sastanak i kažite mu slijedeće riječi. *Krajan ... i bouře.*² Jeste li uhvatili? Samo dvije riječi! *Krajan i bouře*. Odmah to učinite! Jer ako to ne učinite, imat će vašu glavu i posao kad budem s njim razgovarao. *Učinite to!*

— *Krajan* — začu se oklijevajući muški glas. — *Bouře*.

Linija je zašutjela, a tišinu je odjednom prekinula tiha podstruja razgovora na daljini. Čekanje je bilo agonija, a Michael je čuo odjeke svog disanja. Najzad se glas vratio.

¹ Kako ste? (češ.); (op. prev.)

² Bura (češ.); (op. prev.)

— Bojim se da ćete morati biti jasniji, sir.

— Što?

— Ako mi date pojedinosti hitnosti i telefonski broj kamo vas se može nazvati...

— Jeste li mu rekli moju poruku? *Riječi!* Jeste li ih izgovorili?

— Državni sekretar je izuzetno zauzet i zahtijeva da pojasnite prirodu vašeg poziva.

— Prokletstvo, jeste li ih *rekli*?

— Ja ponavljam što je sekretar rekao, sir. On sada ne može biti uznemiravan, ali ako vi navedete pojedinosti i ostavite broj, netko će biti u kontaktu s vama.

— *Netko?* Što je dovraga *ovo*? Tko ste *vi*? Kako se zovete? Nasta stanka. — Smith — rekao je glas.

— Vaše ime! Želim vaše *ime!*

— Sad sam vam ga rekao.

— Dajte mi Matthiasa...!

Začu se klik. Linija je bila mrtva.

Havelock se zabljuje u aparat u ruci, a zatim je zatvorio oči. Njegov mentor, njegov *přítel*, jednostavno ga je srezao. Što se dogodilo?

On to mora ustanoviti; to nema smisla, to nema nikakva smisla. Postoji još jedan telefonski broj u planinama Blue Ridge; to je kuća čovjeka kojeg je Matthias često viđao kad je bio u Shenandoahu, stariji čovjek čija su ljubav za šah i fino staro vino smanjivali monumentalni pritisak u Antonovu mozgu. Michael je bio u društvu Leona Zelienskog niz puta i na nj je uvijek ostavljao utisak drugarstva između dvojice akademičara; bio je sretan zbog Matthiasa što postoji takva osoba, čije korijenje, mada nije bilo u Pragu, nije bilo tako daleko; bilo je u Varšavi.

Zelienski je bio veoma uvaženi profesor evropske historije, pozvan u Ameriku prije mnogo godina da predaje na Berkeleyu. Anton je upoznao Leona, koji je došao s varšavskog sveučilišta, za vrijeme jednog od svojih ranih odlazaka na kampuse radi održavanja predavanja; Matthiasu su dodatna sredstva uvijek dobro došla. Razvilo se prijateljstvo — većinom preko pošte i oko šaha — a nakon umirovljenja i smrti Zelienskieve žene, Anton je privolio starijeg znanstvenika da dođe u Shenandoah.

Telefonisti u Antibesu trebalo je znatno duže vremena oko drugog poziva, ali je Havelock najzad čuo starčev glas.

— Dobra večer.

— Leon? Jeste li to vi, Leon?

— Tko je to?

— Ovdje je Michael Havelock. Sjećate li me se, Leone?

— *Mihail!* Da li se *sjećam!* Ne, zacijelo ne, a ja nikad ne bih dotakao kielbasu,¹ ti mladi *baranie!* Kako si? Jesi li u posjeti našoj dolini? Zvučiš kao da si tako daleko.

— Ja jesam vrlo daleko, Leone. Osim toga sam vrlo zabrinut. -Havelock je objasnio svoju zabrinutost: ne može uspostaviti kontakt s njihovim zajedničkim voljenim prijateljem, i pitao je da li Zelienski namjerava vidjeti Antona dok je Matthias u Shenandoahu.

¹ Kobasica (češ.); (op. prev.)

— Ako je ovdje, Mihail. Ja to ne znam. Anton je, dakako, vrlo zauzet. Ponekad pomislim da je on najzaposleniji čovjek na svijetu... pa tako ne nalazi vremena za mene u ovim danima. Ja ostavljam poruku u njegovoj kući, ali bojim se da ih on zanemaruje. Razumljivo, ja to razumijem. Kreće se s velikim ljudima ... on *jest* veliki čovjek, a ja sam jedva jedan od njih.

— Žao mi je što to čujem... da nije bio u kontaktu.

— O, nazivaju me ljudi da mi izraze njegovo žaljenje, govoreći da on ovih dana rijetko dolazi u našu dolinu, ali kažem ti, od toga pati naš šah. Moram se zadovoljiti s jednim drugim našim zajedničkim prijateljem, Mihail. Prije nekoliko je mjeseci bio često ovdje. Taj fini novinar Raymond Alexander. Aleksandar Veliki, ja ga zovem, ali što se tiče igre mnogo je bolji pisac.

— Raymond Alexander? — upita Havelock, jedva slušajući. — Izrazite mu moje najbolje pozdrave. I hvala vam, Leone. — Havelock je spustio slušalicu i pogledao u Salannea. — On više nema vremena za nas — rekao je zbunjeno.

U Pariz je stigao u osam sati ujutru, uspostavio je dodir s Gravetom u devet, a u jedanaest i četvrt je hodao prema jugu, u vrevi na Boulevardu St. Germain. Profinjeni umjetnički kritičar i posrednik u tajnama pristupit će mu negdje između Rue de Pontoise i Quai St. Bernard. Gravetu su trebala dva sata da potraži koliko je više izvora moguće u odnosu na informaciju koju treba Havelock. Michael, s druge strane, iskoristio je to vrijeme da poboljša svoju garderobu.

Nije bilo vremena da mu Salanneova žena kupi odjeću ujutru; nije bilo druge već stići u Pariz što je prije moguće, jer je svaki izgubljeni trenutak produžavao udaljenost između Jenne i njega. Nikad nije bila u Parizu osim s njim, pa je imala samo određeni broj opcija; mora biti tamo kad ih ona suzi.

Doktor je vrlo velikom brzinom tri i po sata vozio do Avignona, odakle u jedan sat polazi vlak s poljoprivrednim proizvodima za Pariz. Michael ga je ulovio, odjeven u ono što se moglo spasiti od njegove odjeće, uz dodatak vunene majice i gabardenskog ogrtača koji mu nije dobro pristajao a dao mu ga je Salanne. Sada je gledao u svoj odraz u izlogu neke trgovine; jakna, hlače, otvorena košulja i šešir koji je prije četrdeset pet minuta kupio s police u Raspailu, sve je to bilo primjereno njegovom cilju. Odjeća mu je bila ovješena i izbjegavala je opis. Čovjeka koji nosi takvu odjeću neće izdvojiti, a rub mekanog šešira padao je baš dovoljno nisko preko čela, osiguravajući sjenu licu.

Iza izloga bio je uski stup čistog stakla, dio izložene robe, ogledalo. Privuklo ga je, privuklo je lice u sjeni oboda od šešira. *Njegovo* lice. Bilo je oronulo, s crnim krugovima ispod očiju i stubljikom crne brade. Nije mislio na brijanje ni kad je kupovao u Raspailu. Bilo je ogledala u trgovini, ali je on gledao samo u odjeću, usredotočujući misli na Pariz koji su Jenna Karas i on zajednički znali: jedan ili dva kontakta iz ambasade; nekoliko kolega pod pokrivačem; nekoliko francuskih prijatelja — vlada, uglavnom, čija su ih *ministères*¹ dovela u njegovu putanju; i tri ili četiri znanca koja su upoznali u kavanama što rade do kasno u noć, a koji nemaju nikakve veze sa svijetom u kojemu on živi.

Sada ga je u St. Germainu pepeljasto lice koje je ugledao podsjećalo na to koliko je umoran i koliko pati od bolova, koliko želi leći i pustiti snagu da mu se vrati. Kao što je Salanne rekao, veoma mu je potreban odmor. Pokušao je spavati u vlaku iz Avignona, ali bi ga česta zaustavljanja kod pokrajinskih skladišta gdje su poljoprivrednici isporučivali svoju robu, podbola da se probudi kad bi god zadrijemao. A kad je bio budan, u glavi mu je lupalo, a misli su mu bile ispunjene dubokim osjećajem gubitka, pometenosti i ljutnje. Jedini čovjek na zemlji kojemu je dao povjerenje i ljubav, velikan koji mu je zamijenio oca i oblikovao mu život, otpustio ga je od sebe a on nema pojma zašto. Tokom godina, za vrijeme najmučnijih vremena usamljenosti, on nekako nije bio nikad sam, jer je postojanje Antona Matthiasa uvijek bilo s njim. Anton je bio ostruga koja ga je podbadala da bude bolji nego jest, njegova zaštita protiv uspomena na rane strašne dane, jer mu je *přitel* dao značenje, perspektivu. Zacijelo ne opravdanje, ali razlog da radi ono što radi, što život troši u abnormalnom svijetu sve dok mu netko unutar njega nije rekao da bi se mogao pridružiti normalnom.

¹ Ministarstva (fran.); (op. prev.)

Došao je tako blizu da bude slobodan, da mu bijes bude sveden na apstraktni osjećaj beskorisnosti; njegov povratak u normalni svijet bio je unutar njegova dosega i razumijevanja. To se dogodilo dvaput. Jednom sa ženom koju je volio, koja je njegovu životu dala drugačiji dah značenja... a onda bez nje, ne voleći ni nju ni uspomenu na nju, vjerujući u laži lažljivaca, izdajući svoje najdublje osjećaje — i nju. O, *Bože!*

A sada ga je jedini čovjek koji je mogao ispuniti svoje proricanje koje je prije toliko godina dao svom *krajanu*, svom studentu, svome sinu — izbacio iz svog života. Velikan je smrtnik, nakon svega. A sada i njegov neprijatelj.

— *Mon Dieu*, vi izgledate kao da ste diplomirali u Auschwitzu! — prošaptao je visoki Francuz u ogrtaču s baršunastim okovratnikom i blistavim crnim cipelama, koji je stajao metar nadesno od Havelocka, ispred izloga. — Što se *dogodilo* s vama?... Ne, nemojte mi reći! Ne ovdje!

— Gdje?

— Na Quai Bernardu, iza sveučilišta, u malom parku, igralištu uglavnom za djecu — nastavi Gravet, uživajući u svojoj figuri u staklu. — Ako su klupe zauzete, nađite mjesto pored ograde a ja ću vam se pridružiti. Na putu prema tamo, kupite vrećicu slatkiša i nastojte izgledati kao otac, a ne kao seksualni devijant.

— Hvala na povjerenju. Jeste li mi išta donijeli?

— Kažimo da ste mi u teškom dugu.

— O *njoj*?

— Još radim na tome. O *njoj*.

— Onda *što*?

— Quai Bernard — reče Gravet i poravna svoju grimiznu kravatu i nahereni sivi homburg, gledajući svoj odraz u zrcalu. Okrenuo se s dražesti baletnog majstora i otišao.

Mali je park bio ohlađen vjetrovima sa Seine, koji nisu omeli dadilje, njegovateljice i mlade majke da na igralište dovedu svoje bučne štíćenike. Djeca su bila posvuda — na ljuljaškama, konopcima, gredama, ljestvama, zibaljkama — bila je to ludnica. Na sreću za Michaelovu snagu što je slabila, bila je prazna klupa uz udaljeni stražnji zid, dalje od kaotičnijeg središta parka uz rijeku. Sjeo je i odsutno izvukao bombon od metvice iz bijele papirne vrećice, gledajući u posebno neugodno dijete koje je nogom udarilo u tricikl; nadao se da će tko god ga bude pogledao misliti da je dijete njegovo, računajući da će stvarni čuvar tog djeteta biti što je dalje moguće.

Elegantni Gravet je prošao kroz ulaz obojen crvenim trakama i lebdeći hodao oko ruba igrališta, kimajući prijazno, dobrotivo djeci koja su vriskala i bila mu na putu; starija osoba puna dobrote spram mladih. To je dobra gluma, pomisli Havelock, znajući da je obospolni kritičar prezirao tu okolinu. Konačno je stigao do klupe i sjeo, izvukavši novine ispred sebe.

— Ne bi li trebalo da posjetite doktora? — upita kritičar, gledajući u novine.

— Jednog sam ostavio nema nekoliko sati — odgovori mu Michael, s usnama pored ruba bijele papirne vrećice. — Ja sam u redu, samo sam umoran.

— Osjećam olakšanje, ali bih vam predložio da se očistite, uključujući i brijanje. Nas bi dvojica u ovom određenom parku mogli navući *gendarmes*.¹ Suprotni polovi bestidnog spektra, glasilo bi zaključak.

¹ Oružnik, žandar, pripadnik državne policije (fran.); (*op. prev.*)

— Ne osjećam se tako da mi je smiješno, Gravet. Što imate? Kritičar je savio novine, pa ih opet otvorio dok je govorio. — Kontradikcija, ako su moji izvori točni, a imam sve razloge da vjerujem u njih. Donekle nevjerojatna kontradikcija, zapravo.

— Što je to?

— KGB nema nikakvog zanimanja za vas. Mogao bih vas izručiti, brbljavog prebjega izvučenog iz ralja imperijalista, u njihovo pariško sjedište — a ne bih dobio ni soua.

— Zašto je to kontradikcija? Isto sam vam rekao prije nekoliko tjedana na Pont Royalu.

— *To* nije kontradikcija.

— Što jest?

— Netko drugi vas traži. Sinoć je doletio jer misli da ste sada ili u Parizu, ih na putu ovamo. Riječ je da bi platio bogatstvo za vaš leš. On nije KGB u uobičajenom smislu, ah nemojte se zavaravati, on je iz zemlje Sovjeta.

— Ne... u uobičajenom smislu? — upita Havelock, zbunjen, ali osjećajući približavanje jednog zlokobnog sjećanja, nedavne uspomene.

— Ušao sam mu u trag kroz izvor u Militaire Etranger. On je iz specijalnog odjela sovjetske obavještajne službe, elitni korpus...

— *Voennaja Kontra Razvedka* — hrapavo će Michael.

— Ako je skraćeni oblik VKR, onda je to.

— To je.

— Hoće vas. Skupo će platiti.

— Manijaci.

— Mihail, trebalo bi da vam kažem. Doletio je iz Barcelone.

— *Costa Brava!*

— Ne gledajte u mene! Maknite se na rub klupe!

— Znadete li što ste mi netom *rekli*?

— Uznemireni ste. Ja moram otići.

— Ne!... U redu, u *redu!* — Havelock je podigao bijelu papirnu vrećicu do lica; obje su mu ruke drhtale, a jedva je mogao disati kad mu se bol iz prsiju podigla do sljepoočica. — Vi znate što mi sada morate isporučiti, zar ne? To imate, pa mi dajte.

— Niste u stanju.

— O tome ja donosim sud. *Kažite* mi!

— Pitam se da li bi trebalo. Sasvim na stranu od isplate koju možda nikad neću vidjeti, postoji moralna dilema. Vidite, vi mi se sviđate, Mihail. Vi ste civiliziran čovjek, možda čak i dobar čovjek, u vrlo neukusnom poslu. Vi ste se izvukli; imam li ja prava da vas vratim?

— Ja *jesam* natrag!

— *Costa Brava?*

— Da!

— Hodite u svoju ambasadu.

— *Ne mogu!* Zar vi to ne razumijete?

Gravet je odbacio svoje vlastito sakrosanktno pravilo: spustio je novine i pogledao u Havelocka. — Moj Bože, nisu mogli — rekao je nezavršeno.

— Samo mi recite.

— Ne ostavljate mi izbora.

— *Kažite* mi! Gdje je on?

Kritičar je ustao s klupe, savio novine, pa progovorio. — Ima jedan ruševni hotel u Rue Etienne. Lao Couronne Nouvelle. On je na drugom katu, soba dvadeset tri. Ona je naprijed; vidi svakoga tko ulazi.

Savijena figura litalice doimala se poput napuštenika u svakom velikom gradu. Odjeća mu je bila iskrzana ali dovoljno debela da otjera hladnoću u napuštenim prolazima tokom noći, cipele nekakve odbačene glondže debelih potplata, vezice prekinute i povezane u velike čudne čvorove. Na glavi mu je bila vunena pletena kapa, postavljena nisko do obrva; pogled mu je bio spušten, izbjegavao je svijet s kojim se nije mogao takmičiti, a kojemu je, zauzvrat, njegova prisutnost išla na živce. Ali je preko skitničina ramena bila prljava platnena torba, jedini remeni koje je čvrsto držao, kao da njima objavljuje dostojanstvo posjeda: to je sve što mi je ostalo, i to je sve moje. Čovjek koji se približavao Couronne Nouvelle nije imao dobi: vrijeme je mjerio samo po onome što je izgubio. Zaustavio se kod žičane košare i stao je prekapati s metodičkom strpljivošću — arheolog s pločnika.

Havelock je odijelio istrzano sjenilo lampe od promokle vrećice s polupojedenim ručkom, i između njih nakosio malo nijansirano ogledalce, dok mu je prljava tkanina sjenila sakrila ruke. Vidio je Rusa ravno ispred na drugom katu; naslonio se na dasku prozora, gledajući na ulicu, promatrajući prolaznike, čekajući. Ostat će pored prozora iz jednostavnog razloga: njegova udarna snaga je razmještena; jesu li drugi pripremili protuudar? Michael ga je znao — ne po imenu ili reputaciji, čak niti s fotografije u arhivi, ali ga je znao; znao je tako postavljeno lice, pogled u očima. Havelock je bio gdje je taj čovjek bio — gdje je sada. Postupak je stavljen u pokret, glas je oprezno pušten van ; sada se očekuje povratna riječ u komandnoj postaji jednoga. Uspostavljen je kontakt sa smrtonosnim kompromi-serima, a nijedan nema zakletvu vjernosti ničemu ili bilo kome, osim dolaru, franku, funti i D-marki. Klizajuća skala pobuđujućih plaćanja već je u opticaju, nagrade variraju u ovisnosti od raznih doprinosa, a najviša je, dakako, namijenjena za ubojstvo s dokazom da je to učinjeno. Riječ i metod metina dolaska, njegovo opažanje na određenim mjestima, da li je sam ili s poznatim ili nepoznatim pomoćnicima, hotel, kavana, *pension*, svratište — sve te okolnosti oko mete imaju vrijednost u neposrednom plaćanju. Stvoreno je takmičenje među kvalificiranim praktičarima nasilja, a svaki je dovoljno profesionalac da zna da se komandnoj postaji ne laže. Današnji gubitak, bit će dobitak nekog drugog dana.

Prije ili kasnije će čovjek na prozoru stati primati odgovore. Nekoliki će biti samo nagađanja zasnovana na informacijama iz druge ruke; drugi će biti u poštenoj grešci, što neće biti kažnjeno već analizirano za ono što jeste. Zatim će doći jedan telefonski poziv, čiju će autentičnost uspostaviti opisna fraza ili stanovita reakcija — nepogrešivo metina — i komandno mjesto će imati prvi prodor. Ulica, kavana, klupa, možda u dječjem parku na Seini — praktičari će se razletjeti na sve strane. Lov je započeo, a nagrada u visini nekoliko godišnjih zarada. A kad se lov okonča, čovjek s prozora će izaći iz svog pokretnog zatvora. Da, pomisli Michael, on je bio tamo. Čekanje je najgori dio.

Pogledao je na sat, dok mu je ruka još bila ukopana u otpacima. Niz blok, s druge strane od ulaza u hotel, bila je druga žičana košarica; pitao se hoće li biti potrebno da ode do

nje i nastavi potragu za krmom. Dvapat je prošao pored hotela vozeći se taksijem, projicirajući svoje pokrete pješice, računajući vrijeme — prije nego je potražio trgovinu s rabljenom odjećom u Séverineu — tu trgovinu i jednu opskurnu trgovinu na Sommerardu gdje je kupio municiju za automatik »llamu« i magnum. Prije sedam minuta je telefonirao Gravetu i rekao mu da je sat krenuo; Francuz će telefonirati iz telefonske kabine na Place Vendôme; gomila ljudi će garantirati njegovu anonimnost kojoj se ne može ući u trag. Sto ga zadržava? Postojalo je toliko mogućnosti: zauzeta kabina, telefoni koji ne funkcioniraju, brbljavi znanac koji je inzistirao na tome da produži razgovor na uglu ulice. Sve su to razborite pretpostavke, ali, što god bilo, Havelock je znao da ne može više ostati na istom mjestu. Nespretno, poput starca u bolovima — a on je zacijelo bio ne tako mlad čovjek u bolovima — stade se uspravljati. On će prisiliti namjerno nefokusiran pogled da vidi što nije smio gledati.

Čovjek na prozoru je odjednom povukao glavu. Nešto je prekinulo njegovu koncentraciju na ulicu; vratio se u sjenu sobe. Gravet telefonira. *Sada.*

Michael je podigao torbu sa zemlje, bacio je u žičanu košaricu i prešao dijagonalno preko pločnika prema kratkom nizu stepenica koje vode do ulaza u hotel. Svakim je korakom smanjivao svoju zgrbljenost i postupno se vraćao u normalnu visinu. Dok se uspinjao betonskim stepenicama, stavio je ruku ispred jedne strane lica, pa je prstima držao rub pletene vunene kape. Ne više od dva i po metra iznad njega bio je prozor kod kojega je sovjetski oficir KGB-a stajao prije nekoliko sekundi, a za nekoliko sekundi će se vratiti. Gravetov će poziv biti kratak, profesionalan; poziv se ne može nikako iskonstruirati kao varka. Postoji mogućnost da je viđen na Montparnassu. Je li meta ranjena? Hoda li naglašeno hramajući? Koji god odgovor dade Rus, poziv će biti završen, vjerojatno usred rečenice. Ako je to *bila* meta, ona ide prema Métrou; lovac će opet nazvati.

U tamnom, smusanom predvorju s podom od ispucanih keramičkih pločica i paučinom koja je zahvatila sva četiri kuta stropa, Havelock je skinuo kapu, poravnao suvratke svoje neuredne jakne i strgao već otrganu tkaninu koja je visila s donjeg dijela jakne. To nije bilo baš neko poboljšanje, ali na prigušenu svjetlu i uz uspravno držanje, njegova pojava nije bila neprimjerena hotelu koji je zbrinjavao naplavnjake i kurve. To nije bilo mjesto koje se zanimalo za ispitivanje i identificiranje svoje klijentele — jedino ih je zanimala valjanost njihova novca.

Bila je Michaelova namjera da projicira sliku čovjeka koji se bolno vraća s duge pijanke, tražeći krevet u kojemu će izdrhturiti svoju posljednju kušnju nakon pijanke. To nije bilo potrebno; debeli *concierge* iza ispucane mramorne tezge drijemao je na stolici, a mekane, debele ruke je presavio na izbočenom truhu. U predvorju je bila još jedna osoba: mršavi starac je sjedio na klupi, dok mu je cigareta klepala s usana ispod neurednog sivog brka; nagnuo je naprijed glavu žmirkajući na novine koje je imao u ruci. Nije ni podigao pogled.

Havelock je bacio kapu na pod, odgurnuo je prema zidu, pa otišao nalijevo gdje je bilo usko stepenište s izanđalim glatkim stepenicama od dekada upotrebe i nebrige. Ograda je bila slomljena na nekoliko mjesta. Stade se uspinjati škripavim stepeništem i osjeti olakšanje vidjevši da je stepenište kratko. Nije bilo zaokreta ni odmorišta na sredini: stepenice su ravno vodile s jedne razine na drugu. Stigao je do drugog kata i stao nepokretno, slušajući. Nije bilo drugog zvuka osim udaljenog šuma prometa isprekidanog sporadičnom vriskom nestrpljivih automobilskih sirena. Pogledao je na vrata udaljena tri i po metra; na njima je bio izbljedjeli obojeni broj 23. Nije mogao razabrati nikakvu vokalnu podstruju jednostrane telefonske konverzacije; razgovor s Gravetom je završio i oficir sovjetskog VKR-a bio je natrag kod prozora, a da proteklo vrijeme nije bilo duže od četrdeset pet sekundi. Michael je raskopčao svoju iskrzanu jaknu, posegnuo ispod i zgrabio ručicu magnuma. Dok je oružje izvlačio iz pasa, izrupičani cilindar se nakratko uhvatio za kožu; s palcem je otpustio osigurač i krenuo tamnim uskim hodnikom prema vratima.

Zaškripio je pod — ne ispod njega, *iza* njega! Okrenuo se, dok su se prva vrata s lijeve strane iza stepeništa polako otvarala. Budući da su bila ostavljena otvorena nije bilo zvuka ručice koja se okreće; pritvorena su vrata nekome unutra osiguravala liniju svjetla. Niski, krupni muškarac se pojavio, s rukom sa strane, s ramenima i kičmom oslonjenim na vratnicu. Podigao je oružje. Havelock nije imao vremena za poniranje u situaciju ili njeno ocjenjivanje, mogao je samo reagirati. U drugačijim okolnostima on bi podigao ruku i oštro prošaptao riječ-dvije, signal, upozorenje da bi odagnao strašnu pogrešku; umjesto toga je opalio. Čovjek je pogođen odskočio gore, svinuvši se natrag u okvir. Michael pogleda u oružje koje je još bilo u njegovim rukama. Imao je pravo što je pucao; oružje je bilo »graz-burija«, najsnažniji, najtočniji automatik proizveden u Rusiji. Oficir VKR-a nije sam. A ako je jedan...

Okrenula se ručica; to su bila vrata ravno ispred sobe 23. Havelock se baci prema zidu s desne strane vrata; vrata su se otvorila i Michael se okrenu oko sebe, s magnumom u visini prsiju, spreman da puca ili zada udarac — ili spusti oružje ako ispadne da je to nevini hotelski gost. Čovjek je bio sagnut i držao je pištolj. Havelock je sjurio cijev magnuma u čovjekovu glavu. Rus je pao leđimice u sobu; Michael ga je slijedio i zgrabio vrata da ih spriječi da se zatvore treskom. Ostavio je vrata u otklonu ali ne većem od dva centimetra. Mirno je stajao i čekao. U hodniku je bila tišina osim dalekih zvukova saobraćaja. Odmaknuo se od vrata, s magnumom uperenim u njih, dok je pogledom pretraživao pod tražeći čovjekovo oružje. Bilo je otprilike metar iza onesviještena čovjeka. Gurnu ga naprijed iza tijela, čučnu i podignu ga. I to je bio »graz-burija«; jedinica upućena u Pariz bila je opremljena s najboljim. Stavio ga je sebi u džep od jakne, pa potegnu Rusa prema sebi; čovjek je bio otromboljen i satima neće povratiti svijest.

Ustao je, otišao do vrata i izišao. Nagle kretnje su ga iscrpile; naslonio se na zid dišući polako, duboko, nastojeći izbaciti iz svijesti slabost i bol u tijelu. Sada se nije mogao zaustaviti. Postojao je prvi čovjek u vratima iza stepeništa; vrata su bila otvorena. Netko tko prolazi mogao bi baciti pogled unutra i postati histeričan — pošto će kradomice potražiti novac u džepovima mrtvaca. Michael se odgurnu od zida, pa tiho, na vršcima cipela s debelim đonom, krenu uskim hodnikom prema sobi 23.

Stajao je gledajući u jedva čitljive brojke i znao da mora iznaći snagu. Treba se osloniti na šok potpuno neočekivanog.

Osjeti napetost u prsima i odmaknu se od vrata; onda jurnu naprijed ispruživši neranjeno rame, pa svom težinom tijela tresnu u drvo. Vrata se razmrskale u iverje i otvore; oficir VKR-a se zavrti od prozora, a ruka mu posegnu prema futroli pričvršćenoj za pojas. Stao je i brzo podigao obje ruke ispred sebe, dok su mu oči gledale u veliku cijev magnuma uperenu u njegovu glavu.

— Vjerujem da ste me tražili — reče Havelock.

— Čini mi se da sam vjerovao krivim ljudima — odgovori mu Rus mirno na dobro akcentiranom engleskom.

— Ali ne svojim ljudima — prekinu ga Michael.

— Vi ste specijalni.

— Vi ste izgubili.

— Ja nikad nisam naredio da vas ubiju. Možda su oni.

— Sada lažete, ali nije važno. Kao što sam rekao, izgubili ste.

— Vama treba čestitati — promrmljao je oficir VKR-a, čiji je pogled odlutao iznad Havelockova ramena do razbijenih vrata.

— Niste me čuli. Izgubili ste. Postoji čovjek u sobi s druge strane hodnika; on neće brinuti vašu brigu.

— Tako.

— I drugi niz hodnik, iza stepeništa. On je mrtav.

— *Njet! Molnija!*¹ — Sovjetski agent je pobijelio; prsti mu bijahu ispruženi, napeti, desetak centimetara od pojasa.

— Ja govorim ruski, ako vam je pogodnije.

— To nije važno — rekao je unezvijereni čovjek. — Ja sam diplomirao na Massachusetts Institute of Technology.

— Ili u američkom kompleksu u Novgorodu,² diploma KGB.

— Cambridge, ne Novgorod — suprotstavi mu se Rus, s prezirom u glasu.

— Zaboravio sam. VKR je elitni korpus. Diploma roditeljske organizacije mogla bi se smatrati uvredom. Neobučeni i nevješti, pa da daju diplome svojim kućnim pretpostavljenima.

— Nema takvih odjela u sovjetskoj upravi.

— Moje dupe.

— To je besmisleno.

— Da, jest. Što se dogodilo kod Costa Brave?

— Nemam pojma na što mislite.

— Vi ste VKR, Barcelona! Costa Brava je na vašem sektoru! Što se desilo te noći, četvrtog siječnja?

— Ništa što se nas tiče.

— *Mičite se!*

— Što?

— Pred zid!

Bio je to vanjski zid, izgrađen od žbuke i teške cigle, dekadama čvrst, težina na težini, neprobojan. Rus krenu polako, pa se zaustavi ispred njega. Havelock je nastavio.

— Ja sam tako specijalan da vaš šef sektora u Moskvi ne zna istinu. Ali je vi znate. Zbog toga ste sada u Parizu, zbog toga ste stavili premiju na mene.

— Krivo ste informirani. To je zločin koji je ravan izdaji — prikrivati informacije od svojih pretpostavljenih. A što se tiče mog dolaska u Barcelonu, vi to zacijelo razumijete. Ja sam bio vaš posljednji zadatak i vaš posljednji istovrsnik. Imao sam najsvježije informacije o vama. Koga je bolje poslati za vama?

— Vi ste vrlo dobar. Dobro klizite.

— Nisam vam rekao ništa što ne znate, ništa što niste mogli saznati.

— Nešto ste propustili. Zašto sam ja specijalan? Vaše kolege u KGB-u nemaju ni najmanje interesa za mene. Obratno, neće me ni dotaći; smatraju me lošim tekstom. A ipak kažete da sam specijalan. Voennaja me hoće.

¹ Ne! Munja! (rus.); (op. prev.)

² Mjesto gdje je KGB vodio svoj »međunarodni istražni centar« za pripremu mladih kadrova određenih za rad u inozemstvu (op. prev.)

— Ja ne poričem da postoji stupanj rivaliteta među službama, čak između odjela. Možda smo to naučili od vas. Vi toga imate u izobilju.

— Niste odgovorili na moje pitanje.

— Mi znamo stanovite stvari o kojima naši drugovi ne znaju.

— Kao na primjer?

— Vas je vaša vlastita vlada stavila u kategoriju »izvan spasa«.

— Znadete li zašto?

— Razlozi su u ovoj situaciji drugorazredni. Mi nudimo utočište.

— Razlozi nisu nikad drugorazredni — ispravi ga Michael.

— Vrlo dobro — oklijevajući se suglasio sovjetski oficir. — Donesen je sud da ste vi neuravnoteženi.

— Na osnovu čega?

— Naglašeno neprijateljstvo popraćeno prijetnjama, brzojavima, halucinacijama.

— Zbog Costa Brave?

— Da.

— Samo tako? Jedan dan hodam zdrav i uravnotežen, pišem izvještaje, odlazim u časnu mirovinu; idućeg dana kukavica koja zvižduče na mjesec. Sada vi niste vrlo dobar. Uopće ne klizite.

— Govorim vam što znam — ustrajao je Rus. — Ja ne donosim takva rješenja, ja slijedim instrukcije. Premija, kako je vi zovete, trebalo je da bude isplaćena za sastanak između nas. Zašto bi bilo drugačije? Ako bi vaše ubojstvo bilo ciljem, bilo bi mnogo jednostavnije platiti informacije o vašem boravištu i telefonirati vašoj ambasadi u Gabrielu, tražeći određeni kućni broj; mogu vas uvjeriti da mi to znamo. Informacija bi stigla do pravog osoblja, a mi ne bismo bili upleteni. Nema mogućnosti greške što vode do daljnjih reperkusija.

— Ali nudeći mi utočište i dovodeći me, vi uzimate trofej koji su vaši manje talentirani drugovi izbjegli, jer su mislili da je to zamka, programirana ili drugačija.

— Suštinski, da. Možemo li razgovarati?

— Razgovaramo. — Havelock je promatrao čovjeka; bio je uvjerljiv, sasvim je moguće da je govorio svoju verziju istine. Utočište ili metak, koja je? Jedino će otkrivanje laži to reći. Treba paziti na laži a ne na tumačenja istine jednog potčinjenoga. Svojim perifernim vidom Michael je ulovio odraz mutnog ogledala iznad pohabane komode pored zida; opet je govorio. — Vi biste od mene očekivali da vam dadem informaciju za koju znate da je imam.

— Spasili bismo vam život. Naredba za »izvan spasa«, za takav vaš kraj, neće biti opozvana, vi to znate.

— Vi mi predlažete da prebjegnem.

— Koji izbor imate? Što mislite, koliko dugo ćete izdržati bježeći? Koliko će proći dana ili tjedana prije nego vas pronađu njihove mreže i kompjuteri?

— Iskusan sam. Imam resursa. Možda želim provjeriti svoje šanse. Poznato je da su ljudi iščezli — ne u gulazima, već na drugim mjestima — i iza toga sretno živjeli. Što još možete ponuditi?

— Što tražite? Udobnost, novac, dobar život? Mi to nudimo. Vi to zaslužujete.

— Ne u vašoj zemlji. Ja neću živjeti u Sovjetskom Savezu.

— O?

— Recimo da vam kažem da sam odabrao mjesto. Ono je tisućama milja daleko, u Tihom oceanu, na britanskom Solomonskom otočju. Bio sam tamo; to je civilizirano ali daleko, nitko me ne bi pronašao. Uz dovoljno novaca, tamo bih dobro živio.

— Može se utanačiti. Ja sam ovlašten da to garantiram.

Laž broj jedan. Nijedan prebjeg nije napustio Sovjetski Savez i oficir VKR-a to dobro zna.

— Sinoć ste doletjeli u Pariz. Kako ste znali da sam ovdje?

— Doušnici u Rimu, kako inače?

— Kako su oni saznali?

— Doušnike se previše ne ispituje.

— Ma vruga ne.

— *Ako* im se vjeruje.

— Vi tražite izvor. Ne ostavljate postaju i letite u grad udaljen stotinama kilometara a da niste prilično sigurni da izvor može biti potvrđen.

— Vrlo dobro — rekao je oficir VKR-a. — Bila je istraga; pronađen je jedan čovjek u Civitavecchii. Rekao je da ste na putu za Pariz.

— Kad ste dobili glas?

— Jučer, dakako — nestrpljivo mu odgovori Rus.

— Kada jučer?

— Kasno poslije podne. Pet i trideset, mislim. Pet trideset pet, da budem precizan.

Laž broj dva; laž je nađena u preciznosti. Odluku da se uputi u Pariz morao je donijeti poslije Col des Moulinetsa. Osam sati navečer.

— Vi ste uvjereni da je ono što mogu otkriti o našim evropskim obavještajnim operacijama od takve vrijednosti za vas da ste voljni prihvatiti odmazdu koja dolazi s prebjezištvom na mojoj razini?

— Prirodno.

— To mišljenje ne dijeli komitet rukovodilaca KGB-a.

— Oni su budale. Zaplašeni, umorni zečevi među vukovima. Mi ćemo ih zamijeniti.

— Zar vas ne brine da sam možda programiran? Da bi sve što vam kažem mogao biti otrov, nekorisno?

— Ni za trenutak. Zbog toga ste »izvan spasa«.

— Ili da sam paranoidan.

— Nikad. Niti ste paranoidni niti halucinantni. Vi ste ono što ste uvijek bili, vrlo inteligentan specijalist na svom području.

Laž broj tri. Riječ o njegovu navodno psihotičkom stanju se proširila. Washington je vjerovao u nju; mrtvi Ogilvie ju je potvrdio na Palatinu.

— Tako — reče Havelock, s grimasom, glumeći bol, za što mu nije bilo potrebno mnogo truda. — Ja sam tako prokleta umoran — rekao je i malčice spustio magnum, okrenući se blago na svoju lijevu stranu, dok su mu oči bile milimetrima od kontakta s ogledalom na zidu. — Dobio sam metak. Nisam uopće spavao. Kao što rekoste, ja sam stalno u trku, pokušavajući iznaći...

— Što još treba iznalaziti? — upita ga Rus, kojemu je sad glas kliznuo u sučuvstvo, maltene sažaljenje. — To je u osnovi ekonomična odluka koja štedi vrijeme, vi to znate. Umjesto da mijenjaju kôdove, mreže i izvore, odlučili su ukloniti čovjeka koji znade previše. Šesnaest godina službe na terenu i to ti je nagrada uz mirovinu. »Izvan spasa«.

Michael je još spustio pištolj, još je sagnuo glavu, ali mu je sada pogled bio na ogledalu. — Moram razmisliti — prošaptao je. — Sve je to tako ludo, tako nemoguće.

Laž broj četiri — najočitija laž! Rus je posegao za pištoljem!

Havelock se okrenuo i ispalio. Metak je udario u zid. Oficir VKR-a zgrabi svoj lakat, dok je krv navrla kroz košulju i stala kapati. — *Ubljudok!*¹ — viknuo je.

— Tek smo počeli! — prošaptao je Michael, savladavajući bijes. Približio se Rusu i gurnuo ga na zid, zatim mu je izvukao otkriveno oružje iz futrole i bacio ga preko sobe. — Vi ste suviše uvjereni u sebe, družo, suviše sigurni u činjenice! Nikad ih nemojte izgovarati s takvim uvjerenjem; ostavite prostora za grešku jer bi barem *jedna* mogla biti. Imali ste ih nekoliko.

Rus mu je odgovorio šutnjom, s pogledom punim mržnje i pokoravanja situaciji. Havelock je znao takve oči, znao je kombinaciju mržnje i priznavanja smrtosti; to je urođeno prirodi stanovitih ljudi, koji su se godinama uvježbavali da mrze i umru. Moglo ih se prepoznati po bilo kojem imenu: *Gestapo, Nippon Kal,*² *palestinski ekstremisti, Voennaja...* A bilo je i nižih liga, amatera koji nisu znali ništa izvan nabusitosti i mržnje — vrišteći fanatici koji su marširali uz bubanj licemjernog gnušanja.

Michael je vratio šutnju šutnjom, pogled pogledom. Onda je progovorio.

— Ne trošite adrenalin — rekao je mirno. — Ja vas neću ubiti. Vi ste spremni na nju; pripremljeni već godinama. Proklet bio ako ću vam ugoditi. Umjesto toga smrskat ću vam oba koljena — a onda ruke. Niste obučeni da živite s takvim rezultatima. Nitko nije, zapravo, a osobito ne oni vaše vrste. Toliko će rutinskih stvari biti iza vas. Jednostavnih stvari. Prilaženje vratima ili zaključanom ormaru s arhivom, otvaranje, bilo kojih. Telefoniranje ili odlazak u toaletu. Posizanje za pištoljem i povlačenje oroza.

Rusovo je lice pobljedjelo a donja mu usna stade drhtati. — *Njet* — hrapavo je prošaptao.

— *Da* — na ruskome će Havelock. — Postoji samo jedan način kako me možete zaustaviti. Recite mi što se dogodilo na Costa Bravi.

— *Rekao sam vam. Ništa!*

Michael je spustio magnum i ispalio metak u protivnikovo bedro ; krv je popljuskala zid. Rus stade vriskati, srušivši se na pod. Havelock mu je stisnuo usta lijevom rukom.

— Promašio sam koljeno. Sada više neću promašiti. Ni jedno ni drugo. — Ustao je i uperio oružje prema dolje.

— *Ne!* Stanite! — Oficir VKR-a se otkotrljao, držeći se za nogu. Bio je slomljen; mogao je prihvatiti smrt, ali ne i ono što mu je Michael naznačio. — Reći ću vam što znam.

¹ Izrode, nakazo (rus.); (op. prev.)

² Zloglasna japanska vojna policija (op. prev.)

— *Znat* ću ako lažete. Moj je prst na okidaču, a oružje je upereno u vašu desnu ruku. Budete li lagali, više je nećete imati.

— Što sam vam rekao — *jest* istina. Mi te noći nismo bili kod Costa Brave.

— Vaša je šifra bila probijena. Washington ju je probio. Vidio sam je, ja sam je *poslao!*

— Washington nije ništa probio. Ta je šifra bila napuštena sedam dana prije te noći četvrtog januara. Čak da ste je poslali a mi je prihvatili, ne bismo mogli odgovoriti. To bi bilo fizički nemoguće.

— Zašto?

— Mi nismo bili u blizini tog područja, nitko od nas. Upućeni smo izvan sektora. — Rus je zakašljao u boli, iskrivljena lica. — Za jedno tadašnje razdoblje sva je aktivnost bila odgođena. Zabranili su nam da dolazimo unutar dvadeset milja od obale Montebello na Costa Bravi.

— *Lažljivac!*

— Nisam — rekao je oficir VKR-a, povukavši nogu koja je krvarila, ispod sebe; tijelo mu je bilo napeto kao struna, oči zablujene u Michaela. — Ne, ja ne lažem. To su bile naredbe iz Moskve.